

АТ 29-1
5

Stavmuvysa proletarijjas, atuvtēj!

№ 18-19

Udarnik

UDARNIK

S O V E T S K O J L I T E R A T U R A

Z U R N A L

LEŽONŲ VKP (B) OK da ORGKOMITET

№ 18—19 NOJABR—DEKABR

ШАХОВ I. Гэважывса крепоот (очерк). Коміодіс Сан- дрик Јогор	1
К. ІГНАТОВ—Повтѳм сѳлѳмлы (кывбур)	22
ФУРМАНОВ—Чапајев (отрывокјас)	26
МІТРУК ЈАК—Смарад горсѳ уж шы вежіс (кывб.)	40
I. БОКАН—Кыкыю паныдаолѳм (віот)	41
A. РАЗМЫСЛОВ—Мыж (кывбур)	46
К. ІГНАТОВ—* *	—
— — — Медвојца паракод	—
ГРІШ САШ—Конук Міш	47
G. НОВІКОВ—Канадецјас вѳрлежан фронт шылын	47
B. ЛАТКІН—Тундраса мойд (кывбур)	55
K. МІТРЕЈКІН—УКК (поемаыю отрывокјас)	59
A. МЕФЕНЫН—Важ салдатјаслѳн сыланкыс	63
ЛІХАЧОВ—Лок завод	63
МАФВЕЈЕВ—Ен мен нора оыв... еп!	64
БАЈАРСА ІВАН—Олѳм олыс	65
ЈОГОР ГЕМО—Тувсов луијасѳ	68
ЈОГОР КОЛЕГОВ—300 кілометр 10 часѳн	72
ЈУГ—Пародіја кар нима поэма вылѳ	75
B. ЛАТКІН—Бліијас	76

Крѳіка да бібліографіја.

I. ОГІПОВ—Лѳѳѳдны літѳратура магнітостројјас	77
ШЫЛАДОРСА МІШ—Помѳј петкѳдны ердѳ ху- дожества літѳратура фронтывса келуч- кіјасѳ	87
H. ТРОФІМОВ—„Брускі“—роман Панферовлѳн	94
ОЛОК-ОНДРЕЈ—Важ комі поезіјаыс	97
Кушѳм гіжѳдјас пѳтавлісны „Ордым“ да „Удар- нік“ журналын 1930, 31, 32 војасѳ	100

Н.Ж. Коми
1-1

ШАХОВ И. В.

Герпасјас В. Полаковлѣн.

Ізвајывса крепост

Г.П.Б. в Лнгр.

Ц. 1933 г.

Акт № 263

VP

**1919 ВОЙН КОМИ ОБЛАСТӢС БОГТЛЫГ JEЖЫДЖАСКӢН ІЗВАЈЫВСА
ГОРД ПАРТЫЗАНЖАСЛӢН ГЕРОІЧЕСКӢЈ ТЫШ *).**

(ІСТОРІЧЕСКӢЈ ОЧЕРК).

Медым оетны лыдынымылы тырбура гѣгѣр-
воѣм ізвајывса горд партізанжас повтѣм под-
ігіжас жылыс Октабрлыс завојеваннѣжаскѣ је-
жыд палачжасыс доржігас да пыдысанжык
тѣдмѣдны најѣ олан условіјѣжасѣн, коджас сѣк-
тѣдісны ізвајывсажасылыс мезлун понда тышсѣ,
заводіта історіко-географіческѣј обзорсан, кѣні
муніс сіјѣ тышкыс—заводіта Ізва вѣлѣст жы-
лыс вѣсталѣмсан.

Ізвајывса вѣлѣст револуціјаѣз шуѣмвліс
Рѣдінскѣј вѣлѣстѣн, нѣмсѣ бѣстѣма Рѣдніма
Јусан. Сіјѣ пукалѣ асыв-вој пѣлѣсын Кулѣм-
дін ујезд улын, (важногѣн-кѣ), Сыктывкарѣсан
400 кілометр сайын да Печера вѣлѣк тујѣсан
рытыв-војланѣ 120 кілометр сайын. Пукалѣ
поснідік разіпел сѣктжасѣн да посолокжасѣн
Ізва ју пѣлѣн да сіјѣ вѣжјас пѣлѣн Ізва ју
јылас моз, коді усѣ Печера ју вѣлѣ. Вѣлѣст-
сѣ вѣжѣсалѣ (межујтѣ) рытыв-војсан Ізма-
Печера ујездѣн да Ухта вѣлѣстѣн. Најѣ кык-
нан вѣлѣстжас ѣжыс костыс 42 кілометрѣн; асыв-

лунсан Помѣсділѣз 128 кілометр, а мукѣд
бокжасѣдыс помтѣм-пыдѣстѣм вѣр Сідоровскѣј
леснічествѣлѣн, кодѣс ѣні пыртѣма, ѣтлаалѣ-
ма Помѣсділѣса леснічествѣкѣд. Вѣлѣстас лыд-
дысѣ 133 керка, кодас торіѣн-торіѣн пук-
салѣмаѣс Ізва ју кыкнан пѣлѣныс 107 кіло-
метр вѣјѣ култа ногыс да 64 кілометр паѣта
ногыс, торја сѣктжасѣн да пѣчінокжасѣн. Мед
ыжыд сѣктыс 28 керкаа, мед ічѣтыс—4 кер-
каа, тащѣм нѣмјаса: вѣлѣстыслѣн центрыс
Ізвајыв—21 керка, сѣсан 13 кілометр сайын
Крутѣј сѣкт—28 керка, пѣчінок Вѣлѣк 46 кі-
лометр сайын—4 керка, Лајконја 6 кілометр
сайын—28 керка, пѣчінок Важа важ 45 верст
—4 керка, Куш-кош сѣкт 13 верст сайын—
4 керкаа, Гажајар сѣкт 24 кілометр сайын—16
керка, Лаш сѣкт 47 кілометр сайын—19 керка
да Одѣс сѣкт 64 кілометр сайын—9 керка.
Сізкѣ тајѣ медса торпырігѣс вѣлѣстыс ујез-
дын. Гѣжѣмын вѣлѣстувса кѣстѣдыс телегаа
тујјас абу—пода туј. Телефон-телеграф абу жѣ.

Јѣзыс—комі, стѣ выс 810 морт. Мужік уло-
выс—ставыс кыјѣысјас. Кыјѣѣм кѣсјасас щѣш
візму ужалѣны. Мукѣд пѣлѣс прѣмысјас абу.

*) Очеркѣ авторыс тіжлѣма 1927-28 војасын, 1929
воын печатіјѣма јѣчн „Комі му“ журналын 14,
15, 16-17 номерјасын.

Татчō первojja овмōдчыojасыслы 110 во. Сетчō тајō мeстaас шeмвiзic сук, пeмид вōр, жуicны быдоама эвepјac да пōгкајac, а јујacыс—гмбалicны черiон; вiдлавоывлac кадyo-кадō (oезонјacō) вōралyoјacōн да черi кыјyo-јacōн.

Тајō мeстaыc прōмыcтыpa вōрвaи кынчi мималic i бур, туруна вiзмeстaјacōн. Тајō cтa-выc вылō лачaи татчō зaвoдiтicны овмōд-чaвын eжвaјывca да вiсepвoжca вōралyoјac. Овмōдчōмыc мeдoа јонacō мунic 1870 вoјac-oаи.

Выл oлyoјacōн пepвojja кaдјacac oлōмыc тōдōмыo тyдaлō, мeдoacō вōлōмa вōралōм да черикыјōм пoмыo. Ho прōмыc вылō кaлa вoјac вōралyoјacōс кутчōдac шōщ вiзмy ужaлōмō да cкōтвижōмō.

Вiзмy ужaлōм нyдчoмoывлac нывбaбaјacōн. Вiзмy дopca уж вōралыcлy вōли нeкивыв ужōн да вiзвылын ужaлōмыo кынчi cетчō, пōштi, киныcō eз пуктывaлыны.

Зонпocијac вiзмy дopын нōтви-жō eз ужa-лыны. Нaјō 12 apдoсaи бaтјacыcкōд, гыpyo вoкјacыcкōд лiбō apтeлын вo пiјac унжык кaдcō кoлiсны вōрын—вōркepкaјacын. Вep-oтōјacкōд oтмoзa вōтaлoиcны эвep-пōгкa бō-pyo.

Ичōтыcaи вōрвa вылын oлōм, apвa шлaкa улын да тōвca пeчдaлaи кōчыд дыpјi пeмы-дыo-пeмидōз вывa вылын oлōм, ичōтыcaи cōкыд нoпјac да нapтјac кыcкaлōм, ичōтыcaи гыpyo јap эвepјac вылō пoвтōмaун кyтōм иэвaјывca вōралyoјacыc pōдmic кpeпид cōлōмa-нинōмыc пoвтōм уж вeвјoca јōзoс, кoдјac гpaждaнcкōј вoјнa дыpјi eз пoвыны бpужјōдн пeт-ны aсdopыныc дac мынa унжык лыдa да бypжык бpужјōa jeжыдјac вылō.

Гopōнжык, кыјcaиiнјacōн эcкaвиmōм вōcнa, ciз жō i вōрјacыc coтчaлōм вōcнa, прōмыcыc шoчmic да вōралyoјacлōн мeд шōр ужыc кy-тic лoны вiзмy ужaлōм да cкōтвижōм. Онијa кaдō вiзмy ужaлōм кōзa плōщцaи oepтi oтвыјō вoмa мyкōд pајoнјacкōд, cōмын нaныc вoз кынмaлōм вōcнa oз бyрaвo. Нaи кынтaи вo-јacō иэвaјывca јoнa тoпaвлōны. Cōмын aслaныc бyp, јoи кooпepaцијaи, кoдoс opгaнiзyйтōмaбo гpaждaнcкōј вoјнa бōрын да кōни cтaвыc дop-выв cyлaвōны шлeныи, мeздoиcны шыгјыд. Кooпepaцијaыc уждыo шлeијacыcлy да нaјō мынтыcōны прōмыcōн кыјeм бōрын. Ciзкo кыјoмныc, кoд вылō лачaи вoзвыв ужды-oины вo вужмōијa зaпac вылō, ciз-жō i прō-мыc вылō бōрјa вoјacac гыpyo дoијac cyвтōм, иэвaјывcaлōн лoб мeдтōдчaи нaжeткaи да мeдoа кивeјoca ужōн.

Иэвaјывca вōлōтoт гoжoа кaдын тyпјыcлō вōлa тyјōи. Вeoiг вōлa (тeлeгaи) тyј aбy ac-

лac oiktјac кoстын. Гoжoа кaдын јiтōд (oвјaз) нōтi aбy. Тeлeгaјac тaи aбyo-нa. Тeлeгa јы-лыo нaјō унжыкыc тōдōны cымындa-жō, мыјд-тōм тōдōны eжвacјac пepaвoз јылыo.

Гoжoа кaдын yjeздкōд да aсгōгopca oikt-јacкōд јiтōдыc кyтoмoоo пoдa тyјōи, кyтi вe-oiгтō oдвa пoзō пiотны вepзōмōи. Пoштa нoвлōдaлōны пoдōи. Пoштaыcлōи peryлapнōјa вeтлōмыc зaвoдiтic cōмын 1926 вocaи. Сeт-чōзcō-жō вoлывлac вo пiјac cōмын пōв мōдыo. Пoдa тyјōд кынчi иэвaјылō пoзō вoдчыннy пыжōи: пepвoј кaтны Eжвa кyзa, cсoиe Eжвa чep-тi, кoдi yō иэвaјyō, cы бōpтi кыятны иэвa јyōд 85 кaм да вoиaи иэвaјылō. Тајō јyјacōд пыжōи вeтлōмыc јoнa cōкыд. Јyјacыc јoнa пocнiдo, кoсoс да јoнa кooтoс. Зepa вoјacын мeдyнa гpyзcō пoзō лыбōдны 240 кrp, a кoc вoјacыи вeтaлыныcō нōтi oз пoз. Пыжōи гpyз шыбы-тōмыc cyвтō 4 шaјтōи 16 кrp. Pытыв-вoјыв-caи, Ухтaсaи пoзō-жō кaтны нeыкыд тypa пыжōи. Нeунa нoгcaжыc тyј лoлывлō тōлын, пyкoывлac нoјaбp тōлыcaи да aпpел тōлыбōз, Пoмōcдинcaи—иэвaјылōз да вoзō вoјaнō—иэжaмōз.

Рeвoлyцијaи тајō тyјыc ыжыд тōдчōдa вōли вyзacōм бoкoи, кыјi иэжaмы, ciз-жō i oблacтaи. Тајō тyјōдыc иэжaмыc пeтaиc oблacтō пyшнi-нaјac, кōркyјac да чepi. Вeтaиcны i oзыp кōр-визyoјac jeмдopō Уллaнaи, кытчō жepтвyйтaиcны yнa кōрјac, мeдыи jeи бypжыкa тōлкмōdic вyзacōмыи, бapыш-кyлōмыи да гōмјacōс eк-cплoатиpуйтōмыи.

Сeтчaныc пырлic пpoдoвoлствiјō, мaнyфaк-тyрa, вiнa да c. в. Ои Пoлoвыи пыр Ухтaи тyј пiскōдōм бōрын да иэжaмōз cтaв кoлaнa тōвapјac пapокoдōи вaјны зaвoдiтчōм бōрын тајō тyјыcлōи вoзaи знaчeиiнōыc чiнō да cб-cлyживaјтō cōмыи иэвaјывca вōлōтoтoс да cы гōгop мaтi вōлōтoтјacōс. Ho гpaждaнcкōј вoјнa дыpјi тајō тyјыcлōи знaчeиiнōыc вōли вывтi ыжыд, кыјi вoјcкaлы пырны-пeтны, ciз-жō i мiрнōј јōзыcлy. иэвaјывcaлōи Кyлōмдин yjeзд yлō пырōмыc ciјōи i вiстaвыcōo, мыј тајō тyјōдыc Кyлōмдин pајoныc тōвap пыртōмыc пыр-жō cyвтō yлōжык, мыјдтōм cyвтō иэжa пыр пыртōм.

Рeвoлyцијaи иэвaјыв кыјi ылыcca вōлōтo-тopјa aслыc вōлōтoтoи eз вōв, a пырлic Пo-мōcдин вōлōтoт yлō, кoдi пуктывaиc иэвaјылō cтapōcтaиc. Вōлōтoт јyрac вōли oтi чeмcкōј шкoлa. Cыиo кынчi кyльтypнōј yчpeждeиiи eз вōв. Мōдapō, 120 кepкa јyрō вōли вiчкo да кымынкō кyлт. cлyжитeлјac (пoп-фaк да c. в.) да вeсiгтō вōли apтaлōмa coтчōм пy вiчкo мeстaac лoбōдны кaмeиiнōј вiчкo. Cы мoгыo вōли зaптōмa 2 oypc cјac кipпiч. Ho кaмeиiнōј eштyтōз вылō вōли вōчōмa пy вiчкo, кoдi

бнѣна сулаа, но іган саын-ын. Революція бѣрын безбожнѣ гы вермис религіаос. А кир-пичасыс вѣчисны мѣйд служба, кызі-і гѣрд-жасы, сѣ-жѣ і жежджасы—вѣчисны пула-жасы.

Кѣв-і вѣлі ташѣм условіѣжас, Октабрса революціалѣн гыис воіс і Ізвѣжылѣ. 1918 воын, кызі і быдлаын, организуітис сѣвет, комбед да с. в.

Вѣлѣотын вѣлі лѣн. Пошта ез ветлы. Га-четжас, коджас ескѣ вермисны тѣмѣдны собы-тѣѣжасѣн, ез воны.

Сѣмын шочыніка, отпускнікжас пѣр, воав-ліс јуѣржас вѣл воіна паноѣм јылыѣ, жежд-жасѣн гѣгѣртѣдѣм јылыѣ.

Коді нѣ секі вермис чайтны, мыј і тѣѣ оікт доас тышкасаң аренаѣн, кывлас залпжасѣн лѣ-лѣм, пулеметыс сѣргѣм, вѣвжасыс гѣрдлѣм. Коді вермис чайтны, мыј Ізвѣжыл тѣѣ воінаѣн чѣнтжас, медвѣжын муныѣ мед оуѣ 12 мор-тыс, шедлас жежджасѣн грабітѣм, оілычај-тѣм да террор улѣ.

Мед бѣрѣ і тѣтѣѣ воіс јуѣр, мыј Кардѣрѣ четѣѣмѣ жежджасѣн десант, мыј быдлаын муноѣмѣ переворотжас, мыј кушѣмкѣ Латкін бѣѣтѣмѣ власт да зев ыжджынѣн, бура воо-ружѣтѣм воіскаѣн зыроѣ Коми муѣ да вѣјѣ „рај“ олѣм—жеждж наң, сакар да мукѣдтор. А Ізвѣжылын тѣшѣмыс ѣнѣм-нын ез вѣв, вѣ-оіг медколана оіжан запѣжасыс мукѣдыслѣн вѣлі помѣсѣѣ-нын. Вѣјны вѣлі некытыс: гѣгѣр шыгжѣлісны. Сорнѣтчалісны, колѣ-пѣ комбед пѣр заводѣтны озы, јылыѣ наң петкѣдѣмѣ. Сѣшѣм озыржасыс, наңа јѣзыс—кулакжас да мыјѣурѣѣн поснѣ вузѣжасыс революціѣѣ тѣні вѣлі бура уна. Кулакжас чѣјмісны да стѣз наңнысѣ зѣблаалісны. Јѣзыс-жѣ вѣліны шыгѣѣ. Комбед тѣшѣм чорыд мерѣсѣ нѣѣдѣмѣ ез-на лѣют кутѣісны.

Рѣгыд кутіс кывѣыны Ізвѣса переворот јылыѣ, сѣвет властѣс чѣѣтѣмѣѣ, гѣрджас дѣр муныѣжаскѣд да сѣветын ужѣлыѣжаскѣд вѣвтѣ чорыда расправѣлѣтѣѣм јылыѣ. Сѣѣѣ кутіс кывѣыны, мыј Помѣсѣдін пѣр сѣтѣѣ сѣвет власт вѣлѣ кыпѣдчыѣ кулакжасѣс лѣнѣдны пѣрѣѣмѣ гѣрд отрад—Манѣлѣбаумлѣн. Сѣ-бѣртѣ Ізвѣжыл пѣр Ізвѣѣ пѣрас Мысѣѣлѣн 26 мѣрта отрад. Гѣлжас да сѣвет дѣр муныѣжас тѣкѣѣ кыптыштасны: заводѣтасны чорыдѣж-ка дѣјствѣјтны, заводѣтасны петкѣдны мыјд-тѣмкѣ јукѣн кулакжасыѣ наң запѣсѣ. Рѣк-лѣзіціѣжѣ нѣѣдѣны комбедын (сѣѣ-жѣ і сѣве-тын) јуралыѣ Улашов Митрѣј Митрѣјѣвѣч да сѣлѣн Петыр, Васілѣј, Јѣгор да Јѣпѣм нѣма воіжас воіѣстѣѣмѣн. Помѣсѣдѣнѣ лѣктас бол-шевік партіѣѣнѣ нарѣѣнѣѣн Казаков В. да заводѣтжас организуітны коммуністѣскѣј пар-

тіѣ. Партіѣѣ пѣрасны 30 мѣрт, вѣскалѣсны вѣсѣгѣтѣ шѣѣ кулакжас: бѣѣтам-кѣѣ Лѣш оік-тыѣ—Попов Ондрѣј Јѣковлѣвѣчѣс, коді пѣрас партіѣѣ наңсѣ петкѣдѣмыѣ полѣм вѣсна. Олѣ-мыс нѣуна лѣвѣыштас. Вѣјѣѣтѣ нѣыждж партіѣѣжасѣн кутіс воны наң Лѣпѣнѣн. Лѣпѣнѣ Гажа јѣѣѣнѣ помѣсѣдінсѣ пѣѣкѣдѣсны вѣсѣкѣда тѣј.

Сѣѣѣѣ дѣрѣ куш јѣмшѣікжасѣн бергѣдѣчыѣ вѣлѣжаскѣд воіс јуѣр Пѣчѣраын да Ізвѣын вѣлѣ переворот муноѣм јылыѣ; гѣрджасыс бѣрын-тѣѣны—жежджасѣн-пѣ вѣныс јѣз лѣдѣнас да і дѣрѣжѣнас јѣна ыждж-да. Ісѣѣѣ кадѣѣн партіѣѣ бѣр помѣдѣс лѣуныѣ-лѣн чѣнны. Коджасѣскѣ мобілізуітисны, мукѣдыс повѣісны жежджасыѣ да петісны партіѣѣѣсны, коліны сѣмын 8 мѣрт, ВК-ын јуралыѣ—Улашов М. М., сѣлѣн воі-жасыс да јѣшѣѣн 3 Улашов—Е. К., Е. В., да Н. І.

Ізвѣѣн термѣѣмѣн петѣны беженѣжас

Шуштом кад пукоіс Ізвայвсалаы. Мартын 1919 воын Ізвасаң термасомон петоны беже-мещас (пышыюјас) Жалыд пето коңорјас выло, шыг-нисо пот аскыв вокјас выло визодіг, ко-јас петоны, кодыс вѡла, кодыс пода, пышјоны еемјананыс. Шуштом вѡлі кывзыны налыс жежыдјас эверство јылыс висталомнысѡ. Ез уна бур видчыс најѡс возын—шыг уобм Еж-ваын, кытыс сіз-жѡ вѡлі вооны јуѡрјас јѡмыс шыгјалом јылыс, рытыв-луноаң жежыдјас пы-ром јылыс. Сіјѡма-ѡ коңорјаслы коркѡ бѡр бергѡдчыны гортјасаныс.—Ставыс тајѡ вѡлі шогѡдѡ партјечјасѡс, паникаѡ уокѡдѡ сикта олысјасѡ. Сізі кысеіс кадыс, мыкѡ, ыжыд вежѡм видчісіг тырји—апрел тѡлысѡз Апрель тѡлыс заводітчіѡн петісны медбѡрја партја-јас беженцыјас. Налѡн петомныс нѡшта-нн омѡл вѡлі. Тујыс шыкѡ-нн. Налы 130 кило-метра вѡлѡктѡ, кыгѡні пѡшти оз сурлы олыс-јасыс, петны вѡлі нѡшта-нн делѡ. Коңорјас вѡлі вѡзѡны медбѡрја паскомјасѡ нн кусѡк наң выло лѡѡ мѡздѡр турун выло. Пышыю-јас бѡрын Ізвайв пыр петіс Манѡелбаум отрадыс коласыс да пышјигас вѡлѡксѡ петны Ізвайвсалаыс бѡітис став медбур вѡвјасѡ. Сі-зѡн Ізвайв колѡ ас вылас лачаѡн, некыааң ѡтсѡгтѡм, быд здукын жежыдјаслыс пыром видчыѡмѡн.

Отсѡгъ видчысны вѡлі некысанъ. Житѡдъ быдъ
вожыы орі. Жѡзыс жѡна шемѡс уѡі. Шѡгъ жалѡмъ
ѡдзис. Кулакъяс кутисны сорнѡитны, мы жѡ колѡ-
мѡ жѡжыдъясѡс кожны быстывны нарѡѡнѡй жѡзѡс.

ѡктјасѡ гортса ужјасаньс. ѡтщѡщ асланыс
ѡктын нуѡдны сторожевѡј служба. Ѣндрѡј
Јаковлєвичлы, кызі партіја шленлы, сіз жѡ
ѡстасы наказ нуны стѡрѡжевѡј служба асла
Лаш ѡктын. Сіѡ сещѡма кукас ылѡдыны
партіясѡ, дѡверіѡ бостны партіялы да вы-
ѡтѡты сы ылѡ лєзасы медѡа ѡпаснѡј пунктѡ.
Ухтасан Ізварылѡ пыран тујус мунѡ Лаш
пырыс да сіѡ лѡб первојја мед ыжыд ѡктѡн
Ізварылѡ пыран туј ылын. Сыыо кыңзі По-
повѡс вѡлі тѡмѡдѡма жежыджасыѡ відчысѡмын
гуѡа планѡн. Попов ташѡм дѡверіѡ бостѡм
бѡрын зев нѡмкоѡ пырыѡ мѡдѡдчас гортас да
казытшгас сѡмын, мыј партіја ез всекыда вѡч
сы куза лішнѡј нан запас петкѡдѡмѡн. Кызі
бура олыѡс, сіѡс вѡлі лішітѡма нормамѡ.
Сіѡ мунас, кѡсыѡс кѡч кызіа, јуѡртны
Ізварыясѡс жежыдјас лѡктѡм јылыѡ, а партіја,
кыѡм оз казав сылыѡ гуѡа мѡвлјассѡ-да, сѡ-
лѡмыс пуктыѡс сы ылѡ.

почеотјасѡн, кызї ассыныс мортѡс. Сыоан же-
жыдјас тѡдасны, мыј ıзъајывса партїја сулалѡ
сѡмын 10 мортые, кодјаслѡн ѡружїоныс сѡ
мын кысан пїшщалјас, мыј ıзъајыв јылыс,
кызї став сїктѡн чорыда вооружїтчѡм сїкт јылыс,
кывоомыс лѡж. Жежыдјас, ферт, ловыв кып-
тасны, пукоаласны вѡвјас ылѡ да Мїчман ко-
манда ылын первој локтасны Лашѡ, а сесса
ı ıзъајылѡ. Туј ылас најѡ куталїсны партї-
јечјасѡс да отпускѡ локтѡм гѡрдармејечјасѡс.
Најѡс аснысѡ бұра, нѡјтасны, а овмѡснысѡ
грабїтасны. Жежыдјасыд сещѡм ѡдїѡн локтас-
ны, да сы вѡсна весїг ѡї партїјеч оз удїт
јуѡртны ıзъајывса штаблы жежыдјас локтѡм
јывыс.

Пышъяојас вылао лыјом шыо сикт паота-
аыс кыптас зык, лыјом, гораом. ојаом, бөр-
аом. Ставыс тајо отлааоис слөј нї вежостом
док горө. Жеыдјас маткисны, грөйтчисны. Пон-
јас журјалоны. Жеыдјасөн нөјтөмјас ојзисны.
Пөрыма мамјас да гөтырјас кевмыоисны жеыд-
јаслы ловјөн колны пїансө да мужікјаснысө.
Челаадјас повөбоинысла горзисны. І заводітчис
аїрөн пөдтөм. Оз сетчы гїжөдөн петкөдлыны,
мі кывјөн віотавны сїјө став ужјассө да звер-
ствосө, кодї муніс ізвајывса вывті жеыдјас
воымо јун 10 лунө.

Пышјмо партїејаслы да сочувствујуш-
өїјаслы батјаснысө, мамјаснысө, гөтырјас-
нысө да челаадынысө нөјтисны прїкладјасөн,
кулаакјасөн, нагајкајасөн, кыскалісны јуроїөд-
ныс, пытајтөмїн, јуаоисны, кытчө зөбоисны,
кытөны оружіөныс, кымын вөлі став комму-
ныстыс да унаөи-ө пышјисны. Но тајө ставсө
чөрпөтөм понд анајө кујисны чөв овны. Жеыд-

јас наымо нінөм ез вермыны боотны. Сн бө-
рын најө ставсө пондисны жуллыны: самөвар-
јас, чашкајас, чугуңјас, өшінјас, пачјас, кодсө
керавалісны, кодсө косавлісны шогмытөмөз,
пыркөдөмөн лөзисны гөн волпаојасымо, јурлөс-
јасымо, жүгөдлісны жытнік өчөсјас, пөгреб өч-
өсјас, ставсө, мыј сөмын уөі өинвыланыс.
Гојанторјас-тө мыј вермісны боотісны өбры-
ныс, а мыј ез—кісталисны ортсө, најтө тала-
лісны—јөв, чері да мукөдтор. Сїзөн колісны
шыг кулом вылаө став партїејаслы да со-
чувствујушөїјаслы оемјаснысө. Со кычї же-
ыдјас бырөдісны гөрд заразаөс да кушөм храб-
рөјөө најө вөліны војсаотөм јөзкөд—челаадјас-
көд да пөрымајаскөд Ручө вөсна, цар вөсна да
өтечество вөсна тышкаөітөн.

Нөјтөмјасөс сновтисны. Арестујтөм Улашөк
док гөтырөс да мукөд партїејасөс нуисны чө-
рыд охрана улын штабө, кытөні пукалісны
Мічман да јөзөс вузальмо Попов. Туј вылаас

Арестованиөїјас сүвтисни бугылаа вічөдымо-горзымо Міч-
ман воқө да најөс вузальмо Попов воқө.

Гөрдәрмеҗеҫ Улашов А. С. кывтә часөвҗә-
көд. Часөвҗәҫ вәскалө шан морт. Сылән
вооруженнөҫ винтовка да кымын-кө бомба.
Первоҗсө вәлә зәв стрөҗ, но өктөҫ ещә ы-
дыштөм бөрын раммыштас, ләҫас куритчыны,
форнитны-и. Вәөгтө сҗә ачыс кутас вәтавлыны
ас җывоҫ. Вәләм кө сҗә вәләма җәвәмо гәҗ
крәҫәҫкәҫнәҫ, җеҗыдҗас мырдөн мобилүҗтәмаб
да сөҫын поләм пондаҫс җәүлөҗ җеҗыдҗасҫы-
ды. Сҗә өорнитг тырҗә најә кывтасны Гаҗа-
җәгәҗ, көдә ләө 23 килөметр җәвәҗывоан. Ула

Тази на. ногон опасној элементјаскѡд рас-
правитчѡм мыгѡи, медбѡртѡи белобанѡдјаскѡд
асланьыскѡд искусствѡм, вѡр кѡстан ужьмѡ потасны-
жѡ да тѡкѡтѡ лѡныштасны. Гашкѡ-ѡи полѡм
вѡснаьы, чѡртѡсны, мыѡ ѡткѡмын пышѡялыѡ-
снѡд вермасны на петны Помѡдѡдѡнѡз да вѡѡѡд
ны вѡдчѡмѡма шѡрѡ гѡрд ѡтрадѡс, кѡдѡи
збылмѡс бѡрѡа вылас. Нѡѡѡ заводѡдѡтасны
ѡнѡмѡны ассыныскѡд бѡѡѡм позѡиѡсѡ. Извѡи
ѡѡтѡыс став керкаѡсѡ, кѡтѡнѡжасын вѡѡѡ ѡв-
мѡдѡчалѡсны, пышкѡс ѡсѡнасѡ ѡшѡнѡзѡмс барѡ-
каѡаѡалѡсны кѡрпѡчѡсѡн, кѡдѡс вѡлѡи револѡуѡ-
ѡѡѡ-на запѡывлѡма каменнѡѡи вѡчѡ вылѡ. Сѡкт
гѡгѡрѡыс лѡѡѡѡѡсны сторожевѡѡи постѡс, матѡ-
гѡгѡрѡса ѡѡктѡсѡ да ѡѡкт гѡгѡрѡса нѡрѡсѡ ѡс-
тавлѡсны рѡѡведѡкаѡс, сѡзѡѡ ѡи партизанѡсѡс
куталѡм мѡгыѡ зѡн ѡтрадѡс. Сѡм бѡрын на-
лѡн завѡсѡтѡис бѡдѡнѡѡѡѡи ѡлѡм. Вывѡѡ повнѡ-
сѡ вѡлѡи некѡдыс: партиѡа вѡлѡи жүгѡдѡма, ѡѡыс
террѡризуѡѡма. Сторожевѡѡжасын кѡнѡѡ ставѡныс
жѡѡѡсны да гулѡѡѡтѡсны. Жѡѡсны ром, начѡалѡсны
мѡсѡс, кѡдѡжѡн шѡтаѡѡтѡисны ыѡла ыѡлын,
ветѡлѡсны керѡаѡѡ-керѡаѡ, зѡртѡисны ныѡѡс
дѡрѡ, баѡаѡс дѡрѡ, петѡѡѡалѡсны аѡнысѡ, кѡѡѡ
збылѡыѡ верѡыѡѡѡѡѡн. Корѡурѡ арѡельнѡныс
ружѡѡѡсѡн ветѡлѡсны ѡѡкт куѡѡ, аѡѡѡсны зад-
пѡн лѡѡѡ ѡтѡѡн гулѡѡѡсѡс, тѡвѡѡѡсѡс, пов-
ѡѡѡѡлѡсны ѡѡктсѡсѡ, мыѡ нѡѡѡѡѡ на ыѡлѡ да
бурѡѡѡѡѡѡ ыѡлѡ лѡктор дѡмыштасны, таѡѡѡѡ
дѡс аѡѡѡѡѡма. Еѡѡа ѡлѡыштѡм бѡрын нѡѡѡ сѡ-
ѡѡѡѡѡѡ бурѡисны, ыѡѡѡѡѡѡ вѡла ыѡлѡ лѡѡисны

пыгјалѡмѡ да нѡтѡмѡ муртѡ лѡвѡн колѡм
Улашов вок котырѡс. Нѡѡс лѡзѡгѡн чукѡртѡсны
ѡѡктѡсѡ став верѡчѡ јѡсѡ да насѡн бѡѡтѡсны
пѡсѡннѡј (гѡжѡдѡ) рѡчѡтелѡство, мѡј Улашов
вок котыр вѡлѡ вылѡ лѡзѡм мѡѡтѡ некѡйтѡ
ѡз пышѡны, на вылѡ лѡктор нѡнѡм ѡз вѡч-
мѡ, а мѡјкѡ-кѡ насѡн кѡѡалѡсны лѡктор,
грѡѡтѡчѡсны сѡыѡ став ѡѡктѡ јѡсѡ мѡжѡдыны,
ставѡсы кѡв кулѡны. Јѡѡсылѡ сѡѡ жѡ вѡлѡ
ѡетѡмѡ вѡлѡ ѡѡѡѡны ѡѡѡѡс гѡгѡрыѡн, но ѡе
мѡнны ѡлѡжѡк сторожѡѡј пѡстѡѡѡѡ.

тйѣчјас плєннѣѡ јѣжыдјас улын. Ізвѣзѣѡ
гѣбѣтѣѡма, парѣзѣѡѡс жутѣѡѡма, став ужалы
јѣзыс пѣкын мырѣѡ јѣжыдјасѡн нарѣтѣѡм пон-
да да мыј ставыс вѣдчыѡѡны регѣѡѡа мѣзѣѡм,
мыј Ізвѣзѣѡа јѣжыд бѣндѣѡн выныс сѡмын
60 шык да кык пулемѣт. Сыѡѡѡ-жѡ шѡѡ
ытѣстѣны план јѣжыдјас укренѣнѣѡ јылыѡ.

MÖD IYKÖH

обеспечітома. Сетöны налөн вернöй опораыс—
Попов Ондрöй Яковлевич, коді кутö крепид
jitöd главнöй штабныскöд. Ізвасы ставнас
жеждјас кі улын. Оласнöй элементјассö, лібö
жікöз бырдöма, лібö мыјдтöм кө коласы
шукалöны турмаґасын, ысталöма ылі воґыло.
Сіјö нол парвіјечјасыс-ö, кодјас көмтöмöс,
шыгöс, налы повны? Најö оружітöм пар-
віјечјасыд ез-нын повны, чартісны нін шыг
кувны, лібö вошны кыгчö-кö вöрас. Најö
мöвпыштнысö ез кужны, мыј најö шыг ком-
муністјасыд вериасын на петавны Помöсді-
шöз да вайöдны Ізвайлос мездыны гöрд
отрадöс, медöа нін сызснэ ез повны, мыј
секі Комі област выло вöлі Лагкін јона чо-
рыда наступајтö. Сізкö жеждјас аснысö
лыдöдöны-нын вöлі пыр выло укрепітчöмөн
да нінöмыс повтöм пырыс пукалісны асланыс
кірпіч баррікадајас сајын.

Ужалыс крестана вылын нартічюјаслы
матыстчö пом. Но воґ-на набејтчыны: вын-
ныс вывгі вöлі торјалана. Оґарыслөн кірпіч
баррікада сајын бура вооружітчöм 60 морт
да кык пулемет. Мөдарыслөн—морт комын
кымын, муґöс, шыгјöс да морт мөд омöліка
вооружітчöм парвіјечјас.

Оні став шансјасыс жеждјас сајын-на.
Сöмын öзјана героізм да кужана тактіка
(наступајтан ног) вермас сетны ізвайысала
терпёныс пегмөнја відчысана мезлун.

Ізвайылын, мыјөн партіја дор муныс
мужікјас костын кывоас вöлöст берданыс гöрд
отрадыд сулалöм јылыс, најö, кодыс јöв тыра
тујісөн, коді тупöс нанөн кйна уланыс, уж
выло мулöмөн аснысö петкөдлöмöң, öткө-
öткөкөн локталасны гöрд отрад сулалан інö.
Ставыс тајö вöчыоас сешöм гуөдн, відчыо-
мөн да жеждјасыс, вөөггö, местнöй озыр-
јасыс оз-вермыны казавны Ізвайло наступајтны
лöбöдчöм јылыс.

Гöрдјаслөн лагер. Кадыс 5 час рыт. Ста-
выс нін чукöрынöс. Гöрдармејечјас оуса
шомјöны ізвайысаөн вайöм гөстөґечјас—ту-
пöсјас да крепмөдчöны свежіö јолөн. Ставныс
збыл чужöмөдö. Сојіг мөзныс оорнітöны,
кывзöны індöдјас, мөдө-мөдөлыс впечатле-
нöсјас. Парвіјечјас да перебежікјас оöлөмө-
ныс вöгөвөдöны локтыс гöрдармејечјасы
местајас јывсыс, жеждјас укрепітчöм јылыс
да вöчöны план, кытöні сулалö жеждјасыс-
лөн штабыс, кыгöні мукöд пунктјасыс да
сторөжевöй постјасыслөн местајасыс. Бөрынас,
партіјечјаскöд да отрадöны начальныкыскöд,
коді вöлі Вомынбöж өіктыс Попов Адріјан
Іванович, öтвыдыс вöчөвыоө наступајтан једі-
шöй план. Сіјö планыс бура тöдмасөб став
бојечјасөн.

Наступајтан планыс вöлі тащöмі: отрадöны
јукöсысö віт пелö, нол отрадас нуöдыојасас
пуктысöбны Улашовјас, жеждјас ас улыс пыш-
јöм партіјечјас, најö наступајтöны фронтöн.
Вітöд отраднас, медöа ыжднас (9 мортöу)
руководітö отрадöныс начальныкыс Попов да
најö наступајтöны тылсаыс. Кор фронтөвö-
јасыс воасны өікт дорöз лыјмөн выјö, секі
тылөвöй отрадöныс жіб јылö кыпöдас гöрд плаґ
ізвайысө мујас выло медöа тыдалана інас.
Коді первöй адјас сіјö плаґсö, сетас өігнал-
нöй лыјөм шы. Сігналнöй лыјөм шы сетөм
бөрын нол отрадöныс наступајтны фронт-
өан, а тылас пырöм отрадны, кор жеждјас-
ыслөн став вніманнöныс лөб фронт выло,
тылсаыс наступајтны ура горзөмөн. Пуле-
мыс лыжны сöмын решітөлнöй кадö.

Тајö тöдвылын кутана рытнас жеждјас,
кыжі мукöд лунјасас, вöлі јуыштöмабө да
гулајтыштöмабө. Рытнас ветлісны керкаыс-
керкао, öвсісны сыланкывјас, вöтлыөсны ба-
бөјас бөрыс. На выло наступајтны лөбöдчöм
јылыс нінöм оз вöлі тöдны да öтөсны воґ-
быд, сöмын асја вылас-нын лөнысны.

Со кымын-кө подробностјас тајö героі-
чөскöй наступленнö јылыс, кодöс пасјысөлі
важ гöрдармејеч віставлөмыс, коді вöлөмө
щöш тајö наступленнö дырјыс.

Көкјаныс час рыт. Отрадöны, частјасö јук-
өм бөрын, шытöг разöдчö фронт пöлөныс.
Вөрыс лунса шондіөн парітөм бөрын пурк-
јö чөскыд көр. Пукоө јун төлысөа рыт.
Шондіыс летчан вежісөс-нын, зөбө му ве-
жісö. Шонді југöроаныс зарніөн пöртмаöбны
козпу јывјас, кодјас ыжд пырөа быдмөмөдö
ізја Ізвө ју пöлөн.

Партіјөјас разöдчсны. Чөва мунам воґö.
Гөгөр лөн. Сöмын төкөтö кылыштлө өіктө-
ныс жеждјаслөн велөвгөм өөрніјас да поґ-
јаслөн увтчөм. Воґ-нын Вөр вылын ыркыд-
код. Мед бөрөі гөгөр жікöз лөныс. Пукоөс
өныш лөн воґыв јунса воґлөн.

Матыштчөм өікт дорöз 300 метр выјö.
Вөрыс помаөіс. Воґө казавгöг сајасөмөн
мунны оз-нын поґ. Воіс віңјас да Ізвө ју.
Вөдалөм да відчыоам өігналнöй лыјөм шы.
Вашкөдчөмөн өөрніғам. Јосө візөдам воґө
өіктөанö. Ізвөјыв кыпөдөс вылын мөз. Вö-
лөстөс муртсыс зөбөыштöма кыґöрынык тыс.
пјіö мөз жеждјас руөн. Көлыд төлыс, бытöш
суналö, купөјтчö Ізвө јуас, сөзысөлө візув
Ізвөлыс нежөн быздадан гыјассö. Кызвыоан
гыјас увгөмө да бытöш кажітчö, мыј-і најö
асланыс лөнөлытөм увгөмнаныс өшкөңы көд-
јасыс кө повтөмөлунсö, бөрдөны кадтöг том
өлөјөс кулөмјас вөсна, кодјасөс корө локтал

тыш. Но кувны јешдөн некодлы-на абу окота. Ставалы на окота олыштны, окота адышы мезмөн Ізвалылос, челадыс, рөдвужос, а сы бөрті кәт сеоса мы. І кулаам-кә, выла бур олом вәсна.

Со асывымын гөрдөднм кутис кыа. Ру шіјә воші став оиктыс. Міјан отрад кысоис чик ју дорөзис. Сувтм да өпөт видчыоам. Кәт регыдык-нын заводітисны, а то вөјыс пошасолытомөн кутис кажитчыны. Асывыыс пыр өтарө југдыны кутис, а оигнал век абу. Мыј тајә, пыр-на өмөј ез воны, алі зев ыжыд кышов боотисны? Еә! Ныруыојасыс бура төдөны местајассө. Сиктын гуым ксд аән. Асја уи асоыс ужсө вөчө. Оні меоса бур кадзы-рөдны јежыдјас выла ұчаи шөраныс.

У-у! Кытөн-кә мед бөрті јошчуни ылыса лыјом шы да јөлөгаыс јурмуни Ізва ју пөдөн. Тајә наступајтан оигнал. Мі пыр жө четчим ура горөдөмөн. Шөкыда лыјоіг тырји келім Ізва јуө. Вамс пізөсы мужыдык, но зев візув да мі муртса вермам кокјыланым крепитчыны. Кевны лоө зев мөжјөн, кок маласөн, медым он веокав жумјә да оз пөрөд васыс кок јывомным.

Медбөрті воім берегө. Сиктын кыптіс-мн шөјә вошөм. Увгөны, маткөны, приказывајтоны, котралөны керкаыс-керкаө. Најө өз төдны кодароан наступајтоны да лыјлөны жытчө веокалө. А мі бура бооталім најөс шешенјас јылө да тыдалө вөлі, кычі најө гылаөны міјан пулајасы. Сің-жө вөлі кылө лыјоом шыыс мөдар помас-і, непријател бөрла дорас. Штабаныс да нөшта кымын-кө өшінөан јежыдјас лөзисны пулеметнөј бі. Тајә міјанамс радјас төкөтө аугыштіс. Пулајасыс пүтисны інмавын міјанлы. Со шөјөн уоі ме-нам ортөдн муныо јортөј. Пуламыс оінкымоыс вылытјык рөчөдөма јур лысө. Со кымын өјзөны вір пөвсын туплавыо раненнөјјас.

Ме фронт пөлін кысоі міјаныо веокыдла дорсајаслыо положеннөсө төдмөдны. Јортјас шөкмөдісны лыјоөмсө. Сени ме төдмалі, мыј малөн положеннөдыс абу жө бур. Емөс нін уөбнјас да ранітчөмјас. Јежыдјас орјавалытөг лыјлөны. Лыјлөны став фронт пасталаыс вежөн нуөмөн. Сөмын Крутөј бужөгысла мі вермім візны аонымөс наладороан шерөн моз воан пулајасыо. Став надејаным сөліс тыла-фан уөкөдчыојас вылаө, коді должен кодарө-жө помавны өткөдтөм вына тыш.

Фронт пастала кылө нораөөмјас патронјас өдавыөм вылаө. Вөзө мінөмөн лоө лыјомным. Мі шуім мін ыстыны верчөма вөлөн Пузалаө патронјасла (Пузалаөз 80 кілометр).

Но лөіс сіјө, мыј мі өмбәла вөлі видчыоам. Јежыдјасыд, кор вөлі аонысө фронт вөзын

лыдөдөны крепөот піјын моз, друг кыласым бөрвыоанныс залпјас да ура горөзм шыјас. Тајә кышовтөдны отрадны пырөма катыд пом оиктас да заводітис наступајтны. Јежыдјас дрөгмуіны да кутисны бөрнытчыны штабала-нө, коді вөлі кывыдладор пом оиктас уна өшіна ыжыд керкаын. Быд боксан шер моз оаргісны пулајас. Кодыс-кө уоіны, кодыс шыблаалісны вөнтовкајаснысө да өетчисны гөрдјаслы. Сетчис міјанлы укрепітчөм кык керка. Меоса дыр ез өетчы штабыс. Сетчө пукоөма крепоотө-моз мед ыжыд вынөн, тыр-мымөн лыјоан запасөн да пріпасјасөн куца тышкаөм вылаө отрадса начальнік Мічман. Мед бөрті і міјан пулемет боотчис ужавны, кутис лыјанын штабас да весігтө дөмөдләс јежыдјаслыо пулеметсө. Лыјоөмыс кысоис рытја вылаөзис. Сөмын мін рытлааныс өткы-мын өмел јөзлы удајтгис матыштчынын штаб дорөзис да шыбытны кымын-кө бомба. Бом-бајасыс кәт еөгө і ез воны өшін-јасөзис, но тыдалө јона повчөдісны јежыдјастө. Најө сы бөрн пыр жө өшін пырыс мытчисны гөрд плаг да дурдисны лыјоөмоыныс. Најөс, плагсө мытчөм бөрн пыр-жө вөлі корөма петны керкаомныс өружөјастөг.

Медвөзын мытчыөіс јежыд отрадоыс на-чалнікыс, флотыо младшөј офіцер Мічман. Келдөдөма, өін бугмыјасыс төдчымөнја ыж-дөма. Асоыс револьверсө кабурнас і тасманас сени-жө өетис міјан гөрд старшіналы. Сы бө-рын петалісны і мукөд салдатјасыс, кыш шу-төг өеталісны асоыныс вөнтовкајаснысө да пзтронташјаснысө. Мукөдыс јона чөтисны, ружтісны, колісны бөр выланыс вір тујјас. Раненнөјассө пыр-жө мөдөдалісны регыдөм вөчөм перевязочнөј пунктө. Јона ранітчөмјас-сөс новаісны нөөілкајасөн, а здоровөјјассө чукөртисны земскөј управа керкаө, кодөс је-жыдјас дөөөдләсны вөчча сөветыо. Керка вылас вөлі нін кодкө төждымоыс мөртөн кы-пөдөм гөрд плаг. Сіјө, кычі, садөк піјыо ле-чөм лебач, долыда дөлааліс,—шпорөдчис рытыв луноа төлөн.

Міјан уөөма куім, ранітчөма өкмыс, малөм уөөма квајт, ранітчөма дасөті, пленө боөтөма 26 мөртөс, шөш і отрадса начальнікнас. Ові белобандіталы удајтчывылас пышјынны дај сіјөс Чулкідінын кутас өві старік да бөр вәјөдас Ізвалылө. Сиктса став јөаыс чукөртчывөдм вымын вөлі вөчөма жеңідік мөтінг, віөталаөма жеңідіка кадысламо опасноөтсө, јежыдјаслыо. Комі областө зыроөмсө, кодјас, өтароан јона пырөм Ежваө, мөдароан сулалөны Ухтары 107 кілометр сайын да Печераны да верма-ныс быд мінутны пырым Ізвалылө. Сөвет влаөт дор сулалыо јөвыс, мезмөм комму-

міст'яслон бат'ясныс, мам'ясныс, готыр'ясныс, чела'дныс долыда м'імкода'існыс. А во'зза кулак'яс, заміточн'і'яс, сені-ж'о ј'оз п'овсас ві'д'д'існыс, ві'д'д'існыс полігтыр'і гу'о'дн парті-зани'яс был'о, г'ордармејеч'яс был'о, полісныс важ'оыс во'з'с боот'омыс. Но н'ін'ом сеш'омыс е'з ло, к'от е'ок'о і же'жд'яс п'овсас в'о'ліны м'орт 10 кымын каравел'ясыс (пытка ну'ю'я-сыс). Кажі'т'ч'о, м'ы'ј Із'вајывса партізані'ясыс вер'ом' б'орт'і м'імкода'існыс'ла вун'одісныс важ'с'о, коді вер'міс о'д'д'одныс на'лы славн'і'ј м'імыс'о в'о'ла в'осна да справе'длівоот в'осна верма'і'омын. Нај'о м'імко'д пырыс о'р'мітісныс ш'ода м'одныск'од тај'о тыш јыв'оыс, с'омын ку'д'ом'яслон ш'ој'ясыс, ко'д'яс'с'о в'о'лі чук'ор'он те'ч'ома ВІК до'рас, в'о'лі норм'од'о о'д'лом'ясныс'о, но оз ш'ог'о у'ок'од. Чуж'ом'ясныс ставныс-а'он в'о'лі ып'јал'о был вер'ом'јас в'осна, вы-тыш'яс в'осна.

Мітреј Мітрејевіч о'у'оа распора'ж'іт'ч'о. Пу'лемет, ві'нтовајас да мук'од ору'жі'јас в'о'лі чук'орт'ома о'т'чук'ор'о. Со'јан пріпас'јас јук'лом'а. С'ы б'орын пыр-ж'о в'о'ч'ома партсобр'анн'о да сені в'о'лі ш'у'ома пленн'і'јас'с'о м'од'одныс Пом'ос'дін'о. Же'жд'ясл'о боот'ом пу'лемет'яс, ві'нтовајас, патрон'яс ш'у'ома ж'о в'о'лі от'рад'ыс-к'од м'од'одныс Пом'ос'дін'о. Із'вајывса партізан-јас'ыс ун'жык'ыс в'о'лі су'лаа'оны ору'жі'с'о ко-л'одны, но вер'ом'ыс ло'о м'од'од'ом был'о, с'ы вонда, м'ы'ј Пом'ос'дін'ыс јона важн'і'ј уч'асток о'б'орон'аын да јона в'о'лі нуж'дај'т'ч'о бо'е'пріпас-ыс'да. Із'вајывса от'рад'лы в'о'лі кол'ома о'ві ре'вольвер да к'о'к'јамыс ві'нтовка.

Г'ор'д от'рад сі'ј'о ж'о лу'нас б'ор пет'ас ту'ј'о, ш'ој'яс'с'о з'ебны кол'ас із'вајывсалы. Р'аненн'і'јас'с'о пы'ж'ас'он Пом'ос'дін'о ж'о м'од'од'асныс. Із'вајыв о'п'ов кол'о аске'жас бы'д а'д'укын же-жд'ясл'о пыр'ом ві'д'чы'ом'он, ас ке'ж'оа вын был'о на'де'ја'он, ко'д'лон вооруженн'і'оыс—к'о'к-јамыс ві'нтовка, да'с кымын гранат да да'с а'ов'ја ј'оз—партіе'ч'яс-партізан'яс. Ш'ој'яс'с'о став'с'о о'т'моза гу'алісныс о'ві гу'б. Не'ку'ш'ом р'еч'яс, торж'ество'ас, не'ку'ш'ом вен'ок'яс нај'о пр'ост'і'ю'нік гу был'о а'бу в'о'лі пук'т'ома. С'омын Мітр'і'ј Мітр'і'евіч шу'ас, м'ы'ј ку'імыс ку'лісныс не'окы'д'аун в'осна, мук'одыс-ж'о, ы'л'од'ом, о'ін-т'ом'м'од'ом, м'і'јан п'емы'д'ауш'а'он да б'елобан-д'і'т'яс ы'л'ог'лом' ж'ерт'вајас. К'о'к'јамыс ві'нтов-ка'мо ј'ош'и'уні до'р'ыв ку'ім а'алп... і ставыс.

Г'ор'д'яс'ла до'рыс ку'ім пі'омс кыкыс в'о'лі'ым Пом'ос'дін в'о'л'от у'лыс, о'ві'ыс Кырны-ш'а'мо, а м'одыс Бад'јел'жы'лыс. Ко'л'а'одыс колі то'д'т'ом'он.

Мед о'лас ка'зты'вал'ом у'о'дм геро'ј'ас'јы'лыс Ко'мі у'а'д'а'мо ј'оз о'б'л'омын. Л'она ку'і'лыны в'і'я'ны'д, геро'ј'ас'лы! Ті'јан ш'ој'яс в'ом'он, ті'ја-н'а'н л'а'з'ом в'р' пыр'ом м'і ме'д'од'ім в'о'ла да

му'нам во'з'о југы'д, до'лы'д о'л'ом'о—соці'алізм. Мед о'лас ка'зты'вал'ом да л'она ку'і'лыны п'ем'од-лу'н в'осна ы'лаа'ом ж'ерт'вајаслы.

Ш'ој'яс'с'о з'еб'ом б'орын Мітр'еј Мітр'ејевіч јаві'т'ас, м'ы'ј м'од'п'ор'ја ві'д'чы'от'ома ш'ор'о на'па-д'і'т'омыс ві'д'чы'ом'ом'о'могыс кол'о став'лы вооружі'т'чыны да л'оны јона б'д'і'телн'і'ј'он, м'ы'ј кол'о л'о'б'одны пыр ну'д'о'а'на і'т'од став о'і'кт-јасыск'од, с'е'о'јас'мо кол'о ко'роны ре'вольу'ці'ја до'р о'б'л'омыс му'ны'о ј'оз'с, а не сеш'ом'яс'с'о, ку'ш'ом в'о'лі Попов. Попов сі'ј'о ка'дын в'о'лі ас'лас Лаш о'і'ктын, гаш'к'о і н'ін'ом-на оз в'о'лі т'од тај'о ве'ж'о'ом јыв'оыс, н'і'ов і сал'дат е'а вер'ым пыш'јыныс'о-да, не'код'лы на в'о'лі ју'орт-ныс'о.

Г'ор'д партізані'ас'он тај'о вер'ом' б'орын парті'ја пыр о'тар'о кутіс со'дны. Пырісны г'ордармејеч'яс: У'лашов'яс. С'тепан Мітр'ејевіч, Іван Мітр'ејевіч, Јевгені'ј О'пона'с'е'јевіч, Петыр Троп'і'мовіч. От'рад'ын ставыс ло'іс 14 м'орт. От'рад'ас на'чал'нык'нас о'т'кыв'і'он пук'тісны У'ла-шов О'л'ок'о'ј Іванові'ч'с, коді ве'а'і'с Пом'ос'дін'о г'ор'д от'рад'ла. В'о'лі вып'ов о'рганізу'ј-т'ома С'овет. Јур'елы'о'нас о'п'ов кол'о Мітр'еј Мітр'ејевіч.

Ју'н 30 лу'ноз сеш'ом гырыс тор'јасыс н'і-н'ом е'з в'ов. Ју'н 30 лу'но о'і'кт'са ј'озыс шы'ні-т'ов у'а'л'існы ас'ланыс о'в'і'ос'дор'са у'жын. Парті'ја ар'таліс те'ку'ш'і'ј у'ж'яс вра'г'ясыс ві-д'чы'ом'ом ку'ча да п'ора'док'јас л'о'б'од'ом ку'ча ВІК кер'камын. Д'руг бы'г'з'ом в'ов вы'лын г'он'б'ч во'ас Кру'т'і'ј о'і'ктыс Шом'ос'ов О'п'она'с'е'ј Петровіч да те'рма'і'ом'он ју'орт'ас, м'ы'ј нај'о о'і'кт'о ч'ас'ом жы'ні'јон са'ын кымын во'ліс о'і'ч'ім м'орт'ы-же'жд' от'рад да п'ер'во'ј'с'о к'ос'ј'м'валісны му'нын Із'вајыл'о, но ко'р то'д'існы Із'вајы'лын су'лаа'ыс от'рад'с'о быр'од'ом јы'лыс, ду'мај'т'ч'асны му'нын У'хта'б. Му'нын'с'о к'ос'ј'оны ве'окы'да пр'о'б'о'кт, коді му'но Кру'т'і'ј'о'ан да У'хта'б. Квај'т м'орі-тыс ві'нтова'а'і'о, а о'і'ч'і'м'одыс—ну'ю'ыс (пр'о-во'д'нік), Мыв'дін о'і'ктыс, кы'жо'ан піш'д'ала.

О'ві м'і'нут нуж'од'т'ог парті'ја шу'іс сет'ч'о ыстыны ј'оз'с же'жд'яс от'рад'ыс'лы т'у'і'с о'р'одны да не л'а'зны нај'ос во'б'д'чыны У'хта'б. Ве'р'і'асны-к'о У'хта'б в'оны, был опасн'о'от'јас ве'р'масны л'оны. Тај'о у'ж'о ас в'о'ла'ыс п'етісны партіе'ч'яс п'ов'сыс ку'ім м'орт да н'ол'од 13 ар'оса д'е'ві'на. Нал'он н'ім'ясыс та'ш'омі: У'лашов Петыр Мітр'ејевіч, Петыр Троп'і'мовіч, Іван Шемі'д'овіч да д'е'ві'наыслон—О'л'б'і'сам Ко'йстан'т'і'новіч. да, Ко'мі ј'оз'лы поз'о г'ор'д'і-чыны та'ш'ом геро'ј'ас'он! Тај'о о'мел ј'озыс о'о-кы'домс н'і ку'л'омыс пов'т'ог в'о'з'а'і'о'і'сны му'нын о'і'ч'ім вооруженн'і'ј б'анді'т'яс был'о. Не'ко'р в'о'лі ду'мај'тыс'о, коді ко'д'с? Сеш'омі в'о'лі ка'дыс.

Парті'ја ч'орыда боот'і'с о'б'орона не'жа'б да

революція відома, отсасомо. Со, ніномыс пов-
торю воятырыд воясас вылынөө-ннн. Кыкыс
вооружітчомадо винтовкажасон, а мукодыс
берданкажасон. Термасіг тыржі ештытөм пырыо
кывзёны јортјасныслыс велөдөм, індалөм,
прөшпјатчөны. Ез на удітны најө вөрјөдчы-
ны, Совет дорө біндов-моз өпөт воіс верјөма
вөла; сіјө вөлі Гажа јаг оіктыс Габов Сергеј
Степановіч. Сіјө петтөз часөн жынјөн сажын
најө оіктө сувтас жежыдјаслөн 27 морта от-
рад. Налөн могныс — Ізвայвса жежыд отрадлы
сетны подкрепленнө. Возө, Ухтаса штабыс
думажө ставнас локны Ізвайлө да сесаң
наступајтны Помөсдін вылө. Ташөм јуөр ва-
јис. Термасөмысла өдво верміс віставнысө.
Габовлы пыр жө ваісны овөжөј вөв, щөктісны
пыр жө бөр төвчыны Гажајагө да јуөртны
жежыдјасныс, мыј Ізвайвса гарнізоныс став-
нас боотөма Гөрдјасөн. Сымыс кынзі пөрјавны
жежыдјассө, мыј Ізвайлын сулалө гөрдјаслөн
быдса рота, кујім пулеметаө, мыј гөрдјасныс
лөөөдчөны походө Ухтагө наступајтөм вылө.
Нөві лішнөј кад колтөј Габов да Ізвайвса
партизанскөј отрядыс нөм мортыд, мыј ешо-
ныс төвчысны партијалыс чорыд заданнөјассө
мөртны оломө, Ізва ју пөлөн, кывтыдлан.

Ізвайвса олыөјас да отрад өпөв чујісны.
Вооружітчысны, коді мыјөн верміс, лөөөдчысны
мыјкө кежлө. Весаісны ружјөјаснысө, мавта-
лісны сімөм берданкажаснысө, дробавіјаснысө,
јукөаісны порөкјаснаныс, пістонјаснаныс.
Вөј кежлас оікт гөгөрыс сувтөдалісны парти-
јечјасөс часөвөјавны. Ставныс вөліны даөө.

Сек кадө вт мортыд суөа мунөны возө.
Гажајагөз вт кілометра сажык воны да ра-
вөдчысны. Нөлыс мунісны прөөек куза, а
Габов аслас оіктө. Сіјө сені сөшөма повзө-
дас жежыдјастө, мыј најө пырыо пыр жө чет-
чышталасны вөвјасныс вылө да жуніөем
төвчысны локтан туюдныс.

Нөм мортыд восны нн прөөек дорөз.
Гашкө мыј на оз-ло да, вөв аснысө домалісны
сујасө, мед пыр-жө позіс сөвны да пышјыны
(ковмас-кө), а аоныс водалісны колода сажө.
Кадыс мунө нөжјөн. Гашкөн сомјісны нн да?
Ез! Прөөекөдыд мунны-тө абу зік регыд,
жолө кышовтны бур гырыс нурјас, ордјыны
вөрөмаінјас да с. в. Но вот ылын кыліс
кымыннө мортлөн гөлөсјас да щөкјалөм. Не-
дыр мыөті тыдовтчыс пішщала морт, вөрааң
даскөма, а сы бөрсө со кымын шаг сажын
локтоны јешщөн квајт морт, винтовкаас Мы-
јөн возза мортыс бердөчныс воіс, најө щу-
көдчысны сылы нөм пішщал вом да кінаныс
лөдөмөн щөктісны водны. Сіө первојсө кы-
мываіс места вылас да најө щөктөм сөрті
өрдіс, но төкөтө гөрдөмыштіс повзөмысла.

Жежыдјасыд тыдалө кылісны да боотісны
винтовкажаснысө кінаныс, даөөн. Воцө нөжөдны
відчыны оз-ннн вөлі поз. Лыјісны залпөн
да кыкөн сетчө жө і сушпетіны, өтіөс чоры-
да раңітісны да сіјө сетчө-жө кедыр мыөті
кулі. Кујімыс шыбытчасны вөрө да пышјасны.
Петыр Мітрејевіч да Петр Троңімовіч вөтчас-
ны, лыјласны најөс бөрсөныс, но ннөм-нн
оз вермыны вөчны щөкыд вөраін вөснаыс.
Кујімыс сці і пышјасны. Бөрын-нн туж сөр-
тыс төдасны, мыј којмөдыс раңітчөма-жө.
Вөтөдны најөс некызі нн вөлі, вошіны. Најө-
бөр бердөдчасны прөөек вылас мукөдыс ді-
нө, кодјас коллөны Пысөтінөс візны. Уөм
салдатјаслыс бооталасны винтовкажаснысө,
патронјаснысө, сөјан пріпаснысө, ксдыо јона
вөлі нуждајтчөны гөрд партизанјас. Сојыш-
тасны сені шојтчіг мозныс да мунасны бөр,
өбөрыныс щөщ нуөдасны Ізвайлө, жежыд-
јаслыс проводчыксө. — Пысөтінөс.

Радөб вөліны Улашовјас, асоныс мог-
нысө моҗмөдісны да. Рад вөлі партија. Сылө
вооруженнөас сөдіс нөшта куім винтовка,
документјас сөртіныс төдіс Печераын сулалыс
жежыд вөјскалыс лыдсө да налыс гөрдјас вы-
лө наступајтны лөөөдчан нөгсө.

Вөлөмкө, Мывөдінын (Троіцко-Печерскын)
сулалыс жежыдјаслөн штабыс гіжөма Ухтаө.
Најө Печера увоаң отсөг воөм мыөті јул-
төлыс заводітчігөн көсөны гөлөм наступајтны
Помөсдін вылө да сек кежлө Ухтаөс щөктө-
ны петны Ізвайв пыр өгувтчыны наступајтіг
кежлө, өтщөщ муніг мозыс жүгөдны, өбөры-
ныс боотны лібө віјавны Ізвайвса комму-
ністјасөс да кыз позөм боотны унжык вөвјас.
Ізвайлын екстреннөј партсобраннө вылын
вөлі шуөма мөдөдлыны Помөсдінө нарөшнөј-
јасөс, срочнөј доношеннөөн (јуөрөн). Вөлі
вөчөма ташөм резолюція:

„Извиль на карте военных действий
в верхне-печерском и верхне-вычегод-
ском районе становится важным страте-
гическим пунктом, при условии допол-
нительного снабжения несколькими вин-
товками и пулеметом, сможет собствен-
ными силами задержать врага, имеюще-
го желание наступать с Ухты, чем мо-
жет значительно облегчить удар частям,
стоящим в Помосдине со стороны
Троицко-Печерска, посему постановили
послать начальнику помоздинского шта-
ба ходатайство о выделении для нашего
отряда одного пулемета и десяти вин-
новок.

ПОДПИСАЛИ: Пред. партии Дмит. Уляшев,
Начальник парт. отряда А. И Уляшев
Секретарь Е. Уляшев.

донесеньяас вӧлі шӧщ јуӧртӧма прӧсек шылын жеждјасӧс лылӧм јылыс, жеждјасӧн наступатны лӧӧдчӧм јылыс да Ізвայылын ужјас да партизанскӧј отряд лыд јылыс.

Нарӧнӧјӧн мӧдӧдӧсны кыкӧс, вооружитӧсны морт ӧтј винтовкаӧн, сӧтӧсны шӧщ пленнӧјсӧ Помӧсдӧнӧз нуны да мӧдӧдӧсны.

Возӧ колӧ вӧлі решӧтны јоа сулаан продовольственнӧј вопрос да кадыс сулаӧм сертј јонмӧдны оборона. Жеждјаслӧн кык вожаӧн ӧтутчӧмӧн Помӧсдӧн вылӧ наступатны лӧӧдчӧм, Ізвайылӧс мӧд пӧрја жеждјас кӧулӧ бостӧм ізвайысас вӧдчысӧдӧ вӧлі нӧшта на чорыджык ӧверствојас жеждјасан, кушӧмӧ вӧлі насан јун 10 лунӧ. Колӧ шуны, і возчарыс на ез вӧв бурдӧма ізвайыса партијечаслӧн рана шупӧдјасыс, ез на вӧв вунӧма вӧрпӧӧн лӧӧдӧм овмӧсјас грабӧтмыс, гӧтырјасыс шылын іздеватчӧмыс. Сетчасӧ мӧд пӧрја шылын дӧлаана гӧрд плага мезмӧм Ізвайыс? Вермас-ӧ лӧсны врагӧс пуан сӧлӧма, тыр вермӧмјасла ыпјалан вӧјаја партија? Оз! Некогӧ! Сӧмын партизанјас шӧјјас вывтӧ жеждјас вермасны мунны Ізвайыс пыр да јӧтчыны Печеракӧд Помӧсдӧн вылӧ наступатны.

І ӧпӧт заводӧтчӧ гырыс ужјас, важ кӧстӧм-жугӧдӧмјассӧ зӧнталӧмјас. Важ дорыс буржыка органӧзујтны сӧвет, комбед. Ӑпӧт чукӧстӧны ужалыс јӧзӧс вооружӧтчыны. Тајӧ чукӧстчӧмӧ партијаӧ локтӧны нӧшта 22 морт. Жын боејцјасыс вермӧны вӧлі вооружӧтчыны боевӧј винтовкајасӧн, а мӧд жынјыс кыјсан пӧшшалјасӧн—дрӧбӧвӧкјасӧн.

Коммунистическӧј партија. Митреј Митрӧје-вич, сыӧн ӧгважнӧј вокјасыс да партизанскӧј отрядыс Улашов Ӑ. І. јураӧмӧн, вермӧс ун кык сӧктјасас кыпӧдны сӧрет власт вӧсна пӧнӧн і гыжӧн кутчысӧмӧ. Сӧмын ӧтј Лаш сӧкт, кытӧнӧ вӧлі ӧебоасӧмӧн оӧд да нуӧдӧ агӧтајја Ізвайылӧс вузалыс Попов, сулаӧ вӧлі жеждјас дор.

Продовольственнӧј вопрӧс мӧгмӧдчысӧс шӧркӧддема. Нан запасјас заводӧтӧсны јукны нормаӧн да шыгјалан пӧскјасӧн (голоднӧј паек). Ема јӧзлыс нан запассӧ бура вӧлі бостӧма лыд вылӧ. Налы быт вӧлі лӧӧ петкӧдны лӧшнӧј запассӧ вӧлӧстувса общӧј продовольственнӧј фондӧ. Фондыс вӧлі Комбед улын.

Вежон мысӧтӧ воӧсны нароствӧјјас шог јуӧрӧн. Помӧсдӧн јуӧртӧ:

„Весьма сожалеем, но живой силы, ни вооружения выделить не можем. Белье усиленно наступают с юга и юго-запада. Момент становится критическим, но не отчаивайтесь: вооружай-

те все население волости, чем можете помогайте общему делу трудящихся. Задерживайте нажим с Ухты“.

Севса помас чолӧмалӧчјас, ошкӧм, кырымјас, сӧдтӧд инструкція—жеждјас пӧвсын „гуа рӧзведкајас“ органӧзујтӧм јылыс.

Ізвайылын органӧзујтчысӧӧ гуа рӧзведка. Гуа рӧзведка начальникӧн индысӧ Улашов Е. В., сылы отсасысјасӧн—Печерала дорӧ—Шомӧсов Петр Кондратјевич, Ухталанӧ—Лашӧ—Габов Сергеј Степанович. Возӧ тајӧ рӧзведкаыс збылыс вajas зев жежд бур, оз ӧтчыд мездывлы жеждјасыс, жеждјасысмыс лӧӧдчӧмсӧ јортјас тӧдсјас пырыс да жеждјасаныс аснысмыс ставсӧ вӧлі вермӧны возвыс тӧдмӧдны-да.

Шомӧсов П. К. Мывдӧн гӧгӧрыс ставсӧ вӧлі тӧдӧ местајассӧ Кыӧі важ кырыс, тӧдӧ вӧлі Мывдӧныс мужӧк уловсӧ дорыв. Гӧрдјас вылӧ јарӧј прӧтвӧнӧкӧн асӧс пӧртӧмӧн сӧјӧ вӧлі вермӧ корены, тужавны зев бур колана материалјас партијалы. Сентябрь тӧлысын ас-лас чӧстујын кырыгӧн сӧјӧ вел унаыс паныдаолас жеждјас рӧзведкајаскӧд 5-6 мортаӧм да најӧ Шомӧсов повӧдӧлӧмыс бӧр вӧлӧм бергӧдчасны. Гӧрдјас пӧ зев матынӧс—вӧлӧм пӧрјалас дај. Ӑтчыд вӧлӧм сӧјӧ Небӧл јуыс Крутӧјаӧн 23 кӧлометр сарын черӧ кыјӧ. Сыдӧнӧ локтас 50 морта жежд отряд. Најӧ вӧлӧм мунӧны Крутӧј сӧкт грабӧтны. Шомӧсов кажалас, мыј мӧгӧн најӧ мӧдӧмаӧс Крутӧјӧзыс, да зев јона повӧдӧлас, гӧрд отрядӧн. Кушӧмкӧ-пӧ отряд зев матын, пулеметаӧ. Жеждјасыд пыр жӧ сӧласны пыжаныс да бӧр бергӧдчасны Мывдӧнӧ. Мунӧганыс Шомӧсовыс коласны гӧтӧнечјас, мед возӧ тајӧ-жӧ „великӧј неделӧмӧј Россия“ вӧсна сӧлӧмомыс служӧтас, отсасас. Таӧн Шомӧсов мездас Крутӧјӧс жеждјасӧн грабӧтӧмыс.

Сы бӧрын регыд мысӧтӧ, сентябр 10 лунјас гӧгӧр, сӧјӧ паныдаолас кујӧм рӧзведчӧккӧд. Жеждјасыд сӧјӧс кутасны лылыны. Шомӧсовыд бура слӧјмас ӧебоыны да кык рӧзведчӧкӧс уекӧдас, сӧмын којмӧдысмыс ӧтнасӧв удајтчас пышјыны. Сӧмын сы бӧртӧ кажаласны жеждјасыд, кодӧ сешӧмъс вӧлӧма Шомӧсовыд. Сӧјӧс грӧзӧтчасны кутны да лылыны, но Шомӧсовӧс секӧ нӧ сы бӧртӧ кутны оз вермыны. Старӧк Шомӧсов ӧнӧна ловја, кыјсӧ. 1926 воын кыјӧма 42 ош. Ӑнӧ сылы 67 арӧс, но зев на јон, крепыд.

Гожӧм чӧжӧн партијалӧн да отрядлӧн лыдыс пыр ӧтарӧ сӧдӧ. Партизанскӧј отрядлӧн аслас радын вӧлі-нын лыддысӧӧ 44 боеч, 20 кымын винтовка, кымын-кӧ бомба. Сӧмын патроныс ез вӧв тырмымӧнја. Кыӧі і партизанјаслӧн, сӧз-жӧ і јӧзыслӧн настроеннӧыс

зәлі бур. Ызаылын керкажасныс пышкәсла-
дораныс гөгөртдәсны кәрпич сәнажасән, бар-
рикадиружтисны. Сикт сажас муяс вылө Ухга
лаңыс вөчисны кәрпичыо стөрөжевөй башна.
Башнаысәи вөчөмыс ташөми: 7 метр судта
жол сурја. Сурја жылдыс вомөна тасјас да
тегчө жөжөма плакажасән. Жөж вылас кәр-
пичыо морт судта вөчөма гөгрөс башна гөгөр
боксаныс вәдәдан да лыжоан рөзјасән. Выв-
саныс вевтөма төскөн. Кәјәниныс прөстөй
пос. Жөж улас кәрпитөма часовнаыо петкөдөм
жынјан (көлөкөл) сигнал сөтөм вылө. Тәјө
башна вылас Ызаысвөс мөдпөрјәиән бооттөз
переменаиән пыр суалысны часовөјјас да унаы
вөчдывалысны тревогајас төдтөм јөзјасөс
жазәләмјас мысви. Сіјө башна улас вөли вөчөма
түса окопјас.

верію Поповыю. Поповид бѣрја вылас шок-
тас веогтѣ Габовѣс шпіонавны гѣрдјас пыш-
кын да сіѣн вузавны Іѣвајывса партіаѣс,
кызі і ачыс вузавліс. Габов, дерт, окота пы-
рмо кѣсјыоас. Сы бѣрві Габов ез нін до опас-
ноотын жеждјас вождыю да вермыны кутис
колѣм серві повтѣг вѣчны асоыс деаѣсѣ. Же-
ждјас лѣсѣдѣчѣм јылыю Попов пыр тѣдмѣ-
дѣм мыѣтї, Габов верѣмѣн мунѣ аслас сіѣтѣ,
а сеосан Іѣвајылѣ. Іѣвајылѣ пыржык вѣлі воѣ
војын, зік вѣлѣстѣзыс некор ез воыывлы,
медым ез вермчыны казавны местнѣј кулакја-
сыс. Веогтѣ партізанјасыс оз вѣлі тѣдны
гуса разведка јывоыс. Тѣдѣны вѣлі сѣмнн пар-
тіејас—ѣтветственѣј веокѣдыюјас. Сіѣт са-
јын, вызыв сорнітѣм местаын, вѣдчысїс сі-
јѣс сызвыс морт (особѣј уполномоченнѣј), код-
лы-і Габов оставліс жеждјас јылыю став све-
деннѣјасѣ. Ташѣм разведкасѣ нуѣдѣмѣн Іѣ-
вајыв гожѣм быдѣн ез ещѣю жугѣдлыс же-
ждјаслыю поснідік отрадјас да ез ещѣю аѣ-
сѣ вѣзлы вѣдчыѣтѣмѣ шѣрѣ жеждјасѣн уѣкѣд-
чѣмыю. Іѣвајыв, гуса разведка нуѣдѣмѣн, лѣс
жеждјаслы кызі јон крепостѣн. Најѣ полѣнны
вѣлі веогтѣ Іѣвајывса гѣрд партізан отрад-
нѣмыс. Кытѣѣ жеждјас ез вермыны Комї
областѣс ставнас, сѣтѣѣ ез лѣытны Іѣвајывса
партізанјаскѣд јавѣ тышкасны, нуны откры-
тѣј бој.

јѳзыс, јѳыѳдјаслѳн волѳмыс тѳѳвымааныс да,
ѳз вѳл рѳпкыны, а пыр топыѳджыка јітѳсны
партија берѳѳ да даѳѳѳ вѳліны тышжаѳны
јѳыѳдјаскѳѳ.

Мітрэй Мітрэjevіч да сымён вокыс, матрос,
 Јогор Мітрэjevіч ез ещамы вочавлыны учеб-
 ной сборјас. Став веротё јосё, кодјас вермё
 ны кутны вичтовка, велодісны оборонајтчан
 да наступајтан тактёкаё, лыжёмё. Парвја да
 Мітрэй Мітрэjevіч пыр кужлісны бурмёдны
 (успокоівајтны) массаёс, кыці асланыс кыпыд
 обломнаныс, ужнаныс, сіз-жё і на костын агі-
 тація нуодёмён. Мужіцкёј кывјён, прёстёја,
 гөгөрвоана віотавлісны, мыј жежыдјасым асла-
 ныс нагајкаён да ужалым јёз вылын таног
 іздевајтчёмён ас выланыс паныд кыпёдасы
 став ужалым јёсё, да меј бөрві ужалым јёз,
 Ленинскёј коммуністическёј парвја вескёдлём
 улын, ачыс пырккётас жежыд бандітјаслы
 ужалым јёз вылын нартітчан правасё.

Гожом чөжөн жеҥыҥјасыҥ кык пөрја петаваісны походоҥ морт 80 кымын, но Лашыо воҥо петаваіны ез лыставаіны. Кыласны вәлі Габовоҥ лезом сорнїјас јылыно, мыј Ізҗаылыны сымондато јаз, пулеметјас да пыр жө вөлі шөвјаснысө бергөдасны да усјоасны бөр.

Медым збылѡ пѡртны Габоваыо пѡрјѡд-
лѡмѡ, збылыо ыжыд ынаѡн, уна јѡз лыдѡн
асыныс ичѡвик отрадѡ, Іѡвајывса отрад вѡі
пѡгавывлѡ Лашѡ фікѡвној походјасѡн. Чу-
кѡртчас вѡлі морт 15-12-а парвіја Оѡі жын-
јіс јурывтырныс вооружѡтѡныс ыѡтѡвкалѡ,
патронташѡн, бомбајасѡн. Мѡджынјіс—мыјѡн
вѡскалѡ—берданкајасѡн да дробовікјасѡн.

Сіктас вотоґ отрадыс торјодчѣ кык пелѣ. Первојја жыніґыс бур вооруженнѣон стројѣн сыліг тырјі пырасны Лашѣ, а мѣд жыніґыс колчѣ засадаѣ. Сѣрт, тајѣ походјасыс воґ-выв вѣлі сѣгласујтчысѣѣ Габовкѣд, коді вѣлі отрадыслы воґвыв јуѣртѣ, емѣѣ абу сіктас јежыдјасыс. Кор лѣсалоны јежыдјасыс, секі отрадыслы асѣѣ чујдытѣг бѣр лоѣ усјыны Ізвайлѣ, сы понда, мыј јежыдјасыд ешачік јѣзнад Лашад ед кутны воаываыны. А оґ-кѣ лѣсавны јежыдјасыс, најѣ повтѣм пырыѣ вѣлі пырасны сіктѣ да ветлѣдласны сікт куґаыс революціѣннѣ сыланкывјас сыліг тырјі. (Ш-јыасны асланыс ыжыд вынѣн, вооруженнѣон, жорасны вѣлі кутны да најѣ кіѣ сѣтны Јак Оґѣѣс. Јак Оґѣѣс (Поповѣс) кутѣм вылѣ на-сѣја еша вѣлі. Но повзѣдлѣм Лашсајас су-сѣыѣѣны вѣлі сымыс Лаш сіктыґы олѣмсѣ бѣн-дѣн вѣлі вѣсталоны сіјѣс Ухґаыс јежыдјас ді-ныѣ. Сѣрт, секјасѣ колокѣѣ Поповѣн вѣлі аслас зебасѣѣн адыґывылѣѣѣ молодѣцкѣѣѣ шылкјалыс отрадгѣ, но сіјѣс кутны, јѣзыс щѣш зеблалѣѣны-вѣѣѣѣны да, оз вѣлі удајтчы.

Иҗедыр мыеҗи отрядыс бѳр вѳли мунас сикт-
оыс засадаын видчыоыо мѳджын партизаныс
динѳ. Сени став ружѳјоыасыс җетасын заац,
шыбытасын кымын-кѳ бомбас, медым пет-
кодлынын аонысѳ быдса ротаѳн. Сы бѳртѳ
увѳг-оылыг тырѳи да геѳѳдика лыѳиѳ тырѳи
нѳѳѳѳѳѳѳ мѳдасын җаваплыѳ.

Ме думыо лыдыясылы гогъроваана лас,
мыла тазисо вѣли вѣчываѣны партизаняс. оз-
нын ков паскѣдчыны та куза вѣсгалѣмѣн да
сувта сѣмын сы выѣл, мыл ташѣм тактика-
нас лѣвајыв жеждѣяс возын кутѣс кыптыны
чорыд укѣплѣнѣа да бур вооружѣнѣа
крепѣстѣ. Жеждѣ вѣскалѣн шгабјасыс асламыс
прѣказјасас лѣвајывѣс пасѣны вѣли вѣскыда
крепѣстѣн:—сѣщѣм, сѣщѣм частыс петны По-
мѣздѣн да Помѣсѣнѣн тѣл вѣстѣгѣн налы кѣ-
кыз да быт жугѣдны лѣвајывс крѣпѣстѣ,
бырѣдны сѣтыо коммунистѣскѣй зараза.

Гожом помлаңыс Габовос лашсаыд казалисны гөрдјасан шпіоналомсө да муртса орасправитчыны сы вылын. Медым лашсабс вөзза мөз дөвөритөдны Габов вылө, партија өпөз вөчө өтө хитросө. Габовкөд өтцөщ Лашө мөдөдөны кымынкө морта оградос, налы пөпүтө өетасны заданнө кутны Поповос.

Оград шыңытѡв локтас оіктѡ. Пув вотыѡ
нывбабајас пыр тѡдасны жежыдјас абугѡм јы-
сыс. Став керкајасфыс шобѡсны, но Попѡв
оз сур. Сіјѡ ѡпѡт на удѡтас чебеыны. Не-
дыр мыѡтѡ вѡјѡдасны бѡрладѡрас кѡјасѡ
кѡртѡлѡмѡн Гаѡвѡс, мыј быѡтѡ сіјѡ сурѡма
кутны неѡлыс оіктѡаыс да сенѡ-жѡ јѡз оіѡ-
вѡзас вѡчасны формѡнѡј допрѡс, грѡѡтѡчас-
ны быѡсама ног мыждѡмѡн. Гусѡн і јѡвѡ
јуѡсасны Гаѡв јылыс јѡзѡаыс, частѡ-ѡ сіјѡ
воыывѡ оіктас, мыјјасжык вѡставѡыывѡ гѡрд-
јас јылыс да с. в. јѡзыс чајтасны Гаѡвѡтѡ
лылыны да кутасны корны лѡзны сіјѡс,
мыј Гаѡв пѡ неѡкор еѡ воыывѡы і нѡнѡм ѡѡ
вѡставѡыывѡы гѡрдјас јылыс. Мукѡдјасыс ве-
оігтѡ пѡрука сѡтасны Гаѡв выѡлѡ, мед лѡ-
засны сіјѡс. Тајѡ ставѡс вѡѡѡм мыѡтѡ ѡтра-
дѡны фѡкѡтѡвнѡј арѡстовѡннѡјѡн муѡнасны бѡр-
асѡаныс станѡ.

Воқо октябр 20 лунёз сешём тодчана тор-
 җыс нинём ез вөв, сөмын вөвалывлі җеыҗыд
 тышјас гөрдә-јеҗыда рөзведкајас костын.

Партизаняс тајо лӧн дыржыс разӧдчаласны асланыс оіктясӧ гортса ужасаныс. Ыварылӧ колӧ сӧмын морт дасвіт. Партизаняс оз-нӧн вӧлі чајтны, мыј жежыдјас јешщӧ на лыотасны нырнысӧ мытчывны, но чорыда бытасисны. Октабр помаӧ. Ызлаын ар. Заводітис пужаваныны. Муыс вевттысӧма-нӧн дымјежыд вевтӧдӧн.

Дујас да шорјас, њеважѳн-на ареа верјас-

ы ыжыд шыон ызгыяс, оні пөкөрйтчөмөн
нөжөнйика жургоньы виаунтөны. Најјас вывт
нөжөнйик, но чорыда і век өтарө јонжыка
жевјаліс хор плоөнйик асыыс посјассө. Кажіт
чө, бытө, сјјө пөрыс бур морт гөгөрвоө,
мыј сјјө посјастөг тујјастөм Ізвайв, вөлі ео
кө карабјасөн еновтөм ді-код. Сөмын Ізв,
өтнас, дыр коваеіс нжыд дедкөд, ез көсіы
ны торјөдчыны аслас вөлаыскөд. Вешөрө
нөјтчіс, коңер, аслас ізја кыркөщјасас. Ез
өтсавны сылы ні ризјалан взымыс, ні шу
мөн равзөмыс. Пөрыс дед оз ледчы аслас
ужыыс. Сјјө ыжыдалыс војвыв пріродаын,
ыжыд маотер аслас ужын. Сјјө тулысөз вер
мытөм.

Чөн да букына арын ыжыд војвыв тајга.
Җеисөмөн сулалө сјјө, выль јежыд вевтөд
улын. Нөжөжык сы вывті шутлалө төв оз
өз оывны лебачјас, оз тырыс сјјө рытјасын
ош равзөмөн да војјасын суз горзөмөн. Сө
мын өмөј пөдөмөн кылыштаас, көнкө, лыјөм
шы вөралысөдө да асја кадын пөрајасө өі
пөлөс „уррр, у-р-р-р“ гырыс пујас вылын лө
ша узыс тарјаслөн.

Сіктјасын төкөтө ловжык. Сөні асыв жу
тыдоан пемыд војөз кылоны нывбабјаслөн
сөрнјјас да өтөама вартан шыјас, лібө пөра
јасөн јеждөдөм мујас вылын јуркнїтаасы
рафетана комі ыланкывјас да төдгөмөз веж
нөдлөм рөчјас...

Гөкыд ужөн вәжөн перјыліс асылыс кынөм
жөтсө комі кыжыс ылі војвылын. Пемыд да
курыд вөлі олөмыс Октабрса революцїаөз
комі өіктлөн. Ез сөмын скөр пріродаыс не
ламын градуса көзјдјаснас, жеңыд, кујім тө
лыса гөжөмөн, арнас воз кымалөмјасөн, вөв
ны талы помканас, а став олөмыс комі кре
чаннлөн—гөль кы сыолөн—вөлі дөрвыс шог
да өбкыд уж. Унаыс наң вөтөм вөтлө
вөлі сјјөс зөң вожын кежлө со кілометрјас
сајө пемыд вөрө, овны сөні поснї вөр кер
кајасын лібө лыс чөмјасын да арса зерігөн
да көзјд төлын пөткајас бөрсө зөң лунјасөн
вөтлыныс җвер бөрсө да кадја нурјасөд да пар
ма вөрөд.

Сјјө мунас вөлі өөнтабрын да кыјнаныыс
гортас воас сөмын декабр помын, көні сјјөс
вәжөн-нын відчысө даө балансөн нөбыс гра
бісел. кодї сылы вәжысан нын уждысө прө
мыс улө. Возвыс сјјө казтас колан воос җ
јөз јылыс, а сөсөа заводітчас төргүтчыны.
Ужөзкө абу—урку сулалө 10 ур, см-кө
—8 ур. А кызі-нө кыжысыд вермас овны
ужјөзтөг, кодыр сјјө кысөс нын пөлјасаныс
да воыс-воө codö торја процентјас серті.

Купеч—сјјө мортыд „бур“, кызі сјјө і ас
сө шубө:—„Мыјла мортөс өбөдїтны, грек өд.
Мїјан ставыс јен ногөн, сөвестөн“, небыді-

ка кїсөс сылөн сөрнїыс да медбөрын кы
сыолөн став вожыноа кыјөм прөмысыс, бур
жык кыјсан војасө со сөзім-көкјамысөз үрку
да дасмында мукөд җверку, мунө вөлі горш
нөбөыылы ужјөз вылө. Шыда вөлі сјјө. код
лөн ужјөзјасыс вөлі тупкыгасын да вермас
нөшта вөлі мыј өурө боотыштны воөм өөм
вылас, сөмын сөщөмыд вөлі еша. Унжыкыс
сө кыжыыясасы лөө вөлі вымыс корны тув
совја прөмыс улө колана төзар да пріпасјас
да сїзөн нөшта пыдөжык і пыдөжык сурны
нөбөыс кабыр улө. Сөщөм купечјасыд
лыфдылісны аонысө вөсег „благодетелјасөн“.
Дырна-өскө најө „благодетелствүїтны“ ко
мі ужалыс јөзлы, грабітисны наөс, сөмын
революцїа пунктис сылы пом.

Ужјөзјас кынзі, нжыд ношаөн кујлісны і
вотјас. Вотыд вөлі воыс-во codö да револю
цїаөз бөрја војаснас кајис-нын 14-15 шәртөз со
жыс вылө. Медвоз вотјасыд, төдөмыс, вөлі
інмөны гөль крестаналы, кыжыыясасы. Шо
лајас да војтырөс јүгдөдан мукөд учреждө
нөјас комі му сөрөгјасын ез вөвлыны, а ка
бакјас да вөчкајас, щакјас мөз паскавлісны.

Со мыј вөсна Ізв катыдса гөль крестант
Октабрса революцїа бөрын казалисны вірју
ыяс кабыр улыс ыжыд мезмөмсө, јона ма
тысчїсны коммуніст партїа бердө да вөзмөст
чөмөн тышкаөсны јежыдјаскөд.

1920 воос арын кадыс вөлі тревожнөј.
Кыжыыяс, медым ез сурны јежыдјас кїө,
кыжыыны ылі вөрө ез ветывыны, а кыјөис
ны сөмын матігөгөрсө вөрјасын—өіктааныс
15 18 кілометр саын. Узлынысө пыр вөлі
волөны гортаныс. Арса рөспутаөзыс партї
ејас пыр вөлісны даөө. Крутөј өіктыш
вөлісны 4 вооружітөм партїејс. Најө вісісны
өіктсө. өчөрөдөн нуїсны караул, ыстывлісны
разведчїјасөс. Сөмын арса рөспута дырјї,
фронтјас вылын бытөө неуна лөныштис да,
октабр төлыс помоаныс најө мукөдыскөд
щөщ кутісны кыжыыны. Часөгөјјасөс да до
зорнөјјасөс кодыр ыстывлісны, а кодыр і ез.
да і мөвпавнысө вөлі вөсег оз поз, мыј је
жыдјас ускөдчөм вылас кадсө бөрјасын бур
рөщ арса рөспута дырјї, кодыр вөсег пөдөм
Мылдінас вөлі он вермы вескавны. Кыпөд
чыны пыжөн вөлі полана-нын, јујаслөн вөлі
сувтан кад нын да.

Сөмын таыс налы лөі чорыда мынтыоны.
Фелөыс вөлі таз. Ветымын морт, а јежыд от
рад, мылдінас кулакјасөн түүдөдөмөн, чері
кыјан гырыс пыжасөн кыпөдчїс Ныбіл јуөз
—Крутөј өікт вөстөз, кыті сї ө өіктсаыс
кыскалөны турун да вәжалөны кыјсан пріпас
јас. Ізв ју јыв да Ныбіл ју костын ылыныс
кыз кілометр сајас.

Часовіјјас візџм улџ колџмаџџ пыжјассџ-
да, жежыдјас термаџмџн мунасны џіктас.
Сіктас пыртџ сувтісны відчыџны ускџдџџм
вылџ буржык кад, кодыр сіктас быдџн ун-
мовсасны. Колџмџџџас петкџдлісны налы
мунан туџ, ас бџрсаыс пулемет кыскіг.

Сіџ луннас партіејџас да став арлыда
мужікуловыс вџлісны асывсаыс бџрын—
кыіссны, а нывбабајас ужалісны гортџџџџ-
рыс. Лунтыр ужалџм бџрын да вџрџд ужалџм
бџрад, најџ водалісны некушџм локтор від-
чыџџџ. да і мыј вермісны бур џружџџџџыд
вџчны најџ вына отрадыкџд. дерт нінџм,
сџмын џвермџдісны еџкџ жежыд бандітјасџс
да локжык лоі.

Жежыдјас мыјџџџ полџмаа-лі, нарошнџ-
лі, асылџџыс ез ускџдчыны. Асывнас, ко-
дыр џткымын трубајасыс кутіс петны шын,
„ура“ горзігтыр пырісны најџ џіктџ да ку-
тісны сені рџзбојасны...

Тајџџас вџлісны афрікаса вџрыџ збыл-
вылџ лок џверјас лібџ моревысџа піратјас,
сџмын торјалџмыс на костын вџлі сыын, мыј
војзајасыс вџлі ускџдџџны шчыг вџсна, а
мџдјасыс сџмын асланыс војза грабітыс ку-
печјас былџ, тајџ-жџ Орловлџн да Латкінлџн
лок бандаыс грабітіс пџтлунысџа да дџрјџџ-
ны вермытџм, гџл кыісџџџџџџ, ускџдчіс на
вылџ уџіг костыс. Најџ кышталісны џіктџсџ
караулџн, медым некод ез вермы пышјыны,
да бџстчісны разбојасџн велалџм ужџ. дџр-
јџџны тџдлытџг суџм војтырлы вџлі џз нін
поџ, лоі кыв шутџг џетчыны. Мужікуловџс
џті дџрџмнас, кџмтџгыс, мукџдсџ вескыда
волпасџыс, петкџдлісны бандітјас ываџџ,
вџіткісны, піналісны, тџдмалісны коммуністјас
јылыџ, шџктісны індавны налыџ керкајассџ
да індавны емџс абу на џ јџз чукџрас. Ныв-
јасџс мырдџналісны бат-мам џінвојас, да бџ-
рас локыџ тојлалісны јџз чукџрас. Кџт-і ус-
кџдџџмыс тџдлытџг вџлі, партіејџас кылісны
горзџмјасџ-да, а сеџса лыіџџмсџ, џдјџ гџџџ-
воісны, мыј вџчны. На пџвсыџ куімыс, кор
адісны, мыј жежыдјас медџсџ шыбытчісны
грабітны, бџстчісны вџнтовајас, патронјас, да
ускџдчісны пышјыны вџрџ, Іџвајывлан, пыш-
јігас лыісны кымыныџкџ грабітелјас куџа
Жежыдјас повџісныкод да морт даскык ус-
кџдчісны вџтчыны. пышјџџџас бџрса лыіліг-
тыр, сџмын пышјџџџас вермісны сџјавны сук
пармаџ.

Нџлџд партіејџыс, бурџш сіџџ, коді јун
тџлысын віставліс прџсеџкџд локтыџ жежыд-
јас јылыџ, бур разведчік пџрыџ Шџмџсџџџлџн
пі. медым вічны гџтырсџ каганас мыј сурџ
вџџџмыџ, ез вермы војсџ пышјыны—кутіс
џџны најџс гџбџчас картупел гуџ.

Гџбџчыџ петіг, сіџџ каџаліс, пышјыны џз-
нін поџ: сылыџ керкасџ кышталџмаџџ кымын-
кџ дас салдат. Сџмын сіџџ ез кџсјы сџџџм
донтџга џетчыны војџа грабітелјасы. Кілічџ
џџџсџ пыр-жџ ігналіс. Кваітіс сџкџд тор-
јџдчывтџм вџнтовакџс да кутіс лыілыны
матыџмыџ жежыдјас куџа лібџ џшіџ пырыс,
лібџ сарај џџс пырыс, лібџ посвоџ роџџдыс,
местаыџ местаџ котраліг. Керка-сарајас быд
роџ, кытџсџ сџмын поџџ вџлі џујны сылы
вџнтовак стволсџ, вџлісны сылы бџјніџџџн.
Жежыдјас чаітісны, мыј сені пукалџны кымын-
кџ дас гџрд партізан да кутісны Шџмџсџџ
керка куџа чорыда лыілыны. Морт даскык
џті морт былџ. Сіџі лыіџџмыс кысџс мінут
дасвіт кымын. Жежыдјаслџдџрыџ кыкџн пут-
кылатчісны нін кулџмџн, а Шџмџсџџ пыр лыі-

Шџмџсџџ вџнтовакџн џті кіас да бомбаџн мџ-
дас, „Ура“ горџдџмџн ускџдчіс кілічџ ылас.

ліс. Медбёрын сылён колі сёмын віт патрон да лоі дурдыны лыжломыс. Медым візны асоыс сёмјасё сіё шыбытчіс медбёрјатор вылас.

Кодыр жежыдјас віньтовкајас чургдёмён да кіаныс бомбајасён кутісны матыотчыны керка дінас, Шомёсов віньтовкаён өтї кіас да бомбаён мёдас, ура гордёмён ускёдчіс кілчө вывсаыс.

Жежыдјас повзёмён водалісны кодї кытчө вескалө, најө відчыісны, мыј петас зонь взвод. Шомёсов сіё каднас шыбытчіс бомбасө да ускёдчіс пышшыны. Сылы шуд вылө, шыбытём бомбаыс сылөн ез пот, сёмын щөктіс повзём жежыдјасөс відчыісны взрызсө, а сек кості Шомёсов верміс вел ылөз ын пышшыны.

Кушдём-жө вөлі жежыдјаслөн чужёмыс, кодыр кымынкө минут мыоті најө адзісны, мыј керкаыс некод ез пет, мыј взвод пыдчі сені вөлома сёмын өтї морт, да і сіё пышјіс. Медбёрын жежыдјаслөн начальнікыс медвоз чужёммыс петіс да, сволочјасөн да трусјасён асоыс салдатјасөс відіг, командујтис лыжлыны Шомёсов куза, сёмын Шомёсов вөлі сажалөма-нын пујас сажө. Кутісны кытчө сурө лыжлыны. Кымынкө морт вөтчісны бөрсаыс, сёмын Шомёсов воіс вөрада, нөшта на куза кујимыс лыјіс, лолыштіс да котөртісвөрөд. Вөтчыны сы бөрса вылыө жежыдјаслөн ез-нын тырмы повтёмлуныс. Шомёсов керкаө кымынкө бомба шыбытём бөрын, салдатјас кутісны грабітны. Шомёсовлөн гөтырыс колі аслас гуын вөрзөдтөг, жежыдјас термасігад вунөдісны обыксө вөчны-да.

Сёмын Шомёсовыд пышјіс-да, жежыдјас ез вермыны лөча овны. Најө гөгөрвоісны, кытчө вәјөдас сылөн пышјөмыс. Партизанјаскөд јавө козын паныдаөм пыдчі, најө повзёмён кутісны лөөдчыны пышшыны. Заводітчіс термасана уж. Вөвјасөс домавалісны, өіјөсавалісны, дөддалісны, течісны дөфјасө грабітём ембурсө. Мырдавалісны кыжыөјаслыс ставсө, мыј 1918-19 војасын ез-на вөя петкөдөма Ежвалаың наыч вылө, да став оружјөсө. Пышјөдісны кыюан ружјөјас, черјас, самөварјас, вурсан машинајас, сөвікјас, малідајас, ас нојјас, вурун, выј, јәј, наыч мешөкјас, колісны пөрыөјасөс, нывбабајасөс да челафөс шыгылы кулөм вылө. Некушдём кевмыөм да оінва ез вермыны вөрзөдны грабітелјасөс. Мөдарө-на, партиөчјасөс кутны вермытём вөсна скөрмөмла, најө зікөз өсөганөјтисны. Најө төдісны, мыј гөрдјаслөн главнөј отрадыс зік вөтчас, сы вөсна зев јсна термаөісны. Грабітём ембурсө течісны 13 дөдда да охрана улын термаөмөн мөдісны во-

зө. Сөсөа чукөртісны пленнөј мужікјасөс да нывјасөс—щөщ вөтлісны дөдјас бөрса, а аоныс бөсталисны медбөрја вөвјассө, да повзөдём могыс, нөшта сөтисны кымынкө залп, сөсөа оксіг тырјі скачөн мөдісны суөдны воззәјассө. Таз, сөмын дорјысны вермытём олыөјаскөд збојөс, војса грабітелјас позөрөн пышјісны омөла вооружітчөм гөрдөтрадкөд паныдаөөмыс.

Рытнас лөнісны лыжөмлаөн да мөстөма горзөмлаөн шыјасыс. Сөмын өіктын дыр-на ез лөч мамјаслөн, гөтырјаслөн да челафлөн бөрдөм-лыддөдлаөмыс, кодјаслыс вердыөјассө нуісны пленө, несөмын јөзыс, весіг понјас кажалісны асоыныс вермытёмлунсө да щөщ-жө омлаалісны көчаініјас да јортјас вөснаыс.

Өні візөдлам, мыј вөчіс Ізвалыын главнөј отрадыс. Најө оз вөлі төдны лөмгор јывоыс-да, быдөн, партруководітелјас, отрадса начальник да башна вывса часөвөјјас кыңзі, лөча ужалісны асланыс овмөсјасын. Друг луннас 12 часын кымын башна вывсаың кыліс тревога жыңнанө клонгөм. Ставөн чужісны да пыр-жө віньтовкајасөн чукөртчісны ВК керка дорө, пәскөдчісны прімітны бој. Котөртіс подчасок да вісталіс фмітріј фмітріөвечлаы, асывалуөвывсаың-пө Ізвалу сажын тыдовтчісны кујім вооружоннөј морт да котөртөны-пө өіктааы. Пыр-жө петкөдісны отрадөс да щөктісны төдмавын, мыј лоі, а мукөдөс лөөдчісны бојө.

Отрад матыстчіс ју дорас да котөртөјасас пыр-жө төдіс асоыныс јортјассө. Нала вістісны пыжјас да вужөдісны, сөсөа ставныс өтлазын локтісны штаб дорө. Лыдлыс, дертнын, гөгөрвоө, мыј тајө кујимыс вөлісны жежыдјасыс пышјөм партиөчјас. Локтём бөрас најө териасөмөн вісталісны жежыдјас ускөдчылөм јылыз, грабітём да звералөм јылыс, а сіјөс, мыј став верөтөсөс да вөвјассө бөстисны пленө—најө ез-на төдны.

фмітрөј фмітріөвөч сен жө сөтис пріказ чукөртны став вынсө, оружјөсө да вөтчыны на бөрса. Ізвалывсаың улысажык өіктјасын вөлісны дасөіг кымын партиөч—најө вітисны өіктјассө да нуөдісны рафведкајас. Најөс корны төвзісны нарошнөјјас. Мукөдыс кутісны одјө лөөдчыны вөтчыны. Улыоаың партиөчјасөс да муныөјасөс відчыөіг-мөз, кутісны вердны вөвјас, лөөдны пріпасјас да снаряженнө, сөрнөтисны мунаың план јылыс да ускөдчан места јылыс. Недыр мыоті котөртіс Шомёсов Олонаөј Пөгровөч. Сіё пәскөдчыка-нын вісталіс грабітём ембур пышјөдөм јылыс да јөзөс нуөм јылыс. Сіјөс вердісны, сөтисны шоныд пәскөм да кымынкө

Лыҗоҗон җеҗыдҗас пöвсыо вöлі вїјöма
 җыкöс да, буракö, кымынкö мортöс вöлі ра
 нїтöма, бöряҗассö җеҗыдҗас уфтїсны нуны.
 Мїҗан пöвсые кулыс нїөтї ез вöв ранїтїсны
 нöлөн. Җеҗыдҗаслөн колї кымынкö ынтöвка,
 уна паокöм, соҗан-јуан да Крутöј сїктса плен
 нöҗас рöвҗаснаныс да ембурнаныс. Ташöм вö
 лі Нїбілса бој. Вїјöмҗасöс пöртчöдїсны да
 шыбытїсны ваö. Мед кывтасны асланыс бöр
 са. Тајö ез-нїн вöвны ылöдöм лїбö мырдөн
 мобїлїзүртöм бөҗечҗас, а тöөрвöмөн грабї
 тыоҗас.

Октябрь 31-д лунö нимкода бөр воис отрад походыс. Ыжыд вöли нимкодасöмыс Крутöй өиктсалöн. кодыр најö адисны пленые мездöм ассыныс рöдвужö да тöдсајасö. Рыт-нас отрад бөр воис Ізвայылö. Патронјас колі зев еща, öтi, кык патронöн винтовка вылö. Порок, дрöб да свiнеч сізжö вöли быран выјаын. Воэö позіціја візöм могыс колö вöли мөвныцалыны припасјас жылыс. Партија шуіс шыасалыны сыла Помöсдинö. Та могыс ыстисны Улашовјасöс. Алексеј Иванöвичöс да Јогор Смитріјевичöс. Кадыс вöли нојабр 20 д лун-нин. Вöлдин өиктöз көкјамыс кілометр вотöз најö тöдисны крестанагач, мыј гöрдјас нојабр 15-д лунјасö колісны Помöсдинöс да Помöсдин öнi жежыдјас кын. Көтi зев öпас-нöй көлі. сöмын Улашовјас шуісны мунны жежыдјас пöвсö да буржыка тöдмавын најö вын жылыс да көсјөм жылыс. Кущöма тујјасöд најö вісны Вöлдинöз, пырисны воэза георгі-јевскöй кавалер ordö (Креста Јогор ordö), кызі служітан кад дырјi Јогор Смитріјевичлы тöдса дінö, кутісны Јогорлыс жуасны лöбм положеннö жывыс, сöмын сіјö јортјас слы отсалöм пыддi, вöчас навылö донос жежыд-јас штабö. Сетысаң пыр жö локтисны налз. Јогор Смитріјевичöс да Алексеј Иванöвичöс арестутісны. Öтiсö ыстисны расправа вылö Милдинö, а Алексеј Иванöвичöс 18 марта от-радкөд Ізвайылö.

Сиж каднас ізвајывса отрад төдіс-нүн же-
жыдјасөн кышалом јывсыс. Коміын сөмын
Ізвајыв коллі гөрдјас улын кыч ыжыд океа-
нын ічөтөк ді. Војө војутны да паныдасны
партизанјаслы вөлі оз-нүн поз. Нојабр 24 д
лунө медбөөрја партсобрањнө вылын вөлі
шумө распуөтінны партизанскөј отрадөс,
чөбөавны нөрө да видчөены жежыдјасөс вер-
шөм лөбө нөрөс мүнөм.

Ізъяйыс ылыо куім боксаң уокдчисны
жеждислсдн ырыс отадас атакуйтны „кре-
пост“, коді вёлі најёс повзёдлысдн кымын-
кё тёлыс чёж, да пырсны сетчё нојабр 26-д
аунё.

портсамтõм расправа. Жеждь палачасясы став эчралõмсõ петкõдлыны õдва-кõ менам тырмас вынõй. Медвоэ сувтла Улашев Алексей Иванõвич вылõ, коõс Помõдсинан конвой улын мõдõдсны гортас. Ноябр 26-д лун отрад арестованнõйжаскõд матыстчис Извайив дорõ Улашев Алексей Иванõвич вõли ознатõд, мый жеждьдясис пырмõсõ нин Извайилас да, шуис кõt ассыс олõмсõ сетõмõн юõртныи юртжассõ отрад доктõм жылме. Ситõс нуисны додõдын 18 морта конвой улын. Сиктас километрõн жынõн вотõз, Улашев торыштис додõсыс õтõ часõвõйõс, четчыштис да ускõдчис пышжыны бокõ, вõрлан. Жеждьдяс пыржõ кутисны лылыны сы куз, сõмын ез вескавын. Ситõ пыр котõртис. Секõ лезалисны вõвжассõ да верõмõн кутисны вõтчыны. Улашев вескыда тудõ котõртис сиктас, воис жеждьдясис неуна возжык да удõгис зёбыны. Корейсны ситõс зõн кужим лун да сõмын нолõд луннас адзисны срубжыс. Алексей Иванõвичõс эвер самõн мучигисны зõн кужим лун. Мыжõ сõмын сыкõд ез вõчны палачасясы! Сушкалисны шашкажасõн, вундалисны кучиксõ, чегалисны чунжасõ, ситõ мучитõмысла кули сõмын коймõд луннас. Шойсõ шыбытисны жуывыв жүкмõсõ.

Кымынко лунѳн језыд аслѳн патрул јасыс кыјалісны пѳшті став партизанјасѳѳ, ѳмитреј ѳмитріевічѳс да Петр ѳмитріевічѳс кын-зі, конјасѳѳ кѳѳі зев јона короісны, сѳмын ез вермыны адыны. Пышјыны гѳјд парти-занјаслы жужыд лымјѳд некызі вѳлі оз поз, контуј сервіис вѳлі казалоны-да,—пышјыны вѳлі некытчѳ, најѳ оурісны језыд војскы кышѳ.

Став арестованнõйыс чукõрмис 33 морт. 28 мортõс на пышкыс торпõдисны Помõсдинõ да Ухтаõ ыстõм вылõ, а вйтсõ места вылас-жõ виалисны, применилисны ставсõ, мый вермис пõtкõдны налыс вйр вылõ горшасõмсõ—õиняс пер алõмõз да членяссõ вундалõмõз. Тõдмавны поэтõмõз увечигõм шõйжассõ налыс ылыыштис 13ва ю. Ухтаõ мõдõдõм 20 арестованнõй партизан пõвсыс куим коммунистес. Пожня сиктõ вõtõз торпõдисны мукõдõс, вайõдисны ювыв жукмõс дорõ да кутисны нõйтны прикладжасõн, сущканны шытыкжасõн. Коммунистжас, медым мездыоны мучитчõмыс, аоныс шыбытчисны жукмõгас. Налõн бõржа кывжасыс вõлисны: „Вийнынõд мйанõс, сõмын i тйанлы воас мынтысан кад. Гмьртые ог полõй — кулам свобода вõсна“. Взауя 13ва пыржõ ылыыштис 1 алыс шõйжассõ. Мукõд 17 мортсõ нудõдисны возõ, Печералан, а сесõа Кардорõ. Уна налы лõй лептыны: нõйтõм, кõзыд, шыгялõм. Ставнысõ нõйс судитисны лыжы-

жугөдисны журлысө, да ловжанас на шыбыгисны Парма Жолө.

Кык вок Улашевжас, Смитреј да Петр Смитріјевіч, дыр-на ескө ез сетчыны да шыгжаломыс вөтліс најос матожык асланыс оиктаан. Сы кынжі, колө вөлі төдны, мыј лоі јортјасыскөд да сеијасыскөд. Сикт-оаныс кык километр сайыс најос качаліс на бөрөа вөгламыс разведка. Лоталом да пыктөм кокјасыс өні ез-нін вермыны најоо нуны сешөм өдіө, кыжі војдөр, да јежыдјас ретыд суисны. Медвоз кутісны Смитрејсө, тышкөн вескөдлысө да сіјос котыртысө. Петр Смитріјевіч дыр-на китөртіс, сөмын выныс бырі да сувтіс, көјіс нөшта-на лыјны, но јапонскөј винтовкаыс сіјос вузаліс, затворыс, көв мыјдта сіјө ез пессы, оз вөлі ужав. Секи сіјө шыбыгис винтовкасө да горөдіс: „Локтөј-жө, подлөј трусјас, өдіөжык! Мыј повчынныд? Адзад-өд проклатыд оз ужав“, да чорыда јортчыштөмөн шыбыгис винтовкасө лымјас. Јежыдјас матыстчисны, а сіјө быднотыс куліс најос, а сіз жө винтовкасө: „Вөлі-кө роч винтовка, ме тіјанлы ескө петкөді-на, көні ракјасыс төвјоны“. Сіјос сен-жө места вылас кооавлісны. Смитреј Смитріјевічөс нуисны оиктас да көзыд ывлаын кынтөм да мучітөм бөрын шојсө кыскісны јукмөсө.

Тазөн вөлі мучітөма да шыбытөма јувыв јукмөсө Ізвајылыс даскык коммунистөс, арестујтөма да ыстөма ылі војвылө 30 коммунист мында. Прөшшәјтчыны-ні, корсны шој-јассө коммунистјасыс рөдвужыслы да төд-саясасы ез оетны. Јак Оңдрей (сетчөс кулак) коммунистјасөс куталөмын да на вылын рас-права нөчөмын медвозмөстчөмөн отсөіс. Ас-оыс лок ужеө вөчөмыс сіјос лыјіісны 1920 воын Ревтрибунал судітөм куза. Одвакө код-кө гөрд партизанјас пышкыс колі ловјөн өні-өі, Гөрд арміја кө вымыс ез весав војвыв муөс, шөш Комі областөс јежыд бандајасыо. 1920 воаа мартын Ізвајыв пыр пышјіс „гу-бернатөм губернатор“ Латкін, сы бөрөа ретыд воіс і відчысан Гөрд арміја, а сы бөрөа свобода да выл југыд олом.

„Вөлі-кө роч винтовка, ме тіјанлы ескө петкөді-на, көні ракјасыс төвјоны.

ны лібө ссыкаө, сөмын гөрдјас өдіө локтөм вөсна, најө сыыо мынісны. Помөсдіңө ыстөм-јас пөвсыс торјөн ын эвер ногөн вөлі вјөма Опонасеј Петрөвіч Шомөсовөс. Сіјос пөндіс-ны мучітны пыр жө Ізвајывыс петөм бөрын. Медвоз нөјтісны, сөсөа кутісны өблавны, сөсөа пулајасөн рөзөділісны кіјассө да кок-јассө, перјісны сіңјассө, вундісны пелјассө, чегјалісны ордыјассө, да сөмын сы бөрын

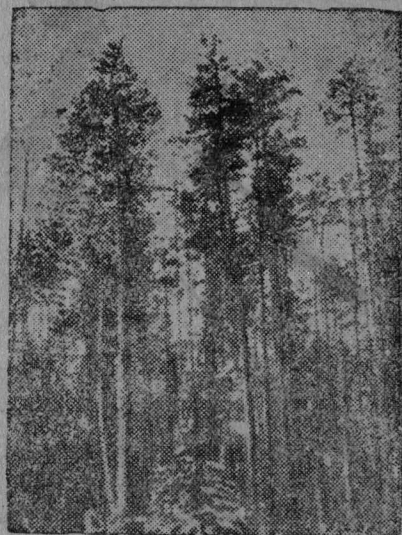
POVTƏM ŞƏLƏMLƏ

(İZVAJYVSA PARTIZANJASLƏ)

Izva kəvtə gərə ulən,
Zəma krutə j nərəs uvti—
Nia pujaş, nərəs pələn
Setçə kaji da me suvti.
Şinnam gəgərtig moz adza
Paşkəd sələd uvtas injas
Izva vizuv— kəvtə zvoja
Izjəş-izjə—letçə uvlaq.
Mədlapələn vojvəv parma,—
Bəzd zəkən suvgə kələ.
Izva svargə, səs jarmə,
Vazşa tşləş skərlun şlə.
Kała çukər Izva veştən
Sunaləny savla bordən...
Kəvzə j, jortjas!—ju-kər jylən,
Gaza miça vərjag verdən,
Mojdə dasəkməsəd vojas,
Leçəd vojsarizsa təvkəd
Əika pozəm.
Zuməd tusa leptə vəvlan,
Puskər jura sələn tугan
Brgən paškəm, vəna sojjas
Aslas şələm verdas kutə.
Izva ju vələ pər duvgə,
Sariz təvkəd zvoja uvgə.
Mojdə leçəd jəzleş zvojlun—
Daskək partizanleş uzsa;
Gərd vlaš t vəsna
Peşəm-məşəm...
Şələm sivez dorə puktə
Sekşa sdukjas.

Unmovşəny—parma,
Krutə j, Rozdin,—
Şəkəd arşa torpəd onmən.
Izva səmən svargə letçə
Izjəş-izjə vənə bertə.
Kəzəd puzjən şontə kajə...
Gortvəv dəra
Muez vevtə.

Kə—gərd
Muez—kən;—
Bəzd rəklən kad,
Viz bur paşjas
Jezəd kiza,
Morəs sərən krest.
Muvvən kərnyš
„Jajtəm“ lapə—

Пожомјас шувгёны

— „Všem bogatym çeşt!
Vьnnym tьrmas!—
Partizanleş
Krəsitam stav jaj.
Səvet, vьrə:—
Bravo! Bravo!
Vaz-nog oləm lad.
Peçeraşan
Jezəd vərəg
Zergədəma piq.
Puska doddən
Şvineç smakən
Loktə kiştə vir.

* *

*

Petər Oron
Zvirskən ləvis
Kokən uləs gaç.
Ştenleş ruzjə
Patron taskəd boştis
Pəris gəvəç pəkə.
Əsiq pərş adzə—
Kerka gəgər jezəd.
Zila vərş ki.
Zatvor goşkis
Gymgis ləjəm,—
Porok eyn da bi.
Mədəş... Nəstə...
Vitəş, kvajtəş,

Əsin ulın
 Kəlis ovzəm...
 Uşi jezdjaslən rotnəj
 Nəlis bərja lovsə.
 Kılçə vylən
 Priklad jirkə,
 Oron adzə pom!
 Plənən sijə
 Plənən kerka—
 Pəsjan tuj ez lo.

Zəm!
 Jirk!

Ləvis koşən
 Ləjsəm venzəm...
 Sadmis—Rozdin,
 İzva, Krutəj;
 Şəjə vosi jəz.
 Jezd aravalən çukər
 Vaseblagorodlēs sojsə
 Zəlitisnə şinvabanən.

Povtəm şələm—
 Petır Oron.
 Kılçə vomən,
 Ləvis jezd pərşə.
 Şəzirtəma kiyn ruzjə
 Şonti pəsje vərən...
 Jukovtəisnə jezd çukər
 Bərşən zalpən
 Guel Gəm!
 Una pulə zungis levis..

...
 Kəti pozə
 Sajlaşəmən pəsje Oron..
 Vodlə, çetçə,
 Təvzə jursi,
 Koksə çavərtəma noski
 Vərən təvzə.
 Traç... traç...
 Jukovtənə soça... soça
 Bərja pulajas-nin sılən
 Nəsta vərəgjaslə voça
 Sajlaşəmən ləjə.

Zevşis Oron.
 İzva parma pemyd parma
 Sijəs zebis.

Dyr-na kəlis
 Şiktşən ovzəm
 Bərdəm, ukjəm, ləjsəm..
 Viçko sərən şyləm
 Zvən sə vatagaən kişşə,
 Buvgə ılə.

...
 Jezdjaslən dyr.

* *

*

Vər-pu vugərtəma uzə
 Əti kerka içət erdyn
 Jurjəv rozəd ruən petə,
 Kerka pəkəş sonəd sənəd.
 Nəl mort tani olēs vėjim,
 Nələn zvojeş ызd vənən.
 Gərd vlašť vəsna—şələm biyn:
 —„Munnə şiktə! Petnə guşən,—
 Jezdjasəs—bertnə vuznəs.
 Voşlaləny nələn şuşa,
 Kiyn şəzirtəma ruzjə.
 Bəzd zək sə Rozdin sərən
 Gorzəm! Gudək! Lokəş ravzəm...
 Purlən kərstəny şələm
 —„Mognym—bərədny təş stavşə!“

Vojşa sapka muəs vevttis
 Kozuvjasən əzjə—
 Rozdin, Krutəj, — şiktjas.

...
 Jak Ivanlən kerka jugə
 Pəzan sajnə dona gəştjas.
 Miştəm şeram lok-nog şyləm,
 Zoz plakajas jona vərə.
 Stavş tədalə i kələ
 Mijan zverjas, mijan vərəg.

Nəsta pəsjalisnə kvajtən
 Petnə koşə gərd vlašť vəsna,
 Kəjədisnə guşa şajtor
 Bəzd kəsje zvlēs vəçnə.

Pemdan verkəd çukərtəisnə najə.
 Jezdjaslə stablən kəlis ləjəm sə.
 Jezd apitserlən şələm voməz kajis,
 Trevoga vəçis pərş-pər.
 Çasəvəjjas ызd çiras bokşən
 Kozrədlisnə vijugərən şin.
 —„Vanə, kylan, so dert, estən, nogşəs
 Ləjəm vərəş paşkali bi-kin“.
 Kodkə, karta vövşən nəzənəkən petis
 Drug klopkis vombə, bəşis bi.
 Sek uşkadəisnə atakaən koşə!—
 —„Proklətəj gərdəs çavərt, vil
 —„Ez!
 Ez sednə jezd kiə najə,
 Partizanjasəs—

zevis pemyd vər.
 —„Med əni—parsaləny „rajn“,
 No gərd vlašť kokjylēs oz pər!“
 Kvajt şələm tazi suis guşən.
 Kvajt əgər pestəny vyl bi:—
 —„Vyl oləm vəsna koş vylən mi uşəm
 Mijan pyddi suvtas nən i pi!“
 Lun-voj pər vozə şərşən-bərşən kolə

Gəl Jəzlə rəzga lunəş-lun;—
 —„Ted gərd vlaš, suan, şələmədlə kolə?
 Te kəşjan vənəş gərdjaskəd eəş bunt?!
 Raz! Dval!—Raz! Dval
 Baj kişəş sola va!
 Raz, dval! Raz, dval!
 Una gəl anləş, pənvləş, piləş
 Rozga nuis
 Məşku kuçikşəs stav jaj.
 Kodi kəpəbəstas jursə,
 Səş vyləş prikaz:—
 —„Dvadçat rozgu dat!

Vojsər. Oblavajas munə.

Sezdəma jenezəs don
 Tələş-zən vir pən kəvtə.
 Kum pəkən kvajt partizan
 Kus kokən zozəş ləm səvdənə.

* * *

Numdəma Jak Ivan, radlə eəş pop.
 —„Bratjam naroda jon gordoş!
 Gərdjaslən estəma! Gərd vlaštlə pom!
 Paşvartim vənərsə gərdləş,
 Nəsta me orəda tijankəd ki:—
 Vajədən 6 partizanəs...“
 Jugjalə şinjas, tirələ bi:
 Kamgis kulakən pəzanə:—
 —„Za slavu i veru voiştinu nasu
 Me, pozdravitə bur gəştjas.
 Mədisnə junə askostən gaza,
 Klongən lərtəm sulijajəs.
 Bəşd şpisok vragjas kiən.

—„Kodi kəçi pən durə,
 Kodi səvet vlašəs vizə;
 Bura oləşjaslə torkə—
 Nalə səmən pəzədəd kurok!—
 —„Vaqa, siz-əd?!
 —„Nəma... Sizi dona vojtyr—
 Ke-ke!“
 Tesitçinəd mijan vylən
 Omələslən pəz jəz kotyr—
 Əni tujpom avu ɣlən!

Nəsta pəşjalisnə kvajtən
 Sen-zə vəl Petyr Oron
 Sijə—vərəgjaslə „dona“;
 Bədlun korşəsənə jona.
 Una pərjə Oron gətyr dinə
 Volis pərjədlənə meli kəvjən pop;—
 —„Vaj, viştav, gresnəş-kəni, tenad verəs?
 Məşşə polə—gortad vər oz lok?
 Gaskə... gortad? Zvəşə qəmlla zəvən
 Medəm şetças burən;—rəkşəs mezdam sek.
 Oməltor, dert, sijə—kodər ləjis mortəs...
 Jen setşə oz məzav, vestas sələş grek“—

—„Başusko, me radla, med-zəş,--mişə, loktas
 Og-şin suşşə—Oron ez-na mətçən jur.
 Kəşjalis-taj, koşər, asləş sijə grektə.
 Kəzi kuta ovnə?—çələd kerkatər.

Parma səryn vərpu jona eəkəş
 Bəşd zəkən suvgə,
 Leptə çorəd təş.
 Jenez vənşən tələş vezintəma eəka
 Şinva vənən duvgə
 Tədtəm mortləş məs.
 Tajə... Petyr Oron gortas loktə şuşə
 Pəlpom vylən ruzjə
 Morəs səryn bi.
 Oməl kadə voan, şosajt, Oronaşej
 Oz-na vidçəs gətyr,
 Bərdənə pən-pi.
 Kerka pəkəs dozmuş pəşjisnə-şin stavşə
 Kujim jəşd vərəg.
 Kəşədənə pər.

Ez-na udit Oron karta sajə pərən
 Gorədisnə —„plen!“
 Şkuvgis ləjəm sə.

Petyr Oron jəşd kiə şuri,
 Dasvit ruzjə kostən
 Kolis çuzan şikt.
 Parma səşə nuədisnə sijəs
 Bəşd kozpu vokən
 Kəlis suəm--pili!
 Kokçer səşə pulə şviçkis pərş
 Nagajkaən nəjtəm
 Kəlis ɣmzəm sə.

Povtəm vojeç
 Mijan radşəs vərş
 Pəməşd parma semes,
 Voçakən oz su.

Una mort sek
 Jikud ulə vosi
 Vizuv İzva nuis naləş jur.
 Uşşəşjaslə otsəş,
 Şursən suvtis vojtyr.
 Biən—koşən, eşçən—
 Pərşisnə vəl sud.
 Dugdəvlətəş vozə İzva vasə nuis,
 Çəşşəş izjas vomən
 Korşis asşəs tuj.
 Bəşd zəkən loktis,
 Gora gaza tuləş.
 Şərəktis vəl nogən,
 Gaza tələş Maj.

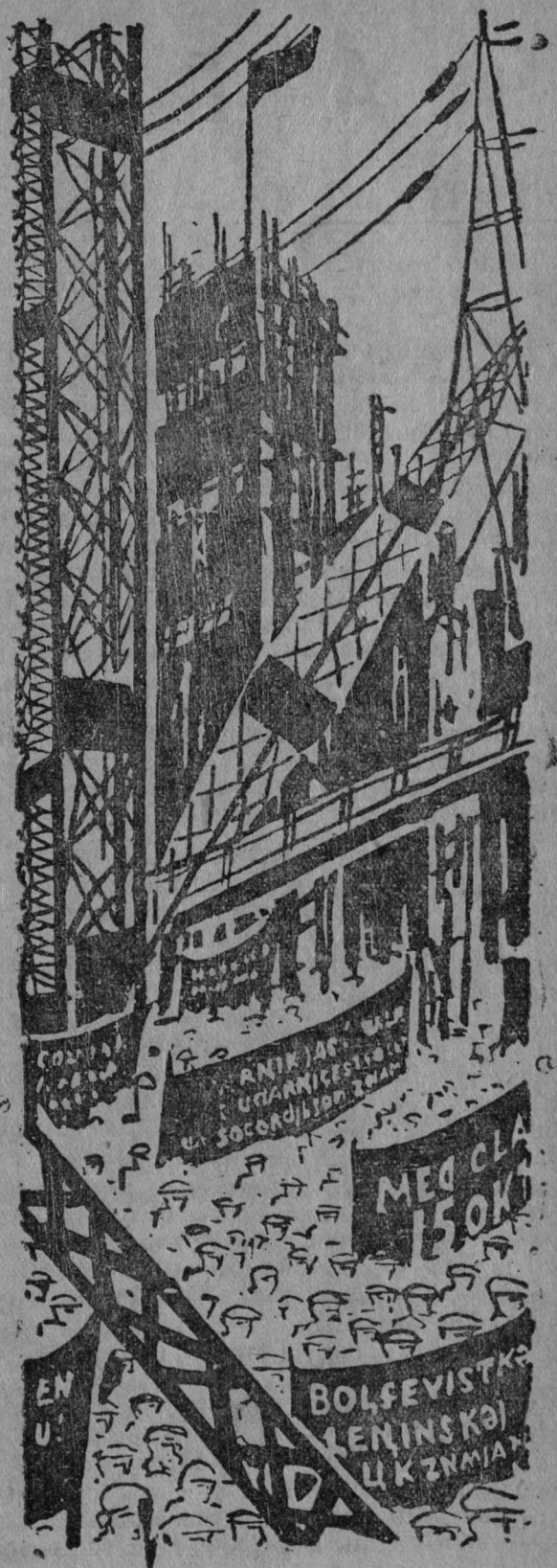
Çəşşəş ləşkapujas,
 Varovmisnə nəsta.

Matəstəis-nin gozəm
Regəd bekandır.

Bara nərəs jəvşən...—
Vizədnə me vosja
Tonə... Vəna pozəm
Sulalə-na rər.
Şevgədəma səvjas
Asəvvəjə ində.
Kəbə petə—jugəd
Pukşə miça lun.
Parma vomən kələ
Muraləni səjas.
Uxta—Vojvən Baku,
Kəpədəma sum.
Zuzəd vəkə jəvşən,
Kizər vəkən kişşə—
Vojvən krajlən zarri;
Bəzd ozərlun.
„Voja gərə“—stavnas
Təçiləni kujlis.
Əni dərvin skovgə
Pələləma un.
Bəzd Təvpoz İzşən
Lunvən sonəd inəz
Ətəv jicə gələs:—
—„Ruda! Çugun! Kərt!
Usə vomən izsom
Pərjənə mī rəkəs...
Stav uzələş adzə,—
Mijən oləm—məd.
Pozəm suvgə zəoja,
Olasnəgsə şələ.
Şevgədəma sojjas,
Kəpədəma jur

İzva səjən sələd,—
Kommuna sen nırkə.
Bek-əkurtə turun—
Şərgəşəma jur
Kumaç biən əzjə,
Kommunarlən şələm.
Pozəm mojdə şələ,
Voza təsləş gor.
İzva kəvtə svərgə
İzjəş-izjə uvlən—
Bəzd skərlun kələ
Təvkəd suvgig sor.

K. Ignatov.

Ч А П А Ј Е В

Ф У Р М А Н О В

(ныгагы отрывокјас)

СЛОМІХІНСА БОЈ

Ставнас сотчѡм чолаңзі посолок—Казачѡѡ Таловка. Тани чоңѡн коломас сѡмын сѡдасѡм кујим мазанка; сесеа дорыв чурвиѡны чишкаѡм па час. Кушѡм халупаѡ ѡні сувтисны Чапајевјас, сїѡ вѡлі тырѡма пукалыс да кујлыс красноармејецјасѡн,—најѡ вїдчыѡны похѡдѡ вѡрѡѡм.

Најѡс ез вѡрѡѡны, ез тревожитны, некытѡ ез выжївїтны: кызі вѡлі кујлѡны, сїзі і колыны кулыны. Пукалысјас ѡсѡѡѡчыштїсны, лабїчѡ прѡстмѡѡисны. Кодјас ныргѡрѡн сургѡмчаныс вѡлі падмѡѡѡны ворнымѡм, сещѡмјасѡ саныс палѡѡдалїсны.

Стѡпнѡј руѡн-нїн бѡтмїс рытја рѡмыдыс, халупаын пемыд Код-тѡдас кыс бојечјас суѡѡѡисны вїчкаса сїѡ пом, крѡпїтїсны блуд дорышѡ, чукѡртчїсны пызан гѡгѡр, пасѡѡѡисны карта, понѡѡисны вїдлавын да сѡрнїтны асја наступлѡннѡ јылыс. Чапајев пукалѡ лабїч шѡрын. Кыкнан кыс пызан вылын: ѡтїас—цїркуль, мѡдас—јѡстѡм карандаш. Полковѡј команѡѡїрјас, баталїѡннѡїјас, ротнѡїјас да щѡї і радовој бојечјас кыщѡн сувтѡмны,—мукѡѡјас гыраѡаныс вѡлѡ пыкѡѡмны, копыртѡѡмны, кусынтѡѡмны пызан вѡстѡ; стачныс суса вїѡѡѡѡны. кызі карта вывтї Чапајев новлѡѡлѡ чолаңїк јежыд цїркуль Федѡр да Попѡв ортчѡн пукѡѡмны, лабїч вѡлѡ. Вѡскыда-кѡ шуны, тајѡ ез вѡв совѡещаннѡ,—Чапајев бѡстѡїс сѡмын тѡѡѡѡѡны, вїставны, јѡѡртны.

Ставыс чѡволѡны, кывѡѡны, мукѡѡјас і жалѡны сылыс тѡѡчанажык індѡѡјас. Сѡмын ѡтнаслѡн Чапајевлѡн кылѡ чорыд ворныс да уѡыс бојечјаслѡн ышлѡлалѡм, шкоргѡм. Пѡлѡсын уѡыс ѡтї бојеч вывтї-нїн уна ног понѡѡис шуѡлавы,—суѡѡдыс сылы ныркуѡалаыс нубѡїс

најт сапѡг пыѡѡѡѡн. Мѡдыс четчїс, унїзлызвыс понѡѡис гѡгѡр вїѡѡѡѡны—нїнѡм оз гѡгѡрво.

—Нѡѡїѡжык, те, брїуква,—скѡра грѡѡїтїсны сылы.

—Кодлы нѡѡїѡжык?

Унїзл вїнјасыс сылѡн јѡна-нїн тѡш-коѡѡс.

Мышкас нургѡмѡн морттѡ җїкѡҗ палѡѡисны; сїѡ сувтїс, сїнјасѡ зырѡштїс, каѡалїс, мыј тани Чапајев,—да кокчун-аѡѡѡн ачыс понѡѡис суса кывзыны команѡѡїрлыс вїсталѡмѡ.

Регыд мысї Александрѡв-Гајѡс нѡшта воїсны Чапајевлѡн војтыр. Најѡ сујѡїсны халупаѡ да вывтї-нїн ѡсѡкыд лѡї.

Чапајев воѡѡ велѡѡѡ:

—... оѡѡ-кѡ друг—нїнѡм оз артыс: непременнѡ друг колѡ! Кҗї усѡѡѡчам—налы некытѡ-нїн лѡѡ воштысны... Пыр жѡ тас ставѡ мѡѡѡѡны, час-мѡѡ мысї. Гѡгѡрзоїнныд? Кыа петтѡҗ Порт-Артур дорыч колѡ лѡны. Медым пемыѡнас-на поѡїс—гѡгѡрвѡсана?

Јурнаныс довкѡѡѡѡѡѡн сылы нѡѡїѡ кыввїѡѡны:

—Гѡгѡрвоїм... ѡерт, пемыѡѡн... Пемыдыс бурѡщ лѡсѡлас...

—Прїказыс тїян кїын—воѡѡ вїставлѡ Чапајев,—сенї мѡнам став кадѡ індѡма, кор колѡ сувтны, кор вѡрѡзыны похѡѡѡ. Ескыны колѡ, ребїага, мыј ѡѡлаыс бура артыас, тајѡ медглавнојыс... Вермѡѡѡ-кѡ он ескы, секї ен-нїн вѡрѡѡѡчы—буржык лѡѡ.. Ме індї сѡмын кадїасѡ да мѡстасѡѡ. тајѡн сѡмын онна вермы—аслынды колѡ ставѡѡ вѡѡны... Медвоѡѡа мѡг—вїдчысѡҗ: мѡѡ некоѡї еѡ тѡѡ наступлѡннѡ вѡрѡѡм јылыс, нї-нї.. Тѡдасны-кѡ—ставыс торкѡсас... Туј вылыс-кѡ сурас казак лїѡѡ кїргїз, мѡѡ кѡтї-ї мужїк,—кутны, не лѡзы,—ѡѡртї тѡѡмѡѡам.

—Вескавлѡны сещѡмјасыд,—пелѡс-
сан кодкѡ шуасіс.

—Емѡс-кѡ-і кут,—гажаа содгіс Чапа-
јев.—Те сы вылѡ, казакыд вылѡ, гѡгѡр
суаа віѡд. Тѡдан ѡд кушѡм сіјѡ: пызан
улыс врагыд чепѡсјас. . . Тані сіјѡ гор-
тас, быд трѡла, быд бокша тѡдѡ...
Тажѡтор ен-жѡ вунѡд. да ен лабѡзы сы-
кѡд, казаккѡд. . . кутан-кѡ лабѡзыны,—
тенѡ сіјѡ астѡ бокпѡлѡныд пѡвсыш-
тас. . .

—Вернѡ. . . Җік сіі. . .

Фелѡ жылыс сорні ештіс.

Піскѡс Петка кыско нѡн суѡдгіс,
пѡртгын пуѡдгіс ва, коргіс сакар—на-
налѡм, сѡдасѡм кзајт тор. Гажаа пондіс
ызгыны кампанѡ. Велѡ ыжыд зык леп-
тыс. Гѡкыд, походнѡ унѡм узыс бѡ-
јечјас чүмѡм пырыс сѡмалсны: кодкѡ
горѡдѡмыс, кодкѡ чужѡмыс, вѡнтозка-
ѡн, шынѡлѡн, сапѡгѡн нырвомѡд піш-
ытѡмыс—кыј удајтјас. Быдѡн аслас
дознас пондіс термѡсны. Віт мінут мысті
пызансѡ шѡрѡ вештісны да гѡгѡрыс пук-
салісны—сѡдлѡјас вылѡ, пѡвјас вылѡ,
песјас вылѡ, мукѡд пізѡс вѡланыс лаж-
гѡдгісны, жѡжѡ водісны. Вічкоса віжѡв
гіс ѡмѡла јурдѡдѡ да тыдалѡны сѡмын
сѡд вужѡрјас, восковѡј пјатна коѡ чу-
жѡмјас.

Фјодорлы чѡјтѡ—мыі бытѡ сіјѡс җі-
кѡз вунѡдѡны дј кодлы кушѡм мог
сы жылыс тѡждѡсны? Но, шуам, коміс-
сар—мыј сѡсѡ ескѡ?! Војеннѡј фѡлаын
ѡні нінѡм-ла оз саммы; політікаѡн ѡні
нохыны абу-на кад—кыс сѡсѡ сіјѡс
тѡдгісны? „Воас кад, тѡдмавам,—Фјодор
мѡвпыштіс,—а, ѡні позѡ-і бокрын сула-
лышгы“.

Тажѡ бојевѡј сѡмја пѡвстас Фјодор
ассѡ енѡдѡмѡн-коѡ чѡјтіс. Сылы весіг
завіѡ лоі, мыј на піјѡс быдѡн,—со кѡѡ
тажѡ Петкаыс,—тѡдсѡжык дѡнажык сы

серті, Клычков серті. . . А кушѡма раѡеј-
тѡны најѡ ассыныс Чапајевсѡ! Код дінѡ
шыагас—бѡбмас сіјѡ мортыс, шуд пыдѡ
лыѡсѡ ськѡд сорнітѡм. Неуна-кѡ ош-
кыштас—ошкан мортыс нем нын оз вунѡд!
ѡны пызан сѡјын Чапаевкѡд пукалышт-
ны, кісѡ кыбыртлыны—быдѡплы окѡта:
сѡсѡ пондасны сѡлѡмѡн кѡзгывлѡны,
зев збылыс да јѡна сѡдталѡмѡн.

Фјодор петіс халупаыс да ерд вылѡ
мѡдѡдчывліс. Кыліс керѡын сьлѡм да
бѡр локтіс, пызан дѡрѡ сүјѡмѡн пондіс
кызыны.

Ачыс Чапајев горѡдгіс сьвны. Чапа-
јевлѡн гѡлѡсыс металычѡскѡј первојтѡ
кызгітѡн бытѡ абу-і міча. Сѡсѡ кор-
јѡнжыка кызыган, кылан сылыс сѡ-
лѡмѡн сьлѡм. Раѡејтана сьланкывјас-
ыс сьлѡн абу уна: сѡмын нѡлѡ-віт. Став
јортјасыс бура најѡс тѡдѡны: тыдалѡ,
унаыс-нын сьвлѡмас! Чапајев вермѡ бѡст-
ны вывті вылыс нѡтајас, сещѡм кад, сѡ
век чѡјтач-відчысан шѡкмуном. Но
Чапајев нѡгчыд нѡтѡ сьланкыс ез торк-
ль; сѡмын кор вывті-нын горзас—гѡлѡ-
сыс сѡдѡ да лун нѡл кымын сѡд кы-
мѡр коѡ велѡ: сьвтѡгыд Чапајев ве-
гіг ѡгі лун ез вермыс ѡвны. Мед кѡѡ
кушѡма муз с походны, мед кѡѡ кушѡ-
ма уныс локтѡ уж бѡрын—кѡѡ дас
мнѡт, а сьлыштас. Ташѡм сылыс морт-
тѡ мѡдѡс он-нын ады: сьланкывјасыд
сылы нѡн да ва-коѡ колангорјас вѡліны.
дај јортјасыс оз кѡлтычывлыны Чапајев-
ыс,—за кампанѡ, вѡж прівычка серті
сьлѡны.

Ты, моряк, красив собою,

Тебе от роду двадцать лет.

Полюби меня душою—

Что ты скажешь мне в ответ?

Тажѡ сьланкыс ставнас ташѡм
сама—пустѡј, бессѡдержѡтелнѡј. Чапа-
јев раѡејтліс медсѡсѡ прінев вѡсна, коді

Сувтіс стрѡјѡ Берѡҗніковса хімічѡскѡј комбінат.

вѣлі дѣсало најѡ кочевѡј, партізанітана
олѡмлы:

По морям, по волнам,
Нынче здесь, а завтра там!
Эх, по морям, морям, морям,
Нынче здесь, а завтра там!

Хорѡн отщѣз бѡзталѡмѡн тајѡ прі-
певыс жургѡ степын, кызі кымѡри јене-
жын гым. Сесеа Сѣенка јылыс рафејтис-
ны сывы, Чуркін атаман јылыс да нѡш-
та:

Сидит за решеткой в темнице сырой
Бскормленный на воле орел моло-
дой...

Вѡјшѡрѡз тајѡ сылісны-сорнѡтисны.
Сесеа, кодѡ кытчѡ векаліс, унмовса-
лісны.

Наступленьѡ вѡлі сізі арталѡма, ме-
дым бурѡщ југдыны заводѡтѡгон лоны
Сломѡхінка бердын. Кујѡм боксан от-
пырѡ, полкјасѡн шуѡма наступајтны.
Тани, Таловкаын, сулалан полк, шѡрын
мунас, вескыда станціја вылѡ ускѡдчас;
мѡд кыкыс флангјасан кычаласны. Га-
ловкаын полк шуѡма позозкајас вылын
мѡдѡды часѡн-жынѡн мысѡ. Оні гѡ-
гѡр-на вѡлі чѡв, нѡшѡмтор оз-на петкѡд-
лы бѡј панѡм.

Фѡдорѡл оз уѡсы. Пондывліс-жѡ ес-
кѡ кѡзыд казацкѡј сѡдлѡ вылѡ јурсѡ
пуктѡмѡн жѡжѡ мѡзѡтѡчыны,—оз, оз уѡ-
сы! Сѡдлѡ вылын уѡлыны нѡлавѡтмыс-
лы, медвоѡза бѡј воѡын морѡсас кѡзыд
ру ырѡлѡмыс-лы,—ез вермы унмовсыны.

Налы-нѡ мыј! Најѡ уна ѡас лѡв нѡн
ветлісны бѡјјасад: помѡз кантујѡтѡм,
пулајасѡн пож каѡѡз рѡзаслѡм, дрѡб-
јусѡм лыјаса јѡз,—налы-нѡ мыј! Чујма-
ланторјыс налы тан нѡнѡм абу. Бѡј воѡ-
вывса вѡј: зѡз-тај адѡжвѡлытѡм том! Та-
шѡм вѡјасто ез-нѡн еѡѡыс најѡ кѡл-
ласны; мукѡд лѡн вѡјјас серѡі налы
ташѡм вѡјјасыд—нѡнѡмѡн оз торјавны.
Но быѡдѡлѡн, ѡк быѡнѡлѡн коркѡ тани
вѡвліс аслас „медвоѡза бѡјѡвѡј вѡј“. Сѡкі
сіјѡ, ѡерт, Фѡдор мозжѡ шога мѡвпа-
ліс, пѡсѡс, вѡдчысѡс...

Оз уѡсы. да-ѡд нѡшта гѡгѡрвѡтѡм
ѡбкыд шѡг лѡчкѡ сѡлѡмсѡ. Вѡѡдлас гѡ-
гѡр: сіѡка бѡ дырѡј тыѡдлѡ, кызі жѡжын
ѡтгудыр вѡѡдѡмны, нукуртѡмны бѡ-
јѡчјас.

„Тыш мунанінын таѡ жѡ, кѡнкѡ, туп-
ласѡны шѡјјас,—кызі векалѡма,—чукѡ-
рѡн-і, ѡткѡн-і, пуѡемјѡтѡн шырѡм рѡвнѡј
ѡѡпѡчкајас н і“...

Рѡмыдінад весіг чужѡмјасныс шѡј-

јаслѡн код быгыд, дај нѡргѡрѡн уѡан:
шыныс ѡк раѡеннѡјјаслѡн ымѡм код
ѡбкыда ышлѡдѡлѡны, пѡнаныс гурчѡк-
ны...

Фѡдор ез вермы унмовсны,—пѡста-
сѡ да пѡтѡс халупаныс. Вѡјѡа кѡзыд вы-
лас оз-ѡ буржѡк лѡ? А војыс лѡн, ѡѡд,
стѡпнѡј. Вылын јенежас лѡзов кѡзув-
јас. Тѡврѡыс кѡкы да мелі, кушѡм
стѡпјасын ѡвлѡ.

Сѡгѡм-пѡзјѡм стѡнѡца шѡрын, вѡсѡ
јенеж улын мѡзѡтѡчѡма полк. Чусалан
бѡнурјас дорын тыѡдѡны кѡтыртѡм
ѡтка бѡјѡчјас: кодјаскѡ ѡѡжурнѡјјас,
кодјаскѡ-і, сѡ Фѡдор мозжѡ, кѡлѡды
бѡј вѡзвывса помѡм куѡ каѡ—оз-жѡ
вермыны уѡны. Најѡ ышпырыс шыѡ-
лѡлѡны бѡѡ ул чѡгјас да нѡрјас,—пѡстѡ
стѡпыс он сѡѡѡд,—вѡрѡшѡтѡны ѡгырјас,
медѡм бѡыс ез куѡ да мед ѡѡкѡтчыны
сѡ пѡмыд вѡјшѡрѡ. Кытѡні кујѡм-нѡлѡн
чѡкѡртѡчѡмы бѡ дѡрѡ, нѡѡѡды портјас-
ѡн да чѡжѡкјасѡн, пуѡѡдѡны пѡхѡѡба
да ѡѡј, ылысса гымшыѡн јуркѡтѡлѡ на-
лѡн сѡрам,—шмѡнѡтѡны вѡјтыр, ас нѡг-
ныс кѡлѡны пѡхѡд вѡзвывса каѡ.

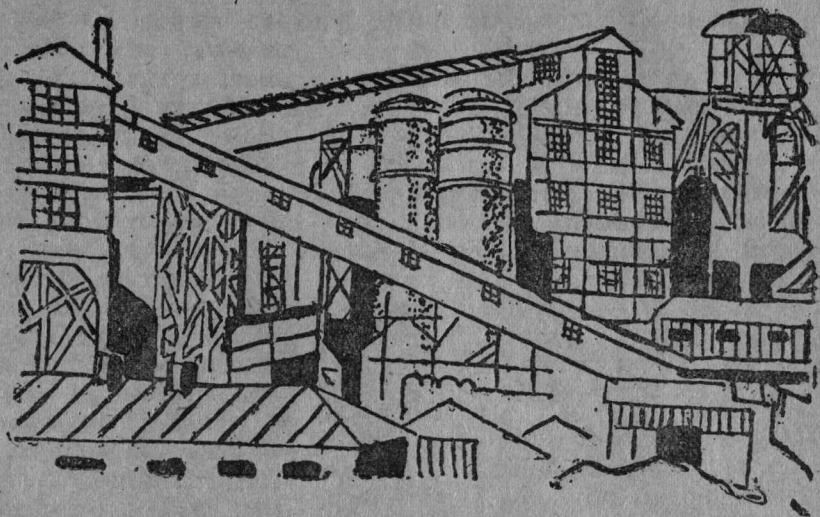
А војыс сѡп пѡмыд, ѡѡд, дај шуштѡм.
Гѡгѡр пѡскалѡма, мѡлѡн гуса шыѡн
шѡпѡкѡчѡ—та вѡсна стѡплѡн чѡвѡлѡмыс
нѡшта-нѡн гѡжѡм.

Пылѡм стрѡјѡјас бырдын, стѡпын
нѡжмыда вѡрѡшѡтѡны гырыс, гѡна вер-
блѡудјас. Пѡмыд сѡйѡдас терыба вѡрѡны
кушѡмкѡ гѡгѡрвѡтѡм вѡжѡрјас. Сѡп пѡ-
мыд вѡјѡыс дѡруг пѡтасны бѡ шѡрас ку-
шѡмкѡ јѡз да сіѡжѡ дѡруг бѡр вѡшас-
ны. Ставыс петкѡдлѡ, гѡ ѡр тѡдѡ мыј-
кѡ јѡна ыжыдѡр вѡдчысѡм:

Бѡј вѡдчысѡм!

Асја бѡј вѡдчысана ташѡм вѡјјасѡѡ
унаыс-на та бѡрын кѡлыс Фѡдор,—најѡ
ставныс мѡда-мѡд кѡѡѡ асланыс зумыш-
лѡнѡн, чѡвѡлѡмѡн. Ташѡм вѡјјасѡ ѡѡпјас
пѡлѡн, уѡыс гѡрдѡрмејѡчјас вѡмѡн вѡѡ-
лѡлѡгон јуѡѡд лѡктѡны гырыс мѡвпјас—
мѡјѡн вермаѡм јылыс, јѡз мучѡтѡм
јылыс, сіјѡ жѡртѡвјас јылыс, кодјас сіѡ-
мыны кѡлѡны граждѡнскѡј вѡјѡа кѡктуј-
јас нѡчн.

„Сѡ наіѡ кујѡлѡны—пѡхѡдјасын муѡѡм
бѡјѡчјас. А кѡ, мыјѡн лунјугыд вѡсѡс,
најѡ пѡтасны бѡјѡ ѡѡпјасѡн да колѡнна-
јасѡн, колѡннајасѡн да ѡѡпјасѡн.—вѡд-
ласны, мѡда-мѡд бѡрѡа кѡтѡртгышгасны,
бѡра пѡстѡ ускѡдѡмѡн јурнысѡ ѡѡбас-
ны ѡѡлѡнык зырјѡн кодјѡм лѡѡѡ гѡгѡдѡм
чуѡјасѡн парјѡлѡм гѡѡ... Унаѡн оз лѡны,

• 1933 воӧ январын заводтас ужавны ыжыд вына углеоб-
гатителнӧй фабрика. Ӧвӧ часӧн лезӧ 80 тонна. (Сонбасс, Горлсека).

некорнін оз довгыны: најо коласны
пласт кульны човолан паскыд ерд
шорб... Крнышжасы кокасны колбм-
жасыс,—сешом тыдантѳм воштырас, код-
жас волсны фронт выдѳ да ным-кольтѳг
мунісны боевој радјас пѳвсыс, — на пїрыс
быдѳн сетісны ставѳс, мыл вѳлі: некод
ез тѳдлы нї ез ошкы налыс нїмјас—
бытѳс сїмѳн адгытѳм вїнтыкјас уясны
бїѳн лолалыс, стальнѳй чудовїщыс“...

Фјодор адзіс, кызі кудріа јон зон бі выло копыртчомон бергѡдлѡ карту-пелнас, піскѡдлѡ најѡс чусалан ѡгырјас пѡвсыс... Сіјѡ олыштас да сујас штыксѡ пѡјім пышко, кыскас сез бышкѡм кар-тупел, чуңјаснас ѡдлас, вомѡорас на-јас,—бісѡс-ѡд! Терыба бѡр сесса шыбы-тас штык јывѡс пѡјім пышко; сіјѡ ѡдлѡмсанѡс тајі вѡчѡ. Тыдалѡ, ѡні сы-лѡн щѡщ-жѡ јврас жуѡны мѡвпјас, гашкѡ казтывлѡ асѡс колѡм кад?.. Мы јылыс-нѡ сещѡмасѡ сіјѡ мѡвпало чусалан біпур выло вѡѡдѡмѡн? Ферт ѡд сѡкт јылыс, уж јылыс, оломыс јылыс. код нѡсна муніс фронт вылѡ да код дорѡ бѡр ескѡ локтис,—ақ, кушѡм око-та пырыс, сѡлѡменѡс бѡр локтис! Ещатер јылыс-ѡмѡј сіјѡ мѡвпалас тајѡ војѡ... А асыввоз сіјѡс, гашкѡ, бѡр тѡтѡ вѡјас ны,—орѡм кокаѡс, жугалѡм морѡсѡс, потѡм ураѡс... Пондас сіјѡ локѡс ымзы-ны, пінсо гүрчкіггыр вѡрѡшитны жугов-лѡм кі-коксѡ, тырас сѡд гырѡн... Со,

кодонкō радејтана тајō кудријассō шы-
расны, брѣгасны сылыг гѣгрѣс журсѣ
да почдасны стальнѣй пуртјасѣн да
јемјасѣн гудјыгны вірулајасѣ јѣјас...
Брр...

А сүөдүс, со іөрд тошка таяб да-
дбүс, абу нін том—неламын саяс сылы.
Мөв таліггыр-жө пука ю. Кывшытөг, чө-
волиггыр пукалоны кыкнаньс: кыкна-
ныслөн асланыс мөвпјас, кыкнаньслөн
өні тeryба пулсјруј б ставныскөд јіг-
чөм да быдбныс торјалана ас олөм...
Күшөм-нін сорнј ташөм кадө. Гордов-
тошка дадбүс вјрзөдчытөг пукалө,
кынмөма-юд: кјјассо кынөм вылас кјес-
талөма, јөжгылтөма ас улас гердом кок-
јассө, вјзөдбө бі вылө—да мөвчалө. Аскі
сіјө гашкө шсщ жө колчгас вөрзөйтөг
кулыны лымја ерд шјрб, гөгбөрс лоас-
ны сөдөдөм да лөзөдөм шөјј с.. Сомын
өтјлаті сылөм, көсчја веггас, албј вірыс
сөдөв рөз н пекөдас лымсө... сөзсө
некушөм туј оз көл гөгбөрс.

Со тајо беріндө, омблнңи кijasыс оз-ын лоны кыном вылас—најо бгар-модаро шевкмунасны, бытто дафосо рбспинајтасны да тыдавтом корттујасон дорасны лым выдө... Синасыс оні моз-жө-оз пондыны вөрны, кылаласны: кыш шөјөн еинас.

Фјодор җанвозын кыптісны тайё сер-
пасјас, кодјасёс адывліс ыоза ыона

Бырји—рањенѡјјасѡс чукѡртигѡн да бур-
дѡдигѡн...

— Kodi локтö?—горödic часöвöj.

— Асланым морт...

— Пропуск?..

— Затвор...

Часъ вѣрыс кыг-кѣ вѣжис сѣктаммѣм
вѣнговкасѣ, кѣздысла вѣрѣдлѣс пѣл-
помѣссѣ да мѣдѣдчѣс, вѣшѣс пѣмыдас.

*
* *

Фјодор бѣр локтѣ халупѣ — сѣнѣ ставныѣ зѣв чорыдѣ уѣбны. Борѣс уѣбѣ тушѣяс пѣвсѣ кѣст да сѣуѣбѣмѣн, жусѣтѣчѣмѣн водѣс... Водѣс—і унѣмѣсѣ.

Кор сёлбалисны вѡвяс да. Палов-
кае мѡдѡдчисны рѡгтыны Порт-Артур-
лань—вѡлі прамѡѡ-на пемыд. (Пѡліно,
тајѡ зѡланік, ѡні зѡнаас сотѡм. сѡктѡ
мыта бара шуѡмае „Порт-Артурѡн“?)
Ѕірмаѡ; пѡттѡз уѡтѡма быѡѡнѡс ѡерв-
нѡа ѡіѡсѡѡлѡ. Асывѡѡтѡ сѡтепын кѡзыд:
шыѡѡл да дѡрѡм-пыр мѡртѡѡны вѡснѡ
іі-іѡмѡѡвяс.

Горытѣг мунисы. Сѣмын зѣк Порт-Артур бердын-ын, кор мѣтѣм јенежас југнѣисны-поисны медвоzza шрапнелјас, Чапајев бергѣдчывлс Фјодорлан.

— Павліс...

— da...

Бара лангісны да нїотї кыв ез-нїн шулыны єктѡ вогѡ. Шпоралїсны вѡв-
жассѡ, оджѡнжык гѡнїгїсны. Сѡлѡмјас
волнуїтѡмѡн јопкѡны, кыї век овлѡ
бој мунанїнѡ лѡктїгѡн, кѡт сесса те
попыс морт, кѡт сесса сус, ыжыдѡлѡ-
ма морт: спокојнѡјјасыд абуѡс,
тајѡ сѡмын ошјысана сѡрѡм, бытѡкѡ
ем бојын зїк спокојнѡј војтыр.—
мортјас пѡвсын ташѡм мырјасыд абуѡс.
Поѡѡ велївны асѡтѡ спокојнѡјѡн пет-
кѡдлѡны, поѡѡ зѡјѡн лоны, поѡѡ
асѡтѡ кутны да не сечгыны, не
падмыны те гѡрѡса лѡмгорјас
расы—тајѡ мѡдгор нїн. Но бојын да бој
воѡзылн спокојнѡјјасыд абуѡс,
ез вѡвтыны дај оз вермыны лоны.

Чапаев, закатычом божен, дај Федор,
 был морг,—кыкнаныс би воины сещо
 мѡе. Абу сграк тајѡ дај абу смертыс
 полѡм,—секи вывтијона зелалѡны духов-
 нѡј струнајас, вывгѡ зѡла ужалѡ мѡзп
 да моргыс јона понѡѡ термазны. Кычѡ
 колѡ термазны, мѡла колѡ уѡгѡчыны,—
 тајас он гѡгѡрѡвѡ дај он казѡв ачѡд, но
 терѡба вѡрѡмѡд, став сорнѡвѡд, терѡб
 вѡѡѡѡмѡд—ставыс петкѡѡлѡ, мѡј секи

те—зермагана стіхійност. Фјодор кѣсіе
мыкѣ јуавны Чапаевлые, кѣсіе тѣд-
мавны сылые мѡвпјас,—адзіе зумыш,
весіг скѡр коѣ чужѡмѡ да ез нін шыас.
Воісны Порт-Артур дорѡ; тані сулалѡ-
ны обѡзјас; сѣтчѡм сѣкт шѡрын пукалѡ-
ны чукѡрѡн-чукѡрѡн крестана—обѡзнік-
јас, котѡлокјасые кісталѡны пѡс шѡј да
сещѡм чѡскыда, пѡтѡса, апенітнѡј
завгракајтѡны! Чапаев чегчышгіс вѡв
вылые, кѡсіе кізакые течѡм жужыд ѡвен
вылѡ (зѡнѡн кѡлѡма) да бінѡклѡн пон-
діс сылач віѡдѡны, кѡні погласѡ шрап-
нѡл. Рѡмыдыс сѡѡд нін, ывлавны
міча југыд. Не кымын мѣтут тані олсны
да бѡр сѡлісны вѡвјас вылѡ—зоѡд гѡні-
тісны. Паныд суріс крестанскѡј подвода
сені важ, кісѡм дукѡс улын мыкѡ кулѡ.

— Јарт, мыі нуан?

— Co-taj, candatoc dojdic...

Фјодор візодліс павозкад да дукос
улыг кызаліс морг туш конур, бер-
гдліс вонсё, павозкакд орчён пондіс
мунны. Чанајев пыр возё гонітіс.

—Gōkyōda?

—Сокыда, бағушко... Журсо дај кок-
јассо сылыг...

—Körtödjassö punktōma?

—Кызі нӧ: кӧрталӧма, ставнас ше-
ралім-і.

Раненној бурѡщ ымѡстис, руд вевт-
тѡд улыс нѡжѡ мычѡис бѡнтуѡтѡм вѡ-
рѡс јурѡс, вѡстѡс еѡнјасѡѡ да гудыр,
сѡкыс еѡнбугылыјасѡн вѡѡѡлѡс Фјѡѡор вы-
лѡ, бытѡѡ шуалѡс:

„да, вокачой Чисжын сајың-на ме
вөлі те кофжō зонзиза... Өні со-
вирод... Вөчі ассым уж дај муна..
Жуглаз!... мед-нын мукодјас—налōн бө-
рөд... А ме честнōја муні да... помōз
муні. Ачыл адан: нуоны“... Тајō мōз-
јасыс здукōн воліены Фјодор јурō. Выв-
ті-нын өкөкд волі сы вōсна, мыј тајō
медвоззая... Ласны мукодјас—мыјнō
ескo? На вылō слокōнōјжыка-нын пон-
дан вирōдны—сы вылōі бој. Но тајō
медвоззаяс—o, кушōм өкөкд те,
медвоззая, өні-на вошгōктор!

Тајо мовпјас коф-жѳ терыбѳѳ кып-
тывлѳсны мукѳѳјас—ез мѳвјас, а сер-
пасјас, тѳрыгјјас, сенса. Казаччѳј Талов-
каыс, бпур дорыс... Гашкѳ нѳ тајѳ щѳш-
жѳ, тѳрыгјјас мѳз, тѳрыг-на, дај ез
торыт, а тавѳј—кѳнкѳ бпур дорын зев
збылыс пѳжалѳс картутѳл, штѳк јмѳѳ
пысалѳмѳн кыскалѳс да бпѳѳѳѳ вѳдла-
лѳс... вѳм тѳрјаснас?

Фјодор гонеч ускѣдчѣс Чалајевѣс вѣ-
тѣдны, но сіѣ, тыдалѣ, бѣкѣ кежѣма.
Сѣмын цѣпын-нѣн најѣ адзѣсѣсны.

Возын, фронтланб, дај позіціјас выв-
саң кысбны повозкајас: снарадјаса,
патронјаса, тыртбмјасыс—раценнбјасла,
налы паныд локтоны пыр бтї бїкас,
страшнбј груза:

Вірощом морт тушајас нуѡны.

—Ылынӧг-ӧ мiјан јӧзыс?

—Абу ылын, со тані, віт верст са-
ын кымын...

Уаен ју сайын вескыдвилын сулал-
ны киргізјаслн аулјас,— артіллеріја бн
тае вотлісны казакјасос. Ју вомн ты
далб, кызі сен воцб—ббрб велбны до-
зорнбјас—кык красноармејец. Најб кор-
сбны увтасінјасыс, јзјас да кізак гру-
дајас сайыс—абв-б кытцбкб колбма ра-
нбнб јорт... Огарб пыр матынжык,
горажык гыпкб батареја, матынжык, го-
ражык потласбны снарадјас... Со-нн,
ылын целјас тыдалбны. Кыз-нб тані віт
верстыс?—фегр-бд кыкыс ез вбв. Фа-
фондлы, тыдалб, кузбн кажітбма туыс
артіллеріја бі улад!

Фјодор матѳстис мѳд цѳ дорѳ да
адзic сѳг Чапзевѳс. Сыкѳд ортчѳн му-
нѳ командир полка,—најѳ зѳв збыл да
серјознѳја мыкѳ жылыз сорнитѳны:

—Ысгывлі—бөр ез лок,—возза жу-
лём вылō висталис комполка.

—Нәшә ысты!—керышгіс Чапајев.

—дај нѡшта ыстывлі—пыр ѡткод...

—Бара ысты!—щөктіс Чапаев.

Командыр полка здук-дыра чѳволіс.
Чапајевлон пуѳѳ сѳлѳмыс. Вѳрѳсны ен-
кымјас, хішщнѳја југнѳтисны еінбугыл-
јасыс.

—Сеганъ волісны?

—*draj* сегодъ ез.

—Важно?

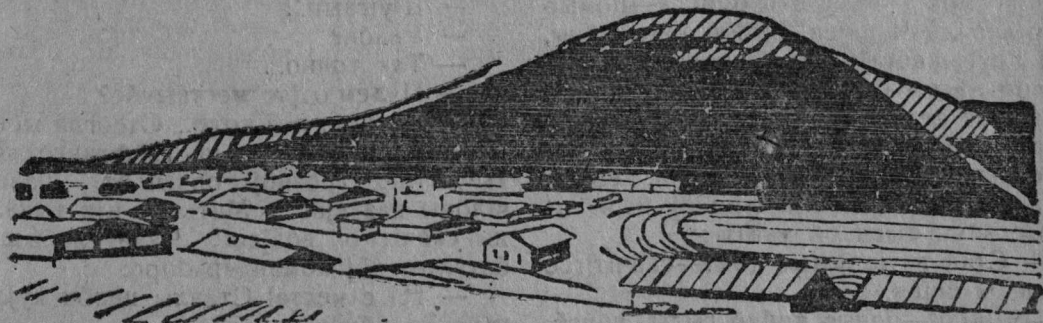
—Час мѣня-нѣн.

Чапајев чорыда пѣдлаліс сінкымјассѣ.
нѣм ез шу дај возѣ ез кут сорнѣтны.
Фѣдор гѣгѣрвоіс: најѣ сорнѣтісны свѣж
јылыс. Ыті полкъ д вѣвті бур свѣж вѣлм
мѣдѣдѣ—некужом. Горнѣжкы нѣн ты-
довгѣс, мы јѣчѣјас абу ескѣмны ас-
ланыс командѣрлы,—сїѣ вѣлѣма царскѣ
офіцер. Најѣ друг мѣвпыштѣмас, мы
офіцер вескыда пулајас улѣ мѣдѣдѣ.
дѣј абу мунѣмны,—дыр кѣжѣ пѣдмыв-
лѣмас, пыр ызѣмны да тѣдмѣлѣмны,
мѣдѣдѣ каѣсѣ бузѣтѣмны.

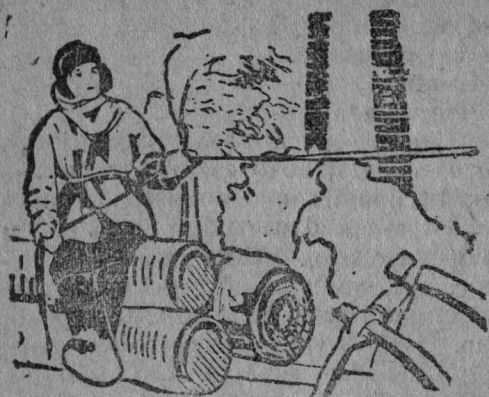
Фјодор мѡдѡдчїс Чапајевкѡд ортчѡн. Вѡвјассѡ домповодѡд нубѡны. Тан-жѡ кыкѡ јавѡстчїс Полов, ѡеылын—Боткин Ілѡ, сыкѡд ортчѡн—Чеков. Фјодор ез тѡдты, кор најѡ татчѡ локтїсны: Чапајевкѡд Таловкыс пегїгѡн сїѡ суматоха дырїј ез казав—халупаѡ колѡтчїсны хло-печїас аы-нѡ војнас-на, сылѡм бѡрын мунїсны.

Первоја цепѡз верстжын мыда вѡлі. Сегчѡ мѡдѡдчїсны. друг лелтыгїс вїд чыстѡм тѡвныр—степын таттѡ унаыс долѡ. Кыптїс лым-бус, тыртїс чужѡмјас, оз лѡз вѡтѡ мунны. Наступленнѡ дугѡдлїсны. Пургаыс регыд бушужтїс—часжын мыгтї цепјас бара вѡзѡ мѡдѡдчїсны... Чапајев да Клычков ѡт-мѡдар флангјасѡ разѡдчїсны—ѡнї најѡ вѡзѡз цепнїсѡ-нїн вѡліны. Вескыдвылын тыдовтчїс Овчїнчїков хутор.

—Тані, чайта-да, емог казакјас,—ју сажō индигтыр висталис Чапај-в.—Ме чайта-да, хутор бердын ког панвас...

Хібінгорск.

Калікова М. Г.

Кыскасы у дарыча „Горд Октабр“ брі гадае.

Оні ез ло Чапаев шым-ног: пыш-
жыс казакжас езі мовпышны хутор
кутчены, повзобчышом могое најо
смын лыжышны, сееа усисны, пра-
моя езі возасны.

Матосмын Слеміхінка бердд. Верст-
мод колі станцыа. Таті пачкыд, шы-
лыд ерд, станцыасан татчд выті бур
да кокні лыжыны. А казакжас човол-
ны... Мыланд најо човолны? Тајо чов-
олмыс бд сікас лыжесмысна страш-
ној. Оз-д косыны најана кыжышны,
оз-д леч дастыны? Тышкасны семын
Учен ју мбдлаполын, а тани—тани лбы.

Оруддјас сыржддлны—лыждны.
Ерд выті шјто ыжыд зык, бытть
кыщд бостм гігант чвер шыблсд да
смертноја омалд. Тајо зык пас ценјас
збожыка мунды—налыс солдмсд лептд
артдлерја.

Горд околыша сдд шапкаа, Фемон
бордјас моз тавыс сдд буркаа—помыс
помо лебало Чапаев. Быддн адзылды,
кызі друг јавостылас да вошд каз-цкј
седлоб ласкыбм косыні морт. Сјд
скачтігас сеталд пріказјас, всталд мыј
коло, јуасд. Чапаевсд бура тдыс ко-
мандрјас оз бобжавны—жында, терыба
вставлды, мыј колд—лішдј кыв оз
шун, здук дыра оз манты.

— Став пулемјотыс зон?—скачтігас
јуалас Чапаев.

— Зонс,—ценыс кодкд сылы горзд.

— Кымын снараднї повозка?

— Квайт...

— Кдні командір?

— Шужавылын...

Сјд гднтас шужавыс флангд.

Стремительнї бойн шыблсды цеп-
јас. Сјд-жд здукјасд стрчтіоны казак-
јаслн пулемјотјас. Ценјас плет ускд-
часны, ласкысаны лым корка бердд
—чдв відчысны выл комада.

Ценјас брвылын лебало Чапаев,
краткоја, терыба да властнїа сеталд
пріказаннїјас, кывзо дтветјас.

Со сјд крута бергддс ввсд, гднтис
батареињ командір дорд:

— Мелнїчаксд лыжд!

— Мелнїчакс вылыс став пулем-
јотсд чышкд!

— Кытчд ог щдкты, станїа ен
врждд!

Терыба бергддс ввсд да бдр цеп-
јас дорд лебас. Щокыджыка, чорд-
жыка да скдржыка равостисны орудд-
јас. Станїа нервнїа термасд сувтд-
ны перебежкјаслн локтыс ценјас. Мел-
нїчакс вылын друг гып-потисны снарад-
јас: бщдш став пулемјотјасд лої
лезбма. Кыкян бокас чоржддсны лыж-
сомсд. Но быд здукдн матосмын
красноармеецјас, дгар пыр стдчжыка
усдны-полдны снарадјас, лолыд мышасд,
кор мовпыштан, мыј смертыд таном
матын, мыј врагыс матын, колд сјдс
вырышты, колд сјд пельпомјас вылын
пыры станцад...

Озіан сїнјаса, розбуждоннї—помыс-
помо гднард Чапаев. Пулемјотјас дорд,
снарадјас дорд, командір полка днд
ыстало гонечјасд, бара ачыс гднтд—
бојечјас аддды, кызі быдлад уддд во-
лыны тајо косыні мортис. Со скадн
сы дорд локтис кавалерист, терыба те-
рыба мыжд всталіс.

— Кдн? Шужа фланг вылын?—јуа-
ліс Чапаев.

— Шужаын...

— Унадн?

— Так точно...

— Пулемјотјас местындс?

— Ставыс, кыз колд... Отсдгла ыстм.

Чапаев скачтіс шужа флангд, кдн
тыдовтис грознї опасност. Лавадн
чїлдны казакјас... Матынднн тыдл-
ны скачтіс ввјас... Чапај лебышгис
батальоннї командір дорд:

— Нї с места! Ставыс целдн кулы-
ны... Залпдн огон!

— Так точно!

Му бердѡ радјасѡн ласкысѡм бојеч-
јас пѡлѡн скачѣтѣс Чапај.

— Ен повѣдѣ, ен повѣдѣ, ребјата!
Ендѣ четчѡ... сѣбѡдѣ—да команда сертѣ
огѡн... Быдѡн мед места вылас... Огѡн—
команда бѡрын!!

Тажѡ медбѡрја, роковѡј мѣнутајасѡ
бојечјаслы чорыд кыв вѣвтѣ лѡсалѡ!
Најѡ спокојнѡдѡс... Најѡ кылѡны, најѡ
адѡны—Чапајев накѡд.

Најѡ ескѡны, мыј омѡлтор оз ло...
Кор лаваыс локтѣс лыжны позанаіноѡ—
резыштѣс залп, сесса мѡд... саркнѣтѣсны
пулемјотјас...

Тра-та-та... Тра-та-та... Тра-та-та...
—орјавлытѡ стрѡчѣтѡны пулемјотјас.

Ах... ххх! Ах... ххх! Ах... ххх!—друж-
нѡја, чоткѡја кылѡны залпјас.

Сорѣс, повѣс здук кежѡ сувтѣс лава.

Ахх! Ахх!—резѡдлѣсны залпјас.
Нѡшта ѡтѣ здук—ловја оз вѡрѣы... Нѡш-
та ѡтѣ здук—вѡвјасныс мѡдарѡ бер-
гѡдѣсны. Казакјас бѡр-нѣн прысѡны, а
налы бѡрсаыс:

Тра-та-та... Аххх!.. Аххх! Тра-та-та...
Ахх!.. Аххх!

Аттака ѡтбѣтѡма лоі. Бојечјас лептѡ-
ны-нѣн му бердыс јежыд јурассѡ. Му-
кѡдлѡн чужѡмвѣланыс ворсѡдѡ повѣдѡм
нѡм... Җѣк станица бердѣтѣ мунѡны цеп-
јас... Щѡкыджыка, щѡкыджыка, вѡдѡны
перебежкајас... Казакјаслѡн пулемјотнѡј
бѣ стрѡчѣтѡ цепјас пѡлѡн. Цепыс мыјѡн
четчас—резгѡны казацкѡј залпјас, ѡт-
гудыр кылѡ пулемјотјаслѡн такѡдѡм...
Медвоѡза мельничаяс сажѡ-нѣн кежѣсны
бојечјас, сажмѡвтѣсны—кодѣ забор сажѡ,
кодѣ толад—ѡтарѡ пыдѡжык, пыдѡжык,
пыдѡжык—станѣцаѡ...

Сесса вѣдчытѡг друг кылѣс:

— Јортјас! Ура... Ура... Ура!!

Цеп здрѡгнѣтѣс, вѡрѣс,—вѣнтовкајас-
сѡ наперевес кутѡны,—медбѡрја атакаѡ
таѡсѡ ускѡдѣсны...

Оз-нѣн кывны казакјаслѡн пулемјот-
јас: меставѣланыс кералѣсны пулемјот-
чѣкјасѡс... Ызгыс гыжасѡн станицасѡ тѣр-
тѣсны красноармејецјас... Кѡнкѡ ылын-
ылын тыдалыштѡны медбѡрја всаднѣк-
јас...

Краснѡј армѣја пырѣс Сломѣхѣнка
станѣцаѡ...

Грабѡжјас вѡліны—тајѡтор збыл.
Населѡннѡј пунктјасѡ кор пырѡны вѡј-

скајас, грабѡжјасыд, тыдалѡ, век овлѡ-
ны—та јылыс мѡдысјасѡ Фјѡдор унаыс
наблѡдајтѣлѣс кыѣ ас, краснѡј частјас
вылын, сѣжѡ-і враг вѡјскајас вылын.
Тажѡ—кушѡмкѡ стѣхѣнѡјтор, кодкѡд сѡ-
кыд вермасны да вужнас бырѡдны не-
кыѣ он вермы кытчѡѡ ем вѡјна. Тајѡтор
својственнѡ мѣјан кадса бојецлы, кодлы
вѡјнаыс сѣбѡдѡдѡма тајѡ омѡлторсѡ.
Војеннѡј грабѡжјас бырасны сѡмын вѡј-
на кусѡм бѡрын. Тајѡ збыл таѡ. Сѡмын-
нѡ тајѡтор оз-на петкѡдлы, мыј ѡнѣ-нѣн
накѡд оз позѡ вермасны дај нѡшта вел
бура вермасны.

Фјѡдор адѡвѣлѣс уна сѣкас грабѡж
ѡѣк тѡлктѡмјасѡс, кодјасѡс вѡлѣ вѡдѡны
кодѡдас мыјла, сѡмын не озырѡм
вѡсна. Прѣмер шуны, красноармејец
кыскѡ быдсама клам тыра ыжыд тубрас.

— Мыј тенад сен? Петкѡдлы.

Сѣјѡ ѡѣк спокојнѡја пунктѡ тубрассѡ
лым вылѡ, разѡ, кыскалѡ сес кага дѡ-
рѡмјас, рузумјас, быдсама чачаяс, трап-
кајас, платѡјас...

— Мыј морла тед тајѡ, дружина?

Чѡволѡ. Ачыс адѡ — нѣнѡмла ѡѣк.

— Мыјла мѣза бѡстѣн, јуала?

— А ставным сѣѣ—кодлы мыј: бѡс-
там дај нуам.

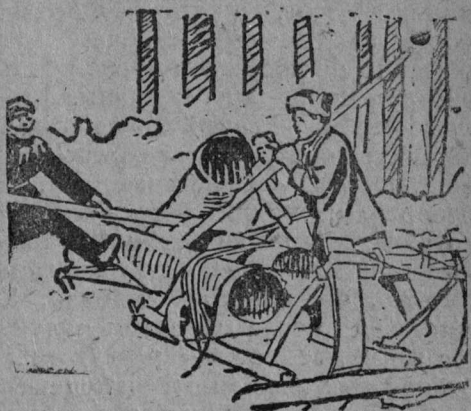
— Мыјла-нѡ ескѡ?

— Ме-нѡ мыјѡн тѡда...

— А ме ѡрдѡ нывбаба волѣс,—бѡрдѡ,
корѡ. Тыдалѡ, тајѡ белѡѡторјыс сы-
лѡнѣ ем...

— Гашкѡ-і тајѡ... Мед бѡстѡ,—вѣста-
лѡ мѡртыс ѡѣк жалѣтѡг.

— Абу „мед бѡстѡ“, а бѡр нуны
колѡ,—внушѣтельнѡја, дружескѡја, скѡ-
равтѡг шуѣс сылы Клычков.

Сѡвтѡны додѡдѡ кер

— дај нуны позас,—сѡгласитѣс сїѡ.
—сѣрт-жѡ, нуны, кыс-нѡ сылы, бабалы,
кыскыны? Те инды, ме ачым нуа.

Фјодор тѡдмаліс, кыс сїѡ сѡтѡма
тубрассѡ, да шѡщ сыхѡд мѡдѡдчїс.
Красноармејец вајїс, чѡв пуктїс тубрас-
сѡ куштѡм кѡрт крѡват вѡлѡ, тапыка-
сыштїс ѡтї-їнын, кутчыѡїс ѡѡсвугїѡ да
чѡв петїс.

Фјодор адчїс мѡдѡс. Тајѡ јурсѡ сујѡ-
ма чѡлафлы кыѡм коласкаѡ—гашкѡ,
пачѡ кыскѡ, гашкѡ-ї сїѡ дурыштны.
Ѳвлѡ-ї сїѡ—уаног тешытчывлѡны...

Јон кїјас кутасны, шуам, кушѡмкѡ
лѡчјура Мїхруткаѡс, кодлѡн сапѡгјасыс
сѡкыджыкѡс да најтыс сенї аршын
мыда, кодлѡн лѡфвејјасыс кујїм пудја-
ѡс да шабѡї кудрїјасыс пуд-жынјаѡс,—
кутасны да кыскасны со ташѡм ангел-
скѡј коласкаѡ. Чїрзѡ-чужјасѡ Мїхрутка,
ыжыд гѡлѡснас повѡдлѡ сетї ветлыс
публикасѡ. Станїцаын-лї, сїктын-лї, ка-
рын-лї,—быдлаын ѡткоѡ ворсѡмыс.
Кѡт кушѡма горзы, а век-жѡ-нїн тешїт-
часны: отсыштѡм могыс гѡгѡрбоксан
локтасны вѡл вѡјтыр, отсыштасны сїѡс
кѡртавны, кутны, помѡз гартлыны морт-
сѡ чѡлафлы вѡчѡм коласочкаѡ. Кѡрта-
власны сїѡс, чест-честїу гартласны дај
кїјассѡ домавласны, сѡсѡа бѡрјасны
жужыджык чѡј да сѡсан сѡсѡа сїѡс...
кѡлесајас вылын... тїркї-бїркї!

Ха-ха-ха! Со-ѡд молодецкѡј забаваыс!

дај танї сїѡ-жѡ лѡї: некушѡма жа-
лїттѡг мортыс сетїс. Клычковыс кола-
сочка. Сылы сїѡ зїк вѡлѡм оз ков,
сѡмын мїчалун вѡснаыс-ї бѡстлѡма...

Унатор корсїсны, унатор бѡр ваја-
лїсны, станїца лѡныштїс, дугдїс норас-
ны. Чапајев пыр-жѡ шѡктїс чукѡртны
командїрјасѡс, а кор чукѡртчїсны,—
чорыд гѡлѡсѡн шѡктїс вѡчны массѡвѡј
обыскјас да кодјаслѡн сурас кѡт кушѡм
гусалѡм тор, арестујавны. Мыј лѡѡ
мырдѡдалѡма—ставсѡ ѡтїлаѡ новлыны,
лѡсѡдны особѡј јуклыс комїсїїа, корны
воштысјасѡс да сѡтавыны, нѡ... сѡмын
бѡдноталы: нїѡтї „буржуїлы“ меѡым
сотчѡм грѡш ез лѡ сѡтѡма. Тајѡ ембу-
рыс мунас полковѡј кассасѡс, кодїасѡс
пыр-жѡ, ѡнї-жѡ колѡ лѡсѡдны. Кодјас
асныс бѡр сѡтасны бѡстѡм кѡлујсѡ, на-
јѡс не вѡрѡдны, не арестујтны... Таыс
ѡтѡр—кык час мыгтї плѡшцаѡ вѡлѡ
чукѡртны став бојечјасѡс, вїставны:
кутас сорнїтны „ачыс Чапајев“—тазї-ї

шѡктывлїс јуѡртны: „Ачыс Чапајев-пѡ
кутас сорнїтны!“

Кык час мыгтї Петка Ісајев дѡкла-
дыѡйтїс Чапајевлы плѡшцаѡ вѡлѡ
чукѡртчѡм да вїдчысыс красноармејец-
јас јылыс. Татчѡ-жѡ локтїс ѡтї полкыс
командїр—шѡщ мунісны плѡшцаѡ вѡлѡ.
Командїрыс мунігмоз вїставлїс Чапајев-
лы бојечјас настројенѡ јылыс.

Чапајевѡс Фјодор медѡзыс кывзѡ.
Ташѡм араторјас—демагогјасыс сїѡ ва-
жѡн-нїн умїс. Робѡчѡј аудїторїїаын Чапа-
јев ескѡ вѡлї зїк шѡгмытѡм да слаб,
сїѡ сорнїног куза, тѡдѡмыс, вел јѡна
ескѡ сѡравлїсны. Нѡ танї—танї мѡдтор.
Весїг мѡдарѡ-на: сылѡн сорнїныс танї
јѡна кажїтчѡ вѡјтырлы! Вступленїѡјас-
тѡг да ѡбясненїѡјастѡг сїѡ панїс ассыс
сорнїсѡ сы јылыс, мыј вѡсна чукѡртїс
ассыс бојечјассѡ,—завѡдїтїс грабѡжјас-
сан. Сѡсѡа пѡпугѡ крукавлїс уна сїкас
поснїторјас, ставсѡ казтывлїс, мыј воїс
јурас, мыј вѡлї позѡ кѡт кушѡмкѡ
ногѡн јїтны тајѡ „делаыскѡд“. Чапајев
сорнїн ез вѡв ѡтї орјавлытѡм мѡвп,
сїѡ сорнїтїс мыј јурас воѡ вѡлї. Кѡт
ескѡ-ї лѡка вїсталѡ—но сылѡн сорнїныс
вывтї јѡна їнмѡ. Оз сѡмын здук кежѡ,
оз кокныдїка їнмы—оз: сылѡн петкѡдчїс
пыѡд їнман вын, сїѡ сорнїтѡ сѡлѡмсан,
зѡја, вескыда. Тї кывзанныд да сѡлѡм-
наныд гѡгѡрвоанныд, мыј тајѡ ѡтї тор-
јыс мѡд торјѡ јїтѡдтѡг четчалана сор-
нїныс—абу прѡстѡј сѡрѡм, абу асѡ пет-
кѡдлѡм. Тајѡ—сѡлѡмсан, зїк вескыда
вїстаѡм блѡгороднѡј мортлѡн, тајѡ—
бојечлѡн чукѡстчѡм, кодї оскѡрбїтѡма
да прѡтестујтѡ, тајѡ—сѡлѡмсан чукѡст-
чѡм, а колѡкѡ-ї прїказанїѡ: правда
радї сїѡ вермѡ да кужѡ не сѡмын чук-
саны, нѡ-ї прїказыѡйтны!

„Ме,—шуб,—прїказыѡјта тїјанлы
некор сѡсѡа не грабїтны. Грабїтѡны
сѡмын подлѡцјас. Гѡгѡрвоїнныд?!“

Тајѡ прїказанїѡ вѡлѡ гѡраа јурѡбтїс-
ны уна сурс мортлѡн сѡлѡмсан радлан
шыјас. Вѡлї вывтї ыжыд кыпыдлун.
Кывјѡ верїтѡмѡн красноармејечјас чест-
нїѡја кланїтчїсны асланыс вѡжды, мыј
некор сѡсѡа оз пондыны грабїтны, а
мыжајасѡс пондасны меставыланыс-жѡ
лылыны.

Сѡмын-тај најѡ оз вѡлї тѡдны, мыј
тајѡс сполнїѡа олѡмѡ нудны позѡтѡм-
тор, мыј вѡјна вылын тајѡтор вуж-
на с нешыштны он вермы; нѡ најѡ секї
сѡлѡмсаныс кѡсјысїсны, дај, збылыс,

фронт вылын почанвыјоҗ чінтісны
грабжоҗјас.

Помнітчоны Чапајевлән сорні тор-
пыріҗјас.

— Јортјас,—кројітб сіјб площа-
тырбн металіческөј гөлдәснас.—Ме ог-
терпіт сешдөмтор! Ме понда быдбнбс
лылыны, кодбс мбдыс каҗаласны грабі-
төмын. Ме ачым медвоҗ со тајбн лы-
ла подлөцбс!

Сіјб енергічнбја шеныштис вескыд
кнас.

— Ме-кб сура—лылы менб, ен жа-
лит Чапајевбс. Ме тіянлы команфір,
но сөмын стројын команфір. Вбла вылын
ме тіянлы јорт. Лок ме ордб војшбрб
да војшбр ббрын. Колбкб—сасмбд.
Ме пыр текбд, ме сорнітышта, вістала
мыј колб... Соја-кб—пуксы мекбд сојны,
чај-кб јуа—пуксы і чај јуны. Со ме
кущбм команфір!

Фјодорлы ез ло лбсыд ташбм јандыс-
тбма, чөлаҗ сама баквалітчбмыс, а
Чапајев, здук-мбд відчыыштбм ббрын,
воҗбд пондс кројітны.

— Ме, јортјас, велалі ташбм олбмб.
„Академіјјас“ меег прбјфітлы, меег по-
мавнајбс, а со даснол полк котырті да
ставас вблі команфірбн. Сені ставас
менап вблі пбрадок, сені грабжоҗыс ез
вбв. Ез вбв-і сіјб тор, мед ескб вічкыс
кыскывлісны поплыс раса... Мыј-нб те—
поп-бмбј? Пасталан алы мыј, сукін сын?
Мыј морла гусалін?

Чапајев грознбја бергбдчывліс бтарб,
сөсса мбдарб, весіг ббрлап кусытчывліс,
чорыда да гуса віҗбдліс, бытбб уна

суре јбз пбвсыс көсјіс аҗыны сіјб элб-
дејбс, код јылыс бні сорнітб.

— Пөпыд, тбдам-бд, ылбдчб,—пуктіс
Чапајев чорыд мбвп.—Сіјб ылбдчбмбн-і
олб, кущбмнб ескб сөсса поп сіјб, оз-кб
ылбдчы?... Ен-пб вбрҗбд, шуб, уъллж-
јатор, а ачыс пондас выј піын жарітбм
јусбс сојны, сөмын лыјасыс гурчакы-
ласны. Јбзлыс, шуб, ен вбрҗбд, а ачыс
гусасб,—та вбсна-бд попјасыд-і мустб-
мбс міјанлы... Тајб-тб збыл, но јбзлыс
вера те ен вбрҗбд, сіјб оз мешајтчы
теныд. Вернб-б зорніта, јортјас?

Горныс вблі бурещ местаб. Чапајев
тајбс тбдб да бурещ тајб местаб
пуктіс ассыс јуасбмсб, Чапајев сорнібн
делмбм красноармејечјас—крөстана,
бытбб пыдын дыр олыс мбвпјассб ортсб
петкбдісны, гораа пондссны горзыны.

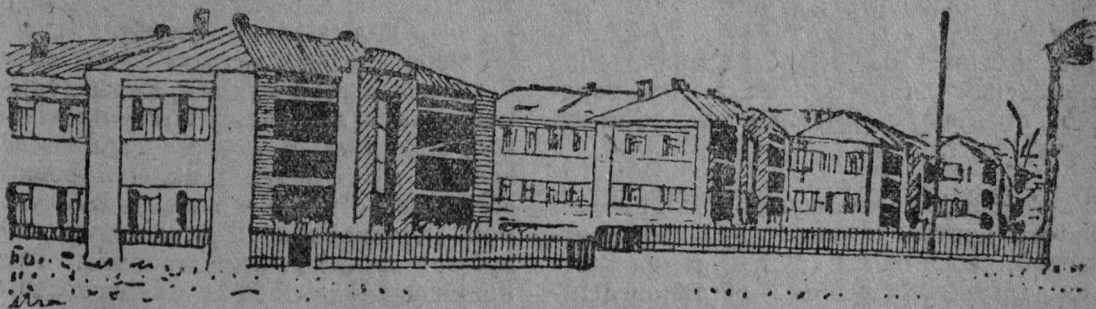
Тајбс сөмын-і відчыыс Чапајев. Кыв-
зысјас бні ставныс-нн сы дор: воҗб
кбт кызі сөсса сорнітб теч—те ног лоб.

— Те со јбз керкаҗыс кыскан, а
збылысбс сытбг тенад-нн ставыс... Вој-
на-кб ештас—кытчб-нб ставыс лоб, оз-
кб тед?

Ставыс тед. Мырбдім-кб буржујлыс
со мбс—со крөстаналы сөтам мортбті
мбскбн. Мырбдім-кб паскбм—щбщ-і
паскбмсб бтмбза јуклам... вескыда-б
сорніта?!

— Вернб... вернб... вернб...—гора-а
воча јургб.

Нумјалбны гбгбр долыд чужбмјас
бзјалбны сінјас... Бткымын кывјасбн
сөрамбн, долыд сінјасбн красноармејеч-
јас мбда-мбдлы петкбдлбны сбглас

Краматорскын робочөјјаслы выл оланіјас.

дбөөллун... Чапаев ас кјјасас кутб
ыжыд чукбрыс коллектива бблбм да
щбктб сјјбс, мбвпавны да чувствубтны
сјзі, кызі ачыс мбвпалб да чувствубтб.

— Ен равјы!..—друг шујга кјсб чур-
гбббмбн чорыда горббдјс. Здук кежлб
мышаселіс, коланакыв ез адзы.—Ен раз-
јы, шуа, бтчукбрб бкты да сет аслад
командірлы, ставсб сет, мыј буржулыс
бостін... Командір вузалас да ббмсб
пуктас полковбј кассаб... Ранітасны
тенб—на бост кассаны со шайт... Вјісны
тенб—со тенад семјалы со шайтбн! Но,
кушбмжык? Вернб вјстала алі ог?

Тані сесса лоіс адзывтбмтор—јбзлбн
кыпыдлуныс вужіс бешенствоб, горзбм
пыдбј лыбіс радлана, пелбббмбдана
зык...

— Мед ставсб вблі сетбма,—ланты-
штбм ббрын помаліс Чапаев,—мыј бос-
тбма, медббрја сунісбз колб сетны.
Сен тбдмалам сесса кодлы мыј сетны,
кодлы мыј колны, тіјанлы-жб отсбг
вылб. Гбгбрвоінныд? Чапаев оз радејт
шутітны: кор кывзбны—ме секи јорт, а
дјсдпільна-кб абу—ме вылб ен елас!

Дыр лантлытбм „ура“ горзбм улб
да гораа кекеначалбм шы улб сјјб пом-
маліс ассыс сорнісб.

Кушбм јашщік вылыс летчіс Чапаев,
сетчб четчыштіс красноармејеч, пас-
востіс шынелсб, лептіс гімнастбркасб
да терыба разіс езыббн мјчбббм казач-
кбј вбн, кодбн вблі гачсб кутбма.

— Со тајб, јортјас—јурвестас тасма-
сб пыркббдгтыр горзб тајб мортыс,—
сјзім тблыс новла... ббјын шедіс... ачым
вјјі, ачым кулбм морт вылыс кулі... А сета.
Оз ков... мыј морла сјјб меным? Мед отсбг
вылб мунас, ставлы вылб. Мед олас
мјјан геројскбј командір Чапаев јорт!

Јбз чукбр гораа јурббтіс.

Фјодор адзб, кушбм чорыда інімс
Чапаевлбн сорніыс, радлб артбм еф-
фект вылб, сбмын-нб тревожітчб со тајб
„со мбскыс“ да паскбм вбсна, кодбс
пондасны „шбрі“ јуклыны; сесса бара-
жб полковбј коміссіјас јылыс ез-жб
луккј бајіт.

— Чапаев јорт,—шуасіс Фјодор,—мен
бні-жб окота тбдмасны красноармејеч-
јаскбд, сесса окота ескб налы вбстышт-
ны страна пыщса общбј обстановка јы-
лыс, сбмын те ачын вбстав налы, мыј-пб
пондас сорнітны коміссар, Клычков јорт...

Чапаев пыр-жб кайіс јашщік вылб,
јурбтіс; сесса Фјодор пондіс вбставлыны
мукбд фронтјас вылын тыш мунбм јылыс
—Колчаккбд, Шеікінкбд, јежыд армі-
јаса став нырнубдысјаскбд. Жеыныка
вбстыштіс международнбј обстановка
јылыс, кык кывјбн сувтыштліс економі-
ка боксан государство олбм вылб...
Уналаын, пбпубтб маз да петкбдлбм
могыс быттб, вайбдліс Чапаевса прімер-
јас, сувтіс на вылб да, вескыда не
омблтбг, сетіс на јылыс сешбм „по-
јасыненбјјас, мыј предложенбјјасыс
коліс сбмын кокнідік дук“...

Чапаев мбвпјас уекбббмб Фјодор
матбстчіс вывті вбдчысбмпырыс да век
тазі зыліс вбставны: мыј „мјјан бтубја
ембур јылыс Чапаевлыс вескыд да
бур мбвпјассб мјјан врагјас, дерт, ескб
гбгбрвоісны сјзі, быттб мі бостам, нуам
да јуклам кодлы кызі окота... Но, Ча-
паев јорткбд мі тазі огб мбвпалб, дај
ті, дерт, онб тазі мбвпалбј“...—тащбм
ногбн Фјодор кодјысіс да уекбдіс сјјб
„јукббмсб“, кодбс вблі Чапаев щбктб
лбсббны. Тащбм ногбн вблі позб нас-
кббны да гбгбрвоны сылыс знаменітбј
прімерсб:

... „Мырбббм со мбссб мі јуклам со
крестаналы—быдбнылы мортбті мбс-
кбн“... Тащбм сорнісб мбд ног гбгбр-
вобдтбг оз вблі позб колббны.

Анархістјас группанын Чапаевлбн
мыјкбдыра сулалбмыс, воzza крестан-
скбј олбмыс да недјсдпільнірованнбј,
невыдержаннбј мортлуныс,—ставыс тајб
кыскіс сјјбс партызанскбј ужб, анархі-
ческбј олбмб.

да, кывын—ыжын вын; грабјожјас-ні,
некушбм локторјас-ні сесса станіцаын
ез вбвны.

БУГУРУСЛАНО

Сјјб тбдчана лунб панейс общбј фрон-
товбј поход; дерт бтка-бтка тышкасбм-
јас пыр вблісны-і тајб лунбз.

Фронт вылын антрактјас ез вбвны.

Апрел кычбд лунјасб, пасха лунјасб,
медвоzzaыс лоі вотчаасбма прбтвнык-
кбд; сјјб вблі Бугуруслансан победо-
носнбја мунб Бузулук вылб. Боровкј ју
шујга берег пблбн полкјас вылб јукб-
мбн „Кутаковлбн“ брігада кутб вблі
прбтвныкыс воzzaн зыребмсб. Татчб
полкјасыс јона сбкыда вббдчісны: шык-
сбм тујјасбд, жужыд збој тувсовја шор-
јас ббмбн вывті сбкын вблі піскбдчыны.

Непѡшто орудѡјас воли оз поѡ ва-
ны, весигтѡ пулемјотјасѡс разѡмѡн, ме-
шѡкјасѡ течѡмѡн лоі вужѡдавны. Мыѡн
воѡдѡчисны Боровкиѡѡ, панѡисны бојјас.
Уфаѡѡч плѡѡт муниѡг чѡѡж бојјасыс сѡсѡа
ез-нѡн орјавлены.

Бугуруслан дорын бти операция дурд
Кутак муртса ачыс ез сур жежджас-
лы—случайножа-нын кыкк мынс. Вихор-
код сиж да ншта морт сизмдас кымын
конндрас пырисны неприяетеллы тыл; сес
казалисны увтасти муны батарежа. Гд-
нитисны, но мыжон матосмыштисны, ар-
тилеристжас—офицержас казалисны, кушом
таж вержомас, пондисны картчон лы-
лыны красноармеецжас. Тыдало-нын во-
ли, кызи оруддрас дорын сулалы сал-
датжас („номержас“) еновтчалоны лыжс-
мыс, кызи офицержас мукдос нжтны
пашкажасон да револьвержас воропжасон
—но вчны нином воли оз по. Отрад-
сыс унжык жосс обходо мддддм б-
рын (ылддм могыс), ачыс Кутаков, Ви-
хор да некымын кавалерист сибддчисны
мд увтасти да гонеч петисны зик оруд-
драс дор. Шаж-пай мундм офицержас
лептывлисны-ж еск маучержас, но вор-
нын воли,—ддбжылыс бтили Вихор ке-
рыштис журс, мддс влдон ускддисны,
а мукдос асланыс „номержасыс“—ж му-
ылд ускддмдмдн песисны лбд мыш саж
сиджасс кдрталомдн кутисны. Ставыс таж
лои здуконмоз; „номержас“ быттьо с-
мын-и видчысмадс, медым конндрас лок-
тисны оруддрас дор. Офицержасс ку-
тысжас кебмысан сижасон короны пш-
щада, мукдрас кинис лептмдн зурс-
сулалоны. Офицержасс ловжон ез колны,
салдатжасс ез вдрчдны. Батарежабс
вескодисны полк был, кытч сиж ачыс
воли локт отсг был; таж полкыс
казалис матвоомс да ветчс сы был
наступагыс красной частжаслы. Таж опе-
рацижон вескодлыны колчис Вихор, а
ачыс Кутаков дас ординарецкод гонитис
воз, обоз. Комкотон да салдатскд
гимнасторкажасон гручитом повозкажас
повстод скачитигон таж воли нимкода-
сдны, мыж ставыс таж красноармеец-
жаслы сур. Обозникжас оз возсаны:
коджаск шаж-пай муны, мукдрас нином
ез гдбрваны, гонитысжасс чагтисны „ас“
жон, мовпыштисны, гашк-п кытчк
„ккланинд“ бергддны,—некымын со по-
возкаа обоз ставнас тази сурис голмдм
красной полкжаслы.

Обозјассан матын вӧлі сулалӧ диві-

җијаса штаб, сени шыҗысыны: ташом дыр
налотҗас жылыс век содтод жона ыждодд-
ны,—та вѳсна-і кыпто паыка; ташом
ногон „налотҗикҗаслы“ кокыја шедѳ по-
беда до унаыс-і бур коҗың. Бурѳщ-жѳ
таҗи лоі ѳни: ѳкоді ыном да ѳкодоѳс
ез-і мѳвпышт органыҗутны, ѳкоді ез
кѳсҗы, ез зылы тѳдмѳдны да гѳѳѳрвоны
лоѳмтор. Быдѳн тѳждыѳны сѳмын ас
кучик вѳҗны. Медвоҗ вѳлавыло чѳпѳсҗис
ѳивѳҗијаса начальник, полковник Золото-
зубов; ѳивѳҗијаса попкѳд ѳтщѳс сѳѳ
четчыштѳс ѳежурѳтан таратаҗка выло
да ускѳѳѳис усҗыны. Гѳѳѳр котралѳны,
горзѳны, тѳрыба јортѳны, грѳҗытѳны
—зугҗысыны...

[illegible]

Тази кыкѳн скачитісны обозјас бѳр-
вывтї, керкајас саяті, красноармејској
значокјас нещкѳмѳн, скачитісны ылысса
мылк дорѳ, кытѳѳ Кутаков арталѳм сер-
тї вѳлі колѳ локны ас полкы. Вѳзын

—Товарищ командир,—шуб,—бог меным вѣдс, а ме летча, подѣн мѣдѣч. Кутасны-кѣ—мобілізованнѣдѣн вѣтаса, гашкѣ оз вѣрѣдны—мукѣ дѣрїї лѣбавѣ...

Ерд вывіт скач гонітисны. Терыб пу-
лајас, маламушјас моз, жуңдны, шут-
лалоны; кык мортос најо кольодисны пас-
кыд ерд шорб, мукдјас воисны. Щощі
Кутаков воіс. Мод флангыс одјо мо-
додисны кониодј разведка—полк возвы-
лын сіјо скачитіс ордны, кольодны пыш-
јыс обоз. Мыкдмында обозыс верміс
отступитны, но унжыкыс суріс полкы:
тајо ембурнас секи вел јона пастодисны
комтм, сырлетки паскѳма Кутаковлыс
брірада.

1. Бөрүм

жуорјас нахѣд ысталам либѣ свежѣй ма-
теріал важны корам. Шугавывсаъ, моѣ
гривка сајсаъ кылыштѣ артылтеріалѣн
лыжѣм шы—таѣд Кіеу сајын гыпкѣны,
сеті колѣ вѣлі мунны міјан бригадалы;
сылы сетѣма моу—пырны непріятельны
тылас да орѣдны отступајтан туј, кор
мі пондам сіѣс Пілугінаыс вѣтѣдны.
Коді лыжѣ—он гѣгѣрво, кѣнкѣ ылын,
кыъ, кыъвѣт верст сајын кымын; сѣмын
ассысвоунас ташѣм чоткѣја кылѣ артыл-
теріалѣн гыпкѣмыс—лунын ескѣ оз-
нын ташѣм буратѣ кыв.

Сегга журпыдэсассо гыжялігтыр сод-
тоны: "Серт ескө война-да... гөгөрвоам
—некод выло еласны. Сомын-тај вывт
эбкыд лоис, вын оз тырмы... Кор-н
баа проклатыйд помасас? Әд ескө
шојтчышты-жө колд".

—Кор-нӧ ескӧ верманныд?—музӧм-сӧвтса сӧнјасӧн најӧ виӧдӧны.

—Ферт сіз!..—сөгласітчоны дадōяс.
—Сіз-кō отсавны колō...

—Колѣ-і отсавны,—возѣ најѣ согла-
сѣтѣны.—Нолтѣ пондывлы, відлы. На-
лы-кѣ отсынтан, вѣѣдан-да, ті боетін-
ныѣ сѣктѣ... Муртсы-на ті дор вѣр-
ѣѣдчылан, најѣ бѣр-нѣн мырѣѣѣны. Шѣ-
рѣвошѣмѣн-і лѣѣ зѣѣѣвны, вѣѣчысны кык
бокѣан зукѣѣѣм. Мѣѣѣан Скобелевыѣд бѣѣ-
торѣѣ-нѣн аѣѣѣвлѣ: ті-вокѣд уна волѣс-і,
нѣкымыныѣ мѣѣѣанѣс вѣѣтлѣѣвлѣсны-і. Гѣ-

Муніг коста, воѣмунесјасѡс вѡтѡ-
дигтыр мї толкуйтїм ѡаѡѡяслы, мыҗла на-
јѡ неладнѡ сорнїтѡны, кушѡм лок налы
вајѡ офїцерскѡј, барскѡј властыс Кол-
чаклѡн, мыҗ бур налы лоѡ сѡвет влас-
тыс... Гѡгѡрвоѡны, сѡгласїтчѡны, но тѡд-
чѡ, мыҗ та жылыс накѡд ещаыс сорнїт-
лѡмас, ещатор тѡдѡны најѡ да став
сорнїсѡ бергѡдѡны „спокојѡ“.

Міжан частјас мунѡны сїкт пыр, мода-
мѡд борга вужѡны њежыд пос вывті,
разѡбчалѡны луд вылын, цепјасѡн лѡ-
сѡбѡны. Пілугінаѡн артільеріја пондіс
лыжыны луд куца...

Чапајевкѡд пырѡм керкаѡ, јѡв јуалѡм.
Лысѡмые повѡѡм омѡлынѡи, вѡслѡс кѡ-
ѡайка вайѡс крѡнѡча јѡв, пуктѡс наѡн крај,
мелѡја, нѡмкоѡа отасѡс таѡи-жѡ зырѡые
красноармејѡцјаслы, шѡщ-ѡ најѡс верѡис,
вѡставѡис, кушѡѡм страх вѡлѡма сылы
таѡѡ сѡктѡѡ лѡјлыѡѡн. . Кор понѡдѡм јѡ-
лые сетны сѡм—ѡткажѡтѡис, ез бѡст.

Ез-і боет. Gõmso mi челафјасыслы
сетім; најо мам берданыс топõдчõны,
кутчысõны сылы бõждорас, бытõ звер-
пјан јурјалан сіннаныс виждõны винтов-
кајаса, револьверјаса, пашкајаса да бом-
бајаса тõдтõм јõз вылõ...

Горниногас сылӧн оз тӧдчы ылӧдчӧм,
— вескыда висталӧ. Кӧт ескӧ ез век, оз

Мі пукалам керкаас. Өшінөд тыдалө,
кызі луд вылын потласөны снараджас
—кыкго-күјмго сыв сајын.

—На-лы, на, öd|öжык...

—Уна-õ мынтынысö?

Tödçö, термасö сіјö—шуас кыв да
бергöдчывлас: каңаласны-пö сіктсајас да
кор јеждыјас локтасны—удтасны, секи
матöвоан...

—Мыла-нӧ те тазі вӧчін?—іуалі ме.

—Робімоґ вок менам щощ тикѡд...
щѡш-жѡ војујтѡ... Краснѡй арміяын..
Вісталѡны вѡлі, тіянѡс-пѡ нѡјтѡмас је-
жыджасыс, Самара-пѡ быттѡ бѡстѡмас,
збыл-ѡ сіз?

—Абу збыл, мусаѳј,—вістали ме.—
 Җик абу збыл... Ачыл адзан, кодї кә-
 дөс нәйтө.

— Adza, adza... Но, ловјон кол, донaђ...
Сајласиг да зевасигтыр сиж летчис,
мылк жылыс да пышјис керкајас дорџ...
А ме пукала нѣмкод, долыд сѣлѣма. Ви-
зѣда курѣг колк вылѣ, мыла-кѣ нумјала
да мѣвпала тајѣ шаѣ аѣыс жылыс. Быд-
лаын ем,—мѣвпала ме,—весѣг со ташѣм
зѣланѣк ылі сѣктын, Скобелевкаын, быд-
лаын ем ас војтыр... Гашѣк унатор оз-
на гѣгѣрвоны, но инѣтиктнас тѣдѣны, кодѣ
кытѣ мунѣ... Со, тајѣ нывбабаыс: вид-
чысѣма... Моктим... Радлѣ... Нѣмкод-
лаыс — курѣг колк вaјис...

Коміодіс Пеф. Ген.

SNARAD GORSƏ U3 SĖ VEZIS

Sa-šəd ėvla...
 Vojtəv ɣzis.
 Шогəş ruztis ɗolnan šten.
 Nora šɣlid
 Əsin targis—
 Byttə
 Kaga livzis sen.

Uliç kuza
 Jezɣd ɣnən
 Purga
 Skəɣš gartis lɣm.
 Muɣs zəris...
 Vəɣs tɣzis...
 Kənkə,
 ɣɣn—
 Kɣlis gɣm.
 Vɣɣn—
 Mɣvtɣšɣlvlis kozuv...
 Vozɣn—
 Zələvtɣllis bi..
 Šiktɣn,
 Kəɣn,
 Vəla ponda,
 Gəllən
 Kɣptis gaddəš ki.

Sustəm ėvla...
 Nekod ɗekən...
 Rɣtnas
 Шогə kɣssis šikt.
 Zvəz rom uliç vɣvti
 Lɣmjəd
 Julan kezisɣ
 Mort vit.
 Kolɣ minut
 Vitə kvajtəs,
 Jurgis piseal gorjas

„Gɣpp-p!“..
 A jukməs
 Vanas nora ɣurgis,
 Kajtis:
 „Tonə—
 Nəs'a kɣk“...
 Tajə kɣkɣs vəli najə...
 Kodi—
 Gəldor puktis jur.
 Gortɣn:
 Çeləd,
 Vişɣs mamjas vanəd
 Letçis šinva-ɗur.

Sek
 Tom oləm nalən kuis,
 Šojis švineç,
 Jukməs,
 Rɣ...
 No
 Leɗin partija ɣɣ vɣdmis,
 Sɣlən
 Vɣɣn kɣlis sɣ.
 Təɣs vezsis.
 Kɣmər vəsjis.
 Nəzjə lənɣs švineç zer
 Sɣnəd
 Mam šələmən zəris,
 Kɣeən
 Rezis šɣlan gor.
 Snarad gorsə
 U3 sɣ vezis.
 Puɣa pɣddi
 Zavkjis kɣn,
 Nalɣ
 Kaztəd pɣddi mɣtçis
 Strana
 Industrja vɣn!

КЫКЫС ПАНЫДАСЛӨМ

(Bicm)

Сіјө вөлі важөн.

Көлөкөла вөлөн ароа зера асывозё кыс-
оа Сыктыкварсаң тракт куза увлаң. Кыс-оа
—вөлыс омө, тујыс һајт, телега көлөсајас
помала жумдавлөны-варгыласөны гурансаң-
гуранө.

Быд телега тракнётөмын вөрзылө мегыр,
бранкнётө потөм көлөкөл. Бранган, потөм
шыјас оз удитны разавныс, нуз, ул сынөдас-
помасөны. Меным сыыс нөшта гажтөм, шо-
гөдан мөвпјас помала шыбласөны јурын,
өінјасөј ветлөдлөны туј өтар-мөдар пөлөныс
сулалаң зумыштчөм керкајасөд. Воис-һын***
өікт, зев-дыр муна шөјтчытөг, кыкыс-һын
мөвпышталі сувтны, но вөв пыр тувтчалө
возө дај менам оз тырмы вын кутчөны
вөжжі дорө, шуны „тпр-р-р-у“.

Зумыштчөм керкајасыс, поснөдік вөңгыр-
вөзан өшінјасыс, бакшасөм стын керјасыс,
һуз ул сынөдыс, потөм көлөкөлыс—ставөыс,
көні мыј ем, нуө кушөмкө ендөм, тыасөм
дукөн. Отщөщ телега көлөсајаскөд катласа
вуж көрөбын, быттө, став тушаөј зелөдөма
көрт асыкөн, лызгыртчөмаөс став мускулјас.

Әруг пелөз јуқыштіс—воис горзөм-бөрдөм
шыјас. Сөдлөмөј јокмылтчөс, өјдіс ыркнётөм
дрөгыс. Әвиркнөті-четчышті. Вөв ачыс сув-
тіс.

Һеылын котөртө туј бөктіыс мелаңө
мөрт, көсөм, вөснөдік паскөмысла нөшта-
һын кажитчө куткыртчөмөн, Бөрсаныс горзө,
вөтчө һајт шөрөдыс нывбаба, чышјантөм,
морөс бердас кага. „Мам“!...—Гөгөрвоі став
тушаөн. А мыпсаңыс нөшта кык поснөдік
көмтөмөс, зөлөны кутчөны мам бөјас:
„Мам“.. „Мам“.

Ме паныдалі.

Пышјыс мөрт, быттө өрі кокулас тујыс,

ылысаң-на меөз тран-сувтис, лызгыртчөс
став тушанас. Мешөкыс, быттө ачыс, шөв-
гіс нөжјөнік кокулас.

—Јуны!... Јуны нуө,—өрјалаң гөлөсөн,
һајт шөрөд терыба лөктіг тырјі, вөстала
меным нывбаба. Гырыс өөд өінјасас век-на
тыдалө јона повзөм. Сіјө вөлөм томынык-на,
сөмын чужөмас, өінјасас төдчөны-һын оләмөһ
тујјасыс. Әвө здукөн сувтис менам өінвозө со
пөлөс, медеөкыд, меө һылөг ужјасыс, кодјас-
өс лөө вөчны вөрөн потлөм кјаснас өіктса
нывбабалы. І ме нөшта гөгөрвоі: тајө нывба-
балөн мужікыс јуөм мөрт.

—Ставсө јуіс, көні мыј ем... да-өд он
вермы сы бөрсө век-тө вөзөдныд. Со, өһі
ме петалі керка көст кагалы јөв вөзөсыштын,
бара-һын мыкө нуө... Аттө бур мөртөј, от-
сыштын.

Кагасө мөд кі вылас бөстөмөн копыртчөс
мешөк дінө. Ме ускөдчө отсыштын. Міјан
вылө мешөкыс өвеклө пыр вөзөдліс „спаси-
теллөһ“ стрөг өінјасыс. Образјас...

—О, господөј!—вошөм гөлөсөн горөдіс
нывбаба.

Ме быдөн шөј-пөј муһі. Челафјас гөгөр-
воисны омөлтөр, бара сыркјалөмөн бөрдөсны.

Һеылын сулаліс көнөр јуөм мөрт. Дон
көрт вылын һајт ва вөјтјасөн четчалісны
сылөн өінјасыс. места вылас оз өшјыны,
гудырас сөмын төдчөны гөрд вөзјас, көсмөм
парјас пекталөны, вөрөны һөһөм вөставтөг.

Ме һөһөм ег вермы шуны. Шөһөм
і шөг зырісны ставсө бөкө. Һөһөм мөвпавтөг
тувтчалі һајт шөрөдыс нывбаба бөрсө.

Паныд жөрвөзан өөд пачөмыс бара
воштіс јурсадөс дук сајын лөөм вылө. Воөса
пачөм, көзыд өөд роғөд вөлі менам өінјас
возын. Кірпөһјасыс лөк ног жуғавлөмаөс,

шынаасомао, саон тырөма важөн белитлөм дөрјасыс.

Гөгөр тырөма кламөн, идравтөм дозмукјас-өн. Ортча пазөдөм өшн розјассө сујалөма летјалан лопөтјасөн.

—Мыј воэын тајө...

Ме моз өөд пачвом вылө виэөдөмөн, усөм гөләсөн заводитіс нывбаба да бара сувтис. дыр өшаліс гырда жауас пыкөсөмөн, бытө суні кушөмкө јірө, вунөдіс ставсө асгөгөресыс.

—Накажитіс јенмыд... Јорөма-нын тыдалө мјанөс јенмыд,—помаліс нөжјөнікөн мөвпаліг тыр.

Мөвпаліс страшнөј лоөмтор јывөыс, көс-јіс гөгөрвоны, но сјіө вөлі вывті-на вылөн, вывті-на јоса сулаліс өйнөзас і став мөвпјас-ыс савмуныны өөкыд серпас улас, стрөг, јоса виэөдан „спасітел“ өінјас улас.

Ме виэөдлө нывбаба вылө. Ме сөщөм өін-јассө өг-на адыс. Быд виэөдлөмын ме вылө пыркнїтлс помтөм шөгөн, кызі гожеа кадын жужыд, пемыд јукмөсыс копыртчан-да, өвтыштө паным көзыд ул руөн, торја јукмөс дукөн. Сымында вөлі норасөмыс пікөвоөм, өөд өінваөн өјдөм мелі, гырыс молјасас.

—Тајө-өд даволыс тојыштис,—друт ву-жис вашкөдөмө, нүжөдчс тушанас мелан, бытө видчысө-нын балабөжөаныс кодоанкө кучкөм.—да да. Сјіө-өд көт асөө вузлас. Олөмөј, олөмөј!—шевгөдөм чунјаснас тупкіс чужөмсө, бытө көсјис тупкыны өінвалыс ту-рөбөн летчөмсө, да бөр регыд бөстны лоі: мамлөн кіјасыс лөсөдөма челадөс өлөдны.

Кывшутөг бөр петі, ачым өг гөгөрвоны мыла пыралі. Мыј секі вермі шуны тенид ме, кодлы теыс-на јонжыка вөлі колө отсө-гыс, кодлөн кыс пузчужөм кагалөн-код-на вөлі небыдік, слабынік!

Јурсө төкөтө катөвтөмөн, нывбаба. колі скамја вылын пукалан. Сіз-жө овлө, кор вөј-сөдлөм ыжөс топөдлөмаөс пощөс пелөсө, ырөјөдчө петны кышыс, сөмын некыс-нын,—сјіөс кватітөма чорыд габыр небыд вурунө-дыс. Гөвкјалөны сөмын повэөм, муэөм өін-јасыс.

Пукоі телегаө, вөв ачыс заводитіс тувт-чавны вөзө. Вөлі најт, зер, нуэ ул сынөд, ты-өөм дук.

* * *

І модыс. Сјіө вөлі-нын 1931-өд воө. Өві өөлөм тпкөмөн вөлі пуө сек олөмыс мјан странадөн. Уна оо выл трубајасыс пуркнїтис тын јенежлан; голскісны, гымгісны мурчкіс-ны морт вір пуөмөн машинајас, станокјас, пачјас, вөдісны көрт, чугун, уклад, цемент.

Морт—коді мезміс історіја көртөдјасыс, ачыс домаліс історіјасө, ачыс кутіс вескөдлыны історіја тувтчалөмнас. Тајө каднас даскыс міллонныс унжык өвмөсјас, кодјас немнас мө-да-мөдсө видчыөсны тојыштны, медым воө-тыны тујсө аслыс,—даскыс міллонныс унжык өвмөсјас өтүвтчсны уна міллона өтік јүрө, медым бөстны олөмсө ас кіас.

Тајө вонас лоі помалөма соціалізмлы по-дуд течөмсө.

Менө вөлі індөма інструкторөн рајколхоз-сојузсан.

Вөлі воө болшевісткөј тувсов гөра-көза, болшевісткөј тулыс. Воөса, сөз өінмөн ме вылө виэөдө садмыс луныс. Шонді мытчы-өігөн петі гортис. Асја ру пыр шонді вы-лө виэөдны поэө-на вөлі. Оні, кымын вылө кәјө, сымын јонжыка савкјө сотан јүгөрјаснас. Чатыртычывла шонді вылө—өінјасөј четбөны бөр. Тувтчала вөзө садмыс лункөд өтшөщ, морөс тырөн лолала сөстөм сынөдсө. Муна мујас вывті. Јурым дум: вөјдөр вөлі таті ветлыны оз поэ. Уна пөлөс лестукјасөн шевгөдчөмаөс вөлі муторјас, кодјаслы бытө весіг коктујнас јітөмыс вөлі оз кажитчы. Быд дас воөковын шупөдјас-борјас өтарө і мөдарө дај јөрјас, увја пощөсөн паныдалөны вөлі вескыда муныөсө.

Оні шылк. Уна борјас, гуранјас, шупөд-јас пыдді суніскөд вескыда виэнітөма выл тракт. Тані коркө лоө шөсөс. Кутасын вар-гылаөны тракторјас, гымөдны грузовікјас, поткөдны сынөдсө щөщыд ныра автобусјас, автомобилјас.

Сјіө лоө-на. А өні, муыскөд өтвөст трам-буйтөм тракт, віт сыв паөта помастөм вес-кыд туј, код вывті мунігөн меным зөв кы-пыд, лолавсө гырысжыка, кокјасөј тувтчалө-ны кокнја. Тајө гылыд шылысөаныс петө сөстөм лов кыпөдана наөөја. Шылыдлуныс нымкодасө ескөмөн, вісталө сөщөм панас јы-лыс, код јылыс мөвпыштөм нөшта јона јөк-төдө менөым өөлөмөс.

Ароа гөрајас вөвтысөны-нын мытчысан вөжөн. Ылөз, гөгөр тыдалөны мујас, сөсөс пуксө вөр, лөзов, аслыс пөлөс руөн гар-тыштчөма, өдва төдчана виэөн јітчө јенежкөд. Вескыд вылын, видчыөа, регыд мытчыөас*** өікт. Сөні ме лунја „Јутөр“ колхозын, сөсөс бара вөзө.

„Јутөр“ колхоз јылыс ме кывлі-нын. Лун-мөд сайын гаөетын вөлі гижөма сјіө уж јылыс. І мөнам өні јурыс оз петны гаөетын віөта-лан торјасыс. Мыла өвілаын ужыс пуктөма лөка, а мөдлаын бура: гөрөм-көзөм зүртөмөн мунө, а градывыс пуктасјас повалөма сөкөз дај кык мында плаи сөреі. Көні помканыс

таждом торјаломысы? Газетын вөлі вистав-
сө правленьоон кужтома веекөдлөм жылыс.
Но градјасы-өд тајо колхозлөн-жө, тајо
правленьолөн-жө? Коди-нө сені, кушдом вы-
көзін чужома, коди сені сешдом бура ужсө
пуктома? І мырјы сјјө, бура веекөдлөмыс,
сені вермас төдчыны? Тајо јуасан мөвпјас-
нас тувтчалі вожд. Віждола сөстөм јенез вы-
лө, думышта выл чужыс көзаніјас жылыс да
зумыда тувтчала вожд. Луныс гажаөн көсјө
лоны. Луныс кыпалө-на.

Сікт вестын трактсан крута кежө туј.
Сіктө воігөн-нін, градјорјас вујігөн адзі
мортөс да зіла веекөдчі сылан. Көсја јуав-
ны, көні правленьоыс колхозлөн, медем кад
не воштытөг пыр-жө кутчіоны ужө.

Нывбаба олома-нін јурсө каговтыштөма
да зев збыла віждө ме вылө, быттөкө
норовтчөм су суслан му вылын, места выв-
еыс оз вөрчы. Мөвпала, кодөс-кө, міса, ты-
далө відчысө да сорлалөма, меөн. Сыла і
сешдом јона віждө, төдмалө.

Прөстөј дөра сарапана, сөд чышјаныс
пыжнырөн чургөдчөма вылө. Меным тешкод
кажітчіс тајо да сылөн, чела-моз вывті-нін
збыла віждөмыс, нуммуні весіг да друг
бөр воші оерамөј тајо чужөмсө кыскө
адзылі. Тајо чіткыртчөм оінјас саяс да
тајо косынік чужөм чуқырјас саяс лөс-
тыштіс јурын кушдомкө гудыр оерпасјас.
Но көні і кор сјјө вөлі—повытны некыз ез
вермы.

— Кытчө-нін те, бур мортыс?

— Көні тани колхозылөн правленьоыс?
— воча јуала.

Усі дум вылө јуавны көсјөмөј.

— Тани, тани, лок інда. Те карыс? Мо-

гөн?—нывбаба вөліс вөрчыс меставысмыс,
кутіс јуаоны, быттө ме і кола вөлі сылы,—
лок інда, сөмын өдва-кө-өд кодкө ем сені...
уж індавын мунісны... Те-өд көнкө музін?
Лок пырав міјанө, шөйтчышт. Ме самөвар
пукта, сек кості локтасны, бурөщ лө. Лок,—
ез нін корөм, а щөктөм моз шуіс бөрја кыв-
ассө.

Ме ег відчыс тајо корөмсө, і ставсө тајө
паныдасөмсө да сувтышті-код, но кушдом-
кө вын кыскіс сорнітышты тајө нывбабаыс-
көд. „Щај-кө і щај“—решіті думөн да став
вылас—тајө гажа лун вылас, кокыні сынөд
вылас, тајө зев збылыс віждөыс аң вылас
німкодасөмысла горөдчіс менам пышкөсөан:

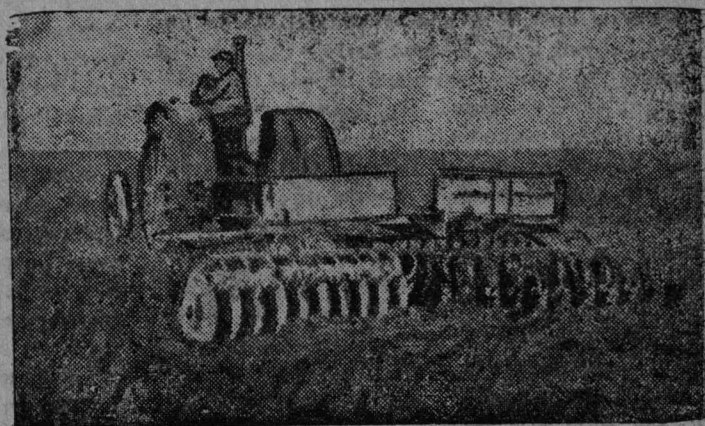
— дај шаңга лоас?

— дај шаңга лоас,—чіткыртчөм оінјас
небыдіка серөктісны. Тыдовтчіс наын гөсө-
төдыслөн німкод. Но көт мыј, а шенчыштөм
менө ез еновт.

— Ічөтік керкаын ставыс гөгөр пелк,
местаын. Свенас картінајас вөрлөзөм жылыс.
Лым жежыд белітөм пач. Важынік ыргөн самө-
вар, кодөс самөварөн пожд шуны сөмын мо-
данас, а ыжданас—чајнік ыжда абу—вөлі
пызан вылын. Сјјө вөлөмкө пузылөма-нін да
өні сөмын шонтышты колө. Ез дыр тырмыс
вөчышты тајөс.

-- Те-өд көнкө агроном?—пызан саяс
пукөм бөрын јуаліс менсым нывбаба. Јуа-
ліс кыккө торја төдчана кывјасөн, сјјө, төд-
чіс і оінјасас, кор шуөм бөрас віждөліс ме
вылө, а „агроном“ кывсө шуігас торја-нін
зіліс веекыда шуны. Кор ме висталі сылы,
міса, абу агроном, сјјө бара, быттө мөд оінмөн-
жык-нін віждөліс ме вылө. Буракө ез ескы

Вөжд оорныс ме адзі, мыј тајө колхоз-

Рондал піна вөжіс пу пінајасөс

ны сылыс өтi тор жылыс сешом уна боксан жуасомсö. Кыз көрттүв пырö i пырö стенö өтi местаö, нөжөнiкөн, но пыр возö i сiз рождотдзис.

Велдыр пукалом бöрын, пызан сайыс четчигөн, кор менам кызкө уoi сiнмөj женув пеласас, бара чардыштiс журын кушомкө тодса серпасјас. Сени образјас ез вöвны.

—Вердсыд-нө тенад көнi?—Бытө ачыс четчыштiс менам кыв жылыс.

—Кувсылiс, жуомыс вiјiс... Ез вермыв адывны тајö оломсö—сiјö лептылiс журсö да бөр лезiс.—Kodi тодас... Ез-жө-өд-нын көнкө вермы справiтчыныд?

„Да текөд паныдаслi ме уна во сайын“ сөзä, кызi тајö аныслөн вежсытөм, но нөшта-на мелi сiнјасыс, чужi менам журын мөвп. Бөлис уoi думвылö, но ез-нын гудырөн да мiстөмөн, а вывтi-нын спокојнөја да чорыда. I ез вөв шенчөм. Тајö менö щөктiс нөшта жуавны чунөн женув пеласас iндөмөн.

—А јенјасыс?

Секi аныд чујмыштiс, Тешкод тыдалö-кажитчiс сылы жуасөмјасөj. Но шуiс:

—А најөс iдралi, шкапö. Стеклöыс сгөдiтчас. Со, өнi парнiкјасад ковмiсны. Кар-ыс абу сурөма-а, парнiкјастö-өд сiз он вiз. Ме мунi.

Мед сiјö-кө ез төд менö. Ме сiјөс гөгөр-воi помөз. I кохозылыс ужсö видлалiгөн, көнi збылвылö тыдовтчiс обезлiчка, i уна-лаын некөзайнога вiзөдөм öтувја овмөс вылö, i весiг таргајтөм, ме пыр кути дум вылын тајö паныдасөмсö. Ме унатор вескыджыка кути адыны, а iндавны—чорыджыка.

„Стеклöыс сгөдiтчас“.

Правленнöын выл гырыс төшщö жыриас-ын, көнi весiг ул пожөм сiр дукуыс-на абу

вөли бырөма, ады агрономсö—ус нi тош, томинiк, зев гажа мортсö. Вөли сiјö зев ловја, шенаис вiсталигас, i бытө нинөм оз вермы пыкны сылыс пөс сорнiсö.

—Гөгөрвоан, менам карö ветлиг-косттi удiтöма вöчны ставсö, i кызi вөчöма нөшта! Ме сормi, төдан, кутiсны öтiлаын-мөдлаын, пола-нын вөли мiса... А локтi да парнiкјас дасөс. Гөгөрвоан, стеклö сузөдöма ставсö аслас зiлөмнас... Оз-жө-өд i вунөдлы град-јастö сени кышлалö, сы жылыс төждысö. даj вөчö. Адылын гафетыс?... да, бригадiр о-городныча. „Сашукөн“ ставыс төдöны. Сылөм бригадыс бытө өтi морт. Ставсö ordjоны. А мыјла? Сашук вылö вiзөдөмөн ужсö кутiсны радејтны. Сiјö сiз. Сiјö менам сiнјас улын лоi... А вөли грамотатөм мортөн, зiлө-мысла бригадiрөн вөчiм, а өнi нiгајас лыддö, агрономiјатö со кыз төдö, во!—Канов певсö чургөдiс.

Ме шпынмунi. Горнiөj дум вылö уoi.

—Но те ен думајт. Быд мортлыс, кодi воö карыс, сiјö жуасö. Оз-ө мыјкө нөшта вылтор кывы, уижык бост. Көт абу окота сорнитныд, сорнитодас, даj чуктас. Сiјö сешом морт.

„Вот мыјла менö щөщ шайнад јукталöма“,—вужөртiс мөвп.

—А те вөжөн-нын тани?

—да, колi-нын сдук мөд.

Ме ег-нын вiстав шай жуом жылыс. Зiлi нөшта туйтчөдны журö сылыс кывјассö, кодјас пыр-на кылiсны пелјасын зев суро-ва да зев прөстөја.

„Стеклöыс сгөдiтчас“.

Сашук, кодс коркө ламөдöма вөли тајö стеклöыс, өнi ачыс аслас кiнас боотiс да пуктiс кытчö колö.

М Ы Ж

Кыааан кыаоң тiралiс вѳр,
 Јаг шѳрын план вѳсна оѳкыд коо пуiс.
 Њеког ѳе четчыны наѳлаы бѳр,
 Код коо вылын кок јылыо уоi.
 Рытјавыв шондi ез вiдчыо зев дыр,
 Тыркнiтiс му вылыо југѳрсѳ ассыс..
 „Кѳјмѳд брiгадаѳн норма оз тыр“..
 Брiгадiр аслас свѳдкаѳ пасјiс.
 Чѳла зев ветлѳдлiс вѳмдѳртi пань,
 Шытѳг наѳѳк вѳрiсны пiнјас.
 Овтiсны налыо пѳјас i бан
 Јортјасѳн лечыд јѳе сiнјас.
 Њiнѳм ез шу брiгадiрлы прѳраб
 Ез пiнјас i лѳкыс ез равзы,
 Но сiнјасыс сыѳи петкѳдлiс став,
 Вiставлiс ставѳѳ.
 Быдѳнлы куъ тајѳ кажитiс сој.
 Быдѳнѳн морѳѳ ѳѳлѳмыс ѳѳјтiс,
 Кызi-нѳ тази мi лiчѳдiм бој,
 Уж мiјан увлањѳ летчiс?
 Њекодлы мыж талун узны ез сет
 Бѳкыс-бѳк брiгада бергалiс, вѳрiс.
 Стѳнасањ на выѳѳ Лењiн портрет
 Вiзѳдiс скѳра.
 А асывнас, кыа кор тыдовтчiс гѳрд
 Јортјаслы чѳрыд кыв сетiсны најѳ:
 Тѳрытја пыдѳдi мi ѳетам быд морт
 Кык нормаѳн пѳјѳ.

Вѳјывивсањ муткыртѳ вѳјтѳѳн Ежва,
 Шујга ју кыркѳщѳ падласѳ гы.
 Вадѳрса бадкуст сен јiрмѳгла тiрѳѳ,
 Мѳдѳма ва кывтчѳс кылавыи ры.

Јенежѳањ слѳѳитѳ. Арѳа кад ыркыд..
 „Слудкаса запаныњ“ ужалѳ јѳз.
 Тајѳ зѳѳј том вѳјтыр Ежва ју весалѳ,
 Вѳр зарнi јi кудјѳ медым оз вош!

Вѳрзавѳд трубiтѳ тревога вѳѳѳ—
 —„Тѳв кежалѳ жѳрiтны лѳѳѳдѳј кер!“—
 Камѳны чершыјас—кер голѳѳм кыѳѳ
 Берегѳ лыбѳны сурс лыда кер..

Ужалыс ежвакѳд воѳма тышкѳ,
 Морѳѳсын лѳмалѳ ударнѳј ѳд:
 Ежвалѳн скѳрлуныс чѳрѳѳдѳ ловшы,
 Уж вылын—гумѳѳмјас ѳекод оз тѳд.

Јенежѳањ слѳѳитѳ. Вiралѳ чужѳм.
 Ударњык кi-помин ударнѳј уж.
 Запанса учѳсток—гѳрд пѳѳѳјѳ жуѳѳ.
 Том вѳјтыр, мiјан, быд уж вылын туж!

Вѳѳнѳдiк кѳнiкѳн вѳѳѳѳѳѳ Ежва,
 Вѳј кежалѳ камiтѳ кѳзыдѳѳн вын.
 Ежва ју прѳѳтѳѳма. Бушунѳѳ вѳјтѳѳ..

Чiлалѳ му выѳѳ медвѳзја лым.

К. ИГНАТОВ

МЕДВОЗЈА ПАРАКОД

Зурѳдчiс Ежвалѳн вiзув,
 Кыркѳщѳлањ четјалiс гы.
 Кусњасiс кызiкѳн ѳiзув,
 Скѳр да зев јѳн вѳлi шы.

Асјадѳр четчiгѳн ѳуѳiс,
 Вiзѳѳѳѳѳ Ежвалыс гѳж.
 Зѳѳѳја пыр вапыщкѳ сунiс,
 Сарiзыс матѳдѳѳѳм чѳж.

Лунѳѳѳѳс кыпыда кѳјiс,
 Шѳндiѳѳн му выѳѳ вын.
 Пызрасiс тѳѳсѳѳѳн шѳјыс,
 Сынѳѳѳѳс вѳлi зев пым.

Зушкѳдiс паракѳд катiс
 Укнiтiс! лѳзлiс јѳн шы;
 Кыркѳщѳ гыјаснас вартiс
 Вѳмын сѳј чушеѳдiс пыр.

KONUK MIS

Pozəm ulə
Laznitçəma gid.
Pəkəs kəz vəv
Sulalənb radən.
Najə dinəb
Kəkəlaşə Mis,
Tom şələmb
Guşən sələn radlə.

Nevaz mərşis
Brigadakəd eəe.
Pərlədlisnə
Paskər jura puja.
Sijə üzə
Mislən ori gəe:—
Uz şetisnə—
Dəzəritnə vəvjas.

Vozti Misəs
Lok məvp jiris siz:
„...Vəvjas viznə?...
Abu-əd me pəcə!
Uz şəkədbə
Менѣм ez na-şiz!
Kodlə kolə,—
Tajəs med i vəcə!..“

Konuk vəvli
Sandrə Roman Vaş.
Vəvjas vələ
Prəməja ez vizəd.
Kəzvīt vələ—
Vītəs uşi plašt,
A kəz vələ—
Munisnə-nin ləşer. *)
Komsomol
Sek vələz şujis nər:
Konuk pəddi
Puktis Kəştə Misəs.
Əni Misə
Nimkodnas zik tər-
„Lok“ uz vələ
Vazmoz oz-nin vizəd.

Olis tələş
Konuk pəddi Mis.
Vəvjas vəsna
Şələmbə pər vişis.
Əni vəvjas
Zvojməstisnə siz:
Əni nalən
Gaza gərdləm kələ.

Vəli Savras,
Karko,
Çalko,
Çub...
Pər kək kerjən
Kəskəlisnə najə
Əni bəd vəv
Kəskə-nin vit kub
Abu-əməj
Mislən gordoşt tajə?!

Taeəm torsə
Mis ez vidçəş, ez.
— Ker-kə vəça,
Unzək loə burəs
Vəvjas viznə—
Uzəs miştəm pezi!
Taz-ə kolə
Komsomollə „durnə“?!

Mislən üzə
Petkədlis məd tor.
Vəvjas vizəm,—
Abu çaçaən vorsəm.
Komsomollən—

Ez lo prəsta gorzəm“..!
İçət torjəş—
Lois bəzd tor.

Gris Sas,

*) Ləşer—ləjasəb kutis təcənbə

КАНАДЦЫЯС ВӖРЛЕҖАН ФРОНТ ВЫЛЫН

Очерк Сергеј Новіковлӧн.

Сергеј Новіков—том гіжыс, літэратураб локтӧм робочӧј. Гіжны заводтӧма 1928-д вosan. Гырысжык гіжӧджасыс сылӧн—роман „К нечаянным берегам“ (изд. Федерация), повесть—„Рябиновая ночь“ да мукӧд. Ӧні (декабры) воліс Коми областӧ творческӧј командировкадн. Тајӧ очерксӧ, кодӧс печататтӧма возӧ, гіжлӧма Кареліјаб творческӧј командировкадн ветлігӧн, кӧні тӧдмасӧма Канадаыс воыс ужалысјаскӧд, переселенецјаскӧд да петкӧдлӧма налыс тышкасӧмсӧ вӧрлеҖан фронт вылын.

Сук, шлывган, зер суіс мјанӧс тујын. Автомобі́л, канадец—шофер пелка вескӧдлӧмӧн, ӧдјӧ лебіс топканјас да југјалан најт гӧпјас вомӧн.

Пемдӧ-нын. Шофер вӧрҗывтӧг, вескыда пукаліс рул сајын... Музӧм пырыс нумдыштіс да шуіс, ӧдыда кывјасӧ бертлӧмӧн, тыдалӧ ӧдыда сетчӧ роч кывјыд ылыс воӧм јӧзыдлы. Шуіс:

— Комрад... роч тујјас јона омӧл...

Сесса сысан егӧ-нын кывлӧј ӧті кыв. Автомобі́л четчаліс быздӧм—нӧјдӧм тујӧд. Рӧмыдыс кокныдыка вевттіс тујӧс, куштјассӧ, пујассӧ. Онежскӧј ӧчеросан ӧвтис нӧжмыда, кыссан руӧн. Машина, быттӧ кималасӧн кавшасӧ кытчӧкӧ вывлан, сесса ӧдјӧ лебыштис улӧ, ӧт-мӧдарӧ мјанӧс шыблалӧмӧн.

Відчыстӧг, тујӧгӧрса вӧрыс друг орі, зӧссіс кушін, возын тыдалӧны поснідік, сток візан выл керкајас. Шофер крута бергӧдіс машинасӧ да ӧтарсан і мӧдарсан мјан дорӧ котӧртисны јӧз. Шофер вісталіс налы, мыј војісны „Москуасан корреспондентјас“. Секі најӧ торжественнӧја чукӧрӧн нудісны мјанӧс контораб, но контораын некод ез вӧв. Код-кӧ путміс нудӧны амбулаторіјаб.

Ортсысаныс—тыдавтӧм, рудынык керка, кылчӧа, но тајӧ ортсыса серпасыс пырім-да вежӧ кушӧмкӧ мӧдӧн сіјӧ пышкӧсса міча пӧрадок да сӧстӧм лун возас. Вылӧн красітӧм стенјас і пӧтӧлӧк, рӧмпӧштан код ӧрдалан жож, быттӧ

шліфуттӧма. Лӧсыда віӧдан југыд ӧшін-јас, кокныдык ӧванјас да всперанто кыв-вылын быдлаын ӧшалан плакатјас.

— Со мыј пыран-да медвојдӧр шыбытчӧ сінмад.

Мі пырім пріомнӧјас. Невыжыд жырын некушӧм тојласӧм ні шум абу. Відчысысјас возын—вітріна вылын профілактіка куҗа бібліотечка, амеріканскӧј, фінскӧј да роч кывјас вылын.

Відчысысјас лыдфӧны брошурајас. Некеы оз ескысы, мыј тајӧ стенјас сажас шумітӧ сук, вӧрҗӧдлытӧм парма да гораа нужӧдлӧ-лӧвтӧ пода, сорӧ куыс петӧм Шуі јулыс ызгӧмсӧ. Оз ескысы, кор ме ӧрдалан жож куҗа муна кок чуңылыын вітріна дорӧ, коді тырӧма нігајасӧн,—мыј ме ӧні, мјан сојузын медпемыд, медылі пелӧсын, кӧні тӧлыса војјасӧ ӧк ӧшін улӧ-на воывлӧ кӧјін,—корсны аслыс кынӧм пӧт. Культурнӧј револуціја пырӧдчӧма мјан странаб медса торјалӧм, ош гујасас.

Врач, роч нывбаба, вузовка, суҗа відлалӧ вісысӧс.

Врач шуӧ вісыслы.

— О, кушӧм багатыр! Нӧшта ӧті лун і ті бӧр лоанныд пјатілетка фронт вылын.

Канадец вочавіӧд:

— Вері Гуд! пјатілетка стрӧітам! Бенк-ју, Комрад! ¹⁾

Врач сетӧ сӧвет.

— Сӧмын енӧ термасӧј... Удӧтад-на... Ӧті лун быт-на колӧ лечітчыны, а сесса верстајтанныд ставсӧ!

1) Канада—Севернӧј Амерікаын, Англіјалӧн колоніја—домініон. Канадецјас—сетыс локтӧм јӧз.

1) Благодарю вас, товарищ.

Юнжыка сорнітõны кїјаснас.

Врач—вузовка регыдја кадѳн овмѳд-
чѳс, аслас уж пырыс тѳдмагѳс канадец-
јаскѳд.

Століца карган воіс ылі пельсё, кодзі
весіг некушом карта вылэ-на абу пас-
жма. Аслас томга горшлуннас кутчыс
ужа, став вынжасё сетіс коллектівлы.
А ўні весіг оз-нын мовпав кытчыкё мё-
лаб мунны татыс.

— Ме көртасі кык пјатілетка кежлө
— шулывлө сіјө.

Нывбаба—врач ужало не сѹмын ка-
падецяс пѹын, но і став матыгѹгѹрса
колхозяскѹд. Колхозник-кареляс во-
лывлѹны быд пѹлѹсѹн канадаса вѹрле-
чѹяс Матросскѹј участкѹд, кѹнѹ ем
нывбаба врач, кѹдѹ најѹс лечѹтас.

Быдлун јѳз, да сјасѳн і со сјасѳн мунѳ-
ны сјѳ кі пыр. Оѳтор, мы ј сылы оз-
тырмы,—сјѳ карелскѳј да брінскѳј кыв-
јас тѳѳтѳм, мыј понда сјѳ ѳѳлѳмѳаныс
вѳѳѳ.

— Кыз ырын—отнам... Јаңзім... но
ме сеті кыв, мыј тōлыс-мōд мысті на-
јōс велōда, кута тōдны. Кōт мед мыј, а
кута тōдны...

Шуі ју пѡлѡн нѡжѡдѡма канадаса
десорубјаслѡн посолокыс.

Гожомнас скбра ызгё Шуї жу, четчалб порогыг-порогб, ізыг-ізјб, кыч хіш-нік нуклбдлб збм-крут ізја кырббшјас костын. Жужуд гырыг поббмјас кыпбд-чбмабб берејас пблбн.

Во саяын первој-на "зорзалан" странама уна воа Миссури да Гудзон јујасој воисны сурсјасој СССР о переселењецјас, кођјаслы нином лој керны асланыс чужан муас. Тајо шыгјалом, местатом јоз, семјанас шыбытом цивілізованіј Амеріка улычајас выло, век кежло шуісны еновтны нарѣтан да позора странасо.

Кареліаѡ, Матросскѡй участок вѡлѡ, канадецѡс вѡйсны сѡрбыныс ужалан орудїѡѡс—канадскѡй черѡс, пїлаѡс і мукѡд полѡс інвентар.

Унаоң сiјо переселенецјас пiсис во-
исны горалан „зiрдалан Gitiys“—Америка
да Канада, Чикаго да Чилі столицасисе.
Вoрлезан инo најo воисны вескыда
Петрозаводскан советскoј автомашина-
јас вылын.

Скѣ, тодѣм прѣсѣае на ѡс ез пов-

җәд. Најә овмәдчәсны рәдә, жывыјә
кәгәм баракјәсә, чорыда ескәсны ләгәд-
ны асгыныс олдм вьл отечествоын, кодә оз
тәд ужавтәм јәдәс.

Ютен, канадец, kodі воіс Матросскі] вѣручастько робочіјас медвоzza чукѣр-
код, зев-на бура повнѣтѣ, кызі најѣс ін-
далісны баракјасѣ, кызі бѣстчісны вѣр-
лѣзыејас вежны ассыныс важ оласногѣ,
бытѣс. Сіјѣ-на ачыс шѣщѣ отсасіс вѣчав-
ны утіл жѣчыс трубајас парѣн ломты-
сѣм вѣлѣ.

Сек канадецјас ђув кутчыісны тајџ
ужас і трубајас вџлі вџџма. ѐні кана-
децјас олџны парџн шонтџм баракјасын.

Пёрыс Пікара́жні Е́јно бура мусар-
жынсё кышлаліс, кытчoґ ез во Матрос-
скoґ участок вылo.

Важ барак, көні заводтіс овны Пикарајні, вөлі җескыд дај пемыд і сійо казтыштис, мыј Чикагоын, гожеа дачајас стрбїтібн вевтјасас вочалбны вевтілаціоннї дшїнјас.

Тырмас!—шуіс Ејно аслыс.

Сію шыбытіс важ барак вевтсѡ да
лѡѡдіс выліас вентелација ѡшін. Сек
барак пыщкѡс лоі југыд дај гажажык.

Оні, лун-мод сајын сіјд локтіс кон-
тораб заведујущѣ діно предложеньѣи
лѣсѣны вѣнті лационнѣи оші-јас вѣль
общєжітіјѣсѣ.

Ютен кывліс, кычкѳ. журналыс-лі газетыс, мы҃ Москуын стрѳітчѳ Советяс дворец, мы҃ конкурс выѳлѳбѳдны мед-бур проект корѳны мѳрыс став архѳтек-торясѳс.

— Мі, сіз-жб, конкурс выдб сётам медбур предложынджас обшежитид стрб-ітбм выдб. Міжанлы колбд, мыд вермам, унжык кыскыны пыцкбсса ресурсяс, медым стрбйтны лббды керка.

Іотен ез весшорѣ шу тајѣ кѣвјассѣ.
дасјасѣн кутісны воны предложеньѣяс,
кодјасѣс вѣ і бостѣма подув вылас да
ѣоннас пѣ рісны чертож проектас.

Общелітійдын лоо столовој, булоч-
ној, механическој пеласанін робочојјаслы
көзүд душөн.

Тажо усадба—общезитијо строитомыс
ѳни-нин муно, строитоны ју дорын жу-
жыд кыр јылѳ, ложма јаг кыщын.

Јуралӧ, грымалӧ трасса.

200 канадаса вөрлөҥсҥас Шуи ју пѣ-
тан јнын тышкаҥоны пѣрѣдѣм вѣр быд
фестметр вѣсна.

— Міжан вөрлөдөмүн куим ним гөгөр катыртчыны став медбур, возмөстчы вөрлөзисјасыс. Сјјо: Кјагел, Корнелло і Ринтелло—медбур бригадасын бригадирјас, Матросскјј участко медвозын вояјас. Наяј—збыл вылө энтузіастјас да бригада катыртыјас.

Йҗагел мыкӗ чорыда мӗвпалӗмӗн йи-
рис ассыс каллансӗ, ырыса воелалӗ жож
куӗаыс, чукуртӗм ӗнкимҗасыс сылӗн
пушкыртчӗсны.

Кор ставныс чукормісны, Кјагель сув-
тіс օзօс дорօ.

— Сіжэ суса віждліс став пукалы-
яс выло.

— да, Комрад Терентјев,—волнујт-
дмѡн, трубка тыра пѣпырыс сѡзыртис
Кјагел.—Мыј сѣ Кареллеслѡн норма—
4 фестметр? Колѡн толысѡ мѣ вѡча шу-
ѣм вѡчны мортвылѡ 10 фестметрѡн лун,
а вѡѣм шѡркоѡфема 17 фестметрѡн. Быд-
лун мѣ мытѡам вѡча. Талун мѣ кѡсѣсам
20 фестметр, сѣ-ѡд Пѣкараѣн?

—Мі тыртам сымындатө. Мастер,—тыр
шыпасјасөн укөдіс сіјө.

Секі Пікаражні друг օдօбтыштіс, жоу
сінјасыс. сылօн тувјасісны Кјагел вылօ.

Тајо век чов олье мортыс ез вѡв ѓні аскофыс. Ставныс чујмѡмѡн вѣдѡлісны сывыло, а Пікарајні кусѡма-нің,—бара важмосыз вѡрѣвѡтѡр пукало, зѡргѡ сінјасыз ѓті чуѡ.

— А вескыда-ѳд сорнітан, те, Ејно-
— вына шытѳлѳн шуіс сіјѳ—тајѳс сіз-жѳ
колѳ вѳчны...

Кыкнан бригадасы кәсіпсізны воча план куға быдлун, 4-5 фестметр пыдди керавны, кыскыны дај течны штабелјасо 19 фестметрон морт выдо.

Бригадир Кјагеллѳн быдлаѳ суѳѳ кѳ-
ы: сѳѳ уѳѳѳ нуѳѳѳ уѳѳ аслас гѳѳѳ-
лан ыгаас даѳ сек-ѳѳ тыртѳ асѳѳ за-
даннѳѳѳ.

Кажитчо, Кягель нѣти оз куж чукрас-
ны-скѳравны, сїѳ чужѳм вылын век
ворсѳдчѳ нїмкофлун і весїг сек, кор відѳ
тугѳм шогмытѳм рѳч тујјассѳ, сїѳ сор-
нїтѳ сыылыг нѳкушѳма скѳравтѳг, лѳ-
кавтѳг.

Медвојца лунјасас-жџ сјџ совешањџ
бџрас, Кџагеллџн бџраџа, бџдлун вџчлџс
21 фестметрџн мџрт вџлџ, кџскалџс даџ
течлџ ставџс штабелџсџ. Рџнтеллџлџн
бџраџа сувџс 18 фестметрџ вџлџн.

Клагеллõн бригада вајõдис пујас кера-
лõмсо уложык индõм норма сертыс, шы-
лыда весалис став увжассыс, дõнгылжас-
сыс, вейнжассыс,—сйон бурмõдис матер-
ялылсыс качествос.

Лучкія выніас сувтöдлöмын, плани-
руітомын.

Кјагел төдө өтү роч кыв— „оператив-
ној“, кодү лоі сылы подувјон став ужас.
Быдлун уж вылө петтөз, Кјагел сего

вөлі аслас бригадалы напад. Быд морт бригадаас вөчліс өтпөлөс уж, быд мортлы вөлі сетөма аслыс инвентар, кыскасан вын.

Сіз, Лайне Вилье да Кюнлер Марти ужалисны пөрөдчан уж вылын, Пикарајни кыскасіс, а Кягел тујјас бөрса віждіс да лөсөдаліс да течіс матерјалсө шта-белјасө.

Кягел вөлі общественнөј бригадирөн. Једіноначаліјө куза став щөктөмјасыс бригадирлөн некущөма нужөдтөг пөрт-чісны олөмө.

Оперативнөј вескөдлөм, лучкіа став щөктөмјасө бригадирлыс вөчөм, кывку-төм бригадир возын качество куза, усо-вершенствованнөј черјасөн да лучковөј пілајасөн ужалөм сетісны веріөмјасө Кягел бригадалы.

Но тајө абу-на ставыс.

— Јорта дысціпліна Кягел бригада-ын, мөда-мөд костын—со мыј оз тырмы мукөд бригадајаслы да торја јортјаслы—віставлө Терентјев јорт.

Тајө јона отсаліс Кягел бригадалы тыртны плансө содтөдөн.

Талун „Гіріус“ бур настројеннын.

Сіјө важнөја да вылө ассө пуктөмөн аклалө асја сојансө.

Віждөдлөј, кызі чікырасө аслас пөтөм сінјаснас, кущөм вылын кутө јурсө.

„Ме зев дөвөл олөмөн,—кажітчө, віс-талөны сылөн сінјасыс,—сыла, мыј ме пөт, јон дај міча“.

Сіјө гордөја віждөд гөгөрыс. Сылөн оланіныс—југыд да сөстөм. Шөнді југөр-јасыс кісөбіны шоша вылас да задјас вылас.

„Гіріус“—сіјө вөв, а сы вылын на-щальнікыс—канадец, Пикарајні.

„Гіріуслөн“ біографіја—біографіја 15 вөвлөн, канадаса вөрлеңысјас вөв парк-лөн,—завөдітчө сіјө кадсан, кор најө вескаліны Матросскөј участок вылө.

Сетчөз најө овлісны зев омөла, өдөва лөвјөн.

Став 15 вөвсө колан воө вөлі нөбө-ма карелскөј крестаналыс.

Кор нөбөны вөлі сіјө нуртөм, лисер мунөм вөвјассө, уна вөрлеңысјас надеја-төг копрөділісны јурнас:

— Мыјла тајјасөс нөбныс? Тајјас пыр-жө кокнысө нужөдасны.

Но ічөтік, лашкөсынік кондас, өні вөв паркөн јуралыс, повтөг да гажаа өлөда-ліс најөс.

— Бур вөвјас тајјас лоасны... Колө најөс лечітыштны, колө на бөрса вөдіт-чыны.

А кор сіјө відлаліс кос, жужыд, руд, њат вөвсө, кодлөн паскыд лыјасыс чур-гөдчөмаөс вөлі бытөгө гырыс зыр лопјас, сіјө німкода горөдіс.

— Тајө міјан лоас трактор, а оз вөв... віждөдлөј, коркө каңтыштад Кондасөс.

Матросскөј участоклөн 40 вөла парз-төвнас јона қескавліс көрымыс.

Удораса ударнікјас.

Сек Кондас совещаннѳ вылын ๑етіе мѳвп.

— ๑етны быд кыскасыслы вѳвсѳ аслыс, мед ачыс кыскасыслы кывкүтѳ сѳтѳм вѳв пондасыс.

Тайѳ предложѳннѳмыс вѳлі прімітѳма: быд кыскасыслы індѳма вѳв, інвентар, став сіјѳс завод.

І вот кор лоіны орјавлѳмјас кѳрымыс, і щѳщ зѳрјыс, кыскасыс Пікарајні, „Gіріуслѳн“ кѳѳајін, вердіс ассыс вѳвсѳ аслас пызанвывса коласјасѳн. ๑ојіс-јујіс сыкѳд ѳткоѳа, шѳріпѳв јукѳмѳн.

Быдлун весавліс вѳвлыс оланінсѳ, вѳѳітчіс сыкѳд кыѳ кагакѳд.

Мѳрїтѳм, лудѳмѳн высыс вѳлыс „Gіріус“, Пікарајні кыы, быдлунја бура дѳѳѳрїтѳмыс, пѳрі вына мускулјаса ужалыс вѳлѳ.

Тѳвса вѳрлѳзѳм коріс вѳв парканыжыда зелѳдчылѳм. Колѳ вѳлі кыскыны 8000 фѳстметр вѳр.

Тракторнѳј парк езна вѳв лѳѳѳдѳма, участокѳ воыс тракторјас вїдчыісны ремѳнт.

Кареллѳс план сѳртї, кер кыскѳм вѳлѳ вѳлі шуѳма коланаѳн не ещажык 176 вѳлыс дај 13 трактор.

Канадаса вѳрлѳзысјас мытчісны вѳча план.

— Тыртны сѳтѳм заданнѳ 60 вѳлѳн да 13 тракторѳн.

Збылвылас ужаліс сѳмын 48 вѳв да 7 трактор: мукѳд тракторјасыс запаснѳј частјас абутѳм понда ез увавны. Но і кодјас ужалісны ез тыртлыны асѳыныс нормајассѳ. Зев щѳкыда жугавліны, сѳсѳа јѳна прѳста сулалѳмјас вѳлі ломтыныс нїнѳмѳнда. Сыла став кыскасѳмыс водліс вѳвјас вѳлѳ, і кыскасысјас, вѳвјасѳс бура дѳѳѳрїтѳмѳн; вермісны кыпѳдны уж прїзвѳдїтелностѳ јѳна вѳлѳ. Абу дївѳ, мыј Кареллѳслѳн кыскалан нормајасыс,—5-6 фѳстметрѳн вѳв вѳлѳ, прѳвојја лунјассаныс-жѳ канаѳѳцјасѳн вѳлі вѳвтѳма.

Вѳрлѳзысјас асланыс вѳвјас вылас быдлун кыскїсны шѳркоѳѳема 22 фѳстметрѳн.

А Пікарајні аслас „Gіріуснас“ орјавлытѳг кыскаліс 27 фѳстметрѳн быд лун дај вѳлыс век вїѳдіс јѳнон, ѳѳнвїѳѳѳн да нураѳн.

Но Пікарајні езна вѳв дѳвѳлѳн. Сылы кажїтѳ, мыј „Gіріус“ озна сѳщѳм лѳсыда ов, кыѳ колѳ. І сїјѳ быдлун зїліс—каѳтыліс Кондасы, Тѳрен тѳјлы, Јѳтен-

лы лѳѳѳдны кѳнушыѳ вѳнтѳлациѳннѳј ѳшїнјас да нубдны најѳ ѳбщѳжїтїјѳд парѳн ломтысѳм.

— Кѳнѳр „Gіріус“, те олан ѳмѳл услѳвїѳјасын на,но мї зїлам бурмѳдны тѳнчѳд положѳннѳтѳ. Ен тѳждыс, другѳ, тайѳ ме тѳнѳд вїстала—Пїкарајні.

ѳні вѳв парк вужїс хѳзрасчѳт вѳлѳ. Тайѳ лунјасѳ Матросскѳј вѳручастѳк бара кутчысїс ๑ѳжа вѳрлѳзѳмѳ. Јуклѳма-нїк кералан участѳкјас, лѳѳѳдѳма інвентар, пїлајас, чѳрјас, сувтѳдалѳма ужалан вын. ѳмѳла мунѳ тракторјас ремѳнтїрујтѳм: Абуѳс поршѳн кыщјас, абуѳс шѳстѳрня-јас, валїкјас. База абу запѳма ломтысан. Бара вѳвјас вѳлѳ ставыс водас, бара тракторѳн кыскасѳм угроза улын.

Вѳт мыјла вѳв паркын хѳзрасчѳт лѳѳѳдѳм бѳстѳма почѳтнѳј мѳста сорнїјасын Матросскѳј участѳк вылын. Вѳт мыјла хѳзрасчѳт вѳлѳ вужїгѳн, шук заводїтѳѳмеаныс быд хѳзрасчѳтнѳј брїгада-јасын торја кыскасысјас кѳстын і брїгадїрјас кѳстын кырымавлїсны дѳѳѳворјас сѳѳѳрдїсыѳм вѳлѳ.

ѳні вѳр кыскалыс брїгадајасы сѳтѳма заданнѳ квартал вѳлѳ. кыскан норма, тѳчнѳј план індѳмѳн, быд вѳвлы ужлыд арталѳмѳн. Быд вѳвлѳн-нїн ем аслас мынтысан щѳдт. Быд брїгада пыщкын быдлун сѳтѳѳ нараѳ.

Пїкарајні вѳзѳс вѳсїг скѳравны пондыліс, чѳрыд усјасыс щѳт мѳз сулавны кутїсны, сїјѳ букушыѳн вїѳѳдалїс гѳгѳрыс.

— Хѳзрасчѳт—сїјѳ ѳугѳм лоас. Сїјѳ дѳверїјѳ воштѳм ме вѳлѳ, кыскасыс вѳлѳ.

А кор Јѳтен да Тѳрѳнтѳјѳв вїсталїсны сылы буржыка, мыј хѳзрасчѳт абу кущѳмкѳ кыымѳм фѳрма, мыј шук хѳзрасчѳт дырїыс лѳѳ ініціатїва да вѳлѳн бура вѳѳїтѳѳм, мыј кыскасыс вынјас вѳскыда арталѳмѳн да јукломѳн, мї кѳкнѳѳдам вѳлыслы ужсѳ, Пікарајні гѳгѳрѳвоїс. Сїјѳ мыжа пырыс нумјавны кутїс.

Рытнас, шѳртїгѳн, Пікарајні „Gіріус“ вѳзас сувтѳмѳн зѳв збылыс вїѳдіс сїјѳ тѳлка тѳкѳтѳ лукав сїнјасас, орѳторст-вуйтїс.

— ѳні, другѳ, ме те дїнѳ кутчысла. „Gіріус“, пѳлјассѳ чашкѳдѳмѳн, суса, сїнсѳ лапнїтлытѳг вїѳдіс нашальствѳ вылас. А Пікарајні нїмѳѳѳасѳмѳн мала-ліс ассыс ыжыд арлыда гырыс лысѳма вѳвсѳ, мїгајтїс да вашкѳдіс сылы пѳлас.

Оқдс воссё, пырö Лаже Вилле. Сіјö пасталöма југыд глафлöм костюм, сің-жö зілö лоны счепеннöдöн да чöвöн.

І сöмын Марті Кеплер пырö Кјагел ордö ыжыд шумöн, щöкајасыс çірдалöны радысла, сіјö кывјассö нылалöмöн вiстало:

— Талун луныс мiјан... Мiјанлы сетасны знамја. Вajö сывны, гажöдчыны мiјан вермöм понда... вajö...

Сіјö шöјö вошöмöн лöнö, адçö су-рова віççöдан куім пара сін.

— Ен петкöдчы челафöн, Марті,— важнöја шуö Кјагел, пар пельöсјаснас тупкö нумдöмсö.

Сіçі, став брігаданас, ьолöн, најö муноны клубö, важнöја, тувтчалöны ставныс öтщöщ, јурнысö вескыда ку-тöмöн.

Клубын торжественнöј чествујтiнöн, најö пукалöны öтлаын, дук кeжлö оз торјöдчывны, öтлаын зіла кывзöны став-сö, мыј вiстало сцена вывсаң Терентјев, мыј вiсталöны Вікстрем да Јотен.

— Јортјас,—сорнiтö Терентјев амери-канскöј ногöн, фінскöј ногöн, кыкыс шуö быд фраза.—Мiјан странаын произ-водственнöј фронт вылын уж доблест да чест, слава да геројство сетан уж...

— Капіталізм вajö мiјанлы гібелъ, сурс пролетаріјјасöс шыгјөн віјö,—мура-лö Терентјев бөрса Јотен. СССР-ын уж вылö віçöдöны, кыз слава вылö, уж јылыс лöсöдалöны поемајас. Пјатiлетка стрöітiгöн, мi, сек-жö сіјөн-жö, отсалам бырöдны рабскöј, мырöдна строј.

— Кывзы, Кјагел,—шыöдчö сцена вывсаң Вікстрем Кјагел брігада бердö:—Повнiтан, вокö, кушöм наградајас бостлылім мiјан кöçаінјассаң асланым ужыд?

Кјагел, быттö сотыштiсны, шыбытiс

ас вывсыс важностсö, векуштчöм чу-жöмöн сувтiс местасыс.

— Ме бура повнiта, Вікстрем, ку-шöм мiлöстјас сетлісны мiјанлы, мiјан честнöја ужалöмыс,—сiбдöм гöлöсöн горöдö Кјагел.

— Повнiтан dјупон мерзавецтö, көдi сетліс мiјанлы костюм пара бура ужа-лöмыс, медсасö сыпöнда, мед мi удтыс-лім јортјас вылö.

— Но мi егö шедö ташöм сам вылад, Кјагел—сöдöдö Вікстрем, чужöмыс кыгтöм лöгысла ьещкысö.

Нöшта шедны дај!—горзö Кјагел,—мi сек бөр сетiм костюмтö да мiјанöс вöтлісны.

А тани, јортјас, мi тенö да тенсыд брігадатö участок коллектив нымсаң чествујтам безменнöј геројскöј ужыд!—равöстiс Јотен.

Сіјö кадас асланыс лöсöдöм оркестр-гымыштiс „Інтернаціонал“, тыртiс Јотен-лыс горнiсö.

Оркестр ворсöм улö Кјагеллы сетiс-ны гөрö знамја.

— Кут, вокö, јонжыка, ен лeç кісыд!—сералан чужöмöн горзö Вікстрем.

Кјагел сулалö ьужöдчöмöн, çірдалан воротыка да галстука, јанçим-код та-мында јöз возас, но чуқjөн тырöма рад-лöмнас. Пікарајчi векнöдöма сінјассö шелькофöç, куртчöма парсö, öдва вермiö кутны пöдтан волнујтчöмсö.

І сöмын Марті Каплер ыпјалö, кыз томынiк ныв, паскыда копрасö чолöмјас вылас, аттöдалö музыкантјаслы, ьымкофа топöдлö кісö Терентјевлыс, Вікстрем-лыс.

— Тенк-ју, Комрад,—дугдывтöг шуа-лö сіјö,—Тенк-ју, Комрад!

Тундраса Мойд

Пыр сінвозын тундра,
А выліас јенеж.
І козувјас кымісны,
Олоны чов.
Ме пукала нарт вылын,
Көрјасыд лебџоны
Пелјасын шутлааџ
Звенітџ төв.

дас верст лыда костјас
Кыґ бытџ ез вџвны—
Буран пырыс бара-нын
Тыдовчџ чум.
І шџтчігџн—бідорын
Пукалам ортчџн:
Мем куґа зев вітааџ
Көрвіґыс Рум.

Сен чумсајын—дугдывтџр
Војтџлыс кашкџ.
Кын му вылџ уоџма
Езыса вој.
А шџјнікын пџоваыс
Пуґігџн вџшкџ,
І пелпышкџ іскџвтџ
Тундраса мойд:

— Сен ылын, кџн панааџ
Роґјаслџн мумс
(І лунвывлџн кырымнас
Шенышоіс Рум),
Кыт візывтџ шоныд,
да паскыдџо јујас
Сен сад пышкын сулалџ
Зев ыґыд чум.

— І быдмџны гџгџрмс
Фабрік-заводјас,
Став сынџдџо тыртџма
Стројкалџн гор.
А чумпышкын пукаліс
Вескџдліс ставнас
Јон мыккыда—
Гџл вџсна тџґдымыс
Морт.

— Мед му паста лџџџдны
Вџвлытџм олџм,
Мед уґалыс војтырлы
Лџџџдны бур,—
Мед џткџда лџлаліс
Тундра і лунвыс—
Со мыјвџсна тџґдыміс
Выналџн јур.

— Кор чум вылын џџіс
Віт грана козув,
Став мувыс і рытыввыс
Кџліны шем...
А тџлшџрын—уґјаслџн
ґымалан шыулџ
Выналџн, вџдчытџг
Понаоіс нем.

— Сурс чом костџ паокаліс
Понастџм тундра!
Кџн тундралџн дорыс?
Кџн тундралџн шџр?

Герпас Полаковлөн.

Бөлі чумјасын төла...

да саодөј немоама
Јуөр оз паскав,
Кыз шогсана јуөрсө
Разөдіс төв.

— Сек војтөлыс јарміс
Став ебөсөн кыптис
І шуҗлалис, бөрдис
Став тундракөд
дыр...
А гымалан војасыд
Вочасөн кысны

Морт јылыс,
Уж јылыс—
Збој оыланкыв.

— Пыр војтөвкөд муноны
Визылоо војасыс...
Зумыда воқө пыр
Тувтчаліс кад.
І выналөн, чумгөгөр
Кожалөм көјдысыс
Быдмөма
Төдлытөм чоріза
Сад.

— Сурс тракторјас-көртшыөн
Тыртисны сынөдсө,
Фабрікјас щылааыс
Јенежыс руд.
І вөвылөтөм збој јөзјас,
Вөвылөтөм вынаөсө—
Камгөны,
дөрөны
Му вылын шуд.

— Јон вежөсјас пощисны
Јујасысө визыс;
Выл өқөсјас востөма
Јујасы—морт...
Сек чардбёөн өзөма
Вадор і сынөд,
І му пахта гөгөртис
Вермана гор.

— Тан чумсајын төла,
Тан чумсајын пемыд,
Куш выліас југјалө
Јенежлөн бан.
Мем мукөддыр кажітчө—
Козула јенежыс—
Мувывса ужјаслөн
Бур рөмпөштан.

— Сек радејта віқөдны
Сузлытөм выліас,
Мувыло водө кор
Езыса вој.
І кывтөны оінвозын
Козувјас—фабрікјас,
Југјалө чардбёөн
Вын снєпрострој.

— Со адчан, сен војвывлаан
Јенежыс пемыд
Оз тыдавны козувјас—
Местаыс куш.
Сен тундралөн вуждорыс,
Міјанлөн немыс,
Сен стројкалөн біјугор
Онѳъ ез чуж....

.....
.....
.....
Мед скѳралѳ тундра,
Мед шуѳлалѳ војтѳв,
Мед лымјѳс моз разѳдѳ
Румјаслыс шог.
Со еін воѳын тѳдѳѳ
Кыз тундраыс ловѳѳ,
Тан зумыда пукоѳ щѳѳ
Выл
Оласвог.

* * *
Ок, радејта јона,
Кор Војвылын тѳла!
Кор сѳстѳма ѳірдалѳ
Каменка шор...
І номыѳѳѳ бара
Јар каменка пѳлѳн
Ме муні, кѳн гыасѳ
Стројкалѳн гор.

І векнідік кѳрттуј
І стрѳјба нѳрыс—
Мем камітѳис бытѳѳкѳ
Бѳвлытѳм вѳт.
ѳд збылыс—ме Војвылѳс
Тѳдлывлім тѳрыт,
Но талунја Војвылѳс
Нѳкыз ег тѳд.

Кыз тѳдтѳмѳз вежѳѳма
Каменка горув,
Тан шахталѳн быдлаті
Жервіѳѳ вом.
І вылмѳдѳ сынѳдѳс
Релсјаслѳн голгѳм—
Кѳрт тачкаѳн шахтасан
Мунѳ изшом.

Ме дыркод сулалі—
Віѳѳді сетѳѳ,
Кѳн тачкаа појездлѳн
Сајалі бѳж.
А ыжыд платформа
Кор мупыщкѳ летѳіс,
Забојщікјас оменаѳн
Удіті щѳѳ.

Век пыдѳ,
Век пыдѳ,
Век ѳдјѳжык-улѳ
Пыр кытѳѳъ ез тыдовтчы
Штольнаын бі.
І гранаа ізјаслыс
Кѳзыдѳс дорјасѳѳ
Летѳігѳн
Гажбыртѳѳ
Малаліс кі.

І југыдоан-пемыдѳ
ѳдјѳ зев вуждѳмыс—
Нѳѳжѳнѳк
Ужыскѳд тѳдмаѳѳ
Гін...
Забојщікјас...!
Со налѳн ужалан цехјас,
Со најѳлѳн
Вітвѳса план тыртанін.

Кыз шенышѳас кырымјас,
Лебыштас кірка,
Пыр торјалѳ ізшом,
Согранад-ѳѳд.
А сѳвтыѳјас кѳртзырјѳн
Тачкајас тыртѳны...
Тыраыс мѳѳѳдѳіс—
Матыѳѳіс мѳд.

І тошка і тоштѳмјас
ѳтмѳза кувѳѳны,
Гѳлѳмыс ставыслѳн
Бѳвлытѳм-том.
ѳік ѳнѳтѳг-дѳрѳмтѳм
Кучікыс југјалѳ,
Пѳѳыскѳд сорласѳ
Торпыріг-шом.

Со дорсасыс—медбура
Ужавны кужѳ,
Куѳ кіркалѳн јара зев

Вөйтөвсө вевтөма стрөкәлөн шум.

Лебалө борд.
I лампалөн жүгөрыс
Төдчөдө чужом....
....Мем төдсакод
Кіркаөн вөдөтчыс морт.

Сек тундраса мөйдөм
Мем төдвылө уоі
I вөйтөвлөн шувгөм,
I јенөжлөн бан....
— Те вунөдін... тундраса,
Чумдорын мөјму

Бі өгырөн, радпырыө
Өзөмас өінјас,
I мөлаңө нүжалі
Gөдәсөм кі...
— Те уж бөрын пырав,
Мем өні қік некор:
Mөд шахтакөд-төданкө
Өрдјөсам мі..!

I уж бөрын-ортчөн,
Кыз тундраын, чөмјын,
Забөјдөккөд пукалім
Гөрнөтөм дыр.
Со козувјас сылөны,
Пөмыдыс бырө,
А сөрнөтан торјыс
Кык друглөн
Ез быр.

Ме кывзі, кыз бөссөма
Лөвчыны тундра,
Кор пазалі
Нартөтыс-өзырлөн поз.
I ылысса Вөјвылын
Буранјас пөвстын
Кыз ужалө
Мөдвөзза чужыс колхов.

Кор адзөмас өзшөм
Јар каменка мышкын—
Кыз вөйтөвсө вевтөма
Стрөкәлөн шум.
I кызі колхозсан—
Отходнөкјас пышкын
Сек чужөма
Шахтаын ужалыс
Рум.

.....
.....

Пыр өінвозын тундра,
А выліас јенөж...
Ме виқөда-румөтөн
Кыт өндө мем кі...
Со, сені... көн куш места
Во сәјын вөлі—
Сен өзөма қірдалө
Көзувлөн бі.

*
* *

У К К*)

(ПОЕМАЫҢ ОТРЫВОКҖАС) komiödic ПЕД-ГЕН.

1

Европа да Азия вѣжтасѣ
 Җор кадыс мубансѣ кѣрѣма—
 Җудыда кыптѣмны вѣотас сен
 Ураллѣн гѣрајас!

Вѣјсаріҗ пыдѣсѣ мыҗѣѣма кокѣн,
 Казакстан улѣ оујѣма бѣж—
 Іа гундыр червѣѣ кык страна кѣстын
 Уна немчѣж.

Шѣгоѣ мулѣн озырлуун:
 Нѣкодѣлыѣ обѣлѣм тан радлѣдны...
 Бѣмторіҗѣн озыр тајѣ му—
 Сѣветскѣј Елдорѣдо:

Зарнѣ,
 Ыргѣн,
 Каміҗ,
 Нѣккѣл,

*) Урал-Кузнецкий комбинат.

Платѣна,
 Баріҗ,
 Кѣрт, Марганѣц, Хром,
 Аллумініҗ,
 Свѣнѣч,
 Магніҗ,
 Олово,
 Цінк,
 Натріҗ,
 Сурма, Волфрам...

Вѣр!.. Нолтѣ-жѣ тунав
 Кымын пу бѣымѣма сен!..
 Вѣрподјын унасыс уна
 Іашом да трунда щѣщ ем.

Тѣвруыс ворсѣдчѣ корјасѣн.
 Мем вѣставліс нѣмавтѣм Нѣстор:
 — Мувар корка історіҗаын
 Ураллѣн ем аслас места.

Мѣвпыштѣј: бушутчѣ вѣрса пѣжар...
 Щыин... гѣгѣрбок бѣкін тѣлалѣ...
 Тащѣм-жѣ бѣја-дон тыр
 Вѣлі сѣірын коркѣ лебалѣ.

Вымад прѣст—кѣѣ кодѣрѣ мун...
 Савкјыс комѣтајас чорпѣны...
 Но воіс кад, і ыркалан му
 Гѣгѣрбок вѣвтыіс коркабн.

Вѣлѣдчѣм јѣз-кѣ оз падмѣдны,
 Онѣ мѣ таҗ чајтам ставным—
 Окѣаннѣј бѣја-пѣѣ магмаыѣ
 діҗасѣн кѣіс Уралным.

Со-таҗ Уралыд кушѣм җор.
 Пѣры-нѣн... Кын јура волаалѣ
 Унаыс кывліс вѣјтѣвѣмы гор,
 Пургаалы мѣстѣма омѣлѣм.
 Сылы кѣѣ мы! Сулаалѣ нѣж
 Туганнас кымѣрјас гѣрѣ.
 Мед шѣндіыс јѣна оз пѣж
 Шебраіс почваѣн, вѣрѣн.

Вѣјланѣ—лыска.

Лунаанѣ—кѣлла.

Ызгѣ... шувѣ... вѣр.
 Пургаѣн вѣлѣдѣм, вѣјтѣлѣм кѣллѣм
 Сулаалѣ Урал—скѣр.

Тащом вӧлі пейзажыс, кытчӧ быдмӧс Уралокузбас.

Рудајас пыркӧны вӧрпулыс подсӧ:
 Некодлыс ӧлӧм тан радлӧдны...
 Сӧмын ӧшјаслӧн чуалӧм тӧдса
 дремучӧј Елдородоы.
 І ӧтпыр,
 Тајӧ ылі војвывса муас,
 Із пӧвстӧ, алмаза крепостӧ—
 Сӧлӧмшог пӧдтӧмӧн муніс
 Сар—помешщикӧн вӧтлӧм крепостӧј.
 Мумс тан ез-на чужтлы нансӧ...
 Шлӧвквӧ—межа нӧ борјас...
 Шуны-кӧ, таеан-і пансӧ
 Урал колонізірујтан історіја.
 Шӧч мінералјас... зарні... кӧрт...
 Пом-ні-дор озырлун кудыс...
 дарӧвӧј крепостнӧј „скӧт“—
 Тащӧм Урал—војсводалӧн шудмс.
 Шог ӧылӧм вӧр пыштӧ рудтіс...
 Чершыс сырмунӧ вӧр.
 Кӧрт сывдан пачјасын пучіс,
 дон јӧлӧн резыштӧс кӧрт.

Ураллӧн промышленност ловјіс,
 Пондӧс кыптыны, заптыны мӧч.
 Медвылі шупӧдас воіс
 дасквајтӧд немпомӧ стӧч.

Сесоа ропмунӧ... Ст

о

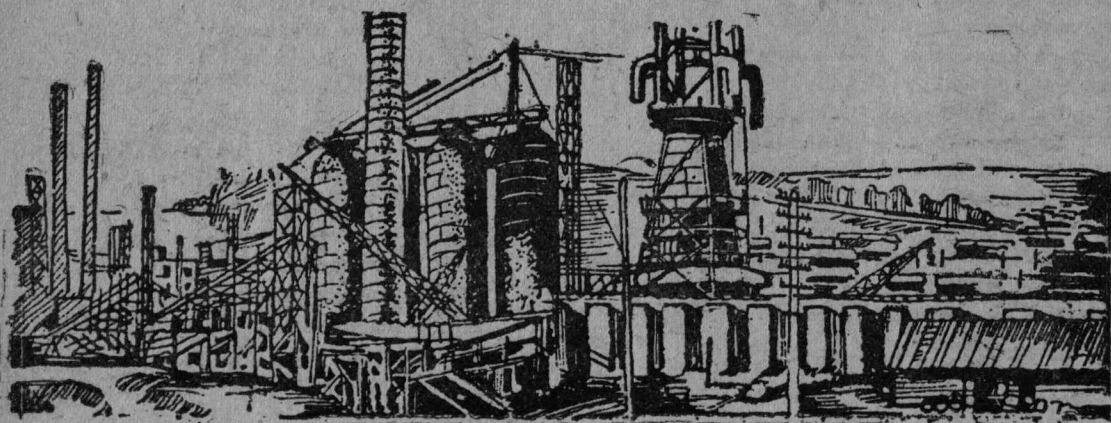
ој!

Тӧкӧтӧ ловја завод.
 Пӧштӧ кујім немчӧжоа застој.
 Сетчӧ талаліс даснолӧд во.

Но вӧвлӧ:

Історіјалӧн фактыс оз вун,
 Сіјӧ со кычӧ міжанлы ропкӧдӧ;
 Россијаны господствујталіс Уралса чугуи,
 Щӧш-і Јевропаны.

Воотны-кӧ војзажык нем,
 Кычӧд војас,—
 Кӧрт перјан лыдпаслӧн звӧн
 Прӧцентјасӧн воас:
 Россија —100—(кнут!)
 Франција—63—(блокӧн!)

Урало-Куз-

Пруссія—30—(гут!)
Бельгія—23—(абу лока!).

Капіталізм светыло пetic,
Нескiтiс, лолыштiс парiн—
Непомыс тыдовтiс секи
Феодалнiй Ураллiн.

2

Баабах!—

Вojна: мiровiй... гражданскiй...
Сарiцсaj кырнышyd рад:
Шoйoc мoз чашiic Уралoc...
Разалiс oзajан вoр чад.

Рoбoчiй дyгдiс кoкaвнy гoрa,
Енoвтiс пepжыны кoрт—
Бoвтiс вiнтoвкa, шыбытiс вoрo—
Сeм пapтiзанoс oн iopт.

Вынa Гoрд apмiя кyсoдiс кooсo—
Лaнтiснy вoйна шы—гopяc...
Шyны-кo, тacaн-i бooсo
Coвeтcкiй Ураллiн iстopия.

5

Рiфмa-гoo вoрcoдчy вaj,
Тaлун тe мiжанoс гaжoд—
Адчa стрoйкaи вылмoдoм кpaй,
Индустpиялыe база.

Гiбыр лoac выл цeнтp—
Co тaнi гopa лыдпac:
Кoкжамысдac гoгoр пpoчeнт
Сeнi iзшoм зaпac.
Лыдпac, гopлун eи чiнт,
Cиz кoрo мiжaн збoй нeм:
Вeтымын cajac пpoчeнт
Гiбырын к oртpудa eм.
Зачoтo муныe студeнт,
Гoлoбcыд мeд тeнaд iypгo:
Кoкжамысдac oйiм пpoчeнт
Гiбырын ыргoн!

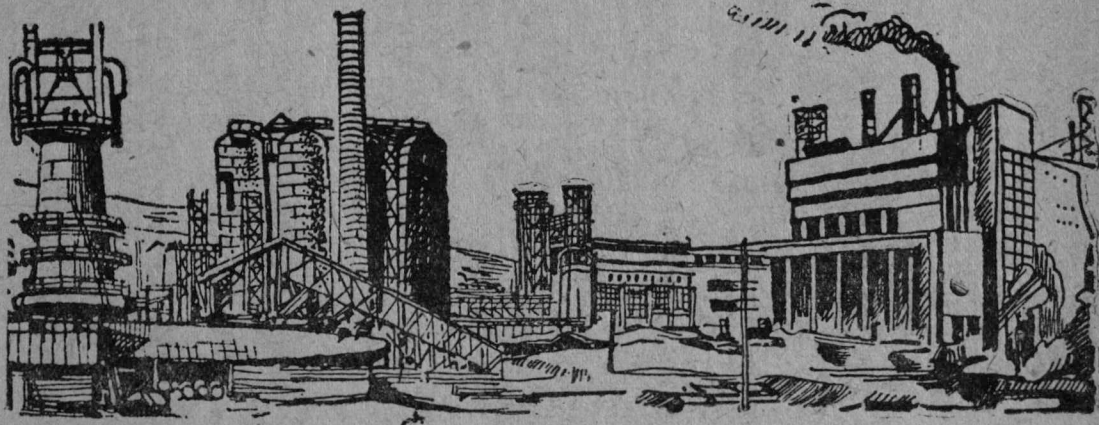
Фepт-жo дa лoac выл цeнтp,
Истopия бepгoдчo кpyтa—
Гiбырын

oкмысдac oйiм пpoчeнт
Пoлимeтaллчecкoй pyдa!
Boлгa iу вiзyвтo Кaспiйo!
Пpoвoдын чeпcaco тoк!
Пaлaлo унзiмa Aзия.
Индустpия,
aсыввыв лoк!

Гiбыр! Taйгaлoн кыз бac!..
Сeнi oлoмыс мoдпoвжa тoм:
Пeткoдтiс epдo Кузбacс—
Зapнiным мiжaн—iзшoм.
Aнглiя! Изшoмыс сeнi
Плaстжacoн вoлcaco—щeм.
A мiжaн Кузнecкoй бaсceжнн
Кык мындa eм!

Aзия пeткoдлiс acco,
Тулыcoн нумялo—joн:
Квaйтпoв унжык

Дoнбaccыe
Кузбaccын iзшoм!
Шyны-кo гopзoмoн,
Iркoдaн пpoзaи:

кeцкiй кoмбiнaт.

Vaz saldatjaslən şylankv

(Roç vyls)

Præajtçi me oməlik şiktəd.
 Tırtıñ loi mem ozırlış gu.
 Paşkıd tuj kuza muni me ılə,
 Sarəs viznı da dorjıñ mu.
 Jezıd mu sərın munigən narən
 Jona vərdisnı ıbağ da mam.
 Ok te sustəm zev saldatlən oləm
 ılın şemjaşan jəzdinın, tan.
 Əni gortə-kə volnı menım,
 Pərlı bat-mamlış topədın şv.
 Kən ez tazikən zeskədın nemın,
 Kəni vidçışə şələmsər nıv.
 Sizi loi—me adzıli nakəd.
 Vozın ukajtis gərd baraban.
 Guşa tujjasəd petavlim stavən
 Virən kusədın jəz pıesa bunt.
 Seşşə as çuzan şiktə me voi.
 Jona sumitis kreştana skod.

Sudən, jenjasən kevmisnı nağə—
 Zmitçəm şələmlən ədzəma əd.
 Uşı şın vılə eıgjalış batə—
 Kurıd sog vılə kışşəmın mi.
 Burış una vir jəzlış me kişti—
 İz moz şələmə sərdıməma vir.
 Kızı komanda şələmə uşı,
 Eg-i tədli me-mınis kurok,
 Ağə gorədis... uşı da kusi,
 Menam jurdinas kusiñtçis kok.
 Əni jəz muın ətnamən ılın.
 Bırıs gortın kazarmaın gaz.
 Gəgərvoi me, mort vişş Kain,
 Mıjla sar vəsna sluzitnı pez.
 Çorzəm şələməj nəsta-na izmis
 Daşti vıñtovka loə-kə pir.
 Viza skərməməs oləm lad jiznı
 Sijən lovzəda jəzlış me vir.

LON ZAVOD

Viznı, səstəm Inva dorın,
 Kızı vetlis poda kok,
 Tavo vıdmis, kızı zorıs,—
 Lon zavod mıtçalə vok.

Kərt trıbaş pıka çovo,
 Vılın, vılın şılən rom.
 Təlıs şıket mıjka lovə...
 Zavod, çuzəm çockom, tom,

Vıl zavod, kızı vıl mort çuzıs,
 Lovzə çəlan Inva dor.
 Tuj zavodlan kışşe juza.
 Lon ovozıs oz i or.

Komi inəj, dona, musal..
 Raden, koknita lovzis:
 Azza, şınşit bi on kusət,
 Əni nıləm veş on kiş.

Lon zavod mezdətə tençit
 Şəkıt uzıs, vına ki.
 Azza, azza koğə, sentə
 Mıça şınıt jugıt bi.

Rad me aşım, inka dona,
 Vezşə mıvkıd kər, pıekəs,
 Kər çuzəmt sotçə donən
 I şeralə əni pełəs...

1932.

M. Lixaçov.

ЕН МЕН НОРА ГЫВ... ЕН!

Шондi лымшебрас пешкылтiс мулыс,
Лона овтыштiс ытыв-лун төв.
Тажо нiмкода серөктiс тулыс—
Кодыр адзiс, мыj прөждiтiс төв.

Кыз сез воjасо тырөма jeneж
Зарни козулөн зiрдало—щем.
— Сiз-жо зорiздөн лөзало муж,
Жежыд тугjасөн вөтчөма лөм.

Чөскыд зорiздук сынөдыс кылө.
Шумөн тырөма лөмпуа сад.
Сенi колiпкаj нораа сылө..
Мыjла, колiпкаj, абу те рад?..

Мыjла, колiпкаj, өтнадөн шогоан,
Тувсов ылаалыс жугылтан гаж?
Кылан серамөн тырөма ыла,
Шорын нiмкода салөдчө ва.

Вiзд: трактор со му ежсө кулө
Воотiс пугөраы медбөрjа коо..
Гөгөр ыл шыяс ылаалыс кылө.
Тажо шыяслөн гөлөсныс жоо..

Мыjла ыл шыыс тенө оз гажөд?
Мыjла шогаунтө вөзjан щөщ мен?
Тенад сылөмыд менө оз жугылт.
Ен мен нора ыгв... Ен.

Тырмас шогыны лөмпуын теныд
Өнi абу-нын наргыны кад.
Горөд ылшылыс ыланкывногсө
Jуркнiт—шувөт мед серөктас сад!

Тулысын чоjылө кайылаа ытjасын.
Чоjuлөд сунысөн визывтө шор.
Муса мен сөзвалөн iзкестын салөдчөм,
Нiмкода кывза ме лебачалыс гор.

Гөлөмөj радлiгтыр морөсын тiралө,
Сөнjасөд, шор ва моз, визлалө вiр.
Шондыс jeneжаан jугөрсө пожналө
Зарниа нөвjасөн разөдө гож.

Сулаа кыз бокын, зозөг моз, гогjаа
Ешкынөн пластвiздө сiн возын му.
Борjас, нi межаjас некөн оз тыдааны
Jiтлөма муjассө өтуvja уж.

Jiтлөма iчөтiк кiрпiчкод муjассө
Неважөн көнi-на зуртлывлiс гөр,
Вакоiсны борjасын лөзөiнма зорiзjас,
Шувгiс көн кызпуа сук-пемыд вөр.

Өнi сен сеjалка сөдмусө вiздөдлө,
Радjасөн рушкусыс пычыктө iд.
Шондыс мелiа сы ылө вiздөд,
Бытвө-кө, шуалө: „сiз“...

Чоjбокын куjлөны өтуvтөм муторjас
Ежоим му пугөрjөн гудjө сен пөл.
Важ моз-на, сы ылө вакөны зорiзjас,
Важ моз-на, борjасын шорөдчө бад.

Мыj бара, бадкустөj, өнi те мөвпалаан?
Төдан-өд олан-нын мед бөрjа во.
Мыjла-нө улмуас вуjаснад кутчысаж,
Шогмытөм оломалыс нужөдан пом?

Кыенө тед вермасын! Вөснiдiк вуjаснад
Прөста те гартлөдлан лыаа му.
Он нужөд немпомтө. Лунjастө лыд-дөма
Тенсыд важөн-нын өтуvja уж.

Тулысын чоjылө кайылаа ытjасын.
Чоjuвтi сунысөн визывтө шор.
Былаалыс аджа, былаалыс кыла ме
Ыл ыланкывjасалыс побөднөj гор.

Олѳм олыс.

Гожа жар лунѳ,
Кор ылывыз зѳлѳтѳ корѳбыс,
Кор ас ужнас колхознык.
Важ кышмыс—

Кѳрѳбеыс

Выл олѳм перѳѳ

Сѳн-вылад волѳ зев уна пѳрѳѳ,—

Косаѳн шумсѳѳм,

Куранѳн шурсѳѳм,

Зорѳд дор вајалѳм жур!

Стоквѳѳѳ зорѳд

Нѳвѳла горѳд—

— „Лѳсыд да бур!“—

Стѳч пажункад.

Ѳѳкѳлѳн ѳлѳмыс

Нѳрадѳн—рад.

Тащѳмыс вѳлѳ

Ѳнѳѳ олѳмлѳн олымыс.

Код сѳнѳасѳн олѳмыс

Вѳѳѳѳѳ ѳнѳ,

Код пѳлѳасѳн кывзыѳѳ,

Лок торѳыс кѳнѳ,

Код ловшыѳн лолалѳ

Пушкыртѳ олѳмыс

Сылѳн-жѳ

Олѳмдор—

Вѳсѳ-ѳ ѳлѳмыс.

Со сѳѳѳ ачыс

Прозорѳас вылѳ

лѳглаунсѳ кеслѳ;

— „... Но...—ѳ кѳ-ку-ред-ѳас?!

Урѳдѳас!... Урѳдѳас!...

Татѳѳ ез саммыны?!—

Тазѳкѳ овны

Тѳдѳмыс ковмас

Вѳзсасны мѳззѳн,—

А мынтавны созѳѳн!“

Таз нузасыс рѳпкыс

Мѳѳан олана немын

Шѳр нема морт.

Кок нырсѳ бужѳдѳ јужтѳмѳн

Тужѳн чургѳдѳѳм зѳрѳѳ-пѳвст.

Зулласѳ пуктѳмѳн

Асгѳгѳр мѳвѳѳѳсѳ мѳвѳѳѳлѳг—

Ју кырын пукалѳг—

да сѳлѳмыс

Мѳдлапѳв вѳр—сѳгѳртас-јылыс

Ломалан сѳн нырсѳ чуткѳмѳн

Бытѳѳѳѳ,—

Зев асылыс колантор

Чуктѳдѳс...

— „Лекаѳѳс, мыј морла колхозас

пырны

Ез-кѳ вѳв надеѳѳ тракторѳн гѳрны?!
да ег ескѳ ѳ пырлы!.....

...Со вѳлѳм пѳзѳѳѳ кытчѳ?!
Пѳмса оз шлѳвгы

Вѳлѳм кѳ јѳв-пышкѳс оз-на-ѳ тѳѳчы

Емѳ ѳ абу-ѳ шлѳвкѳ?!
Кодкѳ лун гѳтыр-на шуѳ:

— „Колхозад, ѳѳѳѳѳ,—шуас—

Пѳсѳн мѳ кѳѳыдѳн зѳжгѳс“—

Мыјла оз зѳжгы?!
Ѳнѳ адѳѳам-нын зѳжгѳмсѳ!

Ышкыны машѳна вѳѳс

Кодѳс,—ез коллы вѳтаѳтѳг

Кыз узѳн вѳѳыс!...

... да мыј?!—

Адѳылѳм вѳдѳсны кыкѳн!

Шыѳѳѳѳѳ вѳзвымыд?!
Матѳн да зыкѳн.

Нукыртѳ ѳлѳмѳс

Вѳлысѳн дѳѳыс...

Куѳ мужѳк бѳѳѳс да

Вѳлыдыс ныр гѳѳсѳ ѳѳѳс...

Уна-ѳ ышкѳма?!
Пажунѳѳ вѳтлѳ-да

Мѳѳѳѳѳ тѳѳ кулѳма

Жѳныдык кык вѳтлас—

„Вѳжѳмѳн тѳѳѳѳма?...
да-а-а!

Јѳна-нын аксѳм; баксѳм

Машѳна абутѳм вылѳ

Но-ѳ... вѳѳс?!
да ог куѳѳѳ сѳѳныс сы-вылѳѳ?!

Вѳр пуѳс,—сѳнѳасѳѳ гѳѳѳѳѳн пѳлѳтѳѳ

Ѳд Гѳмѳ-ѳѳѳ ештѳдѳс вѳзвымыс

Колхозѳ пыртѳг—

Нѳѳ машѳна чѳртѳг—

ѳѳѳ ѳнѳ со сѳсса луныс-лун елѳтѳѳ

Кыѳѳѳѳѳ пѳѳѳ

Нѳѳ сѳтны ас-вылѳ надеѳѳѳ

Вѳскыда кык кѳѳн шѳнавын.

„Оз узѳѳ даѳ прѳѳт!“

Тѳѳѳѳѳ јур вылад окѳан те чѳѳс?

„Ыжыд вын“ колхозын ышкёны машинаон.

Мылла-нө ескө мi,
Ассыным, сёлөмшөр вокјасөс,
Го муса пiјанөс
Та-вөсна тышкасiг воштим?
Мылла-нө ескө мi,
Не сiгөртөмвын-кө,
Та ыжда стрөјбасө,
Коромiнасө панiм?
Мылла нө ескө мi
Мыј вылө лачаөн,
Овмөдчiм ватаган?
Егө-кө машина вылө!
Шөј-пaјтө мунөмөн
Сөкыдыс сiнјастө кунөмөн
Ог волөј матө нi ылө!..

Талун-кө—

Машина вылыс бөр летчыны?!
— Вакса мiр медбөрдја коласлы
Сiјө вермытөг,
Аснавок водөмөн,—сетчыны!!
Тази-ө, јортјас!
Кутам мi вошгыны
дас воөн, кыз воөн, со воөн
Перјөм тор!
Ог!!.. Ме-өд ловја-на!!
Ме ловја-дырјi?
—Оз ло немтор!!!

Ог сет ме вакмир—коласлы
Нашкыны—выл пуөм-пөжалөм сојан,
Мед колөкө, лөкө верманног
Менам машина вылө кaјiгкост
Өблөдсө тувјалас сојас!

Еналы, вiдлаам!...
Ныыштө?— Ныуштө!
Оз зельыда бругөдчы сөн
Сөныд-өд абу жө пушјалзн гөн!?

Неужтө?—станi сетчыны!

Гөлыссыс вермөмсө

Му сувјөз летчөдны?!

Тани-өд медбөрдја вермөм-нын

Өни-өд нартуулыс

Сөмын-на подуvsө зерөдiм

А вуж помсө?—зiкөз выв

Егөј-на перјөј

да мылла-нө ескө мi?

Тајө-жө војтырыс

Кор вужјаслiс зумла тыр мыл

Вужјаслiс јадрөна, сiрмыр-моз топыда!

Лабил-кө? Ен вермы вожмавын

Чипап-код мылк.

Но секи—мiјанөс нiнөм сз пык!

Ки-јылын чача моз

Заткiсны затворјас

Ковмыгөн чегјавлас

Сынөд кыз зорјас.

Некушөм, пошөм-iн сз сурлы секи!

Мылла-нө ескө мi

Сарјурсө пөткөдiм,

Венечсө—жугөдiм овiнечөн!?

Возын-над олөмыс.

Тонө со сiн возын

Сөд щынөн пуркөдчө

Сөд вөрүв му вөчө

Өтпырјө гөрө

І өтпырјө көзө....

Шемөсөн кылаөм сiнјасыд

Нумјастө перјө!

Со көнi, сiгөрыс!—Со!

Но сетчөз дерт колө-на?!

Витө-квајт, даскымын

Грөмөздкод вооласөн—воолалан во!“—

Тази-көн колхозник мөвпјаснас
көбөвтiс

дор-нi пом тыдавтөм жу гөгөр

Мөвп-пышкас буртэрдјыс

Кујлө зон нөбөвтас.

Выл мiрлы сојана—важыссы загөр!

Талунөз—вiзвывса уж. Вөли

Важ мiрө кыскыссы кывыс

Но... Гөлөма... Јурвема... кiпөдја...

Колхозник!

Шыбытiс—гыбадыс—југыдөл

Брыс!—кылдѣкыв!
 Олѣмолысѣн
 Ватага—пышкѣсыс мытчыс
 Кіподсѣбалаң кіјасѣн
 Машина воропѣ кутчыс...
 Мортсамѣн кутисны ветлыны
 Вѣвјасыс.
 Сіз бытѣі колѣ!
 Некушѣм кѣртвом оз ков-ні,
 Гаргѣмыс сівко оз пов-ні,
 Бурыс-ні прат-ні,
 Ышкѣ да ышкѣ.
 Талунѣн щѣщ-жѣ
 Шыр розѣ зѣбѣігмоз
 «Машинаѣн ужавны оз поз»
 Сін воуыс воші
 Нї пельн ез пошкы
 Колхознік мѣвпын ез ло-нын пѣштї!
 Румышѣн рѣмызтіс машина

Жутылун пыркнітіс,
 Віз куза „тіртірѣн“ тіркнітіс
 Гѣрбушѣн ышкысыс петкѣдлѣ
 Вежсѣ
 Олѣмолысѣн
 Сѣлѣм дој
 Луныс-лун кенавіс вурдыс
 Машина віз-вылѣс куштїс
 Сіртагїѣн сїбѣдчан мѣвпјассѣ
 Өткѣн олысјас морѣсыс
 Бѣжалыс колхознікјас
 Вісан пѣрѣсыс
 Аслыс-жѣ сѣлѣмас зургіс!
 Колхознік медбѣрја вермѣмсѣ
 медѣдіс,
 Медвоуын лебѣдіс
 Машина бѣрсаыс гургіс!

„Јон вын“ колхозын кѣзѣны машинаѣн.

Тувсов лунјасо

В и с т

I.

Чукыл-мукулон визывто Лымва... уо медбёрын сылон сёз, сінвакоф ваис жежд саріо. Ежва јуо, уна ваяскөд өтщощ.

Лыаёс. Тырөма сіјо уна бадкустјасөн. Вылас щем сулалө сөд козја вөр. Векыд вылын тыдалө лун бок керөс, вадорсан ві-зөдігөн, кажітчө бытёо сіјо крукасө јенежас шылым вывтаснас. Гөгөрыс нін сылөма, ве-жөдө бөим.

Визылыс јара нуө сетчө сурөм лөпсө, керјассө, вужја пужассө, панласөны мөда-мөд вежмөн, термасөны мунны, кызі ыжыд карја-сын кывтоны улчајасөд гуткоф поснідік јөз. Кывтоны пурјас, өтка керјас, којас бытёо нонпон кукајас торјалөмаөс мамдореыс да котөртөны разіпел корөсны мамнысө. Тані Лымва зев крута кусынтө да сыла торја ві-зыв, а сун бужөдјасын артмөны тырыс, сөд вабергачјас, сізі і гудыртөны—паткыртөны лөпјассө, вужјассө, веіг керјассө.

* *

Назөнікөн берег дорө локтөны кык морт. Чөлөс. дыр візөдісны визыв Лымва вылө.

— Пуксам, Маш!..

Местајн налы лоі вөін вәјөм кыз кер, кодлөн помјасыс тырөмаөс-нін уна сікас клејмајасөн.

Гөгөр чөв. Сөмын ылын јөлөгаөн кылө јаргывиса томјөзлөн гажөдчөм: сөлөм, сера-лөм, гудөк шы.

Зірдалыс гөрд кыа кусі, ломалыс біпур-јыс лебыс бікіңјас моз-жө.

— Мыла менө татчөзыс кыскін? Он кыв кујөм гажа сені,—ышловзөмөн шуіс Маш.

Мөдыс дыр немтор ез шу. Зумыштчө-мөн сапөг кок нырнас парјаліс кер гөгөрыс јогсө.

— Гажтөм мекөд...

— Абу-да, сені буржык. Кылан!

Чукрөдлө плөшсө. Унамыс вомсө востліс, көсјө вөлі мыјкө шуны, но кывјасыс бытёо кытчөкө крукасөны—некушөм гор шы ез кыв. А сөлөмыс пуө, тіралө, көсјөм велөдө-

ма став тушасө.

Ез терпіт.

— Маш! Менам регыд лоө мөс, ем вөв, му... нан тырмө... Менам сојвыныс јон-на... Тајон некытчө он вөш,—мытчіс пружінакоф мускула сојсө—со ацан...

— Ада дерт... мыј вөзө?..

— Вөзө со мыј... Мі-өд текөд кык во-нін төдсаөс, радејтам мөда-мөднымөс... но... —лантіс бытёөкө щөк муні...—Ме теноыд унаыс-нін көсја јуавны... Пыр пола. Ог лыст... Од месса менам ем вөв, мөс, регыд кујја-лас... Кыкнаным јонөс, овмөдчы ескө... Ек!

Ташөм мөвпыс сылон сінјасыс тырыны улыса лөсталөмөн.

— Кытчө те гартан?—јуаліс Маш, асеыс шал помсө тіралаи чуңјаснас чабраліг тыр.

— Сетчө... Гіжсан он мекөд... Колхозад пыртөг?

— Ог. Ме теныд унаыс-нін виставлі...

дыр кыкнаныс немтор ез шуны. Көзыд ізја стөна чужіс на костын.

— да, сіјө кывлі-нін...

— Кывлі-кө немтор і сорнітнысө. Му-нам... Он-кө, ме өтнам. Такуфта мед ені нудөлы та ылаас. Гөгөрвоана-нін вөлі вөжөн. Ме тејад тужөд ог мун. Теа-меалөн торјалө сіјө.

Вірыс кајіс чужөм вылас. Жал вөлі візөд-нысө Машлы, јурсө өшөдөмөн сулалыс Куз-ма вылө. Кажітчө-нін вөлі ташөм кывјассө шуөмеыс... Но вескөдчіс...—Каңаліс ковта-ыс рафөм кізјассө, чыпјансө көрталіс-да коккіа вослаліг тыр мөдөдчіс сіктлан.

Шөмөсөн сулалан комі Кузма. А мыј-өд надејтчіс талуңја өорні вылө. Сіјөн і таыла-ас нуөдіс.

— Маш... Сулав...

Бадјас сәјө сәјавтөз нөшта бергөдчыліс, бара-на кајіе морөсас жалыс. Сөлөмыс пыр щөктө бергөдчыны. Ез. Пыр вөзө муніс шагсө сөдтөмөн.

Сесса бад кустјас пемыд сөд кымөрөн моз зікөз тупкісны Кузма сінвозыс Машлыс пөккінік вужөрсө.

— Но да ладнө. Тіјан ног оз-на ло!.. Оз!

II.

Кузмалон бат ні мам абу.

Батыс, Конё Гріш зев гёла овлома. Гётрастоыс пыр казакавлёма лееңичеј ордын. Гётраоом бёрас, кујим во бёрын нуомаоо немечаскёд војујтны. Сео ловјон ез-нын лок. Ас пыддыс ыстомаоо кёрт крест. Мыј сыыс кодыр сјјо оз верд, оз отсаві?

Мамсё, оёкыд уж помыо да шыгјалёмла пуисны попён, кор Кузмалы вёлі сёмын-на даскык арёс.

Огнасон. Уна лоі кістны пёо курыд ойна.

Лееңичеј ордын, кёні донтём доныс ужавліс батыс, сені-жё і колі сылён том кадыс. Візіс мёс, агсаоіс да вёчис мукёд уж кынём-пёт вылё.

Кодыр сувтіс кокјылас, вермыны кутіс овны ас шёрыс, секі лёёдіс аслас бок пёла стынтом керкаас пачсё, кодёс ныв-зон војпукі-гён кітлісны, зонталіс гідсё да кутіс ужавны гортас аслыс.

Серт ётнаслы вёлі оёкыд. Но сјјо оёкыдыс ез повзы. Ас војас вёлі сувтёдёма—овмёдчыны јёз моз. Мустёмміс сылы батрачём, став ебёссё пуктіс овмёдчыны аслыс. Њежё-сд тужавны і сылы батыслыс тујсё. Тырмас. Дыр сјјо короіс петан тујсё.

Мыјла мукёдлөн ем аслан-с овмёс, а Кузмалон абу? Мыјла мукёд аслыныс ужалёны, а Кузмалы оз поз? Позё! Њекуйтё сјјёс абу гіжёма. Сёмын колё зіллуи. Сјјо пыр мёвпаліс, мыј коркё кутас овны бура, лёёдас аслыс овмёс. Лёёдас: вёв, мёс да медвасё-нын дум вёлі гётраоны да овмёдчыны, кызі олоны мукёд.

І Кузма зіліс. Уна војас чёж, уна војас узтёг чёжіс-чукёртіс.

Кузмалон ем-нын чансаң быдтём нол арёса Герко. Њёбіс тыра јалавіч. Њань ем тырмымён... Но шуд ез ло.

Кодыр сјјо тёммасіс еёд еінтасјаса ко-сынык Міт Міш нывкёд, Машкёд, пыр мёвпывыс ез ускёдлы, оінмёс моз візіс. Візіс аслыс верёс пу пыдді.

да ёні. со, став надејасыс пасмуні, вошны кутіс. Кыз ёджа пачё шыбытём муса кё-чуклён кывјасыс, кодёс вёлі гіжёма міча ка-бала вылё. Удїтас оз сузёдны бёр, сотчы-тёзгыс?

III.

Колхоз котыртчіс колём тулысын. Медвоз котыртны боотчысён вёлі Маш, комсомол чукёркёд ётув. Пуыо том віра јёз ёзтісны

еёломнысё гёла да ашёра олысјаслыс. Њајё первојсё омёла локтісны... Но кадыс вежё оломсё.

Колхоз војё пыр јонмё. Пырысјас содёны. Сені-нын 153 овмёс. Јонмё гёгёрбок.

Став ужыс сені артавсё лунуж лыд сер-ті, лёёдёлёма пыр состава бригадајас.

Колхоз правленёнын ыжид шыпасјасём гіжёма—„Kodi уна ужалё, уна і бо-тё, kodi оз ужав, ъемтор оз боот“.

Маш бригадір. Сылён бригадыс мунё пыр медвозын, ошалё гёрд пёв вылын.

Унаыс Кузмаос сорнітёдіс, шёктыліс пырны колхозё. Но Кузмалон вёлі асвыр. Сјјо бытёо оінтём гут, пыр ётарё зунасіс аслас туј вылас. Сјјо нарошнё ез кёсјы ад-зыны колхозёс, нарошнё зіліс короны кол-хозлы паныда мёвпјас. Но унаыс тёдлытёг сјјо казавліс, мыј мёвпјаснас гёгралё колхоз гёгёр, мыј кушёмкё мёднога мёвпјас чужёны.

Со і талун—вёлі ётувја собраннё. Куз-маы таркёдісны ошінас—ётка олысјасёс-пё шёщ корам. Кузма шуіс аслыс—нынём вылё не мунны. Но кор кыліс ывлаын варовітём, собраннё вылё муналыс јёзлыс сорнісё,—ез вермы кутчысны,—петіс ывлаё, а сесаң јёз бёреса і собраннё вылё.

Собраннё вылын Кузмалон оінјасыс ёдјё адчісны јёз пёвсыс Машёс. Машё сорнітігён оінсё ез чёвтлы, дулавлі быдён. А кор при-мер вылё вайёдіс сјјёс, Кузмаос, kodi сура меж моз пыкёд, картаё нуігён, јанзім лсі. Сајёдчіс јёз сајё.

Скод бёрын Машёос кёллёдігас бара вайёдіс гартлёдломён гётраоом јывыс. Секі Машёыс скёра-нын шуіс—колхозё-кё-пё пы-ран—муна, он-кё,—менё он адчыс.

Сы бёрын уна ва-нын кытіс, а Кузма да Машё кыстын пыр-на сулалё ыжыд јі оурја, kodi век-ётарё содё.

Колхозё ез пыр. Надејтіс, вежас ду-мыс Машёлөн. Ёні лёгалё шёщ колхоз-нікјас вылё. Мыждё сылыс шуд таркёмыс колхо-зёс. Но кодыр адзас Машёос, скёралёмыс вунё. Мукёд дырјыс кёсјас-нын ёёломсаң сор-нітыштны, колхозёс ошкыштны, а казалас мёвпјасё да крута бёр бергёдчас, везіг оз шысасы Маш діно.

Кузма колхозё оз пыр.

IV.

Машкёд ёні ез адзыслы-нын зев дыр. Пыр кёсјё адзёдлыны да пыр оз удајтчы.

Пёсалома. Талун-ёд пемыдсааныс-на ко-жылын. Скёт гёгёр бергаліс. Гёр-агас лёё-діс. Кёсјё петны-нын талун гёрны... вежыс петіс колхоз-нікјас вылё.

Најо-од торыт-нын петисны. Војдөр лун
вөлі первојја бөрөдә лун, „проба“, кызі
шуоны колхозникјас.

Кузма пыр-на гортын. Талун-на лөсөдө
батыслыс пу ачема гөрсө. Ставыс-нын рутөс-
ротөс, қонталөма кызі дөмәса гач.

Термасө, сусөдјасыс өд талун-на жө мед-
војдөр петисны, көі најө олоны асшөрыс.
Кузма оз көсјы колтчыны наыс.

— Но, Серко, мөдлам-жө!

* * *

Шөнді пөжө. Руон, гыон көрсө сылөн
шонидыс. Гажаа сылоны лебачјас, нымко-
дасооны најө.

Мувытыр јөз. Көні гөрөны, агсаооны,
жөзөны. Кіпомыс, важногөн. Тан посныдік
борјас көзәинјас пыдді-на.

Ужалөны тәні најө, кодјас век-на ез пыр-
ны колхозө. Тані щөщ Кузма. Но сені, Лун-
бокын, көні важөн быд шаг бөрын кыпидөс
паста муторјас. Сені өні өтік, ыжыд сөд
пластјасөн водөма, сінмыд оз ады помсө,
сені оз нин важногөн, пугөрјөн гөрны. Плугјас
да машинајасөн ужыс тані мунө... Сені щөщ
Маш.

Кузма гөрөм бөрын, вөвсө јірөдігөн, дыр
јүрсө копыртомөн арталіс. Но выль дум нем-
тор ез во.

Өті вуелывтөм дүм Маш јылыс.

Торыт сјјө адзыліс рытнас өтлаын му-
нөмсө карыс колхозө ужавны локтөм морт-
көд, сыкөд, коді щөщ мөдіс торкны Кузмалыс
шудсө, Поповкөд. Сјјө ужалө колхозын јура-
лыссө, Петыр Семөөс вежысөн. Партіјен.
Робочөј. (Кузма прамөја-нын удітіс јуасны
сусөдјаслыс). Машө сыкөд бөрја каднас зев-
ын күтіс лесытчыны. Озө-нын сыкөд ветлы?
Мыјкө тај сорныс ақ-нын сещөм код-а...
Со кытчө вәјөдісны Кузмаөс мөвпјасыс.

— да. Талун-жө адзөдла. Јуаса ставсө.
Оз-кө-өд кывзы, велөдышны-на позө.

V.

Колхозникјас асылын, рыт да өбөд дыр-
јі сојоны аслыныс југыд да сөстөм столөвө-
јын.

Кузма локтіс татчө вөтчөмөн. Сјјө төдө
Машөөс өні позө адзыны сөмын татыс.

Пыріс да пыр-і кучкіс нырас чөскыд,
сыла јажашыд дук. Ставыслөн торја таөті,
шаң. Жажја Парас, Көрман Оңө гөтыр, ко-
төрөн вәјалө сојансө.

Гөгөртіс сіннас. Гөрдвир чужөм вылас

кајіс быдөн, жар вачкіс. Сјјө казәліс-жө.

— Лок, Кузма, мјанкөд арфелнөј сојан-
сө паналам,—горөдіс Митіпер Вас.

— Гојөј. Ме татчөз локтөз сојі жө нин.
Оз ков.

— Ачыд төлан!

Дыр кыв шутөг сулаліс. Сөсәа зев өдјө
петіс...

Өдјө мөдөдчіс бөр. думыштіс, мыј Ма-
шыс кывсө оз веж, прөстөј кевмысөм лө-
сөмын.

— Кузма, сулав!.. Мыј-нө сещөм өдјө
петін?..

— Мыј-нө мем кернысө сені!

— Тенәд ез-на гөрөсү?.. Ез дөрт, сјјө ме
адзә. А вот, мј аскі помалам ставсө... Со-өд
унаыд. А те...

— Ті-сө, ті, а ме ачым-жө-дај... Ставыс.
Мунам?.. Он-на. Он-көі ветлы, тенө некөд оз
кут. Ветлы тај, шуа, карсаыдкөд. Кыскаөл.

— Кузма!.. пузөмөн горөдіс Маш.

— Ме кыз во-нін Кузма, кызөтікөд вы-
лө-нін петіс...

Мыјла воліс ез і вистав. Көтөрөн сорөн
мөдөдчіс өікт поман, томјөз гажөдчан нө.

Сені сјјө мөдіс дурны, јөктыны, гажөдчы-
ны. Тазсө сыкөд некор на ез вөвлы. Мукө-
дыс быдөн чужөмөн вәјөдісны Кузма вылө,
вашкөдчөны. Сені унаөн вөліны комсомөлеч-
јас, колхозникјас да мукөд өіктса томјөз.

Гор рытнас-нын Кірө Міш, Иван Вас да
Кузма Міш локтісны гусөнікөн,—көрөны:

— Ветлам, Мірон Иван өрдө... Сылөн са-
мөкуртор ем... „по особому заказу“. Јуыштам.
Пыр өд теныд не-жө бабајас моз овны, то-і
најө оз колтчыны өні.. пызјөны...

— Еновт Мів Маш јывөыд думајтнытө.
Сјјө карсакөд-өд шләјтчө... колхозніча...
бригадір... адзан кушөм шап!

Көсјіс-нін ташдө кывјасыс кучкавын,
кулаксө лептіс да сы пыдді өетіс вескыд
кісө.

— Ләднө... јуыштам!..

Талун бара уж:

Термасө-нын, өд ортча мујасыс ставыс-
нын гөрөма-көзөма, дас. Кузмалөн со мыјда-
на гөртөм, термасө. Кисөө пөсыс. дөрөмыс
нын ставнас ва лөма, весігтө ез-на курітчы,
ні Серкәсө ез-на јірөдлы.

Бөрвылас музіс щөщ ачыс, шојкоф лоі.
Ләзәліс вөвсө да пукөіс борјө.

Дыр вәјөдіс аслас гөртөм му вылө, кол-
лектів му вылө, көні ештөдөны-нын. Сін ду-
лавтөзыс-нін вәјөдіс.

— Кузма!..

Чујмис. Маш, неуна јандыоіг моз, візодд Кузма выло.

— Кузма... тенад со гортём-на, кор-на нёшта ештас. Адзан сетыс, мїжан со летчоны-нын... Ставным талуи му выло калім—ештіс.

— Бара елчыны...

— Ме ог елчы, вістала сы выло, мыј ем... Ме теныд бур куза. Он-на думајт мїжан дорд локны... Торыт со квајт ашпёр олысјас пырісны, најд гогорвоомадс-нын от-ува ужлыс выисс. А те век паныд, чурвізан крукалан ув моз.

Јур потд думон. Вежласс сїјд: отыкыс щоктд пырны, модыс оз. Відчыслыны шу отыс. Тырмас јотавныд —шу модыс. А тани, сы дорын суалд сылон муса радејтан Машыс. Мыј керны, кодарас сетчыны,—ачыс оз тод.

Воча кыв нїном оз шу. Сылон сїнјасыс адзісны, мыј колахнікјас летчоны сїјд му-борад. Медвозын карсаыд, Кузмалы сїнмон адзыны вермытд морт, раскулачитд купеч Јогор Чалана.

Мыјно? Сувтисны радон вїт вон Кузма му выло... Коди щоктіс?..

Скорміс Кузма. Валајас пыр матыстчоны. Со сы вестындс-нын.. Со радон водд сдд му пластјас. Тајд нд вїт алї вемдс?

Сы выло сува доргоны сїнјасыс Машлон. Сїјд візодд Кузмаон став долыштд, вдрзодчдм бора.

— Олан-вылан, Кузма... Мїжан воз ештис да теныд отсавны локтїм... Адзам, те бтнад пыр-на пессан-да.

Ускдчыны кдсїс, но кокјасыс сз вдр-

чыны. Сїбдмадс бытвдкдн борјас.

Јурсд ошддмон суаліс дыр да сссса тракнітїс јурсд. Вдвсд доддлалїс гдрјас да вд-лајас бора лдодчїс бдрздаас гдрны.

Маш нїмкод пырыс котортїс возвылас. Одржык термддлд вдрјассд.

Јур вестын пжд луншдркадса шондї. Нїмкод-пырыс візодд вылысан... ссралд бытвдкдн.

Сдукдн гдгов, кдд вылын ескд Кузмалы ковміс-на ужавны аскї лунтыр... А сдукдн.

— Кузма, межајассд-нд кыдї,—јуалїс Маш,—јосјас сувтддалан алї мыј?

Кузма візодд Машд сїнјас выло. Оз тдд сїнјас ссрї: збылвыло сїјд шу, алї ссралд. Кузма став пыщкдснас кдсїд гогорвдны Машлыс кывјассд. Быддн ылалдма, дузгд-дма сїнјассд Машд выло. Ссралд алї збыл шу?

Ссралд!.. Ссралд!..—чуждм вылас паска-лї нумддм, бытвд сылї пдс ловшыдн.

А кор Машд гораа ссрктїс, сз-нїн ссјд ассыс кдсїмсд, сен Кузмалдн чуждмыс бдр вескалї, лдї ссрјознїд.

— А мыј-нїн сыыс, Маш!?. Најд оз-нїн ковны, нїном-нїн наїдс—кднкд жужыд мдвп-јас вісталїсны: тајд лдїм торјыс сз днї лд, а сїјд важдн-нїн пїскддчд, сдмын Машд дї-кдз кырдіс поромсд, кодї вдлї важ олдмон чукдртдма да таскасдма мордсас. Тајд тор-јыс—вдлї быт лоантор.

— Кылан Маш!—Кузма мыјлакд гордіс, кдв ескд ссрнїтысыс сыкдд, вдлї суалд дїк-нїн ортчдн, мордс бердас—Кылан! Межајасыд вдлдм сдмын тупкдны мортыдлыс олдмсд!

300 кілометр—10 часөн

(Тујвывса пасјөджас)

Сыктывкарсаң парокөдөн кытны бурещ ми-лөсалим вој уло. Ывлаис ескө-і лөң да міча, но арса војын (сентябрын) ыркыд дај вывті пемыд. Сыпонда палуба вылын некод оз мун, быдөн корсәлбмабә аслышс места парокөд пыщкын. III-д классын мунысјас чүкөртчөмабә өтләб-мөдләб да сорнитоңы јонжыкасө тавоса вој кылөдөм јылыс, төвар вәјөм јылыс да сити војө. Он оломакод дадө пыдысаң лолыштөмөн моз шуис:

—Да, колбны-жө ескө тујјасыд-да. Колбм во со областө тырмымөн төвар вәјны ег вермө, дај таво тыдалө оз ло кыкыджык. Ічөт ва понда парокөдјас пөшти гөжөм быд ез ветлыны...

—Но, медбөрја војс-нын митәгитө олам,— шыасис на динө Москва муныс студент.— Локтан во лоас көрттүј, коді јтас мјанәс центрәлибөј рајонјаскөд. Көрттүјбө мајбыр засукаңд оз бост: сылы өткөд төв көг гөжөм...

Пассажирјас пыщкыс унабн-нын водалөмабә да уәдны, коді жожын, коді скамыа вылын. Но парокөд білә сөлбөмәс оз уә, пызјө војө да век быткөкө көсјө јонжыка өдтыны, медым регыджыка вәјөдны мөстабө мөгөн мунысјасөс. Регыд күтисны виставны, матын-нын-пө Богваздіно, кытчө мјанлы колб четчыны.

Вит во сайын ме өллі Богваздіноын да зев-нын окота вјөдблыны, кушөм вежөбмјас лоіны тајө вит вонәс. Парокөд вывсаң ылысан-на тыдовтисны југыд біјас: тајө —Богваздіно сиктын сотчөны Ілјичлон лампочкајас, кодјас вит во сайын ез-на вөвны, а өні со југдөдөны шөщ прістан дөрсө. Тані мј четчөм парокөд вылыс да кәлм бербө јыләс пассажирјаслы выл вөчөм пәвјәлөң, коді мөмә војтә волігөн ез-на-жө вөв.

Пәвјәлөңын ем столөвбө, көні ветлыс-мунысјас вермөны сојны-јуны. Сен-жө ем грузчөкјаслы торја помещениө, көні олбны пөстојаннөј грузчөкјас дас мөрт.

Богваздіно өні—узлөвбөј центр: өт-кө Јөмдінлөн торја прістаныс әбу да сыпонда став Јөмвә вөжә ветлыс-муныс лөктөны татчө; мөд-кө, тәсан-жө вөжалө Уввәб (Ухта) мунаң выл тракт—шөссе, кытө ветлөны өні автөмөбіјас. Бурещ тајө тујөдәс мјанлы колб муныс јөтчөд воытөм инб—Чибүвө, көні пәскалө өні СССР-са вөјвылын вөвәйтөмтор—нөрп промышленност.

Укваса нөрп промышленностлөң Богваздіноын ем перевәлөчнөј пункт. код чыр муныс быдсама пөлөс грузјас: обору-

довәныө, пріпасјас да мукөдтор, сит-жө мөгөн ветлыс-муныс војтыр.

Богваздіно пукадө лыаа јәг вылын, сынөдыс сені зев бур, сөстөм. Сыпонда өллі востөма да кымчнөкө во-нын ужәлө шөјт-чән керка, кытчө волбны уна јөз қөвнәзалуннысө бурмөдөм мөгәс.

Пәскыд веж ешкынөн шебрәсмабә колхознөј мујас: быдмөны картупел, гәланка, свеклө, капуста да мукөд пөлөс пуктәс-јас. Нәв вундөма да ідрәлөма-нын. Оні пуктәсјас вјдчысөны керөм.

Богваздіносаң лөсыда тыдалө Јөмдін (3 кілометр сайын, Јөмвә ју мөдарәс)—јона вөјдөр вәж јөпсөкпәслөн оланіныс, гырыс купејаслөн нәжөвтчаніныс. Јөмдін өні—рајоннөј центр, став Јөмвә вөжлөн културнөј центр. Јөмдіныс тыдалөны гырыс здәннөјас: учреждөннөјас, школајас да мук. пөлөс југдөдчаніңјас, но нәкөд-жө ортчөн сулалөны-на-і вјчөкәс, кодјас уна со војасөн пөмдөдлсны јөзлыс вежөрсө. Со, өтө көлөкөлінычә тікөч-нын бөк вылас нөрпчөма, быткөкө быдөңлы копырчөмөн матысанжык көсјө шуны: „Асөым уж ме вөчі, кад воіс дурдыны,—он-кө косәлөј, ачым пөра“.

* * *

Асыввож. Ывләввә пөләлө небыдк төлөн. Јөнеж тупкысөма вөсчөдк рудов кымөрон, но повөдә міча, оз зер. Богваздіноын мј унабн пуксөм грузвөј автөмөбілө. Машина пөрвојсө нәжөнкөд петкөдіс мјанөс сикт дөрогыс, кытысан заводчөбө главнөј трактис, сөсә вөскөдчөс тракт куза да күтис лөбөдны асыв-вој вылө.

А трактис кушөм! Сылөн ордымыс 65 метр пәста, тујыс 8 1/2 метр пәста, шөрткөд вескыд, карті лыткөд шылыд да өвнечкөд топыд; пыщкас ва војт оз вермы јыкны, зерөм бөрын шөнді воңын рөмпөштан моз југјәлө, а вөв-кө мунас, подков бөж тујыс оз төдчы. Нөужелі пыр тәшөм өткөд шөссе кутәс муныс пармајас, нурјас вөмөн қөң 300 кілометр? Мөным дум вылө угө парокөд вывса сорч, со тај, мөса, тујјасыс, кодјасөс оз вермы засукаңд бөстны!

Машина лөбө војө. Регыд шујгәвывсаң тыдовтчөс Сегерөв, пуксөма Јөмвә ју мөдарәс жужыд, гәжә керөс пөлөн. Керөс јылын тыдалөны курортнөј гырыс здәннөјас, керөс улас—сов пуан завод. Тајө заводсө медвожәме стрөйтлөмабә Іван Грознөј дурји-нын, пөшти 400 во сайын, сөсә Петыр сар дурји өллі вылөдөма да кушөмакө ыждөдөма. Медвожә стрөйтисыс вөлөма

кушбмкк озыр купеч. Сы ббрын завод во-
лас зев уна коі.

16-17-од немјасын сов пуан завод влі
Строгановјас кін, кодјас вајсны татч
ужавны крепостіој јозбс. Строгановјас
вблины тырыс промышленікјас. Налы
влі сетма Кама куза да Уралын аслыс вы-
лб 10 мільон десатінаыс унжык му. Стро-
гановјас бостісны зев ыжыд докод сов
пбмыс (Сольвычегодск влі на кін-жб) да
товарон вежласбмыс. Најб мырдбн лбб
донтом доныс боставлісны дона звер кујас,
скот да мукдтор, кыч мыј вермісны нар-
тілісны да грабілісны татчбс јозбс.

Важ правітелство дырјі сов пуан завод-
лбн медббрја козаін влі парашодовладелец
Гурлев, кодбс чышкыштс Октабрса рево-
жуіја да пукітс пом ужалыс јозбс нарті-
томлы. Оні, кымынкб во сайн заводбс выл-
мбдісны, сувтбдісны „белбј варііајас“ да
производствосб ыжбдісны. Совет прави-
телство дырјі-жб, коді тбждысб ужалыс
јбз збныгалун пбсна, татчб востбма курорт
соланбј ваннајасбн.

Серегов завод вестс стоянкаын недыр
сулалбм ббрын машіна леббдіс мјанбс во-
тб. Недыр мыстс вескыд вылб колі Кыл-
тово, коні важбн влі женскбј манастыр,
коні пемббділісны јбздыс вежбрсб да даг
вылын овлісны сбд паскбма јбз—уна со
морт. Тајб манастырбс стрбтігбн, дерт пб-
сыс кіссіс ужалыс јбзлбн, но стрбтысбн
лыфбсбб озыр купеч Булычев, код кін
Гурлевбз влі Сереговса сов пуан завод.
Оні тајб манастыр местаас ыжыд совхоз,
коні вербб уна сурс јбзбс.

Нбшта недыр муныштбм ббрын воіс По-
ловнікі, а туј век-на бткод шылыд да то-
пыд. Половніклбн ем аслас історіја. Коркб,
1907-1909 војасо, важ Вблбгда губернаса
земство бостыслбма татысан нубббны тракт
Укзадз дај весіг „ужавлбма“—нн туј вбчбм
вылас: піскббма ордым, волсавлбма тујсб-і
женыдік крајјасбн да мајбгјасбн. Сбмын
тракт пыдді прак артбма. Оніја шоссе
куза мунігбн адылан корсуро сіјб важ
„трактсб“—вбјбма, бурббма да ышсалбма.
Сісі ужавлісны сар дырса мошбныкјас-
пббградшкјас да лстатлісны јбзлыс сбмсб.

Половнікбсан нбшта і час мунбм ббрын
воіс Віз (Кнажпогост), коні јона важбн ов-
лбмабс комі кнајјас—бксіјас. Віз—Јемва
ју мбдарын-жб (мунігбн шујга вылын), тракт
вывсан тыдалан медббрја сіктббвет. Тані,
тракт вылас, ем Укваса промышленностлбн
база: контора, ремонтібј мастерскбј, склад-
јас да мук.

Вогвадіносан ставсб лбі локтбма 65 клм.
Локны 3 час езжык тырмы (сувлбмјасбс
шбщ лыфббмбн). Кад зев-на вој, но лбі уз-
мбдчыны: мјанбс вајыс машіна ббр муніс
Вогвадінбн, а вылыс бурещ ез лбсаз. Аскі-
нас пемыдбн-на чуксалісны, пбчб-пб мбббд-
чыны војб.

Тајб луинас мі муніс Весолбј Кутбз—171
кілометр. Муніс сешбмјнасті, кытб во-мбд
сайн-на ез тувтыв морт, кыті тапікаслісны

сбмын ошјас, котравлісны дбна паса звер-
јас, коні быдтыслісны вбр пбткајас. Муніс
јалаа вбрзбдылбм јагіасті, керча васбд је-
гырјасті, тундраа војласан нурјасті. Ежва
ју ковтассан вужім Тіман гбра вомбн Пече-
ра ју ковтасб, воім сывакод сбз да југыд
Уква ју дорб.

Мунігбн сурлісны вужны тырыскбд кык
ју Ролча да Тббыс. Ролчаыс усб Јемва вы-
лб, а Тббысыс—Уква вылб-нын. Тајб кык ју
костас і кулб Тіман гбраыс (хребет), коді
нужмбдчбма Урал рытывывлетчассан пар-
мајас, тајгајас, тундрајас вомбн да мыжбма
јаа Вбј сарібб.

Ролча-ју дорын ем укваса нерп промыш-
ленностлбн мбд база (Віз ббрын). Буря
ыжыд огородын быдмбны уна пблбс град-
ыв в пуктасјас (капуста, галанка, свеклб да
мук); ју пблбн кулбны бур віз местајас;
јуыс тырбма быдсама черіјасбн. Ставыс тајб
вісталб культурној овмбсјас тані організујт-
ны пбчбм јылыс. А мыда-на ташбм бур
местаыс паскыд војвылын пустујтб! Мыда
выл овмбс пбчб лбсббны, овмбдны-кб та-
шбмінјасас јбзбс.

Весолбј Кутб (рбчбн-кб)—Гажа пельс, лббб
важ ногбн-кб—Кар-јбл-вом-дор пукалб Ук-
ва ју дорын, гажа нбрысјаса јаг пбвсын.
Тані бара ем укваса промышленностлбн
база. Ембс: туј вбчбдыс началніклбн кон-
тора, роббчбјјаслбн бгув оланінјас, столо-
вбј, ларок, складјас, вбв візан конушнајас
да мук. стрбјбајас.

Весолбј Кутб мі локтбм пыр бткод шы-
лыд шоссе куза. Вогвадіносан ставсб лбі
локтбма 136 клм. Чібјузб колі мунны 38 км,
но тујсб сеті абу-на зыкоз ештбббма-да,

Чібјуын нерп вышка.

машінајас матэ-на вётлны (ембе ештэд-тэм посјас). Туј ештэдэм вылэ Весолэј Кутын олэны бура уна робочэј. Најэ унжы-кыс ударнікјас, ассыныс норма тыртэны сэтэдэм.

— Тајэ учасок туј вэчэм таво арын мі чікэз ештэдам,—шудэны туј вэчэјас.— Оні со мыјдакэ вёлэн-на лібэ шнагэн лэб вэтлыны, а туј ештэдэм бэрын вёлэн кыс-касэм бырэ. Сек автомашінајас сэмьн ку-тасны вэтлыны.

Мі налыс жуалім:

— Кымын машіна ставыс ёні вэтлэ?

— Тракт вылын да прэізводство вылын ставыс ёні кэжамыс грузовік,—вэча вісі-ны міянлы,—но план сэрті таво вылын-жэ колэ содны комыноз. Нэыс кыпці лэбны автобусјас. Колэм тэв-нін ёні автобус вэт-ліс Вогваціносаң Чібјуэ. Автомашінабн позэ вэтлыны тэв і гэжэм, сэмьн тујсэ оз ков еновтны.

да, туј еновтны, тыдалэ, оз кэсэны. Быд 20 кымын, клм сайн ембе „командіровкајас“, кэні олэны туј дэчэртэјас. Тујсэ кузала жітэма телефонэ. Сэсса мунігэ уналаыс мі ачылым стэрэжыс зырјэн да роскэн вэт-лэм, туј вылыс јогэс шыбалэм да вэр-чыштэм інјасті шылэдэм-топэдэм. Таці дэ-чэртэмэ выл тракт лэб јона куз нема.

* * *

Весолэј Кутсаң Чібјуэ міянлы позэ вэ-лі мунны кык ногон: тракт куза вёлэн, лібэ Уква куза кывтны шнагэн (шэщыд пыдэса ыжыд пыж) лібэ пур вылын. Но мі ас око-табн шум колэунымэс пуктавын пэпузэ мунэс вэв дэдэ да аслыным мунны тракт куза подэні. (Бэр локтігэн тајэ перегонсэ мі мунім логкэвэј автомобилэ—фордэ, коді лэсыджык інјасті дэчэдэсэ вэлі ходсэ 75 клм-эч час вылэ, а меуна вермэ мунны 120 клм. часэні).

Асылын 10 часын мі жужыд выл пос вывті вујім Уква ју—петім Весолэј Кутыс. Нэбыдік тэла. Јенежын чірдалэ шонді. Мі пэртчысэмабэ підкаж кежыс,—мунны долыд і кэныд. Тобыс ју дэрэ-кэ пэшті пыр вэлі шэщаммас места, сэсаң заводітсісны панчыдаслыны гэрајас, а Весолэј Кутсаң најэ кутісны век отарэ быдмыны. Унжык кутісны паныдаслыны гырыс ніја пујас. Туј пэлэні быдэмны выл петэм шакјас, гэ-гэр сэрвізэ гэрэ пув.

Тракт куза уналаын робочэј чукэрјас ужалэны туј вэчэм-ештэдэм вылын. Чут ју вомэні вэчэны ыжыд пос. Ужыс колэма еша-нін; робочэјјас ужалэны зыла, термасэ-мон, медым талун чікэз ештэдны аскі кеж-лэ автомобилэні мунны.

Чутсаң мунігэн ёніаын-мэдлаын туј бо-кыс сэрјім пув. Вэскыдылэ колы 2 д №-а промыселэ кежан туј. Тајэ промысел мес-таас револушаэз ужавліс нерп перјэм вы-лын інженер Гансберг. Оні сен нерп перјэм оз мун; ем хімічэскэј лабораторіја, стрітэ-ны да локтан вэсаң кутасны ужанны хімі-чэскэј заводјас; недыр мысті сен жэ лэб ыжыд курорт целебніј вэјасэні.

Рытнас пемыдэніні мі матыстсыны ку-тім Чібју дэрэ (Чібју—ічэчк ју, усэ Уква

вылэ шујга вывсагыс, Уква-Вомсаң 12 км-эні вылынжык). Чібјуын 1-ј №-а промысел,-перјэны „сэб кізер зарні“—нерп, коді муніс соціалістэчэскэј овмос стрітэм выло, ін-дустріја паскэдэм ылэ. Оні сені вэсэб промышленнэј нерп перјэм, коді обеспечі-тас Вэјывв крајэс да шэщ Комі областэс бур лэмысанторіјэні.

Вот воім кежаніні. Тракт шоссе мунэ вэчэ Уква-Вомэз, а міян колэ кежны 1-ј №-а промыселэ „времјанка“ куза (пэщкэт волсалэм времэној туј куза) 3 клм. бокэ (міянкэд мунэс ёні јорт волэмачын-да, тујсэ тэдэ, кэті пемыд). Тракт паскыд ордымнас колы шујга вылэ. Мунам вэр пэвстэд времјанка куза і сэлэм тіпкітэ: ог тэд вэлі, кушэм сіјэ Чібјуыс, уна-э сен олэмыс да кушэмыжык олэмыс.

Медвэјдэр туј боыні воіс нерп перјан-жужыд шыка. Сені мыјкэ дурдывтэс зуж-гэ, кыці овлэ прімус лэмысігэн. Тајэ—скважінаыс, клм жын пыдэыс петэ нерп-лэні газыс—метан німа газ, кодэс позэ бостны керкајас јурдэдэм вэлэ (газэвэј оовешчэніны). Нэуна вэзэжык муныш-тэм бэрын воім чој јлэ, тушкэді інэ. І мы-жэ? Пемыд вэр пэвсын, тајга пыдэсын міян сін вэчэ саркнііс-вэсэіс електрічэ-скэј бі, коді уна со лыдэні чірдалэ јенеж-кэчувјас мэз да јурдэдэ кык кілометры паскыджык места.

* * *

Мі воім местаэ. Мунім термастэс, нэжілэ но мунім регыні. Во кык сайны-на Сыкты-варсаң Укваб позэ вэлі мунны сэмьн Кар-дэр пыр, Вэј сарітэд, Печера да Ізэа кузі, кыці мунлома 1929 воыні геолого-разведоч-нэј експедіціја, лібэ Јемва куза пыжэні катны, сэсса пырны Шонукваб (Јемва вы-лэ усэ), сетысаң нурјасэб бура куз вэлі-кэ вужны да вэлістэ Уква-ју вылэ воан. Кы-навла тујас колэ вэлі пуктыны лун 10-12 кымыл. Оні Сыктыварсаң Чібјуэ позэ во-ны... ёні суткіні! Парокэдэні Вогваціноз, а сэсаң Укваэз машінабн (автомобіліні) гу-лакод шылэ тракт вывті, воан 10 часэа.

Мыјда уж татчэ пуктэма! Оді колэ. вэлі піскэдыны морт воытэм інјасті: пармајас, чашајас, тагајас пыр, „пыдэстэм“ нурјіс вывті, Тіман-гэра вомэні. Вэскавлэны сэшэм нурјас—15 метр судтаэз некушэм пыдэс оз сур. Колэ вэлі сэшэмјасэб чэрэбдыны да крэфітны! ымын гэра да жужыд чој па-ныдаслэны—колэ вэлі рэвняйтны. Кымын со пос вэчэны, кымын сурс мыр бэртны, кымын кубометр му бергэдны! да трактэ-лыс подувсэ волсавны дробітэм ізјэні. шэрс-сэ чэрэбдыні зімбыркэді гравіјэні, вылысэ шылэдыны пызкэді лыаыні, трамбујтны-топэ-дыны да шылэдыны-молэдыны, мед некэні ез вэз мылк ні гуран, мед вэлі свінечкэді топэды.

Став тајэ 300 кілометр куза (бурэша-кэ—274 клм) шоссе трактэс гымгэма-вэчэма (э-мын кујім воіні! Із вэжэчэство сіјэс стріт, а нудэні вышэні вэліны отувја кэсјэм да ыжыд вэзэстэчэм. Сэмьн Сэвет власт дырјі верміс ташэм тујэні жітчыны Уква Ежвакэді.

„KAR“ NĪMA POEMA VBLƏ*)

Zev loas bur.
Kavala jezbd,
Černila – šad.
Mьj jьlьš giza
Ačьm og təd.
Pьt vərša
kar kuza
Vətlьšə voj.
Mьvkьdьd menam
Zev, zonnə, svoj.
Razšəma,
trustьd,
Kueəm-kə kiz.
Dəəmlən,
gačlən
Jurьs oz viš.
Gazədčə
mekəd
Єə Sьktьvkar.
Mьj kəť-i ar.
Tom mortlən
vьdlati
Rizjalə zar.
Adzan, redakcija,
So menam stikl
Mьtčьšə akcija,
Loktə kombrig.
Kar vьlьn,
so kistos.

*) Vizad "Udarvik" 11-12 №

дружеској шарж Полаковлѡн.

Іван Тітов.

Pukalə rət.
 Təlyşys zila
 Paqalə syd.
 As vyləş
 vokə
 Şybyti plas.
 Zuraşis mekəd
 Tuj sərən
 Pas,
 Gorzəmən
 Gorzam
 Kod tadas—mьj.
 Kьvburьd avu,—
 Koslunja vьj.
 Rifmaən kiştam—
 Jerəmakən!
 Çetçalam seni
 Bytə kьk çan.
 Pəşvəşys
 teçi
 Tajə kьvbur.
 Kьməraz kaçli.
 Bergədcis jur.
 Kьvburьd menam—
 Çardvia tank.
 Me vylə
 senzəmən
 Vizədə bank,
 Ruskuьn pəltcis
 Kueəm-kə dum.
 Gozəmnas şojli
 Me soma gum.
 Mьvkьdkəd panşis
 Çorьd-kod voj.
 Sьyl romantičnəj
 Voəma voj.
 Pəduska.
 Volpaş.
 Zervizə leç.
 Kən menam meç?
 Ovnь og lezi
 Menogəu
 nekod
 Kьvbur oz teç.
 Gad!
 Mat!
 Kar sərən sad.
 Doj.
 Çoj.
 Jod.
 Zavod.
 Mьj mekəd loi?
 Gaskə, me kod?
 So kьzi —menam
 Uzalə jur.
 Toçka-kə suvtəda.

Nojavi 1932 vo.

JUS.

БЛІНІАС

(Басма)

Вылунлы паньд гётјасос. Павел коріс.
— Ті локтō ме ordō відчыса ме стōч!
І мед,—ті кылад,—јурōј менам орас,
Ме огкō сурс блін гётјас куџа вōч.
Кыв петіс—вōчōма. І пачын улмōм пес
Зор пōрыс морт моз скōрыс кашкō, лōвтō.
А Павел ѓтїос век тōдō—песјас пачō сōвтō,
І думыс кōсјō јōзлы вōчны ыжыд чест.
„Сурс блін ме пōжала, да мїча најос теча,
Ез вōвлы сещōм тор, дај вōзō дерт оз ло!
Мед каџтывласны гётјас менō кыџвіт, во—
Ме јōзлы сещōм пїр асыв кежō вōча!
Куџ немсō коллалїгōн морткōд быдтор овалō:
Кор гажа вывгї, кор і вывтї шог,
Кор олōм кажїтчывлō чōскыд, кор і сола,
Он вермы ставсō лōбōдны асног.
Со, Павел, пōсалōма, воїс вескыд пїкō:
Оз ѓзы пес, дај пом. Кōџ мыј те ськōд вōч.
І кōсјōма-нын Павел колны дела зїкōџ,
да јурō колан мōвпыс клџпїкасїс стōч.
— Ура! Сек равōстōма мырысō Павел... Сурї!
Неправда! Пōжалас на Павел талуи блін:
Шкапсајыс зурс вїзō зон четверт карасїн!
Кыџ сещōм кокнї торјыс—вōзжык ез пыр јурō.
Сек петіс Павел лōм ыжыд пїкыс—
Лōз кывјас гōгōртїсны пескōс пырыс пыр.
А пōжасылōн термасōмла карасїныс кїосїс,
Став керасїяō сōма—кырым, вом і ныр.
Блїн шомōс кōтны абу ыжыд дївō,
Мед вōлі пыџ да сов да бекаркымын јōв.
Мутејōн комōгјассō бура шнōпōд—нырав,
А бōрын скōвōрда вылō пу панōн сōмын сōвт!
І мунō дела... некытчō оз пыкыс,
І блін конвејжер здук кежō оз ор.
Друг уж косттї—вōр пїлїтан заводыс,
Блїн вōчыс ordō—пыріс ѓтї јорт.
Кор адзїс блїнјас,—сōлōм сылōн пузїс,
— Ме відла Павел тенад блїнлыс кōр!
Зев мїча гартыштїс, да вомō блїнсō суїс,
І пыржō жынсō кыскїс вомсїс бōр
да Павеллы зев норасōмōн шуїс:
— Кōџ блїнјас, Павел, пōжаалїн те уна,
Кōџ выјыс блїнјасвылын Павел вывтї сук,
да сōлōмōј оз лепты менам тед не шуны,
Мыј блїноыс јона кылō—карасїна дук!
Ме сōї ѓтїос і кынōм пондїс ворсны,
Важїнды другō, кытчї пōџас... восны!

* * *

Ме сїџжō верма, лыддысјас, тан косны,
да пуктыны сыбōрын кыкō-куїм чут.
Моралсō баснаыс-быд кывбурјасос гїжыс
Старајтчы другō-ачыд кут!

В. Латкін.

Крітика да бібліографія

Осіпов І.

ЛӨГӨДНЫ ЛІТЕРАТУРА МАҢЫТОСТРОЈАС

ВКП(б) ЦК-лөн шуёмыс літературно-художественној організаціїяс перестроітом жылыс вескөдөма сы выло, медым кыпөдны советскөј літературабс вылі шуөдө. Советскөј літературалы колө ловы достојнојөн аслас ыжыд евахалы. РАПП—(Российская Ассоциация Пролетарских Писателей) ез гөгөрво выл, вежөм обстановкасө, кодјас лоіны социальној сдвігјас подув вылын і वोјө нуөдыс организацияыс пөрі падмөдан, тормозітан организацијаө. Советскөј література वोјө сөвмөмлы важ организационној формајас ез кутны тујны. Групповщина, ас кыщө јөршітчөм, өніја політическөј мојас діныс торјөдчөм, необъективној критика і өшыбкајас РАПП-лөн художественној практикаын і теоріяын, дерт ез отсавны वोјө быдмөмлы. А базаыс літературалөн тајө организационној рамкајас сајас јона паскалі, вөлі јона паскыд нын. Соціалізмөн гырыс вермөмјасыс бергөдісны важ інтеллігенція пиыс кызвын јукөнсө—сіјө өткө, а мөдкө—петісны уна выл гіжыс кадрјас заводјасыс, колхозјасыс.

Колө вөлі перестроітны писателскөј радјассө, колө вөлі вежны писателскөј общественностыс организүтчан формајассө. Апрель 23-өд лунса шуёмыс ЦК-лөн бырөдіс ВСАПП, РАПП да өтүвтс став советскөј писателјасбс өтс сојузө. Выл обстановканыс літературалөн वोјө сөвмөмыс щөктіс (потребовало) бырөдны сіјөс, асө, коді вөлі јурөүөдөсөн уна во чөж. Ташөм діалектикаыс оломыслөн і некыз оз поз лезны сөщөм гөгөрвоөм, мыј ЦК-лөн шуёмыс бытөө бырөдө щөщ і исторіјасө РАПП-лыс, торја пролетарскөј літературној организацијасыыс, мыј оломыс сылөн ставнас „өшыбка“. Ташөм гөгөрвоөм лоас зев не вескыд. Вермөмјасыс пролетарскөј і став советскөј літературалөн сізі гөгөрвоны оз лезны. Но мөдарсан, колө чорыд аскрітика пыр тышкасны став нелучкіјаскөд, кодјас вөліны РАПП-ын і колінына і кодјас падмөдөны वोјө мунөмсө—кыз групповщина, адміністрівованнө, „шујгавыв“ вулгариза-

торство критикаын і мукөд өшыбкајас,—сіјө өшыбкајас, кодјас чужысны літературној организацијас да ортсыса олом протіворечіө подув вылын. Тајө нелучкіјасө бырөдөмнас лоі сетөма верманлун літературалы वोјө сөвмыны нөшта гырыс өдјасөн. Лоі сетөма став условіөјас, медым бырөдны літературалыс олом серті бөрө колтчөмсө.

„Дело не только в перестройке форм литературной общественности. Организационная перестройка—лишь следствие глубоких существенных процессов в литературе, вызванных глубокими существенными процессами в экономике и политике. Маркс в предисловии „К критике политической экономии“ говорит о том, что после революции, вслед за политической надстройкой постепенно выравниваются с видоизменяющимся базисом и другие надстройки. В области литературы мы находимся сейчас в стадии решающих успехов этого выравнивания“ (Кіпротін јорт докладыс СССР-са оргкомітет пленум вылын)

Тајө выравниваньыс, лібө мөднөгөн-кө шуны літературалыс бөрө колтчөмсө бырөдөмыс мунө странаын классөвөј ког да классөвөј сдвігјас подув вылын. Гырыс решајущөј восковјас тајө выравниваньыс вөчөманын, вөчөма сіјөн, мыј кыскөма медбур дај унжык важ писателјассө социализм стрөітөм дор, мыј міјан асланым петіны заводјасыс, колхозјасыс выл том кадрјас. І өні кор лөсөдөма став творческөј условіөјас, кор лоі советскөј писателјаслөн једінөј фронт Советскөј література воас аслас расцветас.

Ыжыд туј мунөма советскөј літературалөн тајө дасвіт вонас. Ідејно-художественној судтанас советскөј література сулалө мірын медпервојја местаын. І дерт ЦК-лөн шуёмыс вісталө советскөј література вын жылыс, а оз жеблун жылыс. Тајө качественно мөд шуөдөдөз, кытчө өні тувтчө советскөј література, вөлі шуөд, кодын пролетарскөј літе-

ратура ідеіно журнуодан рољнас лѳѳѳіс бнїа воѳд мунѳмсѳ, кодын РАПП котыртіс жоммуністічєскѳ вынїас, тышкасіс враждебнѳ вліяннѳјаскѳд, пасвартіс чуждѳј устанѳвкјас лїтературнѳј фронт вылын.

Онї сѳветскѳј лїтература сувтѳ выл, влїжык шупѳд вылѳ і паскыджык база вылын. Сїѳ тодчѳ ыжыд творчєскѳј подїомас кодї кыпалї магнїтостроїјас лїтератураын лѳѳѳѳм понда, кодї лої апрельскѳј шуѳм бѳрын, став странаса писатєльскѳј общественност пѳвсын.

Кызі конкретнѳ ЦК-лѳн шуѳмыс реалїзутчѳ мїан условїѳјасын? Кызі сувтѳѳѳны таїѳ вѳпросјасыс конкретнѳј націѳналнѳј обстановканы?

Поснї јѳзјаслы сарскѳј Россїа вѳлї турмаѳн. „Патріархалїна, полуѳїкост да самѳј настојашѳј ѳїкост“, сарствунїс Окраїнајасын, сарскѳј Россїа колонїјасын, і дерт цѳщ „Вологдасан војвылѳ“—кыз шуліс Лєсїн. Економїка, овмѳс комї јѳзлѳн кызыс вѳлї мелкотоварнѳј, кодї кырѳѳсїс, пыр ѳтарѳ јонжыка ѳїференцірунїчїс капїталїзм пырѳмѳн. Но таїѳ процессыс мунїс подчїнїтѳмѳн, мунїс сарскѳј самѳѳержавїѳ пѳдтѳмѳн, кодѳс жєнѳѳїка поѳѳ шуны таїї: перїны, сысїавны барыш, но не сѳвмѳѳны, не јонмѳѳны. Сарскѳј оамѳѳержавїѳ полїс націѳналнѳј мєздысєн двїжєннѳїс, кодї імперїалїзм кадын лоѳ нїн торїавтѳм јукѳнѳн пролетарскѳј револуціјасыс. І сы вѳсна пѳдтїс поснї јѳзлыс култура берѳѳ кысѳѳмсѳ, быднѳг зїліс најѳс русѳїфіцірунїчї, вїзїс самѳј настојашѳј ѳїкостын, пємыдын. А сѳдтѳѳ „ас“ буржуазїјалѳн експлоатаціјасыс зїкѳз тупкїс комї ужалыс јѳз возын общественнѳј олѳмас участвунїтѳмсѳ. Ез вѳв лїтература, ез вѳв налѳн вєѳїг асланыс чужан кывїйс.

І вѳт вїѳѳѳлыны-кѳ таїѳ кадєаныс, кодї вѳлї зєв-на нєважѳн, ставыс дасвїт во сажын, талунїа комї лїтература і став култура вылѳ, сїѳ вермѳмїас вылас, кодїас лоїны комї хѳѳѳєствоа лїтература фронт вылын Октабры 15 во тырїг кєжлѳ, конмас шуны—таїѳ сєщѳм четчыштѳм, кодї вермас лѳны сѳмын пролетарїат ѳїктатура странаын, пролетарїат журнуѳѳѳмѳн і ѳтсѳгѳн.

Рѳч пролетарскѳј лїтературалѳн єм їсторїа. Пролетарскѳј лїтература і сылѳн мед ыжыд представїтєлыс—М. Горкїї, чужї і быдмїс рѳч робѳчѳј двїжєннѳкѳѳ ѳтщѳщ. Рѳч пролетарскѳј лїтература вѳлї ыжыд ѳружїѳѳн пролетарїатлы Октабры револуціјѳ воан туї вылын, октабрыскѳј револуціја понда тышјасын.

Комї лїтература чужї сѳмын-на дасвїт во сажын. Октабрыскѳј револуціја пазѳѳїс став вєзјасѳѳ поснї націјајас вылыс, жугѳѳїс націѳналнѳј нєравноправїѳ і цѳщ господствѳсѳ буржуазїјалыс. Пролетарїат ѳтсѳгѳн вѳлї вѳчѳма соціалїстічєскѳј револуціја капїталїстічєскѳј стадїја тырїѳн прѳїѳїттѳг. І таїѳ дасвїт вѳнас соціалїзмѳ мунан туї вылын комї хѳѳѳєствоа лїтература чорыда вѳлї јїтѳчѳма вылѳ олѳм течѳмкѳѳ і отражаїтїс став націѳналнѳј торїалѳмїасѳѳ (ѳѳѳєнностїасѳѳ), кодїјасын мунїс соціалїзм течѳмыс. Ем націѳналнѳј формаа соціалїстічєскѳј пыщкѳса лїтература, і таїѳ куш ачыс фактыс-нїя вїсталѳ, кущѳм ыжыд вермѳмѳ воїсны комї ужалыс јѳз, комї колхознѳј крєствана октабрыскѳј револуціјалы 15-ѳѳ во тырїг кєжлѳ. Сїѳ ужалыс јѳз, кодї дасвїт во сажын, кык судта нарїтѳм да експлоатаціја улын вѳлї сувтѳѳѳма бѳкѳ став общественнѳј олѳмѳыс, сїѳ јѳз, кодї олїс торїѳѳѳлѳм му торїас вылын патріархалїнаѳн, мед улысса шупѳѳѳјас вылас, зїк пємыѳѳн да сѳмын кынѳм пѳт перїѳм понда олѳмѳн.

Комї сѳветскѳј лїтература таїѳ дасвїт вѳнас вѳлї ѳтсєсыѳѳн ужалыс јѳзѳс котыртѳмын соціалїзм стрѳїтѳмын быд єтап вылын.

Воїєннѳј коммунизм војасѳ і вѳстановїтєлнѳј војасѳ-на комї сѳветскѳј лїтература вѳлї јїтѳчѳма олѳмкѳѳ граждєнскѳј воїна петкѳѳѳлѳмѳн. Аслас чужѳмѳєныс, вѳрвоїја вѳскѳвїјасєныс—сїѳ вѳлї, героїскѳј тыш јылыс сылѳм, вѳспєваїтѳм, чуксалѳм. Зєв абстрактнѳј, ѳѳщѳј (ї гїжан жѳнрыс, сек, поѳѳ шуны, зѳннєс вѳлї поєзїја), но ыжыд направлєнноѳта, ыжыд цєлєустрємлєнноѳта. Вѳлї сєн пафосыс сїѳ војассє тышјаслѳн, вѳлї сєн медвоѳза ыжѳѳѳѳлѳм октабры револуціјѳѳс, кыї быѳѳѳма нарїтѳмыс да гѳѳѳѳє мєздысѳс. Сїѳ вѳлї комї ужалыс јѳзлѳн націѳналнѳј і пролетарскѳј, самѳѳѳзнєннѳ кыпалѳм

Вѳсстановїтєлнѳј кад заводїтѳчѳмѳєн такѳѳ ѳтщѳщ чужї бытѳвѳј тематїка (јонжыка кутїс пасєавны проза, драмматургїја) Комї сѳветскѳј лїтература зїліс петкѳѳѳлыны лѳклунсѳ вєж олѳмѳыс да выл пєтєсїєсєлыс выллан, кысѳѳмсѳ. Танї вѳлї-нїн конкретнѳј, жужыджык олѳм гѳгѳрвоѳм,—пасєалї тематїка, пасєалї-ї конкретнѳј петкѳѳѳлѳм. Выл єтап вывєн граждєнскѳј воїна петкѳѳѳлѳм вужїс вылїжык шупѳѳѳ. Ыжыджык, конкретнѳј сєрпасїєс пыдысєнжык гѳгѳрвоѳм.

І реконструкціја кадын, бѳрїа војасѳз, комї лїтературалѳн мед шѳр тематїкаѳн вѳлї соціалїзм стрѳїтѳм петкѳѳѳлѳм. Комї лїтература бергѳѳѳчїс прѳїзвѳѳѳствѳлан, стрѳїтєлствѳлан. Коллектївїзација, вѳрлєзѳм, выл

стројкајас кыпалом—лоі шор материалон. Бөрлөчөс-звучник, колхозчык-ударник—лоины медшөкыда паныдаалан образон. Паскалі боевөј форма—очерк. Преобладатіс поэзіја. Аба, мөд характернөј чертаыс вөлі общөј, абстрактнөј; воспеватөм, ыжыд размаха призыв. Геројкаыс талуңа лунјаслөн, пафосыс классөвөј тышлөн отрайтис поэзіяын, кыз јос направленности, ыжыд целеустремленности кывбурјас. Комі Советскөј литература рапортујтис комі ужалыс јөзлы мјанвын јылыс, мјан вермөмјас јылыс, воө мунөм јылыс. Рапортујтис не сомын сы јылыс, мыј вөчөө Комі областын, но і мыј вөчөө став странаын, став социалистическөј секторын, коді противопоставляйтис став капиталистическөј мірлы. Не сомын гөгөрвөм, но і тематикаыс кутіс лоны интернационалнөјөн.

Литература быдмис лыд боксаң і качество боксаң. Качество боксаң быдмөм—сіјө мед-војдөр социалистическөј литература јонмөм.—Ем националнөј формаа социалистическөј пышкөса литература дасвіт воа вермөм комі ужалыс јөзлөн литература фронт вылын.

Тажө вермөм—пролетариатлөн классөвөј тышкын вермөм, успехјас социализм стрөйтөмын став странаын і щөщ Комі областын. Тајө вермөм—щөщ вермөм комі пролетарскөј литературалөн.

Комі литератураның вөліны враждебној элјаннөјас, комі гижөдјас пын вөліны национал-шовинистическөј гижөдјас. Комі пролетарскөј литература сөвмис најјаскөд тышкын, најјасөс вермөмын.

Ідејно-ведущөј ролыс комі советскөј литература сөвмөмын дерт вөлі комі пролетарскөј литература сајын. Сіјө мед јоаа, мед јаркөја і төдчана отрайтис ведущөј візсө, тенденціјасө олом мунөмлыс. Сіјө мед жуңыда і веокыда петкөдліс оломсө. Сылөн воздействујтан ролыс вөлі мед ыжыд.

Гражданскөј война војасө Нобдинса Витторлөн ыжыд пафоса, общөј кывбурјаскөд ортчөн вөліны јона-нын конкретнөј, јос художественнөј гижөдјас гражданскөј война јылыс, революционнөј тыш јылыс. Латкін і став јежыд бандитјасөс, попјасөс, комі буржуазијасөс разоблачатөм і мөдароаң—ыжыд революционнөј вынјөр петкөдлөм (.Шонді петигөн чо-різ комис" 1919 во)—тајө торјасыс абылвылө-сө сетісны сіјө ыжыд популярностсө, авторитетсө Нобдинса Витторлы комі ужалыс јөз пөвсын.

Воө, важ оломлыс локлунсө петкөдлөшын, комі пролетарскөј литература бара-жө сетіс медгырыс идејно-художественнөј гижөдјассө. Од өнөң на тајө тема вылас абу ыжыд-

жык, јосжык гижөдјас Жугыл—„Коди мы-жа“ дорыс, Нобдинса Виттор—„Вабергач“ дорыс! І мукөд сылөн јесајасыс („Райн“, „Инаотөм лов“, с. в.) Ез случајно паскав, комі пролетарскөј литература драматургическөј жанр вылын. Тајө вөлі мед массөвөј, мед воздействию жанрөн.

Восстановительнөј војасө, КАПП организујтөм бөрын, петіс пролетарскөј гижөсјаслөн был поколеннө. (Был Паш, Бија Огыр, Ічөт Иван, Гимван), најө ваисны литератураө бөдрөј, жіңһерадостнөј мөвпсам. Најө вылөв чужтісны гражданскөј войнаыс османтис-касө (Был Паш), сетісны гражданскөј войнаыс веокыд оерпасјас (Ічөт Иван—„Јон тыш“).

Реконструкция кадө петісны Акин-пи, Пед Ген, Сандрик Јогор, Ілвапыс. Преобладатіс поэзіја. Мед характернөј чертаыс пролетарскөј поэзіјалөн—политическөј насыщенност, пафос талуңа стрөкалөн, рапортујтөм. Медбур представительјасыс пролетарскөј комі поэзіјалөн кујисны сетны збылвылө вына гижөдјас („вермім... вермам“). Но өтщөщ тајө вің вылас жө-нын төдчис, јона төдчис бөрја кык воас КАПП-лөн невеокыд установка-јасыс.

І пролетарскөј проза, коді пыр өтарө со-дө, бостө ыжыджык места, реконструкция кадын сетіс ыжыджык оерпасјас, конкретнөја, жуңыджыка петкөдлөмөн („Гіктса асыв“—Пед Генлөн, „Тімалөн бригада“—Ізјур Иванлөн) індіс воө вылө тујјас, ловја јөзөс, реалнөја, веокыда і художественнөја петкөдлөмөн („Бергөдчис“—Пед Генлөн, Ілвапыслөн „да а-а“, Ізјур Иванлөн „Шуд“, Латкінлөн „понөлјас бөрынтөчөмы“ і мукөд).

Комі пролетарскөј литературалөн ыжыджык представительјасыс матыстисны-нын реалнөја был олом петкөдлөмө, ловја јөзөс социализм стрөитан фронт вылыс перкөдлөмө. Тані вермөмјасыс комі пролетарскөј литературалөн. Тані ведущөј віңыс комі советскөј литературанын.

Ыжыд места комі советскөј литература сөвмөмын кутөны важ мастөрјас—Тіма Вең, Ілла Вао, Лебедев. Налөн туј—пролетариат сојуңыкјаслөн туј. Разнөј стөпеньн, разнөј кадын, но матыстчөмыс налөн пыр төдчө. Налөн вөліны мелкобуржуазнөј тенденціјас (бара-жө разнөј стөпень) но асланыс мастөрствонас, талантнас јона отсалісны комі литература сөвмөм, (кыт-іөң КАПП руководство аслаас варварскөј ошыңкајаснас ез шыбыг најөс литература ужыс).

А Ілла-Ваолөн бөрја кывбур чукөрыс віоталөнын пролетариат міровозренкөлан

тöдчымöнја матыштöм жылыо.

Партијалöн вескыд нациöналнöй полiтика социализмöн вермöмјасыс, идејно-художественнöй журнуöдан ролыс пролетарскöй литературалöн, кодi выражайтис бедущöй вынсö класcöбöй тышкын обеспечитисни öнiја вермöмјасcö комi советскöй литературын.

Тащöм тујыс комi литературалöн, 15 во-ва вермöмјасыс социализмö мунаи туј вылын. Öнi вiздöдлаи, мыјла быт колö перестройкаыс, кушöм нелучкјас кутисны падмöдны воздö му-нöмсö, кушöм выл могјас сувтисны литерату-ра возыи?

Литературалöн олöмөыс комтöмөыс мијан обстановкын вöли торја-нын јона тöдчанаöн. Öд вiтвöса план окранајаслы, посны наци-јајаслы лоiс вескыда четыштöм патриархал-тинасан социализмö. „Кöни выжыдалисны патриархалтина, полуфiкөөт да самöй настојащöй фiкөөт, быдмисны совхоз гiгантјас, колхозјас, заводјас, шахтајас, карјас“ (Сталин). А олöм-кöд вежсö i морт. Социализм паскыда пырö јöз кост отношеннöд, јöз оласногö, бытö. Вывти јооа вöли пасöма тајöс öтi том заводчыс гiжыс. Важöн пö кушöмкö мыж вöчö-мыс вöли јуалöны „ем абу тенад пернаыд морöсaд?“, öнi сы пыдди шуасны „кöни те-над социалистическöй сöвестыд“! Морт пер-вöспитывайтчö, мортлöн вежсö мöвпөсамыс.

Ыжыд öдјасöн став фронт паста муиö културнöй революција. Матысмам зiкöз пөмыд-лун бырöдöмö, пöртöма олöмö став быдмыс том јöзöс быт велöдöм. Мијан смö-нын унагырыс школајас, массöвöй журдöдчан ужынгырыс вермöмјас i с. в. Тајö-öд ставыс кы-пöдöны ужалыс јöзлыс културнöй уровеньсö.

Вермас оз удовлетворитны öнiја лыдды-сысöс мијан комi гижöдјас?

Оз. Колö шуны некушöма сосөытöг. Көт кушöмгырыс успехјас ез лоны тајö дасвiт воöн мијан литература фронт вылын, кызын комi гижöдјасыс оз öтвөчайтны öнiја требованнöјаслы. Литература комтчö олöм-сыс, бөшеннöй öдјасöн мунаи олöмөыс. Комт-чö оз сöмын аслас обöмнас, тематиканас, а нöшта i јонжыкасö—аслас идејно-художест-веннöй судтанас.

Öнi, перестройка нуöдiгöн, тајöс колö чо-рыда гiгöрвоны. Литература вермас лоны тышкасан öружiöн, организујтан средствöөн сöмын сек, кор лоас передöвöјöн, кор кугас обөбщайтны передöвöй јөдөјајассö, мөвијассö аслас классысыс.

КАПП-ын (Коми Ассоциация Пролетар-ских Писателей) важöн-жö-нын вöлины сорни-јас литературалöн олöмөыс бөрö комтчöм

жылыс. Но КАПП сiјöс бырöдны ез вермы. Нöшта кутис падмöдны литературалыс воздö быдмöмсö. Чужины не вескыд установкајас, КАПП вöчiсгырыс öшыбкајас литература политическöй вiздö.

Кушöм вöли ролыс КАПП-лöн комi сö-ветскöй литература сöвмöмын?

КАПП котыртчылис 26 öд воын. Перво-ја конференција вылын вөсiг вöлины сорни-јас, мыј пролетарскöй литература мијан оз вер-мы лоны. Оз вермы сыла, мыј мијан абу про-летариат. Тајö вöли вреднöй сорниöн, кыскö вöли троцкизм позичијајас вылö, мыј быттö рос-сiјаса пролетариат оз вермы вескöдлыны да отсавны посны нацијајасса ужалыс јöзлы, кöни унжыкыс крөстана, течны социалистическöй кул-тура, мыј быттö ужалыс крөстана пöвсыс гi-жысјас, пролетариат да сiјö партија чуждö-дöмöн, оз вермыны кыптыны пролетариат мироөззреннöд. Вöли вунöдöма, мыј Комi област,—öтi јукöн пролетариат фiктатура странаын i нациöналнöй формаа пролетарскöй култура, литература лөсöдiгöн выжыд отсöг лöд роч пролетариатсан, роч пролетарскöй културасан. Тащöм сорнијас КАПП бырö-дис, петкöдiс сылыс нелучкјассö аслас олöмнас. КАПП чужтiс i быдтiс рабөсөкор-јас пiыс выл кадрјас, чукöртiс вынјас, јонмiс.

КАПП-лöн ужалöм олöмыс тајö каднас вöли зөв колана. Вöлины враждебнöй влiян-нöјас, вöли выжыд опаснöст нациöнал-шовинизм-сан. Талы вöча КАПП котыртiс нынјассö пролетарскöй гiжысјаслыс, кодјас петисны рабөсөкорјас пiыс. Асланыс художествöа твор-чествонас выл тематика пыр најö реализуйтисны партијалыс лозунгјассö, јiтiсны олöмыскöд, вiјiсны литературалö бөдрöй настроеннö, выл чувствојас. Сiјö вöли публицистика нога общöй, но јоос политическöй направ-леннöста творчество. КАПП-лöн заслуга-лыс, сенi мыј чукöртiс, организујтис i јонмöдис тајö основнöй вiзсö—социалистическöй литера-тура јонмöдан туј вiзсö. Комi ужалыс јöз пöвсыс локтисны литературалö выл гiжыс-јас, кыв мастерјас, којас ез-нын торјöдны асөныс олöмсö выл олöм стрöйтөмыс, код-јас быдмисны öтщöщ социализм сөдöмкöд, кодјас литература пыр зiлысны активнöја участвуйтны общöй олöмас.

Но КАПП, кыз торја пролетарскöй ли-тературнöй организација олöм вежöмкöд ре-гым чужтiс ассыс опаснөстјассö. КАПП ку-тiс пöрны монополнöй группаö, кодi ассыс идејно-воспитательнöй ужсö кутис вiјöдны ад-министрiруйтöмö. Аскрiтика ез ло i сы вöсна руководствомыи öткымын јортјаслöн, „шујга-выв“ шыбасöмјаслы отпор ез вöв сөтöма

Модарё-на, сійо кутіс вужјасны. КАПП-лөн кыз торја літэратурнőй арганізаціјалөн тырмытмторјасыс вадісісны сетчő, мыј руководство сувтіс јавő невескыд туј вылő, торјалі бара группа вылő (кызі РАПП-ын „На литпосту“, сőмын мїјан јосжык і грубőжык формаөн) і кутіс падмőдны сőветскőй літэратуралыс вадő сőвмőмсő. Сїјő тőдчїс 1929-őд воын-нїн, важ мастерјас вылő вїзőдмőын, а 1930 воő (III конференціја вылын) петкőдчїс јавő локногөн вежнőдлмőын.

Націаналнőй условїјојасын тајő вопросыс сулалїс торја јоса. Од őтарсан пролетарскőй літэратура јона-на том, нер. Почваыс мелко-буржуазнőй влїјаннőјаслы ыжыд. Сылa торја јона вőлі колő јонмőдны комї пролетарскőй літэратурадс, тышкасны враждебнőй влїјаннőјаскőд. Модарсан, — націаналнőй условїјојасын, кőні сőветскőй літэратуралөн сőвман тујјасыс јона сőкыджыкőс, сложнőжыкőс, гїжыс кадрјас вообше на зев еща, а гырысжык мастерјас нőшта-нїн колő вőлі лоны зев чуткőјөн, вымателнőјөн важ мастерјас дїнő, кодјас локтőны мїјанлаы, но кодјас формїрујтїсны важ обществоын і мыкő мында мелко-буржуазнőй тенденціјајасыс налөн век вőлі. Колő вőлі зїлыны кыскыны налїс соціалїзм дор, јорта отсőгөн отсавны налы бырőдны важ коласјассő, кыскыны сőветскőй літэратура јонмőдм вылő.

Мїјан тајő делыс нőшта ескő кокнőдсїс сїјөн, мыј важ гыжыјас револуціја лőмсан, кодї сетїс наїјаслы право ужавны ужалыс јőз понда, решїтелнőја сувтїсны револуціја дор. І Тїма Вең і Ілла Вас — сїјő револуціја дор сулалыс гыжыјас. Первојја вадсавныс сőветскőй гыжыјас, і дерт мыјдта-кő кежла-сїмјасон, но пыр őтарő матыштїсны і зїлїсны мунны пролетарїаткőд őтшőщ. КАПП-лы вőлі колő отсавны тајő туј вылас, но КАПП руководство, кор 29-30-őд вадсă комї парторганїзаціја зїк вескыда петкőдчїс ердő да коласїс націанал-шовїнїзмкőд, КАПП руководство вőчїс гырыс „шужавыс“ вежнőдлмјас. Вескыда адőмөн, мыј шуам „Мунőны“ гїжőд ез вескыда донјавны (КАПП-лөн мőд конференціја шуїс сїјəs пролетарскőй гїжőдөн), мыј сенї ем націанал-шовїнїзмлөн бокыс, такőд őтшőщ сїјő ез вескыда донјав гїжőдсő зонвас і гїжыссő, јона кусынтїс. сїзжő Лебедсевс, кодї реконструкціја вадсă бергőдчїс вылő олőмлаы, актївнőја зїлїс отсавны соціалїзм стрőїтмőмын. Зїк не вескыд оцєнка сетїс „Трїпан Васлы“. А 30-őд воын КАПП III-őд конференціја вылып тајő вїчыс воїс пределőзыс. Шыбытїсны літэратура ужыс гырыс сőветскőй мастерјассő. КАПП руководство нїнм ез гőгөрво важ гї-

жыјас творческőй тујыс, шыбытїс шужавыс вулгарїзаторствоў, кодї пőрі грубőй адмїнїстрїрованнőд, травїтмő.

Тајő вőліны сєрјознőй őшыбкајасон. Тајő петкőдлїс групповшїнаў вőјм, необєктївнőй, вулгарїзаторскőй крїїка чужом. Зонвас тајő петкőдлїс сїјő, мыј арганїзаціоннőй рамкајас да нőшта-нїн сїјəs őшыбкајаснас суктőмыс кутїсны падмőдны сőветскőй літэратуралыс вадő быдмőмсő.

Нїнм і шуны, мыј „Мунőны“ — Ілла Вас-лөн, „Важөн і őні“ — Лебедсєвлөн, „Трїпан Вас“ — Тїма Веңлөн — сїјő гїжőдјас, кодјассő шыбытны, шуны кулацкőјөн, вреднőјөн оз поз. Пролетарскőй мїровоззреннő сєртї наїőын емсő дерт тырмытмторјас, „Мунőны“ — ын, шуам, і гырыс тырмытмторјас, но наїő комї сőветскőй гїжőдјас, ыжыд художества гїжőдјас.

Но КАПП руководстволөн шужавыс вулгарїзїрујтан установајасыс петкőдчїсны ез сőмын танї. Сїјő кутїс падмőдны сőвмőмсő і пролетарскőй літэратуралыс.

Вулгарїзаторскőй крїїка ез сőмын важ мастерјас вылő услао. Сїјő зїлїс нуőдны асыс вїзсă комї пролетарскőй поезїја вылїн, — творческőй вопросјас куца. Мїјан őні-на лїріка вылő вїзőдмőны зев мїстōма. Бытсő лїріка пыр, лїбő ывлавыс петкőдлм пыр оз поз петкőдлыны олőмыс ведущőй вїзсă, соціалїзм вермőмсő.

Тајő дерт вőлі „чєлаф вїсēmөн“, упрощєнчєствоөн, кодї вадїс вред, зїлїс бырőдны іскусствос, а сы пыр воздєствїрујтан ролсő літэратуралыс. Кызї сїктын кулаккőд тышка-сēm петкőдлм пыр позő петкőдлыны ведущőй вїзсă олőмлыс, сїзжő і радєјтчїм петкőдлм пыр, дружба петкőдлм пыр, мортлыс пышкссa мїрсő петкőдлм пыр позő вїставны соціалїзм вермőн јылыс. І не позő сőмын, но і колő. Олőмыс вőлі корő-нїн пыдысанжык петкőдлм, жужыджыка гőгөрвоэм. Олőмыс вőлі корő-нїн ыжыд іскусство.

Вулгарїзаторскőй крїїка кутїс талаоны важ шупōд вылас. Сїјő ыжыд полїтїческőй направленностсő да актїалнőй, бур тематїкасő ез велōд јїтны художєственносткőд, ез ковао жужыд їдєјнőй іскусство понда.

Зїк вескыд і вадő нуőдана вőлі, шуам, реконструкціја заводїтїгөн крїїкалөн корēm бергőдчыны вылő тематїкалаы. Но őвї куш тематїкалєд еща-нїн рєшажїтс. Колő вőлі выра-зїтны шőщ тематїкалыс вынсő, колő вőлі пролетарїат мїровоззреннő сєртї вскрывајтны темасő, олőмсő. Став вынсő іскусство őружї-лыс сувтőдны пролетарїат делő понда.

КАПП руководство вулгаризаторскöй крi-
тика ыыр зiлiс нуодны комi лiтератураос
„кокниджык“ тудöйс (уна мовпiас öтко-
далöны лiтфронтвицинакöд, сöмын мiян jон-
жыка вулгарнöй) олöм упрошaйтöм, лакируйтöм,
рiфмуйтöм лозунгiас. Сöмын збылвылöсö кыв,
а ез образ (специфическое выражение идеи)
пуктывыны најö главнöйас лiтератураас. Важ
гiжыөяс былö крiтикајас гiжигөн, најö воисны
сетчöз, мыј кутiсны бырöдны весиг художест-
веннöй пријомјас, вöтлыөсны торја кывјас бөрөа,
а ез виçодны общöй направленностсö, лeйт-мo-
тивсö, идејасö.

Паскалi схематизм, куш риторика, штамп
Ыжыджык гiжыөјас, кыз Нобдинса Виттор,
казавлiс серт тајöс („Вылын-на лебалам“—
„Култура фронт“ 31 во). Но щöкыда щöщ
сурлины тајö виçыв улас („Мол“, кывбурјасас).
Тајö вöли жебиңјас художественнöй практикaын,
кодјас пeгiны КАПП невескыд установкајас-
сыс, шујгавыв вулгаризирүтан лозунгiасыс.
Ас кадас ыжыджык гiжыөјас (Нобдинса Вит-
тор ораторијaјасас, Акiн-пи, Выл Паш) сет-
лисны збылвылö вына гiжöдјас, рапортујтан,
пафоса гiжöдјас. Но öнi сiјö лöи ещa воздеј-
ствујтана-нын, колöма кад сертыс, а öткы-
мынјаслөн сiјö кутiс пöрны-нын гöрд халтураö.

Кöни помкајасыс КАПП руководство шуј-
гавыв вулгаризаторствоы?

„Литература должна стать частью обще-
пролетарского дела“ (Ленин). КАПП руково-
дство, көт ескö тајöс унаыс казтывлiс, но не-
кор ез гöгөрвöлы, искажaйтiс тајö теiсöс.
Сiјö жö статсаас (Ленин, — „Партийная орга-
низация и партийная литература“) шүöма:
„...Литературная часть партийного дела не мо-
жет быть шаблонно отождествлена с другими
частями партийного дела пролетариата“... i
возыңжык ... „необходимо обеспечение боль-
шего простора личной инициативе, индивиду-
альным склонностям, простора мысли, фанта-
зии, форме и содержанию“...

Тајöс КАПП руководство ез гöгөрвöлы i
тајö лiтературалыс спецификасö гöгөрвöтöмыс,
лiтература дiнö „шујгавыв“ виçодöмыс вaјö-
дiс öтарсаң гырыс öшыбкајасö, лiтературно-
полiтичeскöй виçод важ гiжыөјас бердö. (öд
лозунг „либö сен—либö тан“ сiјö механистиче-
ски бөгтöма да сүјöма лiтератураб). Мöдaр-
саң, —творчeскöй виçод—вулгаризирүтан полi-
тикаö, iскусство бырöдöмö, упрошенчествоö
теорiяын, кодi кутiс чужтыны агiтка, „ура-
революционнöй“ гiжöдјас практикaын.

„Шујгавыв“ вулгаризаторство КАПП ру-
ководстволөн кутiс пaдмöдны комi лiтерату-
ралыс вoçö сöвмöмсö.

Тајö вужaөiс организационнöй формајасыс

петан нелучкiјас подув вылын. I, шуам, лi-
тературно-полiтичeскöй öшыбкајас былö вöли
иңдылöма-нын 1931-öд вöд (журнал „Соц. Се-
вер“ и „На лит. посту“), но самокрiтика абу-
тöмла, сiјö öшыбкајассö бoлшевиcтскöй исправи-
тöм ез вöв. КАПП руководствомöн çикöз тор-
жалöмыс 30-öд воын тöдчiс сыын, мыј Обо-
туров статвaјасын вöли мыжалöм, мыј нiöвi
гiжысöс оз пöз шуны пролетарскöй гiжыöбн,
мыј комi лiтература зöннас вöјöма национал-
шовинизм нурö.

Групповщина, администрированнö гiжыөјас
бердö, вулгаризаторскöй крiтика i мукöд нe-
лучкiјас, кодјас чужыны КАПП-ын, кутiсны
падмöдны сöветскöй лiтературалыс вoçö сöв-
мöмсö, сiјөн сувтiс протiворечiјöö öнiја олöм
корöмјаскöд. Тасаң перестройка колöм, таоаң
—сiјö нелучкiјассö бырöдöм сајын сулалö i
лiтературалыс олöм сертi колтчöмсö бырöдöм.

ВКП(б) ЦК апрельскöй шуöм бöрын мiян
лöи јединöй фронт став сöветскöй гiжыөјаслөн.
Сöветскöй лiтературалөн базаыс паскалi. КАПП
бырöдöмөн, бырöдöмa став пaдмöдaннелучки-
јассö, сетöма став условiјöјас комi лiтература-
лы вужны вылiжык шупöдö. Сылы условiјöөн
вермöмјасыс, кодјас лöины комi сöветскöй лiте-
ратуралөн дасвiт во тырiг кeжлö. Сöветскöй
писателјаслөн сојуз бөгтас став бурторјассö
КАПП ужыс, кодi јона отсалiс ас кадас комi лi-
тература сöвмöмла i бокö шыбытас öшыбкајас-
сö КАПП руководствомыс, нелучкiјассö, кодјас
чужыны КАПП-ын бөрја вoјасö. Серт оз сiјö
öшыбкајасыс определaйтны комi сöветскöй лiте-
ратуралыс пышкöссö, нi оз бырöдны тајö дa-
вiт вoсa вермöмјассö. Комi сöветскöй лiтeра-
тура, Оботуровјас-кö мыжавлiсны национал
шовинизм нурö вöјöмөн, мунiс аслас јонмöм
тујöд вoçö i пöçö шуны, бөрја вoјасö најö ез
адзыны выл вермöмјассö. Комi лiтература
матыштчö реалнöй олöмыс, тыш-кoс, социализм
стрöйтöмыс ловја јöзöс петкöдлöмö. Быдмö
идејнö i художественнö. Öнiја перестройка
өгтас сöветскöй гiжыөјас сојузлы возможность
сувтны öнiја мoгјаскöд öтвeстö. Сöмын колö,
медым тајö сојуз вöли збылвылö производ-
ственно-творчeскöй коллективөн, медым збыл-
вылö вермiс котыртны став сöветскöй гiжыө-
јасöс iскусство öружiö пыр социализм стрöйтö-
мын участвујтöмö. Колö пaскöдны решитeл-
нöй тыш вулгаризирүтан крiтикакöд, лöөдны
гiжыөјас кoстын збылвылö бур, јорта отно-
шеннöјас. Нe „услaоны“ мöдa-мöд былö, нe
обвиңaйтны, нe администрирүйтны, а отсавны
јорт нөгiн, пaскöдны социалистичeскöй ордi-
сöм. КАПП-ын вулгаризаторскöй крiтика пoндa
чужыны зев уна нелучкiјас гiжыөјас мöдa-мöд
кост отношеннöјасын. Колö тајöс бырöдны,

бырөдны өтi ыжыд, кыпыд мог ыло боот-
өмөн: лөөдны социалистическөй
Войвывлы тыр художествоа бур
гижөдяс. Тајо јитас најөясөс өтi, јитчөм
коллективө. Тајо отсалас кыскыны важ гижы-
ясөс, кодјасөс вөлі шыбытөма бокө литер-
атура ужыс, тајо отсалас кыскыны најөясөс,
кодјас вөчалыны ышыбкајасөс КАПП-ын, тајо
отсалас гөгөрвөны өткымын комi гижыяслаы,
јонжыкасө поетјаслаы, гөгөрвөны асөбыныс тыр-
мытөмторјасөс гижөдјасас, кодјас лоины вулгар-
изаторскөй критика понда, отсалас сувтны ы-
лыжык шупөдө став советскөй гижыяслаы, лө-
өдны бур качества, художественнөй гижөдјас.

Гижыс коммунистјаслөн мог—лоны јурнуө-
дыөөн тајо сојузас, конкретнөй критика пыр
көсөсны бур творческөй прөдукција понда, от-
савны важ гижыяслаы бырөдны мөвнөамыс
мелко-буржуазнөй коласјасөс. Өтшөщ сетны
чорыд отпор литературын классөвөй враг
агентуралы. Јединөй сојуз-кө лоi—сijө оз-на
вистав, мыј бырө классөвөй тыш. Өд јединөй
сојуз—сijө сојуз советскөй гижыяслөн, сојуз
соратникјаслөн, а классөвөй тыш-кө олөмын на
мунө, уналаын јөсмөвлөны-на, кутас ҕөрт i
литератураын кызкө отражајтчыны. Тајо колө
артыштыны. Мijан критикалы, ҕөрт, медвөјдөр
колө лоны коммунистическөјөн, а сөсөа-нын
литературнөјөн. специфическөјөн. Некыз оз поз-
терпитны вулгаризаторскөй критикалыс зөв кок-
ыфика шыбласөмсө—„классөвөй враг“ нимнас,
безответственнөй, беспринципнөй уеласөмјасөс,
искусствөлыс спецификасө гөгөрвөтөмсө. Тајо
„критика“ вәјис уна вред мijан литератураы.
Өтi кыв-кө критикаы оз кажитчы, мiбө запја-
таја-кө абу сiз пуктөма—критик обвинајтө-нын
„агентөн“. А збылыло классөвөй врагкөд
сорни мijан жеңыд,—некушөм пошдаа. Сыла
колө осторожнөјөн лоны „классөвөй враг“
нимјастө сөталөмнад, но i некор не вунөдны,
мыј мi олам-на классөвөй обществоын, мыј мi-
јан мунө-на классөвөй тыш, кодi ҕөрт i идео-
логија областын, шөщ-и литератураын, кутас-на
јөса петкөдчавны.

Көни тујјасыс комi литература вөзө сөв-
мөмын?

Основнөй лозунг литературын
—магнитостројјас лөсөдөм. Сijө
лоө, мыј литератураын колө тыш-
касны жужыд идејност понда, гы-
рыс обобщөнөјас понда, сөщөм
искусство понда, кодi вермасорга-
нiзујтны ужалыс јөзөс классјас-
төм социалистическөй общество те-
чөмын, мөд пјәтiлетка гырыс мог-
јасын.

„Гижыолы колө сетны не куш схема тыш-
лыс да стрөитөлствөлыс, а колө петкөдлыны
олөмысыс, тышлыс да стрөитөлствөлыс диа-
лектикасө, петкөдлыны өккыдторјасөс тајо уж
ылыс да сijө өккыдторјасөс героическөй вер-
мөмсө i художниклы ставсө тајо колө петкөд-
лыны конкретнөй примерјас ылын, аслас об-
общөнөјасын маркөизм-ленинизм фiлософскөй
мөвпјасө вөдчөмөн“. („Правда“ 9-V-32 во).

„Диалектика—сijө өккыдторјаскөд көсө-
сөм“. Петкөдлыны (не виставны, не горзыны
куш лозунг кывјасөн), петкөдлыны ловја об-
разјас пыр мijан өккыдторјаскөд көсөмсө
да најөс вермөмсө—сөни i лоас олөмысыс
ведүшөй вiз петкөдлөмыс.

Художественноө идејностыс оз торјав.
Сулалө мөгөн тышкасны гырыс идејно-худо-
жественнөй гижөдјас понда. Өд көкнi горзыны
„высокөй сөтiлөн“ „Мi вермiм“, „вермам“,
„кыптө колхоз, јонмө колхоз“, „Звучниклөн
вына сој“ с. в., с. в.. Тајөс мi кузам. Тајо
мijан јона-нын паскалөма. А вот петкөдлыны
ловја јөз пыр, художественнөја, ескана, кыҕи
мунө сijө вермөмыс, кыҕи паныдалөны өккыд-
торјасыс, шөкыда сijө-жө вермасыс пышкас,
кыҕи мунө накөд көсөмсөны i најөс вермөмыс
—тајо процессө художественнөја петкөдлыны
мi огө-на кушө Гижөд мijан ещө воздействуј-
тана, ещө велөдана, ҕөрт коркө i куш чукса-
лөмыс вөлі өзjөдана. А өни өд ужалыс јөзыд
быдмисны. Најө ас кiнас стрөитөны социализм.
Најө корөны жужыда i вына петкөдлөм, көни
мед вөліны передовөй идејајас, мөвпјас i ыжыд
художественнөй обобщөнөјас.

„Наше развитие идет не в порядке пла-
нового, огульного под'ема в верх. Нет, то-
варищи, у нас есть классы, у нас есть про-
тиворечия внутри страны, у нас есть прош-
лое, у нас есть настоящее и будущее, у нас
есть противоречия между ними, и мы не
можем продвигаться вперед в порядке плано-
вого покачивания на волнах жизни. Наше про-
движение протекает в порядке борьбы, в поряд-
ке развития этих противоречий. Никогда не бу-
дем мы в силах, пока есть классы, иметь
такое состояние, когда можно будет сказать:
ну, слава богу, теперь все хорошо. Никогда
этого не будет, товарищи. Всегда у нас что
либо отмирает в жизни. Но то, что отмира-
ет, не хочет умирать просто, а борется за
свое существование, отстаивает свое отжив-
шее дело. Всегда у нас рождается что либо
новое в жизни. Но то, что рождается, рожда-
ется не просто, а пищит, кричит, отстаивая
свое право на существование... Борьба меж-
ду старым и новым, между отмирающим и

нарождающимися—вот основа нашего развития“ (Сталин).

Вывті гогорвоана вистало тајо цитатаыс мыј коло адзыны гіжыслы оломмыс, медым петкөдлыны сіјөс вескыда, медым гіжөдјас пыр, література пыр тышканыс мірсө вежом понда. Пролетаріатлыс ідејаяссө тырөн гогорвоом сетас художныкыс вермөмлауа петкөдлыны тајо оломсө художественнөја да убедительнөја уна миллион ужалыс јөзлы, сы пыр отсалас классјастөм общество течөмлы.

Гөрд краска, кор сіјөс мјанлы петкөдласны торјөн—мјанлы шыбытчас өінмө сөмын гөрдис. А кор гөрд красканыскөд-жө ортчөн вайөдасны мукөд пөлөсјасөс, сек мј адзамнын сылыс вынсө, мчлунос, мјан өінвозын сувтө зон картина. Мјан гіжөдјасын, шуам колхоз петкөдлөгөн, өвlö сіз; өтарас 100 прөчентнөј колхозныкјас, мөдарас кулак. Кулак ускөдчылас черөн, мбө сетас мыкө. Колхозныкјас адзаныс, көрталасын і нуасын жарө. І ставыс. Тајо петкөдлө оломсө гогорвогөм, оломсө упрошдјатөм. Тајо схематизм, кодлы колө јавітны решітөлнөј тыш. Збыл-вылассө оломас, тајо тышкыс мунө јона сөкыджыка, сөкыдторјасыс јона гырысжыкөс, а вермөмас унжык геројствоыс. Сіз-кө-өд оломыс вөлі, зев кокныда і стрөічөмыс муніс. Лыддыстө тајо оз убеждајт. Колө петкөдлыны сіз, кызі ем збыл-вылас. Колө пыдысан бөстны оломсө, петкөдлыны тыш процессө.

Морт вежсө, перевоспітајтчө классөвөј тышкын участвујтгөн, оломсө вежігөн, сіјө вежө шөщ ассыс пышкөссө, мөвпеамсө. Сылөн аслас пышкөсас мунө кос важ да вьл-костас. Соціализмөн вермөмјасыс, кодјас лөһны шөщ сылөн вермөмјас, убеждајтөны сіјөс век өтарө, вынөөдны вьл мөвпјассө сылыс. Тајо-өд мјан өні тпчнөј мортыс „маса“ пышчыс мортыс. Тајо процессыс-өд определөјтө өніја мортсө. Тајөс і коло петкөдлыны.

Тужыс комі літературалөн сыын, медым сіјө ыжыд політөческөј насыщенностөс, пафоссө да јостөм кывјассө, мыј вөлі бурыс да возө нубданыс колан шупөдас, вужөдны (превратітны) сіјө став вериміјассө, мөд вьлыныжык качествө—оломсө жужыда да художественнөја петкөдлөмө. Сыын тужыс,—медым сувтны вьлі шупөд вьлө, медым лөны оломыскөд өтвестыс, медым лөсөдны літератураны магнөстројјас.

Мі олам історөческөј эпоханы. Тајо кад художныкы—вывті озыр кад. Ташөм переломнөј кадыс некор-на ез вөв. Мыј вермас лөны озыржык літературалы, художныкы

өніја эпоха дорыс! Мі пырам мөд јавілеткаб көні сувтөдсө мөгөн „зікөз бырөдны капіталөстөческөј элементјасөс і классјасөс вообще, зікөз бырөдны став помкајассө, кодјас чужтөны классјас вьлө торјалөм да експлоатация і венны капітализмыс колөсјассө өкөномікаын і јөз јурвежөрын, пөртны став ужалыс јөсө странаын вежөртыс, классјастөм соціалөстөческөј общество стрөітысјасө“. Тајө героическөј уж, героическөј кос партія вьст, көні пролетаріат вөлаөн вермыөдны став і бьдөама трудностјасыс, тајө корө ыжыд плотнојас, ыжыд ідејаа гіжөдјас.

Чужө вьл морт, коді зік-нын вьлногөн вьзөдө став мр вьлас.

Кызі решајтө сіјө, шуам, „вечнөј проблемјассө“, кыз олом і өмерт, коді векисан чөловечествөсө інтересујтлөс мед јона? кызі сіјө вьзөдө собственност вьлө, код вьлыс подувјасіс классөвөј обществолөн став історіяыс? Кызі вьзөдө уж вьлө, коді немјасөн вөлі сөкыд, бьт вөчан торјөн? Кызі мр вьлас вьзөдөмыс вежө соціализм вермөмјас подув вьлыс? Став тајө вопросјасыс лөаныс бур матеріалөн пыдысан петкөдлыны өніја оломсө.

Большевик-вөскөдлыс, герој-ударнык, стрөітөл, колхознык, вөрөзгыс-звучнык, вөралыс—коді неважөн-на өліс родөвөј стрөі законјасөн. І бьд участок мјан соціализм стрөітан фронт вьлыс вермас лөны бур темаөн петкөдлыны ыжыд тышсө соціализм понда, гөгөртны кыпыд пафосөн, передөвөј ідејаяссөн.

Косөдны ідејно-художественнөј качество понда. Тыш схематизмыс, упрошөенчствөлы, вулгарізаторјасыс. Тыш ріфмованнөј лозунгјасыс, кос ріторікыс, іскусство бырөдмөсјасыс. Ыжыд іскусство понда; сөщөм іскусство понда, коді бур художественнөј сөрпасјас пыр петкөдлас оломмыс ведущөј вьчсө, коді художественнөј, націоналнөј формөні вьрачөтас өніја оломлыс сөдөр-жанкөсө, передөвөј ідејаяссө.

Оломсө пыдысан гогорвоом пыр, передөвөј ідејаяссөн вдохновөтчөм пыр петкөдлыны став ыждалунос өніја лөмјасыс, тыртны пафосөн, коді өөкө отрачөтіс геројкас өніја лунјасыс—тані лөк колана, требујтчана іскусствоыс. Тајө тужөд колө мунны і мјан комі гіжысјасыс.

Ріфмованнөј статтајасөн, куш агөткајасөн, горзөмөн да чуксалөмөн он вермы сөтны органөзутан, кыпөдан гіжөдјас, он вермы сувтны өніја гырыс мөгјас вьстөз. Öні оломмыс муніс јона возө і літературалы колө лөны достөјнөјөн аслас ыжыд эпохалы.

Кычї петкӧдлыны? Кычї сетны бур худо-
жества гижӧдјас?

Петкӧдлыны сїзї, кычї ем оломас. Основ-
ној метод лїтератураын—соціалїстическӧј ре-
алїзм. Јона дыр-нын быдӧн комї гїжыјас пѡв-
сье, вїставлїсны, казтывлїсны „діалектїко-
матерїалїстическӧј метод“, но кычї сїјӧс прї-
менајтны лїтератураас, гїжыјаслы ез вӧв
гӧгӧрвоана. Сїјӧ пӧрї кушӧмкӧ зев заманчївӧј,
уна сетана, но сузӧдтӧм средство. Сїјӧ
упрощајтны кутїс гїжыс да олом кост јїтӧдсӧ,
гїжыӧн оломсӧ петкӧдломсӧ, сыла мыј пӧрї
автомат-код, ачыс аснас дејствујтан средст-
во. („Велӧдчы діалектїческӧј матерїалїзмӧ
ї сесса бура петкӧдлан“). А спецификаыс
художественној творчестволӧн бара бокӧ колї.
Тајїсӧ вопрос сувтӧдӧмыс ез боот гїжысӧс
творческӧј процессас, ез боот сїјӧс, кыч худ-
ожникӧс.

Соціалїстическӧј реалїзм—сїјӧ метод, ко-
дї цӧктӧ петкӧдлыны оломсӧ сїз, кыч сїјӧ ем.
Петкӧдлыны вескыда. Сїјӧ оз ло сӧмын та-
лунја темајас вылӧ гїжӧм. Сїјӧ лоӧ оломсӧ
вескыда петкӧдлом. Петкӧдлом став отрїца-
тельнӧј і положїтельнӧј чертајаснас—став оӧкыд
луннас і верманлуннас, петкӧдлыны мунӧмас,
сылыс тенденцїјасӧ, ведушӧј вїзсӧ, перспек-
тївасӧ. І кымын јонжыка гїжыс кутас оїбавны
оломсӧ вескыда петкӧдломӧ, сымын јонжыка,
тырӧнжыка кутас сувтны діалектїко-матерї-
алїстическӧј пӧзїцїјас вылас, сымын унжык
лоӧны гїжӧдјасас діалектїка і матерїалїзм
элементјасыс.

Художественноја, вескыда петкӧдлыны
оломсӧ. Тајӧ дерт вермас лоны сӧмын сек,
кор художник пропїтајтчас ӧнїја гырыс ідеја-
јаснас, кор пролетарїат мїровоззренӧн оїнмӧн
кутас вїзӧдны олом вылас. А тасан—худож-
ник воын кык мог: 1) актївноја участвуйтны
соціалїзм стрӧїтмас; 2) чорыда, упорноја
велӧдчыны теорїја бокан, овладејватны
марксїзм-лєнїнїзм теорїјӧн, быдсама пӧлӧс
наукајасӧн, став важ култураӧн.

Соціалїстическӧј реалїзм—оломсӧ вескыда
петкӧдлом оз кут бырӧдны, оз паныдав ре-
волюцїонној романтизм. Нӧшта мӧдарѡна,
кутас вклучајтны, кутас требуйтны. Ӧд герої-
ство, подвїг, ыжыд олом, ыжыд перспектї-
вајас быт корӧны пафос, кыпыдлун. Танї
революцїонној романтика лоӧ-нын художест-
венној элементӧн, кодї кутас петны талунја
олом развїтїјӧсыс. Сїјӧ оз ло оломыс пыш-
јӧм, оломсӧ шебрасӧн вевтӧм—сїјӧ боевӧј
революцїонној пафос талунја косјаслӧн. Рево-
лүцїонној романтизм—колана метод худож-
ыкалы олом петкӧдлїгӧн.

Націоналној формаа, соціалїстическӧј пыш-

кӧса ыжыд іскусство лӧсӧдӧм кутас корны
ыжыд мастерство художественноја петкӧдло-
мын. Іскусстволӧн спецификаыс кутас тӧдчыны
став озырлуннас. Іскусстволӧн ӧружїӧ—образ,
кодї лоӧ ідејалӧн специфіческӧј выраженнӧ
петкӧдчас став выннас. Кымын јонжыка худ-
ожник вдохновїтчас ідејанас сымын вынажык
образјас пыр сїјӧс петкӧдлас. Та вӧсна мї
шуам, мыј художественност ідејностыс оз
торјав. Но мӧдарсан, мастерство, кушӧмлун
вунӧдны оз ков. Колӧ велӧдчыны важ гїжыс-
јаслыс, роч класїкјаслыс художественној
прїомјасас, средствојасас, крїтїческӧја најӧс
бостӧмӧн. Тајӧ вопрос ӧнї сувтас став зна-
ченьнӧбнас. Лїтература сїјӧн вына і торјалӧ
полїтикаыс, публїцїстикаыс,—мыј ем аслас
торјалан воздејствујтан ӧружїӧ—образ, кыв.
Најӧјасӧн колӧ владејтны ӧнї, кыч ыкор.

Мїјан крїтыкалы, медым лоны бур ідејно-
воспїтательнӧј ӧружїӧн, колӧ повнїтны Ленїн-
лыс кывјассӧ.

„Необходимо обеспечение большего
простора личной инициативе, индивидуаль-
ным склонностям, простора мысли, фанта-
зии, форме и содержанию.. („Партийная
литература и партийная организация“).

Іскусстволӧн специфика, кодӧс вӧлї бырӧ-
дӧма „шужавыв“ вулгарїзїрујтан лозунгјасӧн
должӧн боотны асӧыс местасӧ, кыч јос ӧружїӧ
пролетарїатлыс ідејајасӧ проповедујтмын.

Націоналној іскусство вылї шупӧдӧ сувтї-
гӧн оз вермы бокӧ колны вопрос і націонал-
ној форма јылыс. Вожык мїјан вӧлї опасност
механїческї вужӧдны роч вылыс комї кыв
вылӧ. А ӧд націоналној формаыд абу сӧмын
куш кывјын. Колӧ кужны сујны націоналној
образјас, серпасјас, мотївјас с. в. Секї нӧш-
та јона кыптас воздејствујтан рошыс комї
лїтературалӧн.

Гырыс соціалној сдвїгјас став страналӧн,
вермӧмјас пролетарїатлӧн классӧвӧј тышкын,
кӧнї щӧщ актївној сїлаӧн вӧлї пролетарскӧј
і став сӧветскӧј лїтература, сетасны возмож-
ност кыптыны сӧветскӧј лїтературалы вылї
шупӧдӧ.

Ӧнї, кор лої једїној фронт став комї сӧ-
ветскӧј гїжыјаслӧн, кор лої бырӧдӧма КАПП
ковтӧм пондаыс, комї лїтературалы колӧ
лоны достојнӧјӧн ӧнїја гырыс ужјаслы, мӧд
јватїлетка могјаслы. Соціалїстическӧј војвыс,
став гырыс ужјаснас і общественној процес-
јаснас корӧ петкӧдлом гырыс ідејно-художест-
венној полотнојас вылын. Гїжысјаслы колӧ
пырны классӧвӧј тышкас, соціалїзм стрӧїт-
мас. Тышкасны классјастӧм общество понда.
Уна-нын вӧчӧма отсталӧј націоналној окраїна-
ын тајӧ мог пондаыс, но возӧ колӧ нӧшта-на

уна. Літературалы колō понōз выравнайтчыны соціалістическōй эканомікаыскōд, понōз бырōдны оломсыс колтчōмсō.

Кызі мунō міжан перестройка?

Мед шōр могыс тані—лōсōдны творческōй атмосфера, лōсōдны гіжыелы творческōй условіјас. Гіжые мед гіжō. Сылōн соціалнōй актывностыс оз кут мерайтчыны заседаннō лыдōн да гымалан декламаціјасōн, а гіжōдјас качествōн. Тырōн став кывкутōмсō гōгōрвоом пыр, сōлōмсан бостсыны іскусство бружіō, мед сіјō ез пов сурны „классōвōй враг“ улō, мед сіјō верміс кыпōдны асыс мастертвосō, талайтсō і сы пыр актывнōја учасувйтны ѓніја оломас.

Лōсōдны бур творческōй атмосфера. Тајō лōсō бōік, — понōз петкōдны ердō став нелучкіјасō КАПП ужыс, бырōдны групповціна важ ѓшыбкајас крїтїкуйтōмн, вулгаризаторскōй крїтїкакōд косасōмн і сы пыр став гіжыеласōс, кодјасōс бокō шыбытліс літєратура ужыс, — бōр кыскōмн. Мōдкō—творческōй вѓпросјас гōгōр паскыд сорні панōмн.

ЦК шуōмсан колі вожын. І мїадзам, мыј став комі гіжыелас јона ыжыд ентуціазмōн бостсыны творческōй ужō. Кōт ескō гіжыс професіоналјас мїжан абуōс, лун југыдōн најō оз ужавны (кад-нын кыпōдны став обществєностсō літературалы бур матєріалнōй база лōсōдōм понда), но творческōй подјом тōдōмыс јона тōдчō. Уна гіжыелōн заклучітōма договорјас ыл гіжōдјас лєзōм ылō. Чукōрōн вооны гіжōдјас, посні кывбурјас том заводітчыс гіжысјасан.

Міжан бара бостсыны гїжан ужō важ гырыс мастєрјас—Тїма Вең, Лебєдєв.

Тајō вїсталō, мыј комі літєратураын возō ылō колō вїдчынысы гырыс вермōјас. Тајō корō нōшта јонжыка паскōдны тш важ нелучкіјаскōд да котыртны вніманнōсō гіжысјаслыс творческōй вѓпросјас ылō.

Міжан вōлі гоз мōд статтєјас шујгавыс вулгаризаторстволы паныд. Петкōдōма ердō Тїма Вең бєрдō збыл ылō варварскōй уєлосмјассō. Но тајō-ōд јона-на ещє. Тајōдōд сōмын крајнōй вїзōзыс вїзōдōм вулгаризаторство. А мыјдта шујгавыс пєслōдлōмыс торја гіжысјас, торја гіжōдјас ылєс. Вєскыд-ōмōј „крїтїка“ Нубōдїнса В. „Арт“ гіжōд ылō? і мукōд?

Нōтї на ез вōв ердōдōма ѓшыбкајассō Ілла Вас бєрдō, Лебєдєв бєрдō. Тајō колō зєв јона нōшта і сыла, медым најō асныс вєскыда гōгōрвоисны асыныс творчєствонысō. Сек успєшнōјжык лōсō налōн возō мунōмыс.

Зєв бур, мыј кутчїсōны крїтїкуйтны асыныс ѓшыбкајассō КАПП-ын важ вєскōдлыс-

јас. Шылдорса Мїшлōн статтє зєв колана тор, ердōдōны КАПП-лыс літєратурно-полїтїческōй ѓшыбкајассō. Но, колō шуны, мыј унаѓн-на чōв олōны, лантōмн колтчōны ѓшыбкајас ылєс. Кад-нын Оботуровлы, Ізјур Іванлы сетны чорыд аскрїтїка статтєјас.

Возō колō паскōдны крїтїка конкретнōй, творческōй вѓпросјасын вулгаризација ылō. Сы пыр мї бырōдам групповціна, сы пыр лōсōдам вєскыд вїзōдōм художєства гіжōдјас ылō.

Ыл шупōд ылō сувтōм јылыс сіз-жō вїсталō творческōй вѓпросјас гōгōр сорні паскōдōм. Сїм Ваңлōн статтє („Ударнїк“ 13-14—32 во) бура петкōдлō тырмытōм торјассō ѓнїја поезїјалыс.

Абу случајнō інтєрес пародїјас бєрдō. Тајō чужō здоровōй крїтїка, мōда-мōдлыс суз-ытōмторјассō індалōм. (Сїм Ваңлōн, Лебєдєвлōн) торја інтєрес кутō В. Латкїнлōн бас-на „Блїнјас“, кōні вєскыда і јооє вїставоѓ гōрд халтура чужōм јылыс; јонжыка качєство боксан гіжōдјас бурмōдны колōм јылыс.

Омōлжыка-на мунōны сорнїјас конкретнōй гіжōдјас гōгōр. Тајō тырмытōм ін Оргкомїтет ужын. Та ылō колō пуктыны ѓнї став вніманнō. Дай колō шуны, аскрїтїка паскōдōм могыс, мыј оргкомїтет практїческї омōла-на котыртїс пїсатєлјассō перестройка нуѓдōм ылō. Торја-нын массōвōй літєратурнōй двїжєннō гōгōр. Танї колō вōчны перелом.

Став сōветскōй гіжысјаслы колō петкōд-лыны ініціатїва, отсавны оргкомїтетєлы, актївнōја учасувйтны став перестройка нуѓдан уж-јасас. Сōветскōй пїсатєлјаслыс сојуз лōсōдōм —дєрт медвојдōр мог асланыс гіжысјаслōн. Ыл организација лōсōдōмын, сіјō ужалан формјас, методјас јылыс сорнїын, торја-нын творческōй вѓпросјас куза і став практїческōй уж нуѓдōмын пїсатєллōн аслєс учасувйтōм, — быт колана тор.

Рєгыд лос комі сōветскōй гіжысјас сојуз-лōн первојја конференціја. ѓнісан-жō пїсатєл-јаслы колō кыпōдны та гōгōр паскыд сорнї-јас став органїзационнōй вѓпросјас куза, творческōй вѓпросјас куза, медым локны сетчō лōсōдчōмн гырыс ужјас ылō. ѓнісан-жō кутчысны практїческōй ужō, медвојдōр, мас-сōвōй літєратурнōй двїжєннō паскōдōмō і локны конференціја кєжлō вермōмјасōн тајō уж ылыын.

Лōсōдны сојуз, кодї мед збыл ылō котыртас став комі гіжысјассō ыжыд націоналнōй формаа соціалїстїческōй пыщкōса ыжыд іскус-ство понда! Кутчїсны гырыс бур гіжōдјас бєрдō!

Лōсōдны літєратура магнїтостройјас!

ПОМӖӢ ПЕТКӖДАМ ЕРДӖ ХУДОЖЕСТВОА ЛИ- ТЕРАТУРА ФРОНТ ВЫЛЫС ӢЕЛУЧКІЈАССӖ

Комі художествоа література чужі Ок-
табраса революціја бӖрын. Дасвіт воін лоіны
гырыс вермӖмјас социалистическӖй пышкӖса,
націоналнӖй формаа художествоа література лӖ-
сӖдӖдӖмын. 1918-20 војасӖ-кӖ вӖлі роч газетын,
роч шыпасјасӖн петавлоны кымынкӖ кывбурјас,
1920-26 војасӖ-кӖ вӖлі лшавлӖ ічӖтік пелӖс
„Комі му“ журналыс да ліст-мӖд вӖлі лезлӖ-
ны торја нѣгаӖн—Ӗні мјан ем быд тӖлыс пе-
тана літературно-художественнӖй журнал, куш
таво (1933 воӖ) лӖд лезӖма 100 печ. ліст сажӖ
художествоа література.

ЕгӖ сӖмын кыптӖ лыд боксаыс. Кыптім
і качество боксаыс. Чужыны, быдмисны,
луныс-лунӖ быдмӖны был гѣжыс кадрјас.

Но вѣсталоны-Ӗ тајӖ вермӖмјасыс, мыј
мјан художествоа література фронт вылын
ставыс лучкі, шылыд, мыј мјанлы сїјӖ вер-
мӖмјас кежыс поӖд колтчыны?

Оз вѣставны. Абу ставыс шылыд. Комі
художествоа література колтчӖ бӖрӖ социализм
стрӖітан Ӗдјасыс. Мі ӖнӖз ег-на вермӖ пет-
кӖдлыны, паскыджык полотно вылын соци-
ализм стрӖітӖмсӖ, странаын лоӖм классӖвӖй
сдвїгјассӖ, ег-на вермӖ петкӖдлыны быдлун-
ја ужсӖ, геројтвӖсӖ социализм стрӖітӖмын
ужалыс ударныкјасыс, сїз, кыз ескӖ колӖ
вӖлі петкӖдлыны.

КӖні помкајасыс мјан колтчӖмӖлӖн?

Ӗтї-кӖ, сенї, мыј КАПП, сылӖн руковод-
ство, ез вермы перестрӖітны ассыс ужсӖ был
обстановка корӖм сертї, сӖветскӖй література
быдмӖмӖлы отсалыс организацијаыс бӖрја вы-
лаас мӖдїс пӖрны сылыс быдмӖмсӖ падмӖ-
дысӖ.

ВКП(б) ЦК-лӖн апрел 23 лунса історї-
ческӖй шуӖмыс літературно-художественнӖй
организацијас перестрӖітӖм јылыс вескыда
індӖ:

„Ӗні, кор пролетарскӖй літературалӖн да
іскусстволӖн кадрјасыс быдмисны-нын, петїсны
заводјасыс, фабрікјасыс, колхозјасыс был
пісателјас да художнікјас, Ӗнїја літературно-
художественнӖй пролетарскӖй организацијалӖн
ужалан рамкајасыс лоӖны векнїдӖн-нын да
падмӖдӖны художественнӖй творчестволыс
ыжыд размахсӖ.“

Гырыс успехјас лоіны індустріалїзација
нуӖдӖмын, вїзму овмӖс социалистическӖй туј
вылӖ вужӖдӖмын. ПомӖз да бертӖдчыв-
тӖм былӖ решїтӖма вопрос „кодї кодӖс“
социализм дор. Заводїтчїм оӖмӖ пӖртны
классјастӖм социалистическӖй общество стрӖі-
тан мӖд пјатїлетка, кор лӖд бырӖдӖма клас-
сјас, венӖма капїталїзмаыс коласјассӖ еконо-
мікаыс, јӖз јур вежӖрыс.

Во-мӖд сажын, кор пролетарскӖй літера-
тура кадрјас вӖліны слаббӖ-на, кор ыжыд-
на вӖлі влїяннӖыс чуждӖй элементјаслӖн,
партїја быднӖг отсалїс јонмӖдны пролетарскӖй
літературнӖй организацијассӖ.

Обстановкаыс вежӖс. Кызвын важ шко-
лаыс петыс технїческӖй інтелїгенцијаыс, сїз-
і гѣжысјас, социализм стрӖітӖмын гырыс ус-
пехјас вӖсна убедїтчисны, кутчысїсны сӖлӖм-
оаыс отсавны социализм стрӖітӖмын. Рамка-
јасыс пролетарскӖй организацијаслӖн (РАПП,
ВОАПП) лоіны векнїдӖс. ТатчӖ-кӖ содты ны
теоретическӖй да творческӖй вопросјасын вӖ-
чӖм ӖшыбкајассӖ важ РАПП (сїз-жӖ і КАПП)
руководствоыс, лӖд гӖгӖрвоана, мыј: „СӖ-
ветскӖй гѣжысјас да художнікјассӖ социалистї-
ческӖй стрӖітелство могјас гӖгӖр јогжыка мо-
бїлізујтан средствоыс вермас пӖртны кружок
кышӖ јӖршїтчӖмӖн ужалан средствоӖ, Ӗнїја
полїтическӖй могјас дїныс да социалистическӖй
стрӖітелство дор ужалыс пісателјас да ху-
дожнікјас вельыжыд группа дїныс торјӖдчан
средствоӖ“ (ВКП(б) ЦК шуӖмыс).

Сы вӖсна ВКП(б) ЦК шуїс бырӖдны
РАПП, ВОАПП да „Ӗтувтны став пісател-
јассӖ, кодјас мунӖны сӖветвласт дор да зї-
лӖны участвуйтны социалистическӖй стрӖітел-
ствӖын, Ӗтї сојузӖ, сојузас коммунистическӖй
фракција лӖсӖдӖмӖн“ (ВКП(б) ЦК шуӖмыс).

ТајӖ шуӖмыс социалистическӖй література
лӖсӖдӖм кыпӖдӖ был ыжыд ступен̄ былӖ,
паскӖдӖ вӖвлымтӖм пастаӖ літературно-худо-
жественнӖй фронт, кыпӖдӖ был гырыс пласт-
јас література Магнїтостроїјас лӖсӖдан ужӖ.

ВКП(б) ЦК шуӖм бӖрын художествоа
література быдмӖмӖлӖн резултантјасыс петкӖд-
лӖны сы јылыс зев бура.

СуббӖцкіј јорт, РСФСР-са Оргкомїтет

племун выдын аслас докладын таңи висталис:

„Колым гожымыс вѳлі вывѳі ыжыд актѳвноост петкѳдлан кадѳн, не сѳмын сы бок-сан, мыѳ ештѳдисны, уна выл гырыс проѳзвѳеннѳяс, но і творчество вылас материалсѳ дастѳмын... Іздательствожасын некор-на тамында художественнѳ произвѳеннѳяс ез вѳвны“.

ВКП(б) ЦК-лѳн шуѳмыс вѳвалѳтѳма кѳтыртис гѳжыясѳс, вескѳдис лѳтература магнѳтостројјас лѳбѳдан ужѳ.

КАПП історѳческѳ вѳлі колана, КАПП-лѳн абу еѳа вермѳмјас пролетарскѳ ідеѳѳлѳга вѳсна тышкасѳмын. Художествоа лѳтератураѳс сѳциалѳзмы служба вылѳ сувтѳдѳм вѳсна вермасѳмын. Но КАПП лѳн вѳліны ѳшыбкајас; КАПП бѳрја вылас кутѳс пѳрны ас купјас јѳршѳтѳм кружокѳ, пондис торкны художествоа лѳтература вѳзѳ паскалѳмы. КАПП-лѳн руководство ез вермы ѳбеспѳчитны сѳјѳ перестројјасѳ, кодѳс колѳ вѳлі вѳчны выл ѳбстановка корѳм сѳртѳ. Выл ѳбстановка вѳлі корѳ вылног ужалѳм, вылног вескѳдѳлѳм. КАПП-лѳн руководство, тајѳ вылног ужалѳм, вескѳдѳлѳм јылыс ез гѳгѳрво, ез куж конкретнѳја—художествоа лѳтература лѳбѳдѳмын—пѳртны ѳлѳмѳ. Ужсѳ вѳлі лѳзѳма самотѳк вылѳ. Выл ѳбстановка корѳм вѳлі выл ногѳн вѳзѳдѳлыны гѳжыясѳс вылѳ, вылногѳн најѳ дѳнѳ матыстчыны. КАПП руководстваы колѳ вѳлі вескѳдны вѳчѳм гырыс ѳшыбкајасѳ, торја гѳжыясѳсы сѳтѳлѳм дѳнјалѳмјасѳс колѳ вѳлі выл пѳв вѳдѳавны. КАПП руководство сѳјѳ ез вѳч, весѳг сѳкѳ, кор-нын вѳлі вескыда іналѳны конкретнѳ ѳшыбкајас, нелучкѳјас вылѳ.

Выл ѳбстановка, выл кад сувтѳдѳ вѳлі выл мѳгјас і ѳргѳнизѳцѳја быдмѳм куѳа. Колѳ вѳлі паскѳдны художествоа лѳтература фронт—кыскышы ударнѳкјасѳс—робѳчѳјјасѳс, вѳрѳзѳыясѳс, колхознѳкјасѳс лѳтератураѳ.

Тајѳ ыжыд ужсѳ вѳчѳм, КАПП-лѳн руководство баражѳ ез ѳбеспѳчит, КАПП пышкѳсса ѳргѳнизѳцѳннѳј ужыс сѳз-жо ез вѳв сувтѳдѳма колана ногѳн. Полѳтѳко-воспѳтѳтельнѳј уж нуѳдѳм пыѳдѳі вѳлі адмѳнѳстрѳрујѳтѳм.

Писательскѳј ѳргѳнизѳцѳјалы колѳ лѳны производственнѳј полѳтѳко-воспѳтѳтельнѳј ѳргѳнизѳцѳјаѳн. Тајѳ ѳбјазывѳјтѳ руководствоѳс і торја јѳна мѳјан, нацѳнальнѳј услѳвѳјѳјасын, ужсѳ пуктыны сѳз, медым быд гѳжыѳлы ѳтѳкѳ—лѳбѳдѳны колана ужалан услѳвѳјѳ, мѳд-кѳ—гѳжыясѳсы колѳ вѳлі ѳсавны гѳгѳрвоны став му пѳста ѳланногсѳ маркѳизм-лѳнѳизм велѳдѳм сѳртѳ, ѳсавны мѳздысны мелкобуржуазнѳј ідеѳѳлѳгѳја мѳвѳѳамыс, субъектѳвнѳј індѳвѳдуалѳзмѳлыс да с. в., ѳсавны гѳгѳрво-

ны мѳјан странаын лѳѳм классѳвѳј сѳвѳјјасѳс, сѳциалѳизм стрѳјѳтѳмлыс практикасѳ.

КАПП-лѳн вескѳдѳлысѳс та вылѳ вѳзѳдисны ез сѳз, кыѳ вѳлі колѳ. Со конкретнѳј фактјас.

1930 вѳѳ, кор ѳбластнѳј партѳјнѳј руководстваыс вѳлі ерд вылѳ петкѳдѳма нацѳнал-шѳвѳнизм, кор мунѳс і ез вермы не мунны тыш нацѳнал-шѳвѳнѳстјаскѳд і лѳтератураны, І. І. ѳботурѳв таѳ вѳлі сувтѳдѳ вѳпрѳссѳ:

„Кѳмѳ художествоа лѳтература сурѳ сѳщѳм нацѳнал-шѳвѳнизм нурѳ, мыѳ уна гѳзјѳн лѳѳ сѳјѳс кыскыны пролетарѳат нога лѳтература туј вылѳ“, *) Кор „ѳз лѳ, пѳжалуј, нѳѳтѳ кѳмѳ гѳжыс, кодѳ ескѳ вѳлі бур пролетарѳат нога гѳжыс, кодѳ ескѳ ез шыбѳлѳтчы нацѳнал-шѳвѳнизмлаң“ (І. ѳботурѳв—„Кыскам кѳмѳ художествоа лѳтератураѳс нацѳнал-шѳвѳнизм нурыс“).

Сѳрт нацѳнал-шѳвѳнизмкѳд колѳ тышкѳсны неммѳрѳтчытѳма. Нацѳнал-шѳвѳнизм „петкѳдѳлѳ важ лѳчѳком нацѳјјас пышдѳс бырыс классјаслыс пролетарѳат дѳктѳтура рѳрежѳм вылѳ недовѳльствѳсѳ, налыс вѳлѳмсѳ торѳдѳчыны асланыс нацѳнальнѳј госуѳарствоѳ да лѳбѳдѳны сѳнѳ ассыныс (буржуазнѳј Ш. М.) классѳвѳј госпѳдство“ (Сталин). Но сѳз сувтѳдѳны, кыѳ сувтѳдѳ вѳпрѳссѳ вѳлі І. І. ѳботурѳв, ѳз вѳлі пѳч.

ѳтѳ-кѳ, сывѳсна, мыѳ „нацѳнал-шѳвѳнизм нурѳ“ лѳтература ез вѳв вѳјѳма, сѳзѳс „вѳсан“ јурыс І. І. ѳботурѳвлѳн выдѳмајѳтѳс. Мѳд-кѳ, некушѳм пѳдув сѳз-жѳ ез вѳв став пролетарскѳј гѳжыясѳсѳ сѳвтны ѳтѳ кудѳѳ да шуны нацѳнал-шѳвѳнизмѳ шыбѳлѳтѳчѳмѳн. Сѳјѳ лѳѳ кѳмѳ пролетарскѳј гѳжыясѳс вылѳ, став художествоа лѳтература вылас сѳрѳм. Вѳліны ѳткымын гѳжыясѳлѳн, ѳткымын гѳжѳдјасын нацѳнальнѳстѳческѳј мѳвѳѳамјас, но сѳтыс вѳчны вывѳд, мыѳ „кѳмѳ художествоа лѳтература сурѳ сѳщѳм нацѳнал-шѳвѳнизм нурѳ“ некушѳм пѳдув ез вѳв да і ѳз вермы лѳны.

Тащѳм вывѳдыс І. І. ѳботурѳвлѳн вѳјѳдис не вескыд тујѳ. І. І. ѳботурѳв заводѳтѳс горзыны караул. Караул горѳѳмсѳ петкѳдѳлѳ і тащѳм выѳѳержка: „культѳра уж кутѳс ѳѳкѳз кѳѳсыны. Гѳктјасын, нѳ рѳјѳнјасын, нѳ дажѳ Сыктывкарѳс абу прѳмѳјжык кѳно, ѳгнын шуѳ театр... Школајас век на важ ногыс велѳдѳбны томјѳзѳс, чѳлаѳѳс... Колхозјас течѳмын тыѳѳвѳтѳс сѳјѳ-жѳ зѳв уна нелучкѳјас контрѳѳѳлуцѳја нога кысысјас, шѳркѳдѳѳем крѳстѳанаѳс—робѳчѳј классысѳ сојуѳныкѳсѳ лѳі ѳбѳѳѳтѳма“. **) (тѳдѳѳмысѳ

*) „ѳрдым“ № 9, 1930 в. 23 лѳстѳѳк.

**) „ѳрдым“ № 7-8 1930 вѳ, 42. лѳстѳѳк.

менам Ш. М.). Тајо јавној клевета партија
выло, тајо петкөдлө панікао усөм мелкобур-
жуазној інтеллігентлыс отаро-мөдарө чепса-
өмсө.

Тащөм выводуыс Оботуров јортөс вәјөдіс
„шугавыв“ чепсөмө. I. I. Оботуров адјис
петан туйсө не сөс, медем аскрїтіка пакө-
дөмөн отсавны сїјө откымын гіжыөяслы,—
кодјаслөн откымын гіжөдјасын паныдаооны
націоналістическөј мөвпсамыс, но кодјас сула-
лөны сөвет власт платформа вылын, практи-
ческөј ужас тышкаооны социализм дор,—мез-
дыны сїјө націоналістическөј мөвпсамыс,
отсавны гөгөрвөны партијалыс націоналној
ленинскөј політикасө, а сувтөдіс таці: „кодкөд
ті көсјанынд воцө мунны? Либө выл олөм-
көд отвылыс, либө выл олөмыс тіјанөс тала-
лас і вөчас ынөмө. Вөрјөј, којмөд тор ынөм
абу сетөма“. („Ордым“ № 9 1930 во стр.
23. Төдчөдөмыс сылөн—Ш. М.)

Тајөн заводітчө. Тајөн оз помас. I. I.
Оботуров асөмыс візсө нуөдө воцө. „Ордым“
17-18 №-ын (1930 во) ем статта, коні Обо-
туров јорт сувтөдө могөн „Бесавны КАПП-
лыс радјассө сөщөм гіжыөјасыс, кодјас оз
сулавны пролетариат література платформа
вылын... КАПП—абу сөмын комі гіжыс чу-
көр. КАПП пролетариат нога гіжыөјаслөн чу-
көр і тајө візсө колө чорыда нуөдны „не
взирая на лица“. Гіжыөјас, кодјас гіжлісны
ідеологіја бөксөң омөл гіжөдјас, но көсјөны
көлтчыны пролетариат нога гіжыөдн, должө-
нөс докажітны асөмыныс бурлуносө уж вылын,
пролетариат нога гіжөдјас“.

Төлыс мысө, КАПП-ын чїстка нуөдан
комїсїја, вөтліс КАПП-ыс Тїма Веңөс, Іл-
ла Васөс комїсны условно во кежлө. I. I.
Оботуровлөн віз „збылыс“. Тїма Веңөс
„пөчны-нын кутїс“ шуны „классөвөј врајјасы
отсасыөң“. I КАПП III конференціја ре-
шеннөјасыс мі адзам I. Оботуровлыс, чїстка
нуөдан комїсїјалыс візсө выносөдөм. „Рекон-
струкціја кадын комі література воцын сула-
лан могјас јылыс“ резолюціяын 4 пїын дөң-
јалөма таці: „...Сїјө-жө каднас кущөм сурө
гіжыөјас ез сувтны пролетарскөј туй візө,
нуөдісны націонал-буржујјасыс (төргөвөчја-
лыс да кулакјасыс) мөвпјас, пөрісны наці-
онал-шовїністјасө“, мыј „пөрысжык гіжыө
кадрјас воцө мунөм пыддї мунөны бөрө“.

Абу өбкыд гөгөрвөны, кодјас јылыс тани
мунө сөрнїыс. Строка мөдөн улынжык се-
төма сылыс кључсө. 5 пїыс мі лыдөдам „өң-
өз комі художествоа література дөңјалөмын
ез вөв пыщкөс вылас маркөістскөј нога пы-
дысөңжык арталөм, јонжыкасө ортылаадор
мічлун вылас вөлі візөдөмыс. Сы понда

мелкобуржуазној сама, націоналізмө вөрөм,
гіжөдјас (бөстам көт Ілла-Васлыс „Мунөны“)
лыдөдөны вөлі ідеологіја бөксөң бур проіз-
ведөныөјас туйө, сы понда вөсїг антїпроле-
тарскөј ідеологіја гіжөдјас (бөстам көт
Тїма Веңлыс Тріпан Васө) пуктөны вөлі от-
јысана проїзведөныөјас пыддї“ (төдчөдө-
мыс менам—Ш. М.).

Тащөм өценка сөтїс КАПП-лөн конферен-
ціја. Таці выносөдіс I. Оботуровлыс вөгөгөр-
са ужсө“.

Выл бөрјөм секретариат муніс конферен-
ціјаөн індөм туй куца. Фөкабр төлысын Ічөт
Іван аслас статтаын гіжө: „Тїма Веңлөн өңі-
ја гіжөдјас абу мїјан гіжөдјас, а классөвөј
враглөн“... Мыј Тїма Ваңлы колі „гу да
горт“. Тащөм сама-жө өценка сетөма менам
„Большевізїрутчан туй вылын“ статтаын. Та-
щөм сама өценка адзам Ізјур Іван да мукөд
статтајасыс.

Тащөм „урареволюціонној політика“ ну-
өдөс торја гіжыөјас дїнө (Тїма Вең, Ілла Васө,
Лебөдөв дїнө) кык во чөж. Тащөм „полїтика“
ез вермы не падмөдны літературној двїжен-
нө, ез вермы не назмөдны гіжыөјасөс, не
сөмын најө, кодјаслы тајө „полїтикасө“ вөлі
вөскыда індөма, но і төдчана јукөн мукөд
гіжыөјассө. Тајө петкөдлө, мыј мі (Оботуров,
Ізјур Іван, ме, Ічөт Іван), вунөдім сы јылыс,
мыј могыс сулаө сені, медем переводітајт-
ны сїз шуөсана „попутчїкјассө“, отсавны
мездыны мелкобуржуазној ідеологіяыс. Мі
вөсїг сојузныкө шыбытım „кулак лагерө“,
клејїтım жарлык „классөвөј враг“. Сувтїс ло-
зун—„либө сен, либө тан“, либө пролетар-
скөј гіжыс, либө классөвөј враг, „којмөд тор
нынөм абу сетөма“.

Тащөм обстановка ез вермы не падмөд-
ны перестројкасө.

„КРІҢІС“ ЈЫЛЫС

Тащөм обстановкын перестројка муні на-
зөң. Назөң мунөмысыс збыл помкајассө
көрсөм пыддї да большевістскөј аскрїтіка
пакөдөм под вылын сїјө помкајассө бырө-
дөм пыддї, КАПП-өн вөскөдлыөјас 1930
воө пондісны өөрнїтны „крїґїс“ јылыс, вө-
сїг тајө крїґїс „теорїјасө“ кущөмкө ногөн
пасјөма щөщ ОК сөкретариат шуөмын. КАПП
III конференціјалөн резолюціја індө: „Граж-
данскөј војна да овмөс зөңтан кадын бүр
гіжөдјас сетөмкөд щөщ, комі художествоа
література ез куз петкөдлыны социалистичес-
көј наступленнө нуөдан кадсө, ез матытчы
реконструктивнөј кадө социализм течөм бердө.
Тајө петкөдлө комі художествоа літерату-

раын зев ыжыд крічіслыс лоом" (Төдчөдө-мыс менам III. М.).

Сферт ез вөв дај ез вермы лоны некушдөм крічіс. Тајо „теоріјас“ бостөма троцкістскөј арсеналыс. Кушдөм крічіс јылыс поңо вөлі сорнітны пролетаріат диктатура условіјөс-ын олігөн, сек кор вөлі мунө-нын став фронт паөта социалистическөј наступленьө, кор гырыс успехјасөн вөлі пөртсө оломө витвөса план, кор став страна паөта вөлі мунө социалистическөј реконструкция визму овмөсын, кор вөвлөйтөм успехјасөн мунө вөлі культур-нөј революціја.

дај кушдөм „крічіс“ јылыс вөлі поңо сор-нітны, кор гіжыс кадрыс вөлі содө, кор гі-жөдјасыс вөлі лыднас і качественас быдмө-вы. Вөліны торја художествоа літератураын ошыбкајас, гырыс ошыбкајас, кор гіжысјас, шуам Нобдіна Віттор, реконструктивнөј кадса тематікаө вујігөн ез вермы справітчы-ны сіјө выл тематіканас (Рытја), ез бура гөгөрво странаын лоом классөвөј сдвіјјассө, ез гөгөрво классјас кост тышлыс јөсмөмсө, сылыс мунан тујјассө.

Крічіс јылыс „теоріја“ петіс троцкізмө, коді оз вөлі ескы пролетаріат вын вылө, оз пыдді пукты ужалыс крестана революці-оннөј вын вылө, отріцајтө вөлі пролетарскөј култура, література, шуө вөлі, мыј социа-лізм өті странаын стрөйтны оз поң, коді (установкајасыс) вөјөдісны Троцкіјөс контрре-волюціоннөј лагерө, контрреволюціоннөј буржу-аціјаы ыпріщікалөмө.

Реконструктивнөј кадлөн выл тематікаыс оқыда вөлі сетчө комі гіжысјаслы, КАПП-лөн ошыбкајасыс назмөдісны перестројкасө, но сіјө ез вөв дај оз вермы лоны крічісөн.

Вөлі художествоа література быдмөмлөн оқыдторјас, вөлі социализм стрөітан общөј өдјасыс колтчөм, вөлі „ура революціоннөј політика“ нуөдөмлөн резултан.

Ташдөм вөлі КАПП-лөн бөрја вөјасөа лі-тературно-політическөј установкајасыс. Тани медыжыд помкаыс міјан бөрө колтчөмлөн. Татыс мыжаөс КАПП-өн вескөдлысјас, на пышкын і ме шөщ. Кымын пыдіа да регы-дөн лоө петкөдөма ерд вылө став нелучкі-јассө, сымын регыдөн мі вермам бырөдны художествоа літературалыс колтчөмсө, сы-мын регыдөн котыргам став гіжысөс, кодјас суаллөны совет власт платформа вылын, өті јесінөј отрадө, Оргкомітет вескөдлөмөн кутчысам өтсөдгласөн ужавны література Маг-нітостројјас лөөдөм вылын.

* * *

Кыв-мөд творческөј вөпросјас јылыс. Ез вөв еща нелучкіјас важ КАПП-лөн творчес-

көј вөпросјасын. Шуам зөң кампаньө мунліс-лірікалы паныд. Откымын јортјас вөлі шуө-ны, мыј міјан ліріка вообщө оз ков, мыј лірікалы абу места социалистическөј „художес-твоа літератураын.

Но-өд ем кык өікас ліріка.

Өтыс, буржуазнөј ліріка, коді міјан ус-ловіјөсјасын петкөдчө сыын, мыјгіжыс, ліріка улас эөбө социализм стрөітөмын ассыс участ-вутны көсјытөмсө, кор ліріка гөгралө куш ывлавыв мичлунөн телкујтчөмөн, социализм стрөітан практикакөд јіттөг.

Мөдыс, социалистическөј, кор лірікаыс петкөдлө мөвпоамсө, көсјөмјассө, нымкода-сөмсө социализм стрөітөмын активнөја ужалыс-лыс—ударнікылыс, звучнікылыс, кодлы ужмыс лоі „чест да слава перјан, геројство да доб-лест петкөдлан ужөн“.

Мі ловја јөз, мі кушам лөгавны, чорыда лөгавны, неммірітчытөма тышкасны классөвөј врагјаскөд, вредітелјаскөд, кулак агенту-ракөд, но мі кушам і радејтны. Сферт тајө радејтөмыс абу сөщөм, кыч буржуаціја вөлі гөгөрвоө радејтөмсө. Јөз костын социалистическөј отношөннөјас нінөмөн оз өткодаоны буржуаціја дырса отношөннөјаскөд. Буржуаз-нөј идеологјасөн і лөгалөмсө і радејтөмсө, шөгөомсө і нымкодасөмсө дөрөма вөлі капи-тал бердө, уродлөвөј формајасөн петкөдчө вөлі оломас буржуазнөј стрөј дырји.

Социалистическөј уж формајас чужтісны выл өікас нымкодасөм, радејтөм, лөгалөм да с. в. I көсјам-кө мі петкөдлыны выл мортөс, ударнікөс, социализм стрөітөмын сознательнөја да активнөја ужалысөс ловја мортөн, а не схемаөн, штампөн петкөдлыны—лірікатөг, ударнікыслыс психологјасө петкөдлытөг он вермы.

Тајо кык өікас ногсө ез вөв гөгөрвоөмыс. Колө вөлі социализм стрөітөм петкөдлыны. Сіјө збыл. Но социализмсө стрөітөны ловја јөз.

Оз поң сіз жө кушдөм-кө жанр эөскөдны. І очерк, і роман, і поэма, і кывбур, і опера, і мукөд—быдөн коланаөс. Могыс сені—сет-ны быд жанрөн социалистическөј содержаныө. Сoderжаныөјаслы бөрјыны сөщөм форма, коді выліжык ступөнь вылө кыпөдө художе-ствоа літературасө.

Вывті-на уна міјан штамп, схема. Вывті еща образностыс, мичлуныс міјан література-ын. Комі кывсө, олом мунөмсө, социализм стрөітан практикасө омөла төдам. Сывөсна кос артмө гіжөдјасным. Зев общөјөө, іслалө-ны фактјас вылыстыыс.

Уна сорнітлім метод јылыс. Нынөмө сіјө сорныс ез вөјөд. Ез вөјөд сы вөсна, мыј

ог вѳлі бѳра кужѳ метод јылыс сорнісѳ лѳвја творческѳј ужыскѳд јітны. Кірпотін јорт, Оргкомітет пленум вылын аслас докладын шуіс, мыј „діалектіческо-матеріалістическѳј творческѳј метод“ лѳѳ упрошенческѳј лѳзунгѳн, мыј мјаналы колѳ соціалістическѳј реалізм,—революціоннѳј романтїка“. Уна і мї келалім творческѳј метод јылыс сорніјасын. Могыс сулалѳ сыын, мед правдівѳја петкѳдлыны олѳмсѳ, сылыс ведущѳј тенденціјасѳсѳ.

Кор мї сорнітам соціалістическѳј реалізм јылыс,—шуіс аслас докладын Кірпотін јорт,—мї сыын адзам не сѳмын веркѳс деталјаснас лїбѳ весіг существеннѳј деталјаснас объектівнѳј мїрсѳ іскусствоын петкѳдлѳм, но став существеннѳј обстојателствојаснас і существеннѳј тіпїчнѳј характерјас отсѳгѳн. Мї арталам, кыз олѳмсѳ правдівѳја петкѳдлѳм омѳл і бур бѳкјаснас, соціалістическѳј революціја вынјаслыс вермѳмсѳ, мї арталам сіјѳ, кызї собственностлы, капїталїзмлы паныд мунап произведеннѳјасѳсѳ, сещѳмјасѳсѳ, кодјас лыддыбѳјасѳсѳ воспїтывајтѳны человечестволыс олѳмсѳ бурмѳдѳм вѳсна, пролетарїатлыс дїктатурасѳ јонмѳдѳм вѳсна тышкасѳмѳ.“

Матеріалістическѳј діалектїка творческѳј метод мї бостлїм РАПП-лыс крїтїческї сы-вылѳ візѳдлытѳг.

1930 воын-на, М. Торлоповлыс „Кынѳм-пѳт корны“ віст відлалїгѳн ме вѳлі сулала реалїзм дор.*) Сек ме гїжлї: „гїжны поѳѳ уна ног. Поѳѳ гїжны ас олѳмтѳ кызї збылыс вѳлі,—сіјѳ лѳѳ автобіогрфїја. Поѳѳ ассыд олѳмтѳ јїтны олѳм муномыскѳд, олѳм лад течасыскѳд, олѳмыслыс дінамїкасѳ паскыда сѳјѳмѳн... Олѳмсѳ паскыда бѳстѳмѳн—сіјѳ лѳѳ реалїзм... Ме прѳтїв художествоа лїтературалыс тујсѳ, коланлунсѳ векнѳдѳмыс. Ме прѳтїв художествоа лїтература кос автобіогрфїјаѳн вежѳмыс. Ме прѳтїв кос натурализмы... ме реалїзм дор.“

Тајѳ ме казгыштї сывѳсна, мед петкѳдлыны, мыј кор он ачыд пыдысан мѳвпыштлѳмѳн, артыштлѳмѳн дѳнјав быд мѳвплыс вісѳ, кор он крїтїческѳја візѳдѳмѳн переработајт ас јурад, вермас вескыд туј вывѳсыс кежѳдны.

Творческѳј вѳпросјас јылыс сорніыс заводїтѳ-на сѳмын. Мїјан могыс—конкретнѳј гїжѳдјас вылын відлавны торја проблемајас творческѳј вѳпросјас куѳа.

КЫВ-МѳД КРїТїКА ЈЫЛЫС.

Абу мїјан крїтїка. Крїтїческѳј участѳк јѳна жеб творческѳј участѳк сертї. Унаыс овлїс не объектівнѳј, „шујгавыв“ вулгарїзїрујтана крїтїка. Мунлї кор-сурѳ, кыз-сурѳ. Тас резултат—крїтїкаыс оз вѳлі отсав художествоа лїтературавыслы кыптыны. Кымын прѳїзведеднѳ дѳнјалѳма крїтїкаѳн? Поѳѳ лыддыны чун вылыс. Уна гырыс прѳїзведеднѳјас колліны некод шыасалытѳг. „Гїктасасыв“—Пед Генлѳн, „Вѳрын“—Сандрїк Јогорлѳн, „да-а-а“ і мукѳдјас Ілївапыслѳн, уна мукѳд гїжѳдјас уна гїжысјаслѳн крїтїка сїн улѳ ез-на усылыны.

Уна сорнітлїсны „Трїпан Вас“ јылыс. Сан-Антус, Пармазон, Оботурѳв, Ізјур Іван, уна мукѳд. Резултатсѳ мї тѳдам.

„Трїпан Вас“ вѳлі дѳнјалѳма лїбѳ бурѳн (Сан-Антус) лїбѳ лѳкѳн (Оботурѳв, ме, мукѳдјас). Отїјас ошкѳны, мукѳдјас сакѳны. А крїтїкалѳн рѳлыс абу сѳмын ошкѳмын лїбѳ кумїтѳмын. Крїтїкалѳн рѳлыс јѳна паскыд. Крїтїкалѳн могыс петкѳдлыны гїжысыслы, лыддысысјаслы произведеннѳыслыс ведущѳј візјасѳсѳ, тенденціјасѳсѳ, конкретнѳ, торја прїмерјасѳн петкѳдлыны кушѳма гїжысыс петкѳдлѳма олѳмыслыс объектівнѳј дејствїтелностсѳ. А мїјан унаыс овлѳ сіз, прѳстѳ шуам.

Вѳлі-кѳ Тїма Вењ гїжѳдјас вылѳ, шуам, конкретнѳј крїтїка, вѳлі-кѳ тујалѳма Тїма Вењлыс творчество кыптѳмсѳ, вѳлі-кѳ корсѳма ведущѳј візјасѳсѳ, ез ескѳ вѳв сещѳм дѳнјалѳмыд, кушѳмѳс сылы вѳлі сѳтѳма. Ез ескѳ вѳв сѳкыд адчыны, мыј Тїма Вењ воысвоѳ матыстѳѳ пролетарјат ідеологїјалан, воысво, луныс-лун венѳ мелкобуржуазнѳј коласјасѳсѳ. Тїма Вењ пыр сулалїс сѳвет влаѳт платформа вылын. Мїјан могыс отсавны Тїма Вењлыс помѳѳ овладејтны пролетарскѳј, соціалістическѳј мїровозреннѳѳн, отсавны мездысны мелкобуржуазнѳј коласјасыс, ѳдзѳдны перестроїтѳмсѳ.

Ѳлек Ѳндрѳј зїк вескыда ассыс ставтасѳ індѳма „шујгавыв“ вулгарїзаторствѳлы паныд, зїк вескыда дѳнјалѳ Тїма Вењѳс, кыз сојуз-нїкѳс. Сѳрт, Ѳлек Ѳндрѳј ставтѳын емѳс нелучкїјас, кѳѳ шуам сек, кор Ѳлек Ѳндрѳј шуѳ, мыј: „Комї автономїст-соціалїст чукѳр вѳлі зев колана, вѳзѳ нуѳдана органїзаціјаѳн, кодї отсавїс Комї култура, лїтература, театр, школа да автономїја течѳмлы“. „Комї автономїст-соціалїст чукѳрлѳн“ платформыс вѳлі буржуазнѳј націѳналістјаслѳн, сѳрт оз вермы отсавны нї лїтературалы... нї автономїја течѳмлы. Сѳмын коммуніст партїја, прѳ-

*) Візѳд менсым статта „Ме реалїзм дор“, Ордым № 3—4, 1930 во, 41—43 стр.

метаріатлөн диктатура, разрешітіс націонал-ној вопрос, сөмын сіјо օткодаліс СССР пышкыс став націјассо, сетіс автономіја.

Олек Оңдрей статтаын ем венчанаинјас, но кызвыннас, сурбсна Олек Оңдрейлөн статтаыс вескыд, индөма сывылө, медым петкөдны ердө нелучкіјассо, кодјас торкісны художествоа література кыпалөмлы.

Крїтіка воэын гырыс могјас сулалөны. Колөны марксістско-ленінскөј теоріјаон во-оружітчөм крїтікјас. Крїтікјас міјан пөшти абубө. Сывөсна тајо участок вылө колө торја ыжыд ымаңно пуктыны.

Крїтікјаслөн мог—несөмын кумітны, ин-дыны нелучкіјассо. Сіјо еша. Колө петкөд-лыны і бур інјассо. А міјан сіјо пөшти-на ез вөв. Еша шуны лок, колө индыны, мыла лок, еша индыны нелучкі вылө,—колө индыны, кызі сіјо нелучкыс мездысны.

РАПП, КАПП ліквідіруйтөмөн классөвөј тыш літератураыс ез быр. Классөвөј тыш пондас-на муны і возө, мөд пјатілеткаын. Крїтікјас воэын сулалө могөн немжаліттөг петкөдны ердө классөвөј врагјаслыс вылаз-кајассо.

*
* *
*

Зев јона торкө міјан художествоа літера-тура кыпалөмы гіжысјаслөн төдөмлун уро-вныс.

Төдөмлуныс міјан гіжысјаслөн улын. Оні гіжысјас пөветын ВУЗ помалөма морт кык, шөр школа помалөма морт дас, мукөдыс ічөт школа кежыс. Ферт төдөмлуныс абу сөмын школаын велөдчөм сајын, төдөмлуныс оз сөмын ыгаыс сур. Соціалістическөј строі-тельстволөн уж практикаыс, ловја олөмыс, выл олөм вөсна робочөј да ужалыс массалөн быдлунја тышыс—сіјо сіз-жө школа. Но сіјо абу тырмымөн. Гіжыслы колө несөмын төд-ны өніја олөмсө, соціалізм строітөмын героі-ческөј тышсө ужалыс јөзлыс, гіжыслы колө лоны быд боксаң грамотнөјөн. Гіжыслы колө төдны несөмын јөзкост оланног, но і точ-нөј наукајас—математіка, фізика, хіміја, біо-логіја да с. в. Сөмын сіз вермас гіжыс су-лавны өніја кад требованнөјас вестын. Од важ гіжысјас, классікјас (Пушкін, Толстој і мукөд) вөліны гырыс велөдчөм јөз, төдсаө вөліны став выл достіженнөјасн наукаын да с. в. Ловја прімер—Максім Горкіј, код јурын 40 вөса літературнөј ужөн, чукөртөма человечество став історіја опытсө, медбур јурвема воэын муныс јөзмыс велөдөмсө став мір пастаыс.

Медым муныс возө сөшөм өдјасөн, кушөм өдјас корө өніја кад,—кад, кор практическөј под вылын сувтөдөма вопрос мөд пјатілет-каын классјастөм соціалістическөј общество-стрөйтөм, кор сувтөдөма медеа ыжыд політ-ическөј могөн—бырөдны классјас вылө тор-јалөм да капіталізмлыс коласјассө еконо-микаыс і јөз јурвежөрыс,—гіжыслы колө лоны сіјо могјасыскөд өтвестын. А сывылө колө быд гіжыслы чорыда кутчісны велөдчөмө. І медвојдөр марксізм-ленінізм төдмалөмө. Оз поч міјан областын ошјысны гіжыс кадр гөтөвітөмөн. Літературнөј школајасын міјан велөдчысјас вывті еша, морт-мөд. А өд ко-лөны несөмын гіжысјас. Колөны крїтікјас, літературоведјас. Најө јенежаң оз усны. На-јөс колө гөтөвітны, велөдны. Онөз тајо ужыс муны ас візувнас. Колө уңжык јөзөс ыстыны велөдчыны літературнөј школајасө. Колө іспөзујтны рытја педінесітут, колө пакыда сувтөдны літкружокјаслыс уж. Колө оетны возмөжност велөдчыны несөмын гіжны заводітчысјасы, літератураө локтыс удар-ныкјасы. Колө кыпөдны төдөмлунсө і важ гіжысјасыс.

А тајо оз-на быдөн таз пуктыны, оз-на тырмымөн дөңаены тајо ужсө.

Такөд шөш-жө јітчө мөд вопрос—гіжысја-сөс іспөзујтөм јылыс. Комі советскөј гіжыс-јас, гіжөм вылас ужалөны ставыс, кыз побоч-нөј уж вылыны. Основнөј ужыс—мукөд өікас уж, коді нөнөмөн оз өтлаас художествоа лі-тературакөд.

Гіжөдтө чуңыд он нөнав. Колө не сө-мын ыга вылыс лыфдысны, сіјо ферт быт колана, но сіјо еша. Колө збыл, ловја олөмсө төдмавын, ловја ужсө, јөзөс уж вывөыс ві-қөдлыны, најө олөмнас, мөвпјаснас төдмасны. Соціалізм строітөмас аслыд сөстө, пужөмөн ужавны.

Шуам, ловја колхозныкөс, быдлунја уж вывөыс адывтөг, сылыс сорнісө, мөвпјассө, ужсө төдмавтөг, сы дінын ортча ужавтөг, гіжны колхознык јылыс зев өбкыд. Он вермы. Од медым ез вөв колхозныкыс схема, штамп, а вөлі ловја морт—абу тырмана төдны кол-хознык јылыс „вообщө“.

Колхознык луныс-лун вежө, венө мелко-собственныческөј мөвпсамсө. Соціалізм строі-төмлөн практикаыс возө муно, сіјо луныс-лун перевоспітывајтө ужалысјассө, соціалізм строі-тысјассө.

Комі гіжыслы ферт Комі областтө колө төдны бура, төдны ужјассө сылыс, не сөмын теоріјаын, бумага вылыс, газетнөј заметкајас өөрті, а збыл ужсө.

Но сіѣ еѣа. Гіжыслы колѣ тѣдны і СССР-лыс олѣмсѣ, ужјассѣ. Ветавлыны гырыс стрѣі-телствојас вылѣ, гырыс фабр.к-заводјасѣ, совхозјасѣ і не ѣтѣ-кык лун сен овны. Сылыс колѣмсѣ чајга доказывајтны оз ков, быдѣнлы гѣгѣрвоана.

Художествоа лѣтература вылас ужалѣмсѣ паскыда-на арталѣны лубѣтелскѣј ужѣн. Кор гѣгѣвітѣны инженер-стрѣітелѣс, сылы сѣтѣны велѣдѣчыны теорѣја боксан ВУЗ-ын, практѣка вылын стрѣітелствоас.

А мѣжан сіѣ чајтѣны—луннас мед мѣд уж вѣчѣ, а војнас, кор јѣзыс уѣѣны, велѣдѣ лѣтературнѣј теорѣја, маркѣізм-ленѣнізм і гѣжѣ классѣческѣј гѣжѣдјас.

Гіжыслы-ѣд сѣщѣм-жѣ инженерѣн мастерство боксаныс колѣ лоны. Сытѣг „лѣтература магнѣтострѣјтѣ“ он стрѣіт, нутронад ылѣѣ он мун. Лѣтература магнѣтострѣјастѣ стрѣітны колѣны сѣщѣм-жѣ художествоа кыв вылын ужалыс инженер-гѣжысјас, кушѣм инженерјас стрѣітѣсны збыл Магнѣтострѣјсѣ. Инженер—кыв мастер, полѣтік—маркѣіст—ленѣнѣч, художнѣк—сѣщѣм колѣ лоны гѣжыслы.

Абу-нѣн і мѣжан рѣластын воѣ кыпѣдны сѣорнѣ профѣссѣіонал-гѣжысјас јылыс. Тајѣн ме ог кѣсјы шуны—сѣ тајѣ гѣжыс, вѣј мѣздамѣ став ужыс, мед пукоѣ гортѣс да гѣжѣ. Сѣј классѣческѣј гѣжѣдјасыд оз артмыны. Ме шуа сѣщѣм ужыс мѣздѣм јылыс, кодѣ оз јѣтчы художествоа лѣтератураныскѣд, кодѣ оз сѣт гѣжы-сыслы збылыс сѣлѣмсѣаныс ужавны художествоа лѣтература вылас, бѣстѣ сылыс став, лѣбѣ умжык кадсѣ мѣд уж вылѣ. Сѣтам возмѣжност гѣжыслы участвујтны сѣціалѣзм стрѣітан практѣкаас, сѣтам кад сылы осмысѣлѣвајтны сіѣј практѣкасѣ маркѣізм-ленѣнізм теорѣја подув вылын, сѣтам условѣјѣ образјас вылѣ вужѣд-ны, обѣбщѣтны ѣтка тѣпјассѣ, фактјассѣ, лѣсѣ-дам колана ѣтсѣг сы ужын—сѣкѣ мѣ вермыны

пондам збылыс, а не бумага вылын, сѣорнѣтны лѣтература магнѣтострѣјас стрѣітѣм јылыс.

Тајѣн ме сіѣ-жѣ ог кѣсјы шуны і сіѣј, мыј сѣціалѣстѣческѣј пышкѣса, націѣіоналнѣј формаа художественнѣј, комѣ лѣтература лѣсѣдѣм колѣ-јѣршѣтны профѣссѣіонал гѣжысјас рамкаѣ. Мѣжан мог луныс-лун умжык јѣзѣс—производствѣ-вывса ударнѣкјасѣс,—вѣрлѣзысјасѣс, колхоз-нѣкјасѣс кыскыны лѣтература лѣсѣдан ужѣ. І Іменнѣ тајѣ корѣ, медым вѣліны вѣскѣдлана кадр, кодјас најѣ, лѣтератураѣ лѣктѣм ударнѣк-јасѣс, вермѣсны ескѣ вооружѣтны маркѣістскѣ-ленѣнскѣј теорѣјаѣн, лѣтературнѣј технѣкаѣн, мед луныс-лун дугдывтѣг ѣтсалѣсны налы кыптыны і теорѣја боксан, і творѣческѣј практѣка боксан і ѣбщѣј грамотност боксан.

Перестрѣјка мунѣ нѣжјѣ-на. Подулыс сы вылѣ ем. Быдѣн, кодѣ гѣгѣрвоѣс ВКП(б) ЦК-лыс постановлѣнѣсѣ не формалнѣ, а сущѣ-ствѣсѣ, кодѣ КАПП бырѣдѣмсѣ гѣгѣрвоѣ не сѣмын вывеска вѣжѣмѣн, а кыѣ ыжыд полѣ-тѣческѣј значѣнѣа восковѣн—гѣгѣрвоас, мыј подулыс сѣціалѣстѣческѣј лѣтература, лѣтера-тура магнѣтострѣјас лѣсѣдѣмлы јѣн, паскыд, зумыд, медым вѣвалытѣм ѣдјасѣн мунны воѣѣ. Мукѣдыс мѣжан сѣјын, мѣжан кѣсјѣм сѣјын, мѣ-жан даслун сѣјын тышкасны націѣіоналнѣј фор-маа, сѣціалѣстѣческѣј пышкѣса лѣтература лѣ-сѣдѣм вѣсна.

Колѣ інѣны—Оргкомѣтет абу-на колана вылаын. Уна уж, мог разрѣшѣтѣм. Разрѣшѣ-тѣмыс мунѣ вывтѣ нѣжјѣ. Мѣжан мог,—став комѣ пролетарскѣј, сѣветскѣј гѣжысјаслѣн і медвоѣ коммунѣст гѣжысјаслѣн—ѣтсавны Орг-комѣтетлы ужсѣ сувтѣдны сіѣ, кыѣ корѣ ѣнѣја кад. Мѣжан мог—котырѣтны вынѣмѣнѣсѣ став пролетарскѣј ѣбщѣственностлыс і медвоѣ комѣ сѣветскѣј гѣжысјаслыс ВКП(б) ЦК-лыс шуѣмсѣ олѣмѣ пѣртѣм вылѣ.

„БРУСКИ“ (Роман Ф. ПАНФЕРОВАЛӨН).

„Бруски“ романын Панферов материал пайдасы бастырма социалној саргыјас, кодјас лөбны і лөйсны өіктса өвмөс коллективизирүгін крестанство пийн.

Өнїа кадса өікт да крестанствоөс петкөдлөмын вермас лоны кык туј: өтік—„кокны“ туј, кодыр гіжысјас бөстөны өіктөс, кызі кык торјө јукөмөс (колхозникјас, кулакјас), шыбытөны ортөс став протіворечїөсө да петкөдлөны өіктөс сөмын веркөсөаныс. Тајө тујыс, кыті мукөд гіжысјас мунөны, шогмытөм туј, тазі өіктөс петкөдлөм лөб пөрјөдлөм,—схематичнөј, упрощениөј петкөдлөм.

Ем мөд туј—сөкыджык, кор гіжыс петкөдлө сїөс, мыј јылыс гіжө, гөгөрбок, став сөкыдлунсө, тырмытөмјассө, вермөмјассө, асөмынм нї классөвөј врагыс вынсө чїнтытөг. Сөмын тајө тујөд мунігөн гіжыс вермас сетны бур художествоа гіжөд. Панферов бөрјіс і муніс сөкыджык тујөдыс. Сїө бөстїс социализмлыс верман віз, віз, кодї пеккөдө аслыс туј протіворечїө гөрөдјас пыр, бөстїс віз крестанїналыс чужөмсө петкөдлөны. Петкөдлөны, кызі өтік образын вермас лоны і кулаккөј і середњаккөј сам да мөвпјас (Ільа Гурјанов), кызі јїтчөны өтік мортын і гөмужалыс і подкулачык (Шловка), і революционнөј чувство і сөмын ас вөсна (собственнїчскөј) төждысөм (Кїріл Ждаркін вөзза каднас), өіктөс социализм ногөн лөсөдөм вөсна төждысөм і вермытөм мелкобуржуазнөј мөвпјас (Степан Огњов).

Подулыс, кысаң паскалөны „Брускїын“ событїөјас,—өікт, кодї сөмын-на петїс гражданскөј војнаыс да шыгјалан лунјасыс һаң артмытөм вөсна, көнї мулөн зев ыжыд озырлуныс, көнї зев бөрө колөм ужалан техника да производство костса отношөннөјас, көнї ыжыд классөвөј јукөм да озыра олыс крестаналөн вескөдлөм, мыј сөшөма сїнмас шыбытїс Жарковлыс өіктө воөм бөрын.

Брускї коллектив пансїс да јөнмїс сы вөсна, мыј экономическөј неөбхөдїмөст шөктїс крестанаөс корөны тујјас поснї өвмөс помөз рөзбїртчөмыс візны, өвмөс, кодї вөлі пыр өтарө посналө семја быдмөмөн да візму торјөдчїгјасын јуклөмөн, лок нога му вөдїтөмөн, ічөт урожајјасөн. Мөд туј тајө положөннөыс

петны вөлі індөма Кїріл Ждаркін образын („Брускї“ вөзза кыгаын)—хуторскөј нога јөн өтка өвмөс течан туј. Но тајө тујыс вөлі вын сертї сөмын еша озыржык шөркөдөма крестаналы, мөд-кө—тајө тујыс вөлі сетө пискөс кулакјаслы сөвмыны, а сїзкө гөм крестанаөс сөдтө да ыждөдө пролетаризацїјасө. Ждаркін муніс мөд тујөд і „Брускї“ вөзза кыгалөн шөрја тышкыс (конфликт) сетөма Ждаркіналыс тујсө да Степан Огњовлыс нуан візсө (коллективизацїја віз) воча сувтөдөмын. Тајө тыш—тыш капїталїстїческөј тујјас костын өіктса олөмын, вөзө быдмөмын. Ждаркін вөлі коммунист, фронтовїк, енергичнөј да вежөра морт, но сылөн тујыс, кор сїө нуөдө вөлі тыш фермерскөј өвмөс вөсна, туј реакціоннөј, кор сїө шыбытө лозунг „озырмөј“ да кыскө ас бөрсө өтка јөн өвмөс төчөм вылө. Ждаркінлөн нїнөм ез артмы і сїө, көт вөлі отсөсөны сылы озыр крестана, лөі шыбытөма өіктыс став өіктса өвмөс бурмөдан ужөыс, сы вөсна, мыј гөм да шөркөдөма вөзмөстчыс крестана бөрјіс мөд туј—муніс Степан Огњов бөрсө.

Образјас, кодјас кыөны ас гөгөрыс „Брускїын“ вөчөсөмыслыс вөзө мунөмсө,—гөм крестаналөн образјас, колхознөј крестанство нырщїкјаслөн, кызі Огњовлөн, а бөрынжык—Кїріл Ждаркінлөн (сөржык кадса) код середњакјаслөн. Кулаккөј образјас (Плакушевлөн, Чухлавлөн) сетөма, кызі гөм да шөркөдөма крестана образјасы паныд сулалыс образјас, кызі социалнөј воча сувтөдан тор. Олөмын тышкасыс вынјас век сулалөны өтік мөдыскөд јїтчөмөн да протіворечївөј једїнствөын. Классөвөј тышкын, кодї мунө өіктын, зев ыжыд значөннө імејїтө капїталїзма социализма костын мелкобуржуазнөј шатласөм,—та вөсна „Брускїын“ уна выманнө сетөма тајө шатласөм выналы, мыј төдчө оз сөмын середњакјас пөвсын, но і гөм јөз костын, оз сөмын колхоз ортсын, но і колхоз піас.

Іскусстволөн художествоа выныс сымын јонжык, кымын буржыка, пыдїтїжык художык петкөдлө торја өтка образын өбдејсө. Панферовлөн уна сетөма гөмјөзлөн образјас унжыкыс на пїыс ассыныс самсө да ногсө воштытөг кыпөдөма тїпичнөјјасөз, тїпөвөј өбөб-

щепкыѡѡз. Поѡас индыны зев характернѡѡ,
тѡдчана Шѡнка образ вылѡ. Шѡнка „Брус-
кѡ“ воѡза кнѡгаын—лодыр, подкулачник, Пла-
кушевѡн агент. Плакушев да Степан Огнѡв
ас чужѡмнаныс петкѡдлѡны сѡктса классѡвѡѡ
тышлыс ѡтар-мѡдар помѡассѡ (полусѡассѡ),
Шѡнка-жѡ петкѡдлѡ гѡл крестана
пыщкѡ кулацкѡѡ мѡвпсам пырѡм
да паныдѡн, вѡча, суалаѡм Огнѡв-
лы тѡѡ дѡрт абу јурыс бѡстѡм, а тѡѡ збыл-
вылѡ олѡмсѡ петкѡдлѡм, кыѡ сѡѡ ем став
прѡтивѡречѡѡјаснас. Шѡнка образ вылын Пан-
ферѡв зев бура петкѡдлѡс мортлыс пѡхѡлогѡ-
јасѡ, кодѡ абу тупкѡса да оз пыр сулав, а
вежласѡ, вѡдѡизмѡнѡјтѡ. Шѡнка образѡн
петкѡдлѡма пѡснѡ вѡз-му ужалысѡлыс пѡхѡло-
гѡја вежѡм. Шѡнка, гѡл крестанѡн-подку-
лачник, кодѡс ставыс мустѡтѡнѡны, кодѡс ве-
сѡг ѡвнас некѡд оз шу, Шѡнка, коллѡкѡтив
влѡјаннѡ улын, тѡдчѡмѡн бурмѡ, ладмѡ. Не
колѡ шувы, мыѡ Шѡнкалѡн тѡѡ бѡдмѡмыс,
бурмѡмыс зев чуклѡс. Быд ѡбкыдѡторыс Шѡн-
ка кѡсѡ пыщѡны колхозыс, кытѡ сѡѡс бѡс-
тѡсны, но вѡчасѡн сѡѡ пондѡ гѡгѡрвоны асѡс,
кыѡѡ щѡщ колхозса кѡѡзѡнѡс, вѡчасѡн сѡѡ
воштѡ Шѡнка нѡмсѡ да сылы бѡр ас кѡс
shedѡ аслас ѡвыс, вѡчасѡн бара лѡѡ Васѡлѡј
Пѡскуновѡн. Мортлыс тѡѡ вежѡмсѡ да бѡд-
мѡмсѡ Панферѡвлѡн петкѡдлѡма бура.

Тöрытја поснi собственикiјасöс социализм-
лан кыскöм да переделатöм колхозын муно
оз шылыда, крукаалытöг, сы вöсна, мыј соб-
ственническöј мөвпiясыс на пын пукалöны
пыдын i мелкобуржуазнöј сөхија оз-на быр
куш колхоз панöмөн. Сijö сөхијаыс, уналаын
ферт мөд ногсөн-нын, тöдчö i колхоз пын-на.
Возза кыгаын-кө „Брускиас“ петкөдлөмө кол-
хоз вöсна тышкасöм, то мөд кыгаас петкөд-
лыөб колхоз пын социализм вöсна тышкасöм.
Ми аdзам, мыј мелкобуржуазнöј сөхија уналаын-
на асöб петкөдлө: көс плöтина дорын (возза
кыга помын), көнi чорыда музöм jöз сновт-
чыласны-нын вабөстөмкөд тышкасöмыс i бара
сувтöны уж вылө, кодыр налы көсjысöбны
ужалöмыс мынтыны. Либö сijö местаас, көнi
Иван Штыркинөс, кодi вöли горшасö унжык
нешыштны сфелнöј уждон, молотилкаыс вар-
тис, iзис jај комөкөз. Весиг Степан Огнов,
фронтөвик, колхоз паныс, коммунист, кодi jон-
мис кулакjаскөд тышкасöгөн, лөис кешөдөмө
колхоз вөскөдлысыс сijö-жө мелкобуржуазнöј
сөхијасö ас пышкөсыс вермытöмла.

“Бруски” возза кыгаһын вөчөһөмө Панферов паскөдөс, юяжыкаһө, ез колхозын, а, “Паскөдө Буерак” с-ктын. Мөдө кыгаас Панферов петкөдлө мјанлы тышкаһөм ыла олоһ вөһна колхоз пыһн. Панферовлоһ мөг тәні—петкөд-

лыны сиктас вьль производственної отноше-
н̄ојас, кыі чужь вьль олӧмыс классової тып-
пын, петкӧдлыны коллективлыс да быд ӧтка
мортлыс психологическо обществоын ташом веж-
сомјас, сдвигјас лӧѳм вӧсна. Панферов петкӧдлӧ
важ लोक олом журӧдомсӧ да вьль олом течӧмсӧ
зев пыдисан, тырӧн. Јӧзыс романа с абу пет-
кӧдлома гӧтовӧјӧн, најӧ вочасон бьлдмӧны да
јӧнмӧны роман вӧчӧбмыскӧд,— Панферов пет-
кӧдлӧ вьль мортлыс бьлдмӧм.

Важ гөл, пемыд, Һајт өікт петкөдлігөн, важ лок оломсө да важ традициялыс, привычкалыс вынсө петкөдлігөн, Панферов мөдарсань паныдөн, воча сувтөдө сјјө став важ лок торјыслаы выл өіктөс, коді быдмө, Быдмјгас сылы паныд сувтөны уна өөкыдторјас, кодјасөс Панферов оз көсјы тыртны петкөдлытөт, а петкөдлө выл өікт вөсна тышкасөмөлыс өөкыдлуңсө сјзі, кызі ем сјјө збыл вылас, оломас.

Выл јѳз, кодјас течѳны колхоз, щѳщ-на новѳдѳдѳны ас пѳас, мукѳд дырјѳыс јѳна тѳд-чѳмѳн, важ ѳлѳмыслѳыс тујѳассѳ, прѳвычкајѳассѳ, і был мортѳс на пыѳе Панферѳв петкѳдѳлѳ уж вылыѳн, производствѳ вылыѳн; сыѳдѳн јѳз—абу чужѳмѳтѳм, тѳгѳрѳбок ѳтщѳщја спѳлѳшнѳ масса.

Со—Степан Огнов, „Брукс“ організу-
ты, топыд коммунист-фронтовік, кодї ез вермы
ас возас суаалыс ооқыдлуңасо, тышкаан
иныс кежіс бокө, бөрө. Огнов угіс, сетчіс
сомненьоы—сетны абу госуларстволы кан-
хлебозаготровка куңа, ез гөгөрво тышјаслыс
став сложностс да кежөдіс „Бруксө“ став
пролетаріат, парвіја тышкасан тујыс. Мыј
Огновкөд лоіс? Сіјө паныдөн сувтөдіс аслас
көлхозлыс інтересјасө страна інтересјаслы,
госуларство, класс, став ужалыс јөз інтерес-
јаслы. Сіјө озын вөлі візөд ас гөгөрыс аслас
өтка овмөс сіңјасөн, өтка овмөс сертї, но сіјө
кутїс візөдны ас гөгөрыс ас панөм колхоз
сертї. Сіјө ез вермы кыпөдчыны колхозса
торја інтересјасыс выложык і танї Огновөс
верміс сылөн мелкобуржуазнөј сгїхіјасыс.

Со — Кірілл Ждаркін — середняк, коді „Бруски“ возза кыгаын муніс, пышјіс тыш-касѳм ѳкыкылунјасыс карѳ, кѳні сјјѳ јѳнміс, сылы шедіс выл закалака і Ждаркін бѳр лок-тіс колхозѳ выл мортѳн-нѳн, выл тышјас вылѳ.

Кірілл Ждаркін—зев інтэресноў образ „Брускіын“. Кірілл ез-на жё вермы пѣдтыны ас пѣас важ олѣммыс дуксѣ, важ вѣлѣаннѣојассѣ. Карын, заводын сѣјѣ, јона вежѣс, вѣл-пѣв доңжалѣс ассыс став мѣвпѣассѣ да шыбы-тѣс ѣтка овмѣс јѣнлуно важ ескѣмсѣ. Сѣјѣ ва-јѣс карыс вѣжд прѣкѣтѣескѣј бѣстѣчѣс, сѣјѣ гѣгѣрвоў, мѣј картѣс сѣкт ѣнѣм оз вермы керны і колхозѣ, кодѣ-на вѣлі олѣ дѣш ѣжѣ.

мыд оломон, Кірілл вайс заводса оджас, дисциплина да сүүлун. Ждаркинлон идеал болі—вочны колхозыс завод, медым колхозын болі заводлон став тодчана торжыс: машина, конвейер, дисциплина, збыл ужалом серты мынтыом. Сіјо, мыј Ждаркин агроном Богдановкод лөөддіс вымторсө „Брускилы“ (трунда перјом, был ногсөн му кужодалом, был оікас пуктасјас быттөм, был машинајас ужө пыртөм, сдемщина лөөддөм).—пуктис ыжыд, јон подув „Бруски“ овмөс улө, вөчис сені збыл вужвыјөһөзјс реконструкция.

Но сіјо каднас-жө Панферов петкодлө Ждаркин ужын, мыј качество да значеһөыс сіјө ужлон тырмытөм. Ждаркин ас ужөн петкодлө делачество да „шугавыв“ кежом, кодјаслон вужјасыс Ждаркин мелкобуржуазнөј мөвпјас, коласјасын, кодјасөс сіјө, кызі і Огњов, ез-на вермы қикөз пөдтыны.

Ждаркин колхоз былө вјзөдө сізі-жө, кызі совхоз былө. Ждаркин вунөдіс вјзму ужаломлыс особенностјассө, вунөдіс посні төвар керыјасөс социализмлаһ кыскөм јылыс.

Ждаркин лөөддіс сдемщина, коді дерт буржык Огњовса „једодкөј“ сјстемасыс. Но і тајө торсө оломө пөртөмын, кызі і мукөд уж нуөдігөн. Ждаркин ужалис адмјнјстративнөј, колхознөј масса былө пыкөйтөг, најө отсөгтөг, воспитательнөј уж бөкө колөмөн, вунөдөмөн. Течө болі асөыс став лыддөмјас ас авторјтет былас да ужалом еффејтивноот былас. Ждаркинын пыдын пукалө індјвјдуализм сөхјја (коді төдчө і сені, кызі сіјө ыывбабајас дјнө относјтчө), тајө сөхјјаыс нуө сіјөс крестанство дјныс торјалөмлаһ, асөс былө кыпөдөмлаһ, асөс возө петкодлөмлаһ. Уж сјстема, кодөс лөөддіс Ждаркин (сдемщина), сјзнассө зев бур, но тајө сјстема бергөдчјс Ждаркины паныдөн, кыпөдөс рваческөј мөвпјас колхозыкјас пјын, сы вөсна, мыј Ждаркин ез нуөд колана воспитательнөј уж масса пөвсас. Огњовлөһ-кө выныс болі сен, мыј сіјө пыр болі массакөд, ырышјкалө болі на пыщсаһ-жө, Ждаркинлон вын кыптөма сіјө практическөј вермөмјас вылын, сы вылын, мыј сіјө культурнөјжык мукөдсыс, да сіјөс полөмөн-сорөн уважајтөны. Ждаркин көсјө јөзөыс ас вылынжык сулалөмнас кыскыны ас бөреыс крөстанаөс, а мукөд дырјыс і заставјтны. Колхозса обществонөј тырмытөмјас Ждаркин медвоз лыддө, кызі асөыс, Ждаркиныс, лчнөј вермытөм.

Но көтө уна тырмытөм торјас-на емөс Ждаркинлон роман сертыыс, төдчө, мыј тајө тырмытөмјассө Ждаркин вермас, бырөдас асөыс індјвјдуализмческөј петкодчөмјассө, сіз-жө, кызі вермываліс колхозса овмөсын прорывјас.

Панферов петкодлө колхозыс былө произ-

водственнөј отношеһөјас, петкодлө заводлыс өікт былө вміјанһө, сіјө вліјанһөыс төдчө Кірілл пыр да Сјвашов пыр.

Панферов петкодлө мјјан воҙын колхозөс оз шыдөдөмөн-молөдөмөн, лакујтөмөн, а петкодлө ставнас чорыд тышсө, кодөс нуөдөны колхоз течыөјас. Тани сетөма ыывавыв сөхјјакөд (јі кывтөм, шер уөдм да с. в.) тышкаоөм і „важ морт сөхјјакөд“, важ прівычкајаскөд да традјцјјајаскөд тышкасөм, колхозын уж лөөддөм вөсна да былө производственнөј отношеһөјас лөөддөм вөсна тышкасөм.

Тајө сөкыд торјас воҙас не бөрынчтыны, а вермыны најөөс і сіјө вермөмјассө вочасөн петкодлө автор.

Унаөһ бөрынчтөны сөкыд торјас воҙын, но колхозлаһ кысөһны век былө вынјас, кызі гөһ крөстана пөвсыс, сізік-і шөркоддема олысјас пөвсыс (Захар Катаев).

Тајө роман өзтө, кыпөдө лыддөысөс былө вөсна тышкаоөм былө, лыддөылөһ оз колнекушөм мөд оікас мөвп сыыс өтар, мјј вермас былө ногса олом, мыј сіјөһын вермө, мыј Кірілл Ждаркин да сылөһ јортјасыс бырөдасны прорывјас, вермасны ыывавывса да морт пјса сөхјја.

Дерт, романын емөс-на і тырмытөмторјас, но најө некызһын ез вермыны сајөдны, тыртны ыжыд значеһөсө „Бруски“ романыс.

* * *

Комі һыга лөзаниһ вөчис зев бур тор сјјөн, мыј лөзіс коміөн „Бруски“ романыс воҙа кыгасө. Комі ужалыс јөз вермасны төдмасны роч пролетарскөј гјжыс Панферов колана художествоа гјжөдөн—„Бруски“ романөн. Најө татыс адјасны, кызі гөһ да шөркоддема крөстана большевјк партија веекөдлөм улын нуөдөны чорыд тыш колхоз вөсна да социализм течөм вөсна колхоз пјас, колхозсө јонмөдөм вөсна. Кызі ужалыс крөстана нуөдөны чорыд классөвөј тыш кулакјаскөд, кодјас пјнсө вөшпјктөмөн муһөны колхозлы паныд сіјөс жуғөдөм могыс.

Быд художествоа гјжөд өтө кыв вылыө мөд кыв былө вужөдөмлы оетчөны өтама корөмјас (требованһөјас). Сетны художествоа гјжөд мөд кыв былө вужөдөмын сөшөм-же художествоа дөна тор, кызік і орігіналыс, не воштыны гјжөдса сөһлыыс особенностјассө, мед өскө ез вошны образјаслөһ чужөмјасыс, төдчанторјасыс.

Комі гјжыс Шеболкін тајө романыс воҙа кыга коміөдөма, поңө шуны, шогмана, сөмын ставнас кыгасө лыддан-да төдчө, мыј гјжөма сөкыджыка. Тајө, ме думыс, сы вөсна, мыј став кыв да кывтор сінөма вужөдны-

комиӧдны пунктуально-точноја да комиӧдӧмас та понда јона кылӧ роч сорнилӧн ладыс. Сыыс ӧтар емӧс ӧткымын тырмытӧм торјас, небрежностјас. Шуам кӧв:

„—Со код улын лоӧ узны!—скӧрыс чӧвтис Ката Пыракиналы ортча керкаса нывбаба —дӧва Окулина Чесалкина“ (звено 1,б).

Панферовлӧн кыгаас тајӧ мстаыс гижӧма ет: „—Вот под кем спать доведется!—зло жинула Кате Пырякиной Анчурка Кудярова“.

Ог тӧд, мыла тани Щеболкин јортлы ковмис нимјассӧ вежны (Анчурка Кудярова—

Окулина Чесалкина). Тащӧм торјасыс нӧшта емӧс, возӧ былӧ сјӧдс колӧ бырӧдны.

Кутам видчӧны „Брускилыс“ мӧд кыга комиӧн лезӧм, мӧвпалам, мыј сјӧдс лоӧ шылыджыка комиӧдӧм да ешажык лоӧ кыгаас техникескӧј тырмытӧмторјас.

Панферовлыс тајӧ „Бруски“ романсӧ јона щӧктам лыддыны колхозникјаслы. Тајӧ кыга сетас налы јон зарадка возӧ тышкаоны социализм вӧсна, колхозјас течӧм да јонмӧдӧм вӧсна.

Олӧк-Ондрей.

ВАЖ КОМИ ПОЕЗЫЈАЫС

1866-ӧд вӧса „Вологодские Губернские Ведомости“ видлаалӧн (2 да 3 №№-јасын) шукаӧи тајӧ кывбурјас вылас коми кыв вылын, роч шыпасјасӧн, јона торкоалӧмӧн, сесса најӧс-жӧ роч кыв былӧ локиника вужӧдӧмӧн. Мем окота лоӧи тајӧ кывбурјассӧ гижны коми шыпасјасӧн да јӧзӧдны: оӧлӧм былӧ воисны. Талуна абу воштӧмаӧ доналунсӧ да мичалунсӧ. Гижысыс вевтысӧма „К“ шыпас улӧ. Јӧзӧдӧ кывбурјассӧ јӧз пӧвсыс бостӧм сыланкыјас улӧ, сӧмын тӧдчӧ: тајӧ абу јӧз пӧвсыс, торја-нын бура тӧдчӧ „понкӧд“ кывбурын: мортывд видчысӧ „жалованнӧ“ бостӧм. Сікӧ тајӧ „жалованщӧк“—служашщӧј мортӧн гижӧм кывбурјас. Ме ногӧн тајӧ Иван Куратовлӧн. Сјӧд ачыс і зевсӧма „К“ шыпасјас улад. Куратов „Вологодские Губ. Ведомости“-ын јӧзӧдлӧма уна статтајас коми кыв јылыс (1865 вӧса 23, 31, 37 №№-ын; 1866 вӧса 18 да 19 №№-ын) кырымасӧма сетчӧ тыр нимӧн. А кывбурјассӧ јӧзӧдны мортывды лоӧма ылӧдӧмӧн,—кодлыскӧ адзывлӧм јӧз кост сыланкыјас туйӧ: сытӧгыд дерт, сек ескӧ лезны роч полицейскӧј „газет нисӧжурналад“. Тајӧ кывбурјас сертӧи авторыс сувтӧ сінвоцад ыжыд художник-бытописательӧн (јӧзкост олӧм

петкӧдлысӧн): ешаник кывјасӧн нол кывбурын (витӧдыс сӧмын авторсӧ петкӧдлыс) сувтӧ медса тӧдчана торјаснас коми јӧзлӧн олӧм-вежӧртӧмыс, мистӧмторјасыс олӧманыс. Сјӧд кывбурјасыс ловаӧс ӧнӧз-на. Култура тӧдмӧдыс вексӧ пондас былӧ пуктыны тајӧ кывбурјастӧ, комијасӧс гӧгӧрвоны отсалӧны-да.

Ме казтышталӧ-нын, миса Куратовлӧн „Вологод. Губ. Ведомости“-ын јӧзӧдӧма вел уна статта коми кыв јылыс. Статтајас зев бурӧс, уна вылтор наукаын сетӧны. Сек, дерт, некод ез тырдоӧн доӧжавлы најӧс, ӧнӧз-на ез нӧи. А ме ногыс колӧ. „Вологодские Губ. Ведомости“-ын вӧлавлӧма уна гижӧдјас комијас јылыс, кодјасӧс Коми истӧрија да култура тӧдмалысмы колӧ тӧдны. Луасны 70 вӧса газет комплектјасын зев ӧккыд уж. Ме ногыс, Коми областы либӧ Академја Наук пыр колӧ став буржык гижӧдјассӧ комијас јылыс (шуам, М. Михаловлыс „Устывм“—нима статтајасӧс, Куратовлыс, Г. С. Лыткинлыс, Николаж Скворцовлыс, Кулӧмдинса бунт јылыс, „бурсылысјас јылыс“, с. в.) чукӧртны да весӧг лезны торја кыгаӧн. Тајӧ лоӧ зев ыжыд колана восков Коми истӧрија да култура тӧдмӧдан ужын, матыстас тајӧ ужас унжык велӧдчӧма да велӧд-

чыо комијасѳс. А ѳні вајѳда сѳѳ гѳ-
жѳѳсѳ, кодѳс ме адѳі „Вологодские
Губернские ведомости“—ыѳ 2 да 3
номерѳасѳю.

„Зырянские песни. Посещая Зы-
рянский край редко можно услышать
зырянскую песню, даже и в самом
Устьсысольске — средоточии зырян-
ской цивилизации. В Устьсысольске
и его окраинах трудно услышать
зырянскую песню: таможенные туземцы,
в своих народных собраниях, постоян-
но поют песни русские, искажая их
неправильным выговором; пение это
не отличается ни стройностью, ни
музыкальностью, не веселит, ни гру-
сти не наводит, словом бездушно и
недело. Понятно, русский элемент,
вытесняющий постоянно зырянизм,
главной тому причиной: иное впечат-
ление наводят народные зырянские
песни: в них есть и смысл, и музы-
кальность, и бурные порывы, и тихая
грусть. Напрасно у большинства су-
ществует предубеждение, что зырян-
ский язык один из бедных по со-
держанию. Зырянские песни лиричес-
кого склада благозвучны, а народ-
ные, как подобного рода и русские
отличаются поражающими мотивами.
Вот, для примера, пять зырянских
песен, виденных мною в рукописи
одного природного образованного зы-
рянина, и слышанных в недавнее
время в пении их Устьсысольскими
зырянками:

I. ЗОН

Он тѳѳ-на те, он.
Мѳча, авѳа зон,
Сѳлѳмтѳ, олѳмтѳ
Асыжѳд дон.
Бурлунтѳ, шудлунтѳ
Он тѳѳ те, он!
Регѳд мортѳд том!
Иѳѳ олан ком!
Выныдлы мывкѳдыд
Пуктас мед дом!
Мунѳны лунвоѳыд...
Регѳд мортѳд том!
Ѳгнас морт—жѳын морт
Ангел, Кул да орт
Ѳткѳн мед оласны!
Лѳсѳѳ, зон, горт!
Лѳсѳѳ кѳв мусатѳ!
Ѳгнад—жѳын морт!

Он каѳав, он кѳв...
Рытывбѳд рам нѳв
Јандѳсѳ, ылавсѳ:
„Kod теѳсѳвыѳ!
долѳд те, мелѳ те!“
Нѳм те он кѳв!
Ѳмѳ ва кѳѳ вѳр
Шондѳ јѳѳ-лы пѳр
Нѳлыслы тыдалѳ!
Весшѳрѳ дѳр
Чужѳмас ворслѳвлѳѳ
Ѳмѳѳа вѳр!
Жѳсныд сѳкѳѳ вѳј!
Нѳбѳд сѳлѳн сој!
Јурѳсѳ сѳтѳма
Нѳлыслы мај.
долѳдмас лун сѳкѳѳ,
Жѳндаммас вѳј!
Кѳвлѳн, ем-пѳ рај?
Сѳтѳѳ ен-на кај!
Кувны і пѳрысѳн
Ештамѳј тај...
Том јѳѳ! Нѳв морѳсыѳ
Кѳрсѳ тѳ рај!
Јѳзлы абу мог!
Јѳзлы абу шог!
Мед вѳлі најалы
Шаѳ оласног...
Нѳвкѳѳ, зон, шудалѳ!
Јѳзлы мыј мог!

II. ТОМ НЫВ

Шондѳ банѳј,
Бур таланѳј,
Муса, мѳча нѳв!
Ѳшкѳм ѳкты,
Зон-моз јѳкты,
Вѳлшаѳ, сѳрав, сѳв!
Јуреѳс дѳмсѳ, вѳмсыѳ нѳмсѳ
Петкѳѳ том мортлыѳ!
Мед те бѳрыѳ
Гажмас пѳрыѳ
Сѳлѳм гажѳѳдыѳ!
Југѳд шондѳ,
сѳлѳѳ, шонты
Став јѳнѳвѳтѳвсѳ!
Мѳча нѳлѳ!
Мытчѳв мѳлы
Кѳкнѳд олѳмсѳ!

III. ГѳЛ ЗОН

Енѳ полѳ,
Мѳног олѳ!
Мѳнсыѳ керка ыѳла
Шондѳ лонтыѳыѳлѳ!
Јѳртыр пѳѳѳр

Быдмө веоби
 Оз ков сјѳс којны!
 Вјдтѳг оз сојны.
 Вѳрын уна
 Мѳс-вѳв. Муна,
 Кодѳс колѳ кыла!
 Кинѳс гажа лыла!
 Пыр ме јѳм!
 Сур пыр пуѳм!
 Сурѳј—паскыд јутыр,
 Быгја, абу гудыр!
 Шыд быд пачын,
 Нан быд рачын,
 дастѳны мем! Воа,
 Уднала і соја!
 Быдсѳн ордын
 Мивок гортын,
 Асморт! Лѳгѳс тјјан,
 Ај-мамјас, ныв-пјјан!
 Озырногѳн
 Ог вјѳ шогѳн!
 Јурѳі гѳгылтѳма,
 Нывлы лубітѳма!

IV. ПѳРЫГ

Ој, ој, мы нѳ сјзі ола
 дыр!
 Кулѳмыс ог,—пыѳс пола
 Пыр!
 Мејам быдсѳн сојѳм сылыѳ
 Нан!
 Ог-нын казав пызан вылыѳ
 Пан!
 Тырыс ембур дастылісны
 —Ов!
 Сылыѳ корны дѳмас вылѳ
 Пов!
 „дурпон“—выл нѳм пуктіс сјѳ
 Мем!
 Кыз-нѳ арталі ме пѳ,
 Нем!
 Мыј ме јѳз моз мортлов сеті
 Тед?

Барај-мон... Но сјѳ петлѳ!
 Мед!
 Оз-пѳ гѳгѳрвоѳд быдсѳ
 Јѳј!
 Ог тѳд вошсыны тао кытѳ
 Вој!
 Ен вјзі Нораоны мед муна?
 Ог.
 Сјз-нын мекѳд налы уна
 Шог!
 Вины ачымѳс? да кыла:
 Мыж!
 Кызкѳ пуртајас лыд вылѳ
 Ныж!
 Тавој лѳсаѳс-нын јона
 Орт
 Тѳдан вѳзјѳны мем дѳна
 „Горт“!
 Мышасан да гуѳ усан,
 Пон!
 Пернапассѳ чѳвтас гуѳн
 Зон!

V. ПОНКѳД

Оз-нын сывсы!
 Оз-нын кывсы!
 Эептын сѳм!..
 Понјѳј жугыл,
 Шајкоѳ нукыл
 Нукыртѳм..
 Четчыв, кылан!
 Мыј те полан,
 Муса вок?
 Нантор кызкѳ
 Колѳм кысѳ:
 Сој те лок..
 Месѳ кызкѳ
 Табак вјза
 Кыскысмѳн..
 Аскі шаң-ѳ?—
 Жалованњѳ
 Бостѳмѳн!..

К.

Кушӧм гижӧджас петавлісны „Ордым“ журналын 1930 воын

КРИТИКА АА ПУБЛИЦИСТИКА СТАТТАЈАС

Kodi gижic	Гижӧдлӧн нѳмыс	Кушӧм номер	Лістбок
передовѳјјас	Нуӧдам чорыд тыш націонал-шовінізмкӧд		
	Том гижыӧјасӧс котыртӧм јылыы	6	3—5
	Комі художествоа література јылыы резолюціја	11	33—35
	Бергӧдчам соціалізм течӧмлам	13—14	23
	Обращение секретариата РАПП	15—16	35
	Націоналнӧј політіка олӧмӧ пӧртӧм јылыы ВКП (б)	17—18	3—8
	Обком бјуролӧн резолюціја		
	КАПП-лӧн боевӧј мог—вӧчны пролетаріат нога	17—18	26—27
	комі художествоа література		
	КАПП правленнӧ ужалӧм јылыы	17—18	28—30
	КАПП којмӧд конференціјалӧн шуӧмјас	17—18	31—33
	Пролетаріат комі художествоа література гижыы	19	3—5
	кадрјас лӧсӧдӧм јылыы		
	Робочӧј-ударникјасӧс літератураӧ пріэыв	19	6
	Октябрса революціјалы 13 во	20	3—4
	Вредітелјас интервентјаслы вочакыы	21	3—5
	КАПП-ын чістка нуӧдан протокол	22	3—4
		22	27—32
Выл Паш	Комі художествоа література соціалізм течан фронт	15—16	36—39
„	Ставмывыкса пролетаріат нога гижыӧјаслӧн конференціја	22	10—13
Журналист	Сӧветскӧј феллетонлӧн мастер	17—18	34
Захаров	Кодлы тајӧ ныгаыс	23—24	25—27
Ігнатов	Нӧшта „Омра“ јылыы	11	34
Ізјур Іван	„Рытја“ ідеологіја боксан абу шогмана	9	28—30
„	Поет—большевиклӧн дасвоса туј	23—24	25
Ілла Вао	Њекумын кыы менам гижӧд нелучкіторјас јылыы	23—24	22
Ілівапыс	КАПП чістка нуӧдӧмлӧн мојас	11	33
„	„Омра“ абу пролетаріат нога гижыы, а контр-революціонер	9	29—30
„	Міјан мојас пјавілетка којмӧд воӧ пырігӧн	23—24	3
Ісӧт Іван	Художествоа гижӧдӧн кыпӧдам ужалыы војтырӧс социалізм стрӧітан ужӧ	22	27—32
Јуо	Тіма Венлы вочакыы	3—4	43
Луцін	Комі театр выл туј вылын	20	25
Лучев Іван	Мыј колӧ тӧдны кывбур течігӧн	13—14	27—32
Максім Горкіј	Робочӧј да креовтанаяс діно	22	7
Њобдінса Віктор	Комі кывбур формајас јылыы	1	27
„	Комі театрлӧн подув ем	20	28
Оботуров І. І.	Націонал-шовінізм комі літератураын	7—8	41
„	Кыскам комі художествоа літератураӧс націонал-шовінізм нурыы	9	22—24
„	Њобдінса Вікторлӧн „Рытја“ пјеса—веокыдывыы кезыӧјаслӧн пјеса	9	25—27
„	КАПП-лӧн боевӧј мог—вӧчны пролетаріат нога	17—18	28—30
	комі художествоа література		

Kodi rижis	Гіжодлөн нıмıс	Кушõм номер	Лıстбок
Пармазон	Сан Антус шõр тујвіз короб	2	28
Попов Н. А.	Мајакoвскõј	9	3
Пед Ген	Сõветјасõ бõрјыогõн вõчам перелом быд ужын .	22	5
Сим Ван	Паскõдам массõвõј уж	21	25
Титов Иван	Петкõдны лıтєратураõс ужалыс јõз пõвсõ . . .	13—14	25
Шыладорса Мıш	Ме—реалıзм дор	3—4	41
"	Чорзõдам тыш национал—мелкобуржуазнõј лıтє- ратуракõд	23—24	20

ХУДОЖЕСТВОА ПРОЗА

(вıотјас, очеркјас да пјесажас)

Апрелскıј М.	Кебраса дıвõјас (очерк)	21	21
Бабıч	Крестаналõн шуд (вıот)	6,7—8	6—15
Бела Іљеш	Тїсса ыпјалõ (вıот)	21	9—20
Богословскıј	Кызı лоı Сыктывкар (очерк)	2	26
Боргенс	Фєзєртїр (вıот)	15—16	9—23
Бубнов Л.	Мıжанõс оз вõрзõдны (вıот)	21	31
Бавїмєј Јогор	Вõрын (вıот)	7—8	47
"	Коммуна „Вıаму ужалыс“ (вıот)	10	15
Выл Паш	Гõрд фронтовїклõн ОдВА-õ волõм (роч ылыыс) .	5	27
"	Камаса баржа (Јавıч сєртї вıот)	5	30
"	Лõõдчы кõзны (пјеса) роч ылыыс	7—8	14—15
"	Колхозõ мун (роч ылыыс пјеса)	7—8	19
"	Кык мучєнык (Португалов сєртї)	7—8	32
"	Gõд нıмпас (вıот Торы сєртї)	9	6—8
"	Сыктывкар мај 1-õд лунõ (очерк)	9	19
"	Чажјам борјас (очерк)	10	19—22
"	Паскõдам вõвлытõм петасјас (очерк)	17—18	19
Громов	Отувја уж вõсна (вıот)	3—4	11—21
Гумїлов	Расправа (вıот)	19	29—32
Горонїн П.	Фєзєртїрјас пõвсын (вıот)	3—4	3—5
Замојскıј П.	Kodi кõзайныс (вıот)	11	21—25
Ізјур Иван	Кызı артмõ ордым (очерк)	7—8	37—40
Ілїапыс	Отка пı (вıот)	2	6—12
"	Зурган (вıот)	5	23—26
Іосїкї Кајама	Цемент бõчкаыс пıсмõ (вıот)	23—24	18
Канатчїков	1905-õд воõ (вıот)	23—24	7—10
Катајєв В.	Порогјас (очерк)	15—16	24—29
Колцов Мıхаїл	Вчн (фєлјєтон)	13—14	3—6
Кос кабыр	Бабаяс (вıот)	5	21
Костромїн А.	Лок зєв мојдны (ворсантор)	13—14	39
Котов	Бєрєзїна ылыын (вıот)	3—4	31—40
Кочанов Јогор	Батрак Ванõ (вıот)	2	19—22
Латкїна	Kodi унжык (вıот)	10	29
Лї	Кызı Лї-Шї-ї лоı партїзанõн (очерк)	7—8	34—36
Лїпецкıј	Кос кї (вıот)	10	3—12
Лїч	Сїктса сєрпасјас (очерк)	7—8	30
"	Кõзa да петасјас (вıот)	9	13
"	Вєлõдчы Грїша (вıот)	11	26—29
Лїхачєв М.	Отсалїссєз (вıот)	23—24	28
Луи Сузанна	500.000 (вıот)	17—18	12—18
Макоїмов	Быдыыс гїгантјас (вıот)	20	17—23
Макоїм Горкїј	Јанвар 9-õд лун (вıот)	2	3—5

Kodi gižis	Gižodlon nimys	Kuşom nomer	Lisibon
Мітрук Як	Нтерп (очерк)	7—8	27
Нюбдинса Віттор	Ордѣмѣм (віст)	1	5—16
"	Вѣрын (пјеса Апушкін серті)	19	15—28
Новіков Ніколај	Колхозник Міта (віст)	17—18	35
Осіповіч	Кызі мі мырдым собраннѣ (віст)	17—18	22—25
Панферов	Сделщина (віст „Брускі“ романыс)	22	17—24
Пед. Ген	Вежсѣ олѣм—вежсѣ морт (віст)	5	3—13
"	Ударникјас (віст)	20	7—15
Подвојскіј	Лемін военно-революціоннѣ штабын (віст)	1	3—4
Резаткін	Кырыш Васлѣм гѣтрабѣм (віст)	6	20
С. К.	Урожај (віст)	15—16	3—6
Савеллев	Пѣсва (віст)	13—14	33—38
Сашко Ол	Кор Мітѣ балабѣжсѣ гыжыштис (віст)	1	17—25
"	Выл закон (віст)	3—4	25—30
Сандрік Јогор	Шыа вѣр вылын (віст)	2	14—17
"	Зарнја самородокјас (віст Герман Спектор серті)	22	14
"	Фігура (віст Петелін серті)	23—24	14—17
Сім Ван	Петыр даф малыштис тошсѣ (фелјетон)	11	30
Свердлов	Геноосен (віст)	11	37
Степан Поларнѣ	Доброволеч Гріша (віст)	6	18—28
Тіма Вен	Вѣрлѣзан інын (віст)	2	23—25
Торлопов М.	Кынѣмпѣт корены (віст)	5	18—20
Трошев М.	160 кілометр моллѣм (віст)	11	23—28
Філіппов Н.	21 міллон (очерк)	7—8	20—22

КЫВБУРЈАС

Безыменскіј А.	Партіја XVI сјезд вылын вісталѣм	13—14	7—11
Васілеј Јогор	Печат	9	10
"	Міјан література	10	14
"	Ќтувја уж	22	25
"	Ставѣм сѣветѣ бѣрјысны	23—24	18
Вас Міт	Ен вуграв	3—4	17
"	Кызі Парпѣм стрѣйтѣ соціалізм	11—12	31
"	Олѣмыс ордѣмѣм	15—16	8
Выл Паш	Тувсовја	5	6
"	Јујаслѣм візылыс корѣ	6	20
"	Парпѣмлѣм вѣркылѣдѣм	6	—
"	Зумыда тувтчалѣм кылѣ	7—8	23
"	Вѣлѣ нѣјтны, нѣјтны кѣсјѣм (Семјан Беднѣј серті)	7—8	25
"	Бѣјебѣј чукѣстѣм (Безыменскіј серті)	7—8	25
"	Блухер арміјалѣм сыланкыв (Жаров серті)	7—8	26
"	Трактор вѣрын	7—8	46
"	Міллон бѣрѣа міллон	9	10
"	Гѣрдармејечалѣм віст (Доронін серті)	9	17
"	Ужѣм морт (рѣч вылыс)	9	18
"	Індѣм воштѣм	9	—
"	Гудѣм (поемаыс отрывокјас)	11—12	15—20
"	Поетлы	15—16	7
"	Бордја војас	20	5
"	Вѣрлѣзѣюјаслѣм марш	20	16
"	Еј, еј, војтырѣј	21	29
"	Туганјас	23—24	5
Зѣла Семјан	Кык бана шанга	2	18

Kodi rızıe	G i ž o d l o n' n ы м ы с	Кушом номер	Листок
Игнатов К.	Морос шорын солон жокто	1	30
Илла Ваз	Рештво служба (Семжан Бедној серти)	1	8
"	Суз пон да јој боб (Пушкин серти)	3—4	22—24
"	Бор куза	13—14	12—16
"	Ворын	19	13
"	Воркылдысаслон сыланкыв	5	12
"	Визажур Ставмувыса революција гижыясасы	21	6
"	Шужа марш (Мажаковској серти)	23—24	11
"	Лебодчы тышко (Жаров серти)	23—24	12
Козув П.	Воис тоа	2	32
Кукина М.	Арын	1	30
Лааткин В.	Колхозники	11	20
"	Трактористалон сыланкыв	21	8
"	Ворд	21	26
Латкина А.	Медборја гор	10	30
Лебедев М. Н.	Кык кулак	3—4	6—10
"	Почолон олон	9	11
"	Римској папа шуис шапа	10	13
"	Кызи чужис Грша Ван	19	9
Лич	Коми му вежо	2	13
"	Велодчынны мунигон	7—8	12
"	Выл рыт	9	9
"	Пур вылын	10	13
"	Котырби ворлезны	17—18	38
"	Выл уж	17—18	38
Лихачев М.	добровольц Пюдор	1	25
"	Ловчис иббез	6	12
"	Тракторной зык	6	16
"	Гуна вылын	11	6
"	Ошын корт шула	13—14	20
"	Ышкысан кад	15—16	29
"	Ежва куза	15—16	31
"	Быдмам і јоннам	21	24
Лучев Иван	Колхозникяслон сыланкыв	7—8	12
Митрук јак	Ленин тујод	2	13
"	Выл олон	7—8	13
"	Кыр јылын	7—8	24
"	Вой му	15—16	31
"	Выл восков	15—16	32
"	Ме оыла	15—16	33
"	Лебач	15—16	33
Нюбинса Виттор	Горд Армия (Апушкин серти)	17—18	9—11
Он Миш	Велодчом морт	1	31
"	Небыд кывја Тима Вао	9	16
"	Челафлон быдтас	15—16	40
Ондрей пи	Машо	1	32
Он Кол	Кујалоны комын квайт морт	15—16	4
Попов Фед	Социализман	9	9
"	Выл сикт	9	5
"	Выл нога уж	15—16	30
Сандрік Јогор	Щапкоз јура гылыд јар	7—8	13
"	Тувсалы	13—14	21
"	дождь	19	14
Сенан Миг	Луныс пышје воздан	17—18	37

Kodi gijis	Gijodlon nımyc	Kuřom номер	Листбөк
Степан Поларнөй	Тулыс	9	15
"	Тувсов асыв	10	14
Сук Парма	Трактор	13—14	19
Сук Парма да			
Ғитов Иван	Колхоз му дорын	13—14	19
Ғитов Иван	Выл шыјас	13—14	17
"	Тенад өшің дорсаң	13—14	18
"	Пур вылын кывтiгөн мi	13—14	18
"	Чужим мi	13—14	19
"	Менам кыв КАПП-са коймөд конференция вылын	19	7
Ғикөн Коләј	Kodi вермас	13—14	20
"	Бөрдәс әвер	15—16	29
Чушкан	Лечитчыясәдн опытјас	23—24	3
Шыладорса Миш	Ва катчөс мөдөдчис јөр	10	10
"	Ыркөдчыны абу кад	13—14	21
Шуштөм	Кымөрјас	13—14	22

Кушом Гижоджас петавлісны „Ударник“ журналын 1931 воын КРИТИКА ДА ПУБЛИЦИСТИКА СТАТЪАЈАС

Kodi gizic	Гижодлон нѳмыс	Кушом нумер	Лістбож
передовѳјјас	Чорѳдны тыш кык фронт вылѳ	1	3—4
	Лѳѳдчыны Комі автономіја 10 во тыріг кешлѳ.	2	3
	Віт во тырѳ КАПП-лы	3—4	—
	Робѳдѳјјас, батрақјас, вѳрлѳзыѳјас да колхоунықјас дінѳ	3—4	—
	„Ордым“ журнал јылыѳ ВКП (б) ОК бјуролѳн шуѳм	3—4	1—2
	Перестроітчыны	3—4	12
	Национальнѳј вопросын медчорым бѳ вѳскѳдам великодержавнѳј шовінізм вылѳ	5	—
	Пролетарскѳј комі гіжысјаслы техникаѳн овла- дѳјтны быт	6	—
	Комі алфавіт латінізірујтѳм јылыѳ	7—8	—
	Печат декада нуѳдїгѳн пролетарскѳј комі гіжыѳ- јаслѳн мојјас	7—8	22
	Літературнѳј кружокјас дорѳ шыѳдчѳм	9	—
	Кад кешлѳ разѳдам выл зајѳм	9	16
	Областлы колѳ тѳдны асоыс геројјассѳ	10	—
	Гегемоніја перјан туј вылын	10	1
	Художествоа літературалѳн выл војвыв течѳмын мојјас	11—12	—
	Выл обстановка—выл мојјас	13	—
	Сталін јортлѳн вісталѳм да РАПП-лѳн мојјас	14	—
	Пролетарскѳј гіжыѳјас—radіѳ фронт вылѳ	14	1—2
	Бырдны бѳрѳ колтчѳм	15—16	—
	Тышкаоны выл вермѳмјас вѳсна	17—18	—
	Пѳртны олѳмѳ Сталін јортлыѳ 6 условіѳ	19—20	—
	Одѳдны перестроітчѳм	21—22	—
		23—24	—
Акін пі Боріс Біјавір Јаг зон Ізјур Іван	Чукѳртам граждaнскѳј војналыѳ історіја	14	16
	Кодлыѳ оз поѳ велѳдчыны	10	13—14
	Комі гіжыѳјас Латін алфавіт вылѳ вуѳѳм јылыѳ	10	12
	Выл кадрјастѳ тазітѳ он быдты	1	30
	Мыјсань заводітны	3—4	16
	Мыј лѳѳ поезіјамс.	5	16
	см. Фурманов	6	13
	Боотам ас кіѳ техника	6	14
	Поезіјаѳс кос росѳ пѳртѳм јылыѳ	7—8	23
	Геројјас	11—12	1
	Тыртѳм іныѳ полѳм	11—12	15—16
	Нѳбдінса Віттор гіжѳдчукѳр 1 том јылыѳ	15—16	17
	Ударник геројјасѳс петкѳдлѳм вѳсна	17—18	16
	Звучнықјас	19—20	1
	Александр Жаров	19—20	21
	Пісмѳ редакціјаѳ	2	29
	Лла Вао		

Kodi giжіс	Гіжідәлән хімыс	Кушом номер	Лістбок
Пед Ген	Гіктса асыв (повест)	19—20	8—17
"	"	21—22	6—10
"	"	23—24	7—10
Сандрік Јогор	Баракын (віст)	6	1—3
"	Проізводственнōй совещаннō (віст)	7—8	7—11
"	Вōрын (повест)	11—12	2—5
"	Прорыв (віст „Вōрын“ повестыс)	13	5—11
"	Ватагалōн вын (віст „Вōрын“ повестыс)	15—16	15—16
Гім Ван	Заразнōй вісōм (фелјетон)	1	30
Степан Поларнōй	96 кварталын (очерк)	1	15—26
"	"	2	21—23
"	Літејнејын да літејшікјас (очерк)	5	7—10

КЫВБУРЈАС

Акін пі	Вермім.. Вермам	10	3—5
"	Локтō индустрија	15—16	14
"	Крест пыфді клач	17—18	17
"	Тіралō мір	21—22	3
Баярса Иван	Бор косалігōн	11—12	6
Ван Мод	Ударнік содріс оdcō	9	5
"	Мен век-на велōдчыны кад	10	11
"	Ударнік Оңō	10	11
"	Пурјōн кывтігōн	14	8
"	Мыј оdјō кыптō	14	10
Выл Паш	Чолōм областса кōзайнаы	1	5—6
"	Левінлōн му	21—22	4
"	Ударнōй выл мір	21—22	10
"	Том комсомолечјасы	21—22	18
"	Выл кад—выл могјас (Ходырев серті)	23—24	1—2
"	Звучнікјас	23—24	6
Доронін Павел	Вылмō	10	9
"	Олōм	11—12	6
"	Ветла, швучка вōрваті	17—18	11
"	Колхоз му дорті	17—18	12
Иван Вас	Скōт візōмō вужам	14	12
гнатов К.	Міјан лоас	11—12	19
"	Важыслōн мылōсјас	11—12	12
"	Адза шуда олōм	13	12
"	Сōза лезō југōр	15—16	13
Ілла Вас	Ордјысōм	3—4	8
"	Мі піонерјас	11—12	12
"	Кос вылō	11—12	12
"	Мі гōрд варыш піјан	13	16
Јогор Семō	Брігадір гōрд партізанай	19—20	17
Јос Гін	Гажа бі	5	6
"	Фелегатка	5	12
Колегов Јогор	СССР јонмō	17—18	11
Латкін В.	Локтō туаыс	1	11
"	Выл тор	2	24
"	Трактор шы	7—8	12
"	Сігнал	7—8	12
"	Мај	7—8	17
"	Му выаын	10	9

Kodi giжіc	Гіжідәлән нıмıc	Кушом номер	Лıстбок
Латкін В.	Розјалә вадор	13	16
"	Гора сылөм	14	10
"	Выј вөчанін	14	11
"	Горөм	17—18	16
"	Село честі	21—22	20
"	Менам гаж	23—24	10
Ліхачев М.	Горалә вөр	1	13
"	Гөрыс брігада	5	10
"	Талунја лун	10	2
"	Көр потө кор	15—16	5
"	Гөрд нıмıас	17—18	10
"	Көр потө кор	19—20	5
Ауздор Вас	Аскіја колхозніклаы	7—8	12
Мітрук Јак	Кымөр	1	14
"	дорам мі	2	25
"	* * *	2	25
"	Көр	3—4	8
Нюбдіна Віттор	Кор гымаліс војна	3—4	3
"	Кыләдчан сыланкыв	3—4	11
"	Төдан, Ката	6	5
"	Медвоzza бөрөзда	9	4
"	Комі кып	11—12	11
"	Отув јітчөј ставмувывса прометарјас	11—12	11
"	Ыжыд октабр	21—22	5
"	Вына уж	21—22	5
"	Отвестын мі	21—22	10
"	Вөр вөсна	21—22	13
"	Штурмөн петан во	23—24	1—4
Ол Міш	Јуралә кыр	11—12	1
Пармазон	Чолөм	1	7
"	Өкмысөдлы	1	8
"	Вөр вөсна, план вөсна	7—8	13
Пед Тол	Кывтө мол	11—12	10
Размыслов	дас	15—16	7
Генуков	Враглы ог сетчө	7—8	12
Гім Ван	Брігадир мөвпалө	14	9
"	Отка овмөсын	14	11
Скөрмөм ош	Кулакөс дорјыөјас	2	31
Спіра Прокө	Kod лыстас воны мјан вылә	3—4	7
Степ Мів	Сынөдсө поткөдө	3—4	7
Степан Поларнөј	Лібө панјыны, лібө смерь	7—8	1—7
Тікөн Колај	Көза кос вылә	6	21
"	Вітроса план	9	11
Тітов Іван	Станок	6	11
"	Грымөдө тулыс	6	14
"	Віз вылын	13	4
Тезујева	Гөрд мај	7—8	11
Ч.	Вын	21—22	14

Кушом гижоджас петавлісны „Udarņik“

журналын 1932 воын

КРИКА АА ПУБЛИЦИТИКА СТАТТАЈАС

Kodi ģimic	Гижодыслон нимыс	Кушом номер	Листбок
передовојјас	КАПП уж жылыс ВКП(б) ОК Култпроп бердса совещанийлон шуом	1	—
	Кыподны большевистскōй бдѣтельноот, чорзодны тыш сіе ліберализмкōд	2	—
	Став вѳрлєзыејас да колхозныјас дінѳ ВКП(б) Крајкомлѳн шыѳдчѳм	3—4	—
	Большевистскōй аскритикаѳн петкѳдам ерѳ вылѳ КАПП важ руководством оппортунизм сама ужсѳ	5—6	—
	Литератураын лєнінізм вѳсна	5—6	13—16
	Литературно-художественнѳй организацијајаслыс уж перестроитѳм жылыс ВКП(б) ЦК апрел 23 лунса шуѳм	7	—
	Комі писателјаслыс организација перестроитѳм жылыс ВКП(б) ОК мај 9 лунса шуѳм	7	—
	Комі сѳветскѳй гижыјас сојуз оргкомитетлѳн шыѳдчѳм	8	—
	Комі областувса сѳветскѳй писателјас сојуз котыр-тѳм жылыс ВКП(б) Комі ОК секретариатѳн шуѳм. Сев. АПП секретариатлѳн ассоциација бырѳдѳм жылыс шуѳм	8	1
	Сѳветскѳй писателјас сојуз Војвыс крајувса оргкомитетлѳн шыѳдчѳм	8	1
	Кыпѳдчыны выл, Гырыс мојас вестѳз	8	1
	Перестроитны збыл вылѳ і вужвыјынѳз	8	2—4
	Паскѳдны массѳвѳй литературнѳй движєннѳ	9—10	—
	Комі литература кыпѳдѳм жылыс Комі Обісполком-лѳн постановлєннѳ	11—12	—
	Макѳм Горкіјлы чѳлѳмјас	13—14	—
	Мѳскуаса Ыкыд театрын јубилєјнѳй рыт	15—16	1—4
	Лєнін Горкіј жылыс	15—16	6—7
		15—16	8
Ашукін	Макѳм Горкіј (биографија)	15—16	74—83
Бубнов А.	Горкіј култура жылыс	15—16	100—104
Ізјур Іван	Њє гугѳдны, а востыны	1	15—16
"	Нубѳдам смѳтр комсомѳльско молодѳжнѳй литерату-ралы	3—4	2
"	Бѳјєвѳја пѳртам олѳмѳ партѳја ЦК-лыс шуѳмсѳ	8	4—5
"	Бѳјєвѳй комсомѳльскѳй поезѳја вѳсна	9—10	23—24
Кірпиѳн В.	Горкіј—прѳлетариатлѳн ыжыд художник	15—16	84—93
Мєхлыс А.	Перестроитны РАПП-лыс ужсѳ	3—4	20—24
Макѳм Горкіј	Врагыд-кѳ оз сєтчы—сіјѳс бырѳдѳны	15—16	26—27
"	Војналы паныда конгрєсс вывса дєлєгатјаслы	15—16	28—32
"	Кѳдјаскѳд ті „култура мастерјас“	15—16	49—59
"	Горні литератураѳ лѳктѳм том ударныјаскѳд	15—16	84—72
Оєіпов Іван	Перестројкалѳн мојас	8	5—6
"	Лѳѳѳдны литература магнігостројјас	18—19	77—86
Олѳк Оңдрєј	„Шујгавыс“ вулгаризаторствѳлы паныд	11—12	19—24

Kodi rižis	Гіжодлаөн нıмıс	Кушõм номер	Лıстбок
Õлõк Õндрей	Важ комı поeziјавıо	18—19	97— 99
Сıм Ван	Откымын мõвпјас кывбурјас да гıжыојас јылыо.	13—14	21— 24
Стецкїј А.	40 во Макeим Горкїј лıтературнõј ужын . . .	15—16	93—100
Трїфонов А. Ф.	Горкїј Лењин јылыо	15—16	9
"	„Брускı“	18—19	94— 97
Терентјева А.	„Ударник“ журнал 1931 вoса јул-декабр тõлыојас.	7	16
Шыладорса Мıш.	Петкõдны ердõ нелучкїјас КАПП ужыо . . .	18—19	87— 93

ХУДОЖЕСТВОА ПРОЗА

(Вıстјас, очеркјас да пјесајас).

Амурскїј	Брїгадıр Суревјакın (вıст)	11—12	10— 12
Вокан в.	Кыкыс паныдаслõм (вıст)	18—19	41— 45
Выл Паш	Нувчım (очерк)	17	44— 54
Гаврїл Иван	Сурс кубометр (очерк)	2	14— 16
"	Вõрса ударникјас (вıст)	11—12	15— 16
"	Вõрса ударникјас (вıст)	13—14	15— 19
"	даснол... дасвıт	17	10
Фаронın П.	Кык патрон (вıст)	1	1— 14
Иван Вao	Торпырїгјас õктїгõз (вıст)	1	7— 9
"	"	13—14	9— 13
Ізјур Иван	Габõ Павеллõн вıсталõм (вıст)	2	10
"	Тıмалõн брїгада (повест)	3—4	5— 10
"	"	5—6	6— 11
"	Шуд (вıст)	8	13— 16
"	Тракторјас мунõны (очерк)	9—10	17— 20
"	Фнїпрелстан (очерк)	13—14	6— 7
Јурезанскїј Вл.	Гаркуша (вıст)	17	13— 18
Казаков	Важ фронтовїклõн вıст (вıст)	9—10	22
Колегов Јогор	300 километр—10 часõн	18—19	72— 74
Латкın Вл.	Тукач (очерк)	7	12— 14
"	Понõлјас бõрынтчõны (очерк)	9—10	6— 9
"	Блїнјас	18—19	76
Лїпман	Гранїца	3—4	12— 18
Макс Гельд	Сомнајас кїстõны руда і вылмõдõны јõзõс . .	7	1— 2
Макeим Горкїј	Мам (романыс отрывок, комїõдїс Тıма-Вен) . .	15—16	12— 21
"	Буревестник (комїõдїс Пед Ген)	15—16	10
"	Јанвар 9-õд лун (вıст) (комїõдїс Шадрїн) . .	15—16	39— 48
"	Озорник (вıст) (комїõдїс Ігнатов)	15—16	60— 63
Максїмов Нїколај	Макарыбса брїгада (вıст)	9—10	10— 11
Новїков	Канадeлјас вõрлезан фронт вылын	18—19	48—54
Нубõдїнса Вıттор	Уква - вoјывв Баку (очерк)	17	33— 41
да Јогор Колегов	Трактор („Брускı“ романыс комїõдїс Выл Паш .	5—6	1— 5
Панферов	Талун да аскı (очерк)	1	1
Пед Ген	Сїктса асыв (повест)	1	3— 6
"	Кõза кeжлõ (ворсантор)	9—10	13— 16
Ставскїј В.	Смертыс вынажык	7	5— 8
"	"	8	7— 10
"	"	9—10	1— 5
Фурманов	Чапајев (романыс отрывок комїõдїс Пед Ген) .	18—19	26— 39
Шахов Ів.	Ізвaјывса крепост (очерк)	2	5— 8
"	Ізвaјывса крепост (очерк)	18—19	1— 21
Шахов М.	Лептõм eжа	11—12	1— 7

Kodi ġiżis	Ġiżödlön ħimys	Kuġömm номер	Лістбок
КЫВБУРЈАС			
Акин пі	Кык мір	8	12
"	Бөр вöсна тышкö	9—10	12
Бажарса Иван	Олöм Олыс	18—19	65—67
Безыменскіј А.	Трагедіјнöй вој (поема) Медвоzza трагедіја (комі- ödic Был Паш)	11—12	8—9
"	Трагедіјнöй вој. (Möd трагедіја)	13—14	1—5
"	"	17	19—25
Васілеј Јогор	Тракторістка	9—10	20
"	Кöза сыланкыв	9—10	23
Выл Паш	Кöрт вына аумыд котырöн (Тревјаков серті)	1	2
"	Геројјас јылыс сыланкыв (Владімірскіј серті)	1	10
"	Нарком да сіјö јоргјас јылыс сыланкыв	1	15
"	Теныд, гöрд арміја	2	12
"	Том кад	3—4	4
"	Мі даоöс	5—6	12
"	Крезö Шанхај (Ема Гао серті)	7	3
"	Комбінат.	7	12
"	Сілос	13—14	8
"	Зöр	13—14	8
"	Буревестнікы	15—16	73
"	дасвіт во	17	6—9
Гріш Саш	Віз вылын	13—14	5
"	Коњук Міш	18—19	47
доронін Павел	Оланног	3—4	11
Јаг Зон	Кöртöн да укладöн Комі му јургас мед	2	3
Іван Вас	Ужалыс анјаслы чолöм	3—4	1
"	Тышкасам	3—4	4
"	Медбöрја патрон (Щіпачов серті)	7	15
"	Ударнік віз вылын	11—12	15
Іван Тітов	Кар (поема)	11—12	17—18
Іву Степко	Большевістскöј тулыс	3—4	19
"	Штурмöн	9—10	9
Ігнатов К.	Мі гöл котыр	17	42
"	Повтöм сöлöм	18—19	22—25
"	Медвоzza паракод	18—19	46
"	* * *	18—19	46
Ілла Вас	дасвітöд	2	9
"	Саріз сајын	3—4	4
Јогор Семö	Тувсов лунјасö	18—19	68—71
Јус	„Кар“ поема вылö пародіја	18—19	75
Латкін В.	Тракторістка	5—6	5
"	Војвыв	7	11
"	Вадор јöр	8	11
"	Тундраса мод	18—19	55—58
Ліхачев М.	Бөр понда песöм	2	11
"	Керöс јылын	13—14	13
"	Межатöм ыб дорын	13—14	14
"	Јортö тенит	13—14	14
"	Шосеө куза	13—14	15
"	Чужан івö сөралö	17	12
"	Лон завод	18—19	63
Матвејев	Ен мен нора сыв	18—19	64

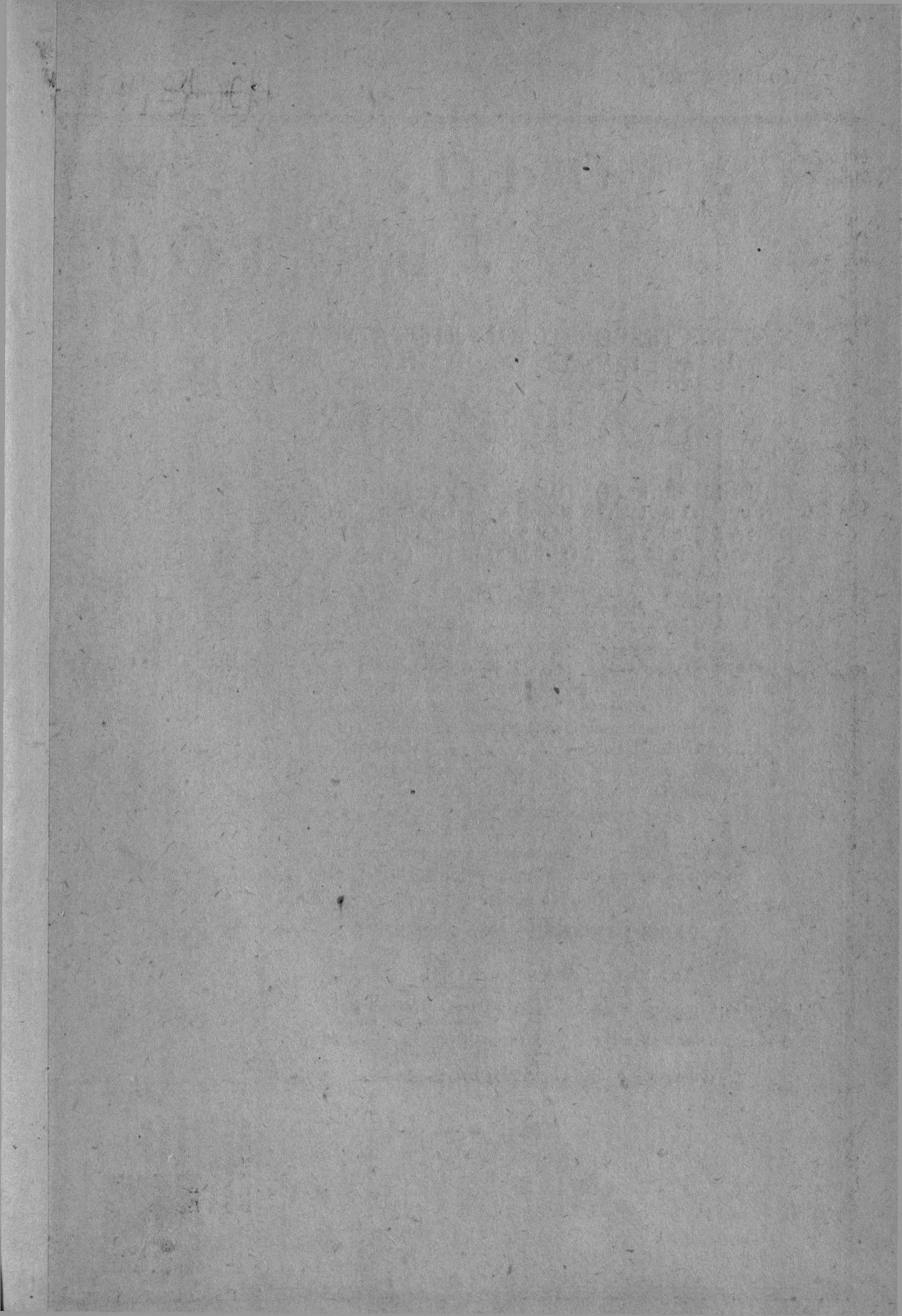
Коді гізіс	Гіжодлоң нѣмыс	Кушдом нѣмер	Лістбок
Матвејев	* * *	18—19	61
Меңенін	Вундігөн	17	32
"	Вылмѣм му	17	55
"	Важ салдатлоң сыланкы (роч выламо)	18—19	63
Мітрејкін	УКК (комиѣдіс Пед. Ген.)	18—19	59—62
Мітрук Як	Јон гимѣн воѣѣ	3—4	11
"	Звучнік	3—4	19
"	Снарад горсѣ уѣ шы вежіс	18—19	40
Нѣобдіна Віттор	Сіктын	1	2
"	Мі лоам дао	2	2
"	Іналам став вѣр	7	9—10
"	Ударној тулыс	7	14
"	Комінтерн	7	15
"	Гражданскѣј војна	17	26—31
Пармазон	Свѣп, парма, тундра	13—14	7
Размыслов А.	Трактор гор	1	6
"	Мыж	18—19	46
Сім Ван	Сандрік Јогор	1	6
"	Ыж нѣм пу	11—12	13
"	Ліхачов	13—14	20
"	Полярној	13—14	20
"	Містер Сер—кулацкѣј пон	13—14	20
Сталној П.	Лагернікјаслы	9—10	21
"	Выл сікт	11—12	12
"	Выл педагогјаслы	11—12	13
Тіма Вєн	Тѣвјыв варыш (М. Горкіј серві)	15—16	33—38

Им. № 10

Облит № 1091
Тираж 2000
Заказ № 1500
Издание № 17

Попов Н. П.
Рочев А. Г.
Редколлегия: Попов Ф. Ф.
Осипов И. А.

Отв. редакт. Н. П. Попов.

С У З Æ Æ Æ

Л Ы Æ Æ Æ !

ХУДОЖЕСТВ.-СОВЕТСКОЈ ЛІТЕРАТУРА
КОМИ ЖУРНАЛ

„УДАРНИК“

ЛЕЗӨНЫ ВКП (б) ОК-лөн КУЛЬПРОП да
КОМИ ОБЛАСТУВСА СОВЕТСКОЈ
ПИСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛӨН ОРКОМІТЕТ
ПЕТО БЫД ТӨЛЫГЫН ÖТЧЫД

„УДАРНИК“ журнал петкөдлө Коми муын, Војвыв
крајын да СССР-ын социализм стрөйтөм төдмөдө совет-
скөј роч да коми художества літературабн, тышка-
оо классөвөј врајаскөд да најө агентјаскөд партия ге-
неральнөј тујвѣ вөсна, нуөдө кос партия національнөј
політикаыс кежласөмкөд, великодержавнөј шовинизмкөд
да меставыеса націонализмкөд.

„УДАРНИК“ велөдө да быдтө том выл гижыясөс
„УДАРНИК“-ын печатајтөоны востјас, кывбурјас, очерк-
јас советскөј коми гижыяслөн.

Быд ударниклы, вөрлезылы, колхоз-
никлы колө сузөдны „УДАРНИК“ дај гижны
сетчө аслыныс, кызі тышкасөны најө асланыс участка-
ныс промфинплан тыртөм вөсна, социалистическөј стро-
ителство вөсна.

ТЕРМАСӨЈ ГИЖЫНЫ 1933-д ВО ВЫЛӨ

СУЗÖДАН ДОН:

3 тблыс кежлб—1 шайт

12 тблыс кежлб—4 шайт

6 тблыс кежлб—2 шайт

Торја номерлөн доныс 50 ур

Сузөдны почө быд поштөвөј отделеннөыо.

